Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Finn Rasmussen

GULDHORNENES TYDNING

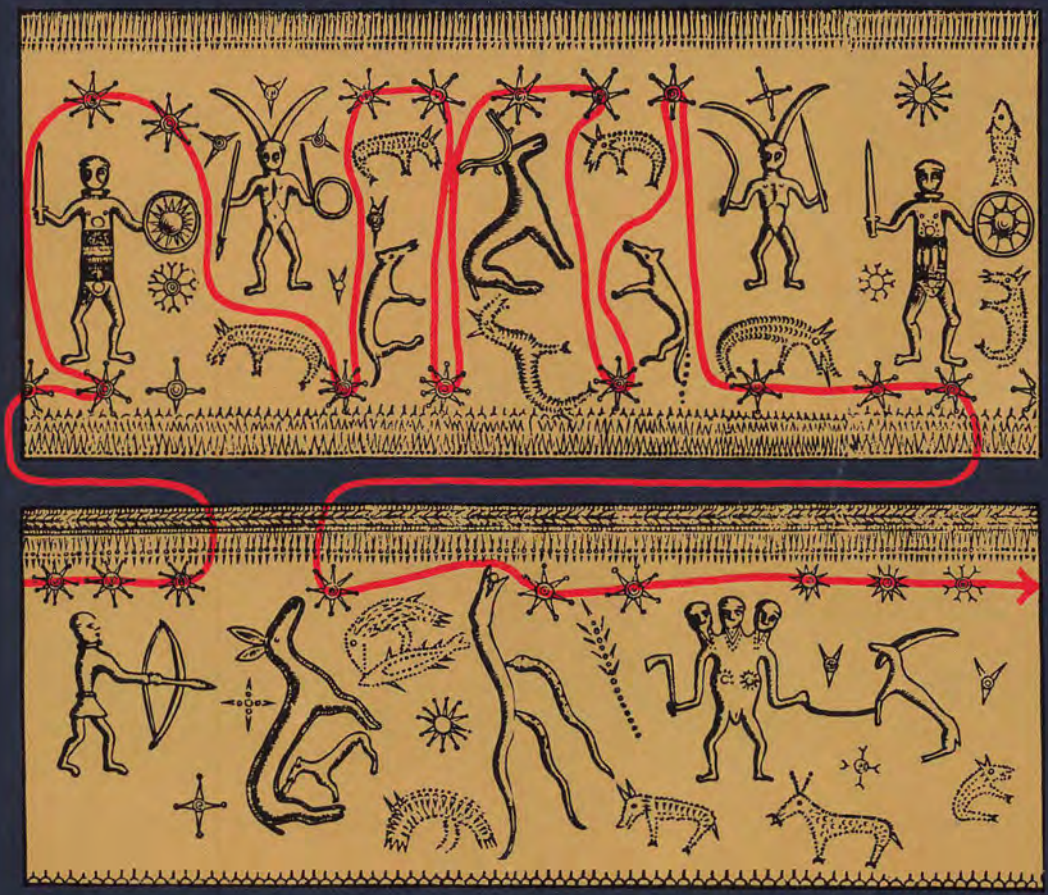

FORHISTORISKE BILLEDSYMBOLER
RUNERNE OG DEN GAMLE NORDISKE RELIGION

Finn Rasmussen

GULDHORNENES TYDNING

– Forhistoriske billedsymboler, runerne og den gamle nordiske religion

Dansk Historisk Håndbogsforlag

ISBN 87 88742 53 9 (hft.)
Finn Rasmussen: Guldhornenes Tydning
- Forhistoriske billedsymboler, runerne
og den gamle nordiske religion.
© *Copyright 1990:* Forfatteren og
Dansk Historisk Håndbogsforlag

Alle rettigheder forbeholdes. Enhver form for fotokopiering eller anden mangfoldiggørelse af denne bog - helt eller delvis - i et eller flere eksemplarer, til pædagogisk, merkantilt eller andet formål, forbydes i henhold til gældende danske ophavsretslove. Værket kan frit citeres i forbindelse med en anmeldelse eller omtale, jfr. presselovens bestemmelser herom.

DBK-bogdistribution nr. 88742539

Forfatterens adresse er:
Finn Rasmussen
Højnæsvej 23
2610 Rødovre
Tlf. 31 70 81 02

Forlagets adresse er:
Dansk Historisk Håndbogsforlag ApS
Buddingevej 87 A - Klintevej 25
DK-2800 Lyngby
Tlf. 45 93 48 00

Sats, repro og tryk: Tordenskjold ApS i samarbejde med Ahlgren Repro og Reproset I/S.
Bogbinder: Concordia A/S.

Indhold

Det lange guldhorn *11*
Tre strømme *12*
To bølgelinier *14*
1. billedring. Livets opståen *15*
Trekantbort *15*
To delfiner *17*
Ni måner og to knogler *19*
2. billedring. Diestadiet *22*
Den franske lilje *22*
Hornfigur med to hunde *24*
Ledetegn *31*
Tre huller i række *34*
3. billedring. Læretiden *35*
To mennesker med kvadrat *35*
Lodret fisk og slanger *36*
Indprikkede slanger *39*
4. billedring. Arbejdslivet *41*
Menneske med to redskaber *41*
Kalv og to hunde *41*
Indprikkede slanger *42*
Korsblomst *44*
5. billedring. Herskeren *47*
Menneskehjul *47*
Løvemenneske og maskemennesker *49*
Indprikkede slanger *54*
6. billedring. Dødetilværelsen *56*
Rytter og hornbærer *56*
Genganger, bueskytte og hjort *60*
Indprikkede figurer *61*
7. billedring. Livets regnskab *66*
Teksten *66*
De enkelte figurer *69*
Indprikkede figurer *75*
Indridsede mærker på hornet *81*

Det tidlige menneskebillede *85*
6 udødelige kræfter *85*
De tidligste billedberetninger *91*
De tre livsstrømme *95*
Hånden *97*
Udbredelsen af det tidlige menneskebillede *101*
Den store jordgudinde *105*
Himmelguderne *110*
Runekredsen *119*
Nordvest *121*
Nord *123*
Nordøst *124*
Øst *130*
Sydøst *134*
Syd *141*
Sydvest *145*
Vest *150*
Tidsregningen *152*
Runernes oprindelse *157*
Kimbrerne og herulerne *162*
De ældste runeindskrifter *175*
Daner *178*
Det korte guldhorn *188*
1. ring. Læretiden *191*
Lodrette fisk *191*
Løbende spiral *191*
Hinkende person *193*
Ledetegn *194*
Knivbærer *195*
Bueskytte og dyreskind *196*
Vandrette borter *197*
2. ring. Arbejdslivet *199*
Hest *199*
Høstgud *201*
To hunde *202*
Offerdyr *204*

3. ring. Herskeren *205*
Menneskehjul *205*
Rytter *206*
Hornet hest *206*
Spiralslange med livstræ *207*
Løvemenneske *208*
4. ring. Underverdenen *211*
Bueskytte *211*
Hind *211*
Lodret slange *213*
Trehovedgud *215*
Livstræ *217*
Offerdyr *218*
Ni himmeltegn *219*
5. ring. Himlen *221*
15 himmeltegn *221*
To vagtposter *221*
Vokseguden *223*
Høstguden *225*
Hjort *228*
To ulve *232*
Offerdyr *234*
Runeteksten *235*
Guldhornenes oprindelse *239*
Hornenes anvendelse *239*
Stammeforhold *241*
Det lange horn *250*
Det korte horn *253*
Index *259*

Indledning

I 1639 blev det lange guldhorn fundet af den 23-årige Stine Svendsdatter på en mark ved Gallehus i Sønderjylland. I 1734 blev det korte guldhorn fundet på den samme mark af Jerk Lassen. I 1802 blev hornene stjålet fra Kunstkammeret af guldsmeden Heidenreich og smeltet om. »Evigt bortsvandt helligdommen«, skrev Oehlenschlöger i digtet »Guldhornene«. Tilbage var kun tegninger af hornene.

Siden hornenes fremkomst er der offentliggjort hundredevis af forskellige forslag til tydning af billederne og tegnene på hornene. Det første forslag skyldes dansk arkæologis fader Ole Worm, der i 1641 aftegnede det lange guldhorn. Han mente, billederne var en allegori over menneskelivet. Som vi vil vise, er denne tanke rigtig. Hornene beskriver menneskets liv fra fødsel til død. Livet tager sin begyndelse i hornenes spidse ende. De enkelte ringe beskriver på hinanden følgende livsperioder eller faser.

Bogen her giver den første fuldstændige gennemgang af alle billeder og tegn på hornene. Der er flere hundrede billeder og tegn, der hver har en række detaljer. Der gives en sammenhængende forklaring på symbolernes betydning og deres indbyrdes placering. At en sådan forklaring er mulig, bekræfter, at princippet i tolkningen her er rigtigt. Dog må man regne med, at nogle af de enkelte billeder kan tolkes på andre måder. Vi skal også sammenligne guldhornenes symboler med beslægtede symboler fra andre fund og vurdere, om betydningen stemmer overens.

Efter tydningen af guldhornene vil vi gå den modsatte vej og benytte den nu kendte betydning af symbolerne. Derved åbner vi for en dybere forståelse af oldtidens ideverden. Vi skal erfare, at der findes et tidligt billede af menneskelivet, der stammer helt tilbage fra istidens jægersamfund.

I et særligt afsnit om runekredsen skal vi forklare runernes betydning og oprindelse. Det vil fremgå, at runerne er baseret på et vidt udbredt verdensbillede, der rækker længere end blot til germanernes kultur.

Et andet afsnit handler om danernes oprindelse og den specielle østgermanske kultur. Imidlertid skal vi se, at guldhornenes historie og runernes oprindelse er knyttet til kimbrerne og den vestgermanske kultur. På grundlag af den nuværende viden kan vi have en formodning om, i hvilken stamme det er sket.

I den foreliggende tydning er det guldhornene og runerne, der selv fortæller om germanernes begreber og ideverden. Jeg håber, at læserne vil blive inspireret af disse ideer og selv digte videre. Det har kun været muligt at medtage et begrænset antal eksempler på arkæologiske fund med symboler. Her kan vi kun beskrive hovedtræk i forhistoriens ideer. Der bør foretages mere detaljerede beskrivelser af ideernes udvikling i forhistorisk tid. Dertil kræves en sammenstilling af oplysninger fra arkæologi, religionshistorie, sprogforskning m.m.

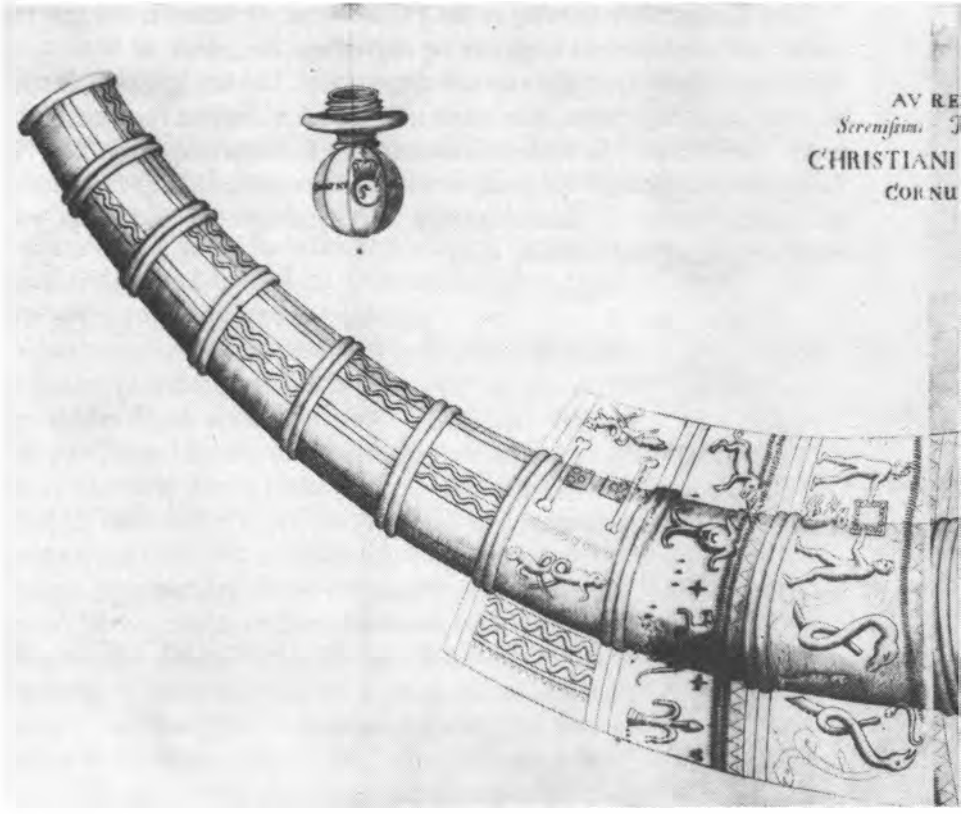

1. Det lange guldhorn. Kobberstik af Ole Worm. Foto fra Nationalmuseet.

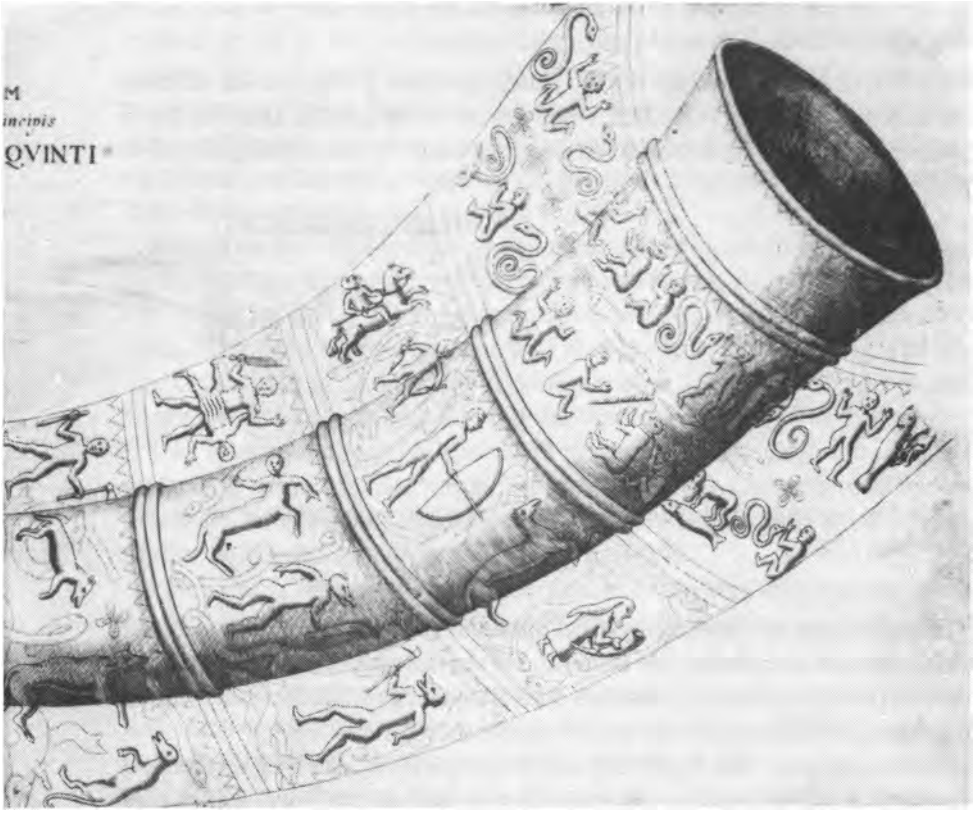

Det lange guldhorn

Figur 1 viser det kobberstik, der blev fremstillet efter Ole Worms tegning år 1641. Der findes ingen andre direkte aftegninger af det lange guldhorn. Det lange guldhorn havde inderst et glat horn af en guldlegering. Den ydre beklædning bestod af 11 ringe af rent guld. De to nederste guldringe var dekorerede, så de udvendigt forestillede to ringe. Når man betragter hornets 13 ringe, er de 6 nederste ringe billedløse, og de repræsenterer den verden, der findes uden for mennesket. De 6 næste ringe herover med billeder repræsenterer menneskelivet. Den sidste billedring har en særlig betydning.

Tre strømme

På alle seks billedløse ringe ses tre parallelle linier. Dette er et af de mest almindelige symboler i oldtiden. Figur 2 viser en krukke fra Dresden fra år -4000. Den midterste strøm er her den, der baner vejen ved at spalte de to andre.

2. Krukke fra Rheinland-Pfalz år -4000. Jazdzewski: »Urgeschichte Mitteleuropas«, side 124.

Figur 3 viser en urokseknogle fra Sjælland fra år -7000. Her ses de tre strømme som bølgelinier ude til højre. De repræsenterer væren i den våde verden (underverdenen og natten). 5 faser af det egentlige liv, lysets verden og dagen, er på knoglen vist med 5 menneskefigurer.

Den tankegang, der ligger bag de tre strømme, er, at alt eksisterende i verden har tre egenskaber, der symboliseres ved de tre linier. Det hellige tretal har en ældgammel tradition, specielt blandt folk med indoeuropæiske sprog. Det kan der gives mange eksempler på:

3. Urokseknogle fra Sjælland fra omkring år -7000. Foto fra Nationalmuseet.

De indiske Veda-digte fra omkring år -800 er skrevet på sanskrit, et uddødt sprog af den indoeuropæiske sprogstamme. Her omtales de tre gunaer. Guna betyder streng, f.eks. de tre strenge i et tov, og de betegnes med navnene Rajas, Tamas og Sattva. De kan beskrives som den givende, den modtagende og den styrende. Man kan også kalde dem positiv, negativ og skelnen mellem det positive og det negative. Eller mandlig energi, kvindelig energi og ren åndelig energi.

Ifølge den klassiske indiske yoga er det de tre gunaer, der skaber forskel mellem mennesker, mellem kvinder og mænd. Alle de variationer vi ser, alle de forskelle vi opfatter i dette univers skyldes disse tre gunaers udfoldelse. Skønt alle de tre gunaer virker i et menneske, virker de dog ikke alle lige kraftigt. En af de tre gunaer dominerer over de to andre, og det skabte væsens egenskaber er et resultat af den fremherskende gunas indflydelse.

Når Rajas dominerer, bliver sindet meget aktivt og fyldes med utallige ønsker og tanker. Et menneske, der har et sådant sind, må foretage sig enten det ene eller det andet. Rajas driver et menneske mod ydre pragt, praleri, hovmod, indbilskhed, vrede og hårdhed.

Når Tamas dominerer i mennesket skabes en lav grad af bevidsthed. Den fører ham til uvidenhed og trældom, til ladhed, døsighed, grådighed, lyst, vrede, begær og had.

Når Sattva dominerer i et menneske, er sindet frit for al ondskab og svaghed. Det er rent og uplettet. Mennesket er venligt og kærligt mod alle levende skabninger. Han er sandfærdig, vidende, frygtløs, sindsligevægtig, retskaffen, barmhjertig, med evne til at skelne, uden begær, beskeden og ren.

Tilbage til guldhornene: I hver billedløs ring er de tre linier afbildet fire gange. Dog forekommer der bølgelinier mellem linierne hver anden gang. Tallet fire symboliserer ofte jordens fire verdenshjørner. De tre linier er de tre strømme, og de findes altså i jordens fire verdenshjørner.

På de første to ringe er en af de parallelle linier erstattet af to bølgelinier. De to bølgeliner symboliserer en åndelig kraft, som vi senere skal se. De to bølgelinier her er mørkets slange, der her på de første 2 ringe må savne selskab af lysets slange.

Desværre findes hornets oprindelige bundprop ikke. Den afbildede bundprop er udført specielt til kong Christian den V. Ved sammenligning med andre drikkehorn fra jernalderen kan man gætte på, at den oprindelige bundprop har været formet som et dyrehoved, f.eks. en Vædder, symbol for skabelse af et nyt legeme.

To bølgelinier

De 3 strømme er suppleret med 2 bølgelinier. Bølgelinierne repræsenterer livskraft og energi. I vedaerne kaldes livskraften prana. Denne livskraft er nødvendig, for at vand kan strømme, planter vokse o.s.v. Valget af bølgelinier som symbol for energi er nærliggende, når man tænker på vandbølger, vandløb, planters behov for vand, lyn, strenge-instrumenter o.s.v. På figur 4 ses en græsk gravurne med bølgelinier.

4. Græsk gravurne fra omkring år -800. G.Sneum: »Guldhornene den hedenske billedbibel«, side 31.

Når man følger de tre strømme fra en ring til den næste, d.v.s. i tidens løb,ser man, at der opstår bølgelinier, og de forsvinder igen, men ikke alle steder samtidig. Et eksempel på dette er plantevækstens afhængighed af tørke, regn og kulde. Verden udvikler sig i tidens løb. Livskraften blusser op, og der opstår materiel vækst, som igen dør hen. Selv om livskraften forsvinder, vender strømmene dog altid tilbage til den evige væren, de tre parallelle linier. De billedløse ringe repræsenterer den materielle verden, herunder især jorden.

1. Billedring, livets opståen

Figur 5 viser første billedring, aftegnet af mig efter Ole Worms oprindelige kobberstik. Jeg har kopieret de enkelte figurer direkte fra kobberstikket. Afstanden mellem figurerne har jeg gjort større. Det er fordi billedringene nu er tegnet udfoldet, hvorimod Worm har tegnet ringene i perspektiv. I denne billedring fortsætter de tre strømme og de to bølgelinier. De tre linier er dog blevet fordoblet. Der sker en materiel vækst. Der er grøde i luften. Det nye menneskelegeme begynder at vokse. Det er ikke noget tilfælde, at mennesket skabes her i syvende ring, ligesom det var på den syvende dag ifølge det gamle testamente. Men som vi skal se, er der tale om en endnu ældre forestilling om, at menneskelivet har seks faser. Livet i den verden, der er uden for mennesket, har, som vi ser, også seks faser.

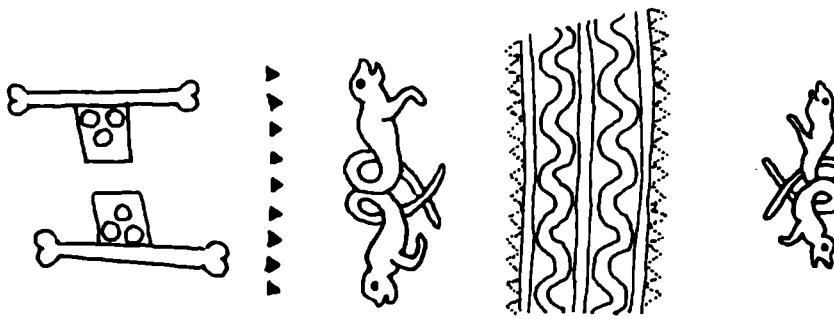

5. 1.billedring. Tegnet af forfatteren efter Worms kobberstik.

Trekant-bort

De tre strømme findes også her i 1. billedring. Det viser, at vi stadig befinder os i jorden, hvor alt liv skabes. Ved den kristne begravelse siges: »Af jord er du kommet, til jord skal du blive, af jord skal du igen opstå.« I de hedenske religioner indgår genfødslen af det enkelte menneske. Man mente, at genfødslen af legemet skete gennem jorden. Vi skal vende tilbage hertil i 6. billedring.

Uden på de tre strømme ser vi trekantborter, der betyder vækst. Symbolet findes meget udbredt i broncealderen, se figur 6, Solvognen fra Trundholm. Symbolet kan være valgt, fordi det ligner spirer, der kommer op af jorden, men det bruges generelt som symbol for vækst. Da det er menneskelivet, hornet beskæftiger sig med, betyder trekantborten her, at et menneskeliv begynder at spire. Forældrenes kønsmodning kan opfattes som en gave fra jorden. Endnu i dag siges det, at børn er en gave.

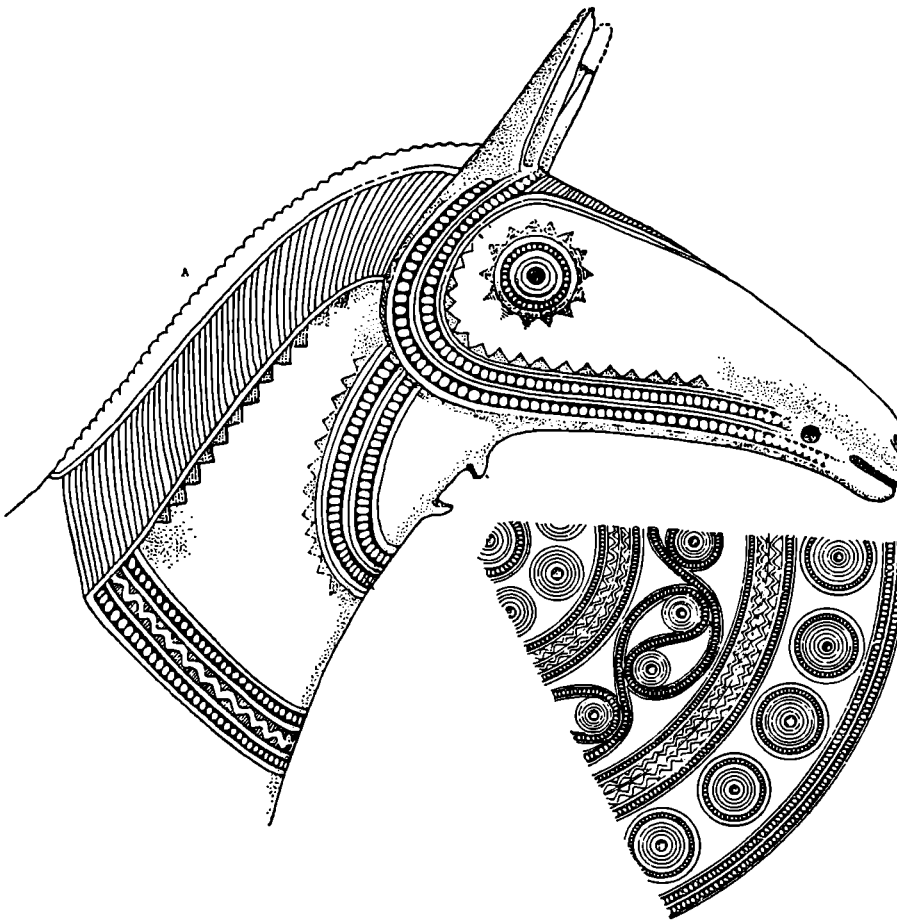

6. Solvognen fra Trundholm år -1400. Sanders: »Prehistoric art in Europe«, side 185.

7. Gravsten fra Wiesbaden. Foto fra Museum Wiesbaden, Inv.Nr. 213.

To delfiner

Figur 7 viser en gravsten fra Wiesbaden nær Mainz. Her var stationeret mange romerske tropper, herunder germanske lejetropper. Indskriften lyder: L(UCIUS) VALE(RIUS) L(UCII) F(ILIUS) FAB(IA TRIBU) SEC(UNDUS) BRIX(IA) MIL(ES) LEG(IONES) ????

Den begravede Lucius Valerius Secundus stammede ifølge indskriften fra den nuværende by Brescia i Norditalien.

Her ser vi to delfiner med halerne sammenslynget. Dette tegn blev brugt som symbol på parringsleg og undfangelse. Delfinerne ses legende i vand, som de også gør det i naturen. Også menneskets parringsleg sker ved at dykke ned i vandets element, det foregår et saftigt sted, i kvindens underliv. Undfangelsen sker i vand. I oldtiden mente man, at alle dyr, der ånder, har et åndeligt liv. Delfinerne, der ånder, men tilbringer så megen tid i vand, er derfor et velvalgt symbol på undfangelsen.

På nutidens mønter fra Malta kan man se delfinpar, der meget minder om dem på 1. billedring. Delfinsymbolet på Malta går helt tilbage til stenalderens templer.

De to legende delfiner har imidlertid en videre betydning. De står for to kræfter, den udfarende og den tilbageholdende, der ved deres fælles virke skaber det nye liv. Forældrenes parringsakt er blot et af aspekterne ved denne vekselvirkning.

De to delfinpar er forskellige i størrelse på Worms tegning, men er principielt ens. Dog har parret til venstre for strømmene bøjede luffer. De to delfiner forsøger at komme væk fra hinanden. Det er moralsk forkert i parringssituationen. Endvidere er det ene par drejet en halv omgang i forhold til det andet. Det indebærer, at den tilbageholdende delfin, som klemmer om den anden, kommer til at trække nedad i parret til højre for strømmene og trække opad i parret til venstre. Parret til højre har igen den rigtige adfærd. Det rigtige her ved menneskelivets opståen er at søge nedad i jordens dyb.

Den tilbageholdende nedaddragende adfærd svarer til Tamas' dominans. Det er ifølge hornet den rigtige adfærd i 1. billedring, der omfatter den afdødes ophold i jorden og dannelsen af det nye legeme ved kontakt mellem de to modsatte livskræfter.

Delfinerne danner hver for sig med halerne et solnedgangstegn, der betyder begyndelsen af et ny liv efter døden. Det er et ældgammelt tegn, som man genfinder i det sidste bogstav omega i det græske alfabet og det sidste bogstav odel i runealfabetet. Vi skal vende tilbage til dette symbol i 6. billedring, hvor det også forekommer.

Ni måner og to knogler

Der ses på første ring ni tegn i tidens retning, lodret. På nogle gengivelser ligner de hjerter og på andre nærmere cirkler eller blot aflange huller. Sandsynligvis er der tale om månetegn. Graviditeten tager som bekendt ni måneder og nitallet bruges meget ofte som et symbol for fostertilstanden. I mytologien står nitallet ofte for opholdet i dødsriget. Hele første ring viser gravens dyb, og alt foregår her i det fugtige medium jorden. Jeg skal i 2. billedring begrunde, hvorfor jeg vælger at tegne hullerne som trekanter.

Knoglerne ligner mest lårknoglerne fra et menneske. Det mente Ole Worm, der var professor i anatomi. De to firkanter, der sidder på knoglerne, er i virkeligheden plader, der begge er nittet på hornet med 3 nitter. Pladerne holder knoglerne, som ikke er loddet på hornet. Mellem pladerne har der været fastgjort en bøjle. Bøjlen er ikke med på tegningen, men er beskrevet. Se H. Brix: »Guldhornene fra Gallehus«. I bøjlen har den ene ende af en guldkæde været fastgjort. Den anden ende af kæden var fastgjort i 7. billedring. Desværre er guldkæden aldrig fundet, men der er dog beretninger om fund af en guldkæde nær hornenes findested. Figur 9 viser broncebeslag til horn, nedlagt parvis i Nydam mose på Sundeved i Nordslesvig fra folkevandringstiden.

Vi må forstå knoglerne som symbol for legemets skelet og faste stoffer. Opbygningen af legemets struktur sker i 1. billedring. Det svarer til, hvad vi i dag kalder de arvelige anlæg, som individet modtager.

Firkanter symboliserer ofte jord, marker eller ejendom. Gennem jordens kraft opbygges knoglerne. De to knogler betyder, at legemet får både givende og tilbageholdende egenskaber. De tilbageholdende er nederst. Kæden og bøjlen har også en symbolsk betydning. Kæden symboliserer at de legemlige egenskaber overføres fra anen i 7. billedring. Bøjlen sikrer en god ligevægt mellem de to egenskaber.

De tre nitter symboliserer de tre strømme i jorden, som bidrager til fosterets udvikling. En navlestreng indeholder netop tre blodårer. Menneskets ernæring må også bestå af disse tre strømme, der kommmer fra jorden.

Den hedenske opfattelse, at genfødslen sker gennem jorden, har lidt tilfælles med mere moderne forestillinger om naturens kredsløb. Vi ved nu, at det afdøde legeme nedbrydes i jorden, og næringsstofferne kommer op af jorden igen, f.eks. gennem kildevand eller planter.

I oldtiden havde man naturligvis ikke vort kendskab til arvelighedslovene. Dog kan hornets ideer forklare den kendsgerning, at et barn ofte lig-

9. Broncebeslag til horn fra Nydam mose år 400. Foto fra Archäologisches Landesmuseum, Schleswig.

ner aner i familien mere end forældrene. Specielt tillagdes enæggede tvillinger en særlig mystisk kraft i oldtiden. Fænomenet kunne forklares ved, at anen må have haft en særlig stærk kraft for at dele sig i to.

Den første billedring er opbygget som vist på figur 11. Til venstre har vi et billede, der symboliserer den fysiske aktivitet. I første billedring er det de to knogler og de ni måner. I højre side har vi et tredelt billede, der symboliserer de tre åndelige strømme i livsfasen. I første billedring består det tredelte billede af de to par delfiner og den brede midterbort.

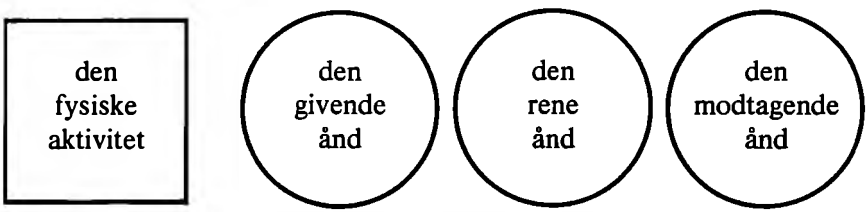

11. Princippet i opbygningen af de seks første billedringe af det lange Guldhorn.

Iøvrigt findes samme opbygning i de seks første billedringe. Alle symbolerne for de fysiske forhold er placeret på hornets hule side, og dermed til venstre på Worms friser, figur 1. Dog har Worm efter eget udsagn tilladt sig en lille forskydning af billedringen i de tilfælde, hvor en figur er placeret midt over frisens overskæring. Forskydningen er da fortrinsvis sket mod højre. Det, der står yderst til højre på Worms frise skulle i de tilfælde været anbragt til venstre ifølge deres placering på hornet.

Systemet svarer som regel til, at symbolet for de fysiske forhold er placeret til venstre på Worms friser . Men i første billedring har Worm ikke placeret knoglerne helt til venstre. Worm har heller ikke overholdt systemet på 6. og 7. billedring. Hertil skal nævnes, at Sorterup, som har set hornet, netop har kritiseret denne fejl hos Worm og nævner, at den er værst på 1., 6. og 7. billedring.

2. billedring. Diestadiet

Den franske lilje

I anden billedring, figur 12, finder man samme principielle opbygning som i første ring. Der findes et enkelt symbol, den franske lilje, der viser de fysiske forhold i den livsfase, som ringen fremstiller. Dog er også den 2. billedring hos Worm fejlagtigt blevet forskudt. Den franske lilje skal stå yderst til venstre, idet den har været placeret på hornets hule side.

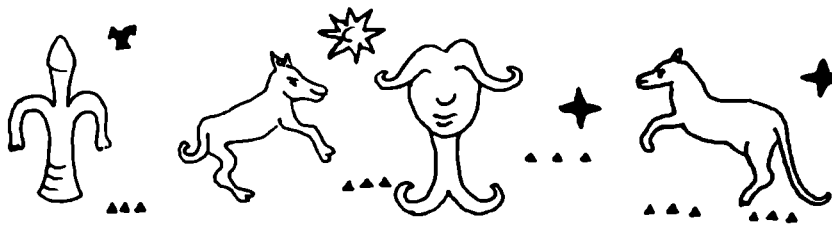

12. 2.billedring.

Figuren ligner den franske lilje, der idag bruges som et symbol for Frankrig. Der er dog næppe nogen, som ved, hvad den franske lilje oprindelig symboliserede. Man har foreslået, at symbolet her på hornet betyder fallos, hellebard eller livstræ. Jeg mener, at figuren ligner en plante. Der er små flige på de nedhængende blade. Figur 13 viser et tympanonfragment fra Viborg domkirke, og her ser vi plantevækst kombineret med modersymbolet og 3-tallet.

Enhver organisme modtager positive og negative påvirkninger, f.eks. kan planter få en rig eller mager ernæring, men organismen har også modtaget evnen til at styre. Når en plante folder sig ud, viser der sig tre tendenser. Der kan være tale om en alt for kraftig vækst og en alt for langsom

vækst. Ingen af disse tendenser vil føre til et langt liv. Men planten har den tredie mulighed: at styre rigtigt mellem yderpunkterne. Den vil da kunne leve længe og nå op til en højere livsform. Dette er læren om de tre strømme, når det gælder levende organismer. Alle hornets billeder er egentlig kun anvendelse af denne lære på menneskets forskellige livsfaser.

13. Tympanonfragment fra Viborg domkirke. Jorn: »Guldhorn og lykkehjul« figur 108.

Planten på hornet har forneden tre vandrette linier. Det må betyde de tre strømme. Der kan muligvis være tale om planten høsttidløs, der vokser vildt i Europa. Først om efteråret, når bladene er visnet, springer høsttidløs' ene knop ud. Det kan også dreje sig om en lilje. En blomst er symbol på ånd, indsigt eller skønhed. På figur 13 ser vi en blomst. Blomsten forekommer også på gamle irske gravsten, hvor den betyder det åndelige liv efter døden.

Blomsterknoppen på figuren må symbolisere den spirende ånd. Knoppen suger safterne til sig fra jorden ligesom spædbarnet der dier. Spædbarnet befinder sig i en vegetativ opbygningsfase og har intet åndeligt liv. Den ånd, der skabes, når knoppen springer ud, er barnets åndelige liv, der begynder efter diestadiet.

Imidlertid vil mennesket også i andre livsfaser modtage livskraft fra jorden i form af mad og drikke. Det gælder både i fosterstadiet og som voksen. På en måde kommer man tilbage til diestadiet, når man drikker og spiser. Eller med andre ord: 2. billedring beskriver de kræfter, der virker ved menneskets ernæring og udnyttelsen af næringsmidlerne.

De kræfter, der virker i legemet, er igen de tre strømme. Den energiske aktivitet og den fastholdende styrke er yderstrømmene. Midterstrømmen er den styrende. Den er ikke bevidst for individet, hvilket vi bedst ser hos spædbarnet, der ikke har nogen bevidsthed. Men den er jo alligevel en mægtig kraft, der fører spædbarnets udvikling opad. Her på den franske lilje er den repræsenteret ved midterstænglen med knoppen.

I fostertilstanden modtager mennesket ifølge hornet livskraft fra jorden på to måder. Dels som beskrevet i 1. billedring, hvilket vi ville kalde arvelige anlæg. Dels som i 2. billedring, hvilket vi ville kalde næringsstoffer.

Hornfigur med to hunde

Vi ser en tredelt figur, der viser de tre strømme, som de fremtræder i diestadiet. Den hornede figur i midten symboliserer voksekraften. Forneden ser man to rødder, der viser, at livskraften hentes fra den fugtige jord.

De to rødder er formet som spiraler. Drejning venstre om er tidens retning. Dette gælder overalt på hornet. Det er også den vej himlen drejer rundt, når man ser den fra et sted på jordens nordlige halvkugle. Når vi drejer venstre om i venstre rod, ser vi, at bevægelsen begynder indefra og går udad. Det er altså den givende strøm der kommer fra jorden. Når vi drejer venstre om i den højre rod, ser vi, at bevægelsen begynder udefra og ender i midten. Det er altså den modtagende eller tilbageholdende strøm, der går ned i jorden.

De to spiraler symboliserer altså jordens givende og modtagende kraft. Symbolet har haft en enorm levedygtighed. Det kendes lige fra jægerstenalderen. Vi skal vende tilbage hertil i et afsnit om de tidligste billedberetninger. Guldhornets skaber har formentlig været klar over betydningen af venstrdrejningen for de to rødder. For han bruger konsekvent venstredrejning. Dobbeltspiralen har overlevet helt til vore dage i form af ankeret, der f.eks ses på tatoveringer. Men den oprindelige betydning er gået i glemmebogen.

De to sideskud på den franske lilje må også betragtes som spiraler. De repræsenterer den udfarende og den tilbageholdende kraft.

139. Julekage fra Westfalen. Jon Galster: »Helleristningernes tale«, side 75.

For hornfiguren gælder det, at den strøm, der kommer fra jorden, må repræsentere mad og drikke, som spædbarnet konsumerer. Den strøm, der går ned i jorden, repræsenterer afføring og urin. Dog skal de to strømme tages i en videre betydning.

I midten af hornfiguren ses hjertet, der symboliserer renhed og umiddelbar handling. Hornene er her vædderhorn, og vædderen symboliserer legemlig vækst. Horn i almindelighed betyder vækst og stigning eller løftekraft. Under hornene ser vi på hjertet barnets ansigt med lukkede øjne. Barnet har ikke lært at bruge øjnene endnu og har egentlig ingen selvstændig sjæl. Barnets ånd er stadig en del af moderens. Spædbørn har næppe været betragtet som selvstændige væsener. De er jo umælende, ligesom dyr.

Figur 139 viser en traditionel julekage, som endnu bages i Westfalen mellem Rhinen og Weser. Ligheden er så påfaldende, at vi tvinges til at fastslå, at hornfiguren forestiller en kage eller et brød. Hornfiguren har været en kendt type brød i det samfund, hvor guldhornet blev skabt.

14. Gotlandsten med slangemoder ca. år 500. Foto fra Gotlands Fornsal.

Bagværket, der hæver er et udmærket symbol for for fysisk vækst. Den fysiske opbygning af legemet sker i fosterstadiet og diestadiet. Et ordentligt brød er i dag betegnelsen for en stor krop. Horn og gifler (= lille horn) er bagværk, der i dag spises ved fastelavnstid. Det er en gammel germansk tradition, der ikke kan være indført med kristendommen. Vinteren og det

tidlige forår er, som vi senere skal se, forbundet med de magiske kræfter i 2. billedring.

Hunden til venstre er den aktive. Den hopper højt op, har løftet hale, høj pande og er tæt på hornfiguren. Den symboliserer Rajas, de opadsøgende kræfter og egenskaber. Hunden til højre er den sløve hund, den hopper knap så højt, har lavere hængende hale, lav pande og er længere fra hornfiguren. Den symboliserer tamas, de nedaddragende kræfter og egenskaber. Spædbarnet har imidlertid brug for både aktivitet og hvile. De to hunde medvirker med deres kræfter til legemets sunde udvikling.

På den græske gravurne figur 4 er hundene erstattet af løver, og i midten har vi nu moder natur. Hendes ansigt er det rene hjerte. På indiske fremstillinger ser man elefanter på hundenes plads. Symbolet er således ældgammelt og vidt udbredt. Figur 14 viser en sten fra Gotland. Her er hundene erstattet af slanger, og gudinden har horn. På Gotland findes de ældste gravsten i Norden. På de ældste sten fra 400-tallet bruges ikke runer, men kun symboler.

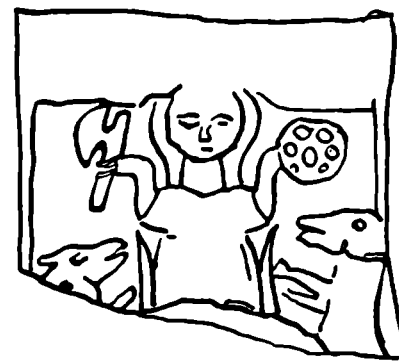

8. Relief i Marib, Yemen. Tegnet af Gläser. Ditlev Nielsen: »Handbuch der altarabischen Altertumskunde«.

Figur 8 viser et relief fra Marib i Yemen. Det var de sydarabiske sabæeres gamle hovedstad. Det er tegnet af Gläser i 1888. Her ser vi en gud stige op mellem to horn ligesom på den græske gravurne figur 4. Guden er omgivet af to hunde. Øksen er et symbol for regn, som vi senere skal se. De seks ringe er symbol for fuldkommenhed, som vi også skal se. Her ser vi formentlig arabernes gamle månegud Attar, der senere bliver til Allah.

Horn har været knyttet til kvinden som moderskikkelse af flere grunde. Kvinden får horn ved graviditeten, når brysterne vokser. Koen har horn og giver mælk, og er dermed vort vigtigste husdyr. Menstruationsperiodens længde er tiden mellem 2 nymåner, hvor månen får horn. Horn bruges ofte på guder for at symbolisere deres evne til at skabe liv og vækst. Derfor har den store jordgudinde undertiden horn.

Den hornede figur er en del af spædbarnet og derfor ikke moder natur. Men figuren repræsenterer den samme kraft, som kan styre den legemlige vækst. Spædbarnet har fået del i den store jordgudindes åndelige kraft.

Selv den kristne kirke har i en periode kunnet acceptere dette hedenske symbol, der ses på flere døbefonde i Himmerland, figur 15. Dåben har vel sin oprindelse i forestillingen om en kraft, der tilføres barnet fra vandet og dermed fra jorden. Symbolet på døbefondene kunne set fra et kristent synspunkt udlægges således, at barnet ved dåben fik kræfter fra Gud til at udvikle sig sundt og rigtigt.

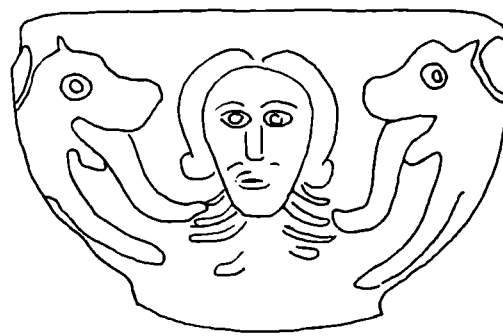

15. Døbefond i Veggerby. E. Rump: »Kultkar«, side 101.

Forestillingen om de tre strømme i naturen og i menneskets sind er en ældgammel indoeuropæisk forestilling. Perserne havde en stor gudinde for natur og vand med tre navne Sura (stærk), Ardwi (fugtig) og Anahita (pletfri). Den græske gudinde Hekata, der også blev populær i romerriget, har tre hoveder. Ira (på latin Minerva) står for regering og har sit sæde i menneskets hoved. Libido (på latin Venus) står for begær og har sit sæde i leveren. Mens (på latin Diana) står for ånd og har sit sæde i hjertet.

Den græske filosof Platon sammenligner menneskets sjæl med en vognstyrer med to vingede heste. Hestene repræsenterer hersketrang og begær, og vognstyreren repræsenterer ånden.

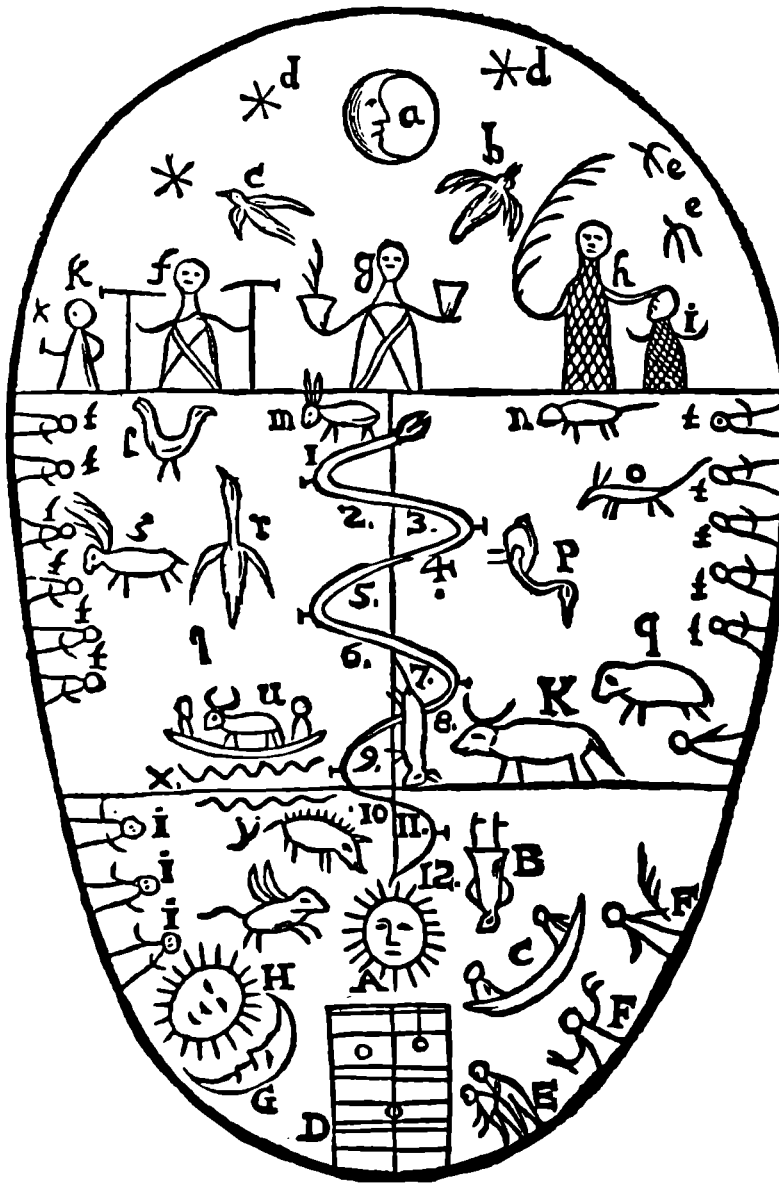

16. Lappisk trylletromme aftegnet af Rudbeck 1689, side 276.

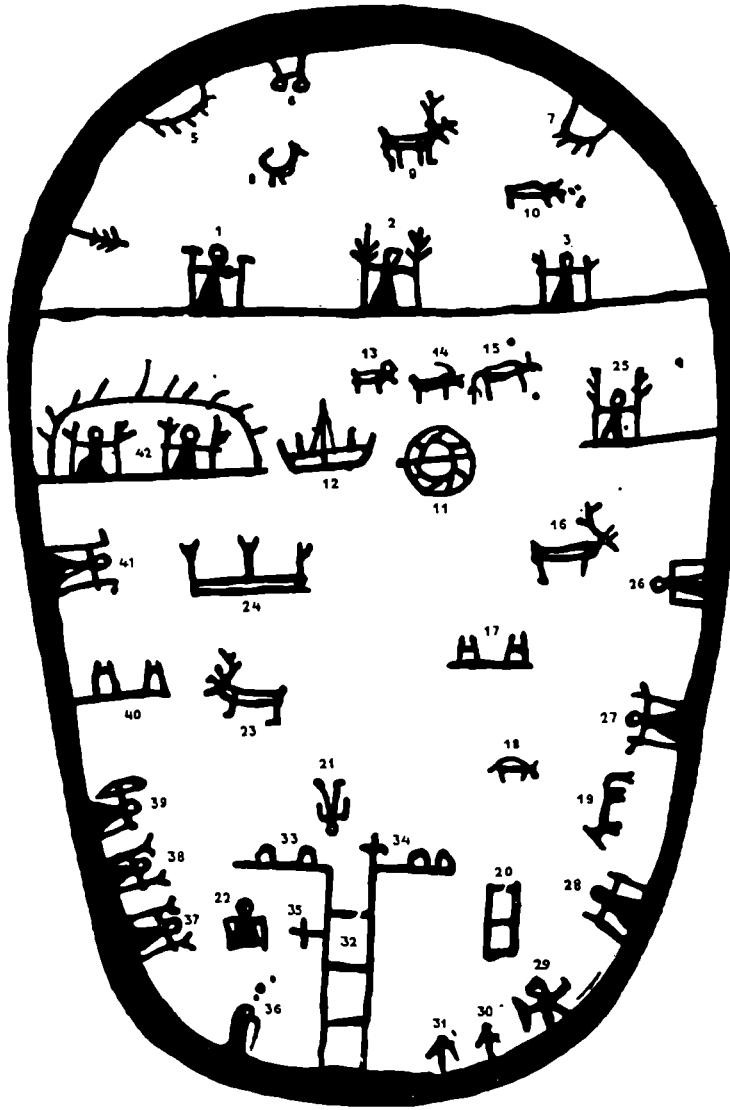

17. Lappisk trylletromme aftegnet af E. Manker: »Die lappische Zaubertrommel II«, side 414.

Lapperne var et af hedenskabets sidste bastioner i Europa helt op i 1700-tallet. På figur 16 og 17 ses to af de ca. 75 bevarede trylletrommer. Trommerne blev brugt på følgende måde: På trommen blev lagt en ring, hvorefter der blev banket med en lille hammer på trommeskindet. Ved at aflæse ringens stilling kunne man forudsige og rådgive. Figur 16 viser i »D« de tre strømme som tre cirkler i underverdenen. »i« viser de tre gudinder i underverdenen: Juksakka (juoksa=flitsbue), Uksakka (uksa=døråbning) og Sarakka (saret = spalte sener på langs). Disse tre gudinder repræsenterer det mandlige, det kvindelige og det skelnende. På figur 17 (37-39) ses de tre gudinder igen.

De tre Akkaer minder en del om de tre norner i den nordiske mytologi, men i modsætning til nornerne kunne akkaerne påvirkes ved ofringer i løbet af livet. I Indien genfinder man de tre underverdensgudinder under navnet Astaka. Den første Astaka beder man til for at få gode efterkommere, sønner og rigdom. Ved midvinter festes der for Astakaerne og anerne.

Hele det lange guldhorn beskriver det enkelte menneskes liv og især det åndelige liv. Her i 2.billedring bliver menneskets legeme opbygget af ernæringen under medvirken af de tre energistrømme. Energiformerne er afgivende energi, tilbageholdende energi og skelnende energi, symboliseret ved en aktiv hund, et hjerte og en passiv hund. Et sundt og velskabt menneske opstår ved den rette blanding af de tre strømme.

Ledetegn

På det lange guldhorn skal man systematisk læse fra venstre mod højre. Det fremgår særlig tydeligt af 7.billedring. Til højre for hver figur , her på 2.billedring, er anbragt et ledetegn, der viser, hvilke kræfter der styrer figuren, og forklarer dens betydning nærmere.

Foran snuden på den venstre hund er anbragt en ottetakket stjerne med en cirkel i midten. Det må være solen og den lysende daghimmel. Ottedelingen af himmelen er vidt udbredt, se f.eks. figur 6, solvognen. Symbolet findes også i Indien og i de arabiske lande. På Gotlandstenen figur 18 fra ca. år 500 har vi det ottedelte solsymbol tre gange. I Norden var døgnet inddelt i otte eikter, der hver svarer til en ottendedel af horisonten, jvf. afsnittet om runekredsen. Stjernesymbolet her på 2. billedring viser den retning, barnet bør udvikle sig i. Barnet skal stræbe efter dagslys og være aktiv om dagen samt søge at rejse sig op imod himmelen.

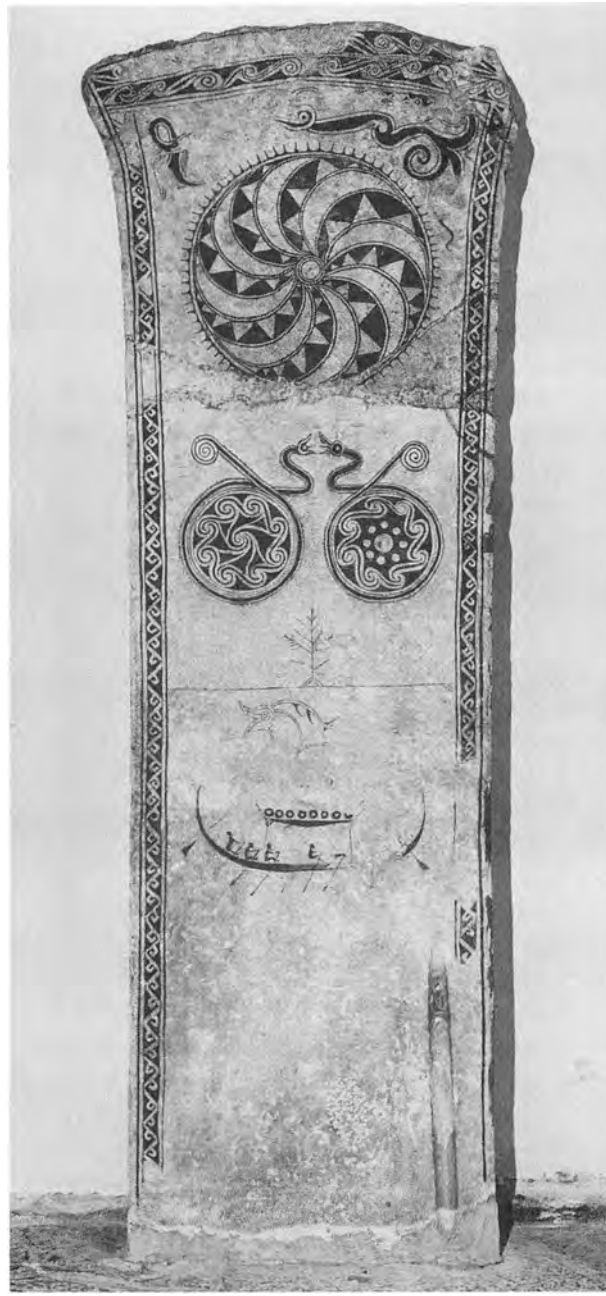

18. Gotlandsten med spiralslanger ca. år 500. Foto fra Gotlands Fornsal.

19. Triskele af horn fra Snoldelev. Foto fra Nationalmuseet.

Til højre for både hornfiguren og den sløve hund ses en firetakket stjerne, der symboliserer jorden, natten og hvile, det vil sige, at disse to figurer er jordbundne.

Til højre for den franske lilje ses et ledetegn, men da tegningen her er uprøcis, har der været uenighed om, hvad den forestiller. Den mest almindelige opfattelse er, at det er en triskele, d.v.s. et hvirvelhjul bestående af tre spiralarme, der drejer rundt i samme retning som himmelen. Hvirvelhjulet på Gotlandsstenene symboliserer tiden. De tre arme kan være årstiderne. Hos keltere og germanere blev der regnet med tre årstider: Forår, efterår og vinter. De tre tidsrum er også repræsenteret ved tre ætter i runerækken, jvf. afsnittet om runekredsen. På Gotlandsstenen figur 14 er foråret repræsenteret af rovfuglen. Den efterfølges af efteråret, repræsenteret af galten (kastreret orne). Efter galten kommer ulven, der repræsenterer vinteren. Figur 19 viser en triskele af tre horn på en runesten fra Snoldelev.

Den himmelstræbende franske lilje må tage bestik af tiden og blomstre til den rigtige tid. Somme tider skal liljen være aktiv, og til andre tider skal den være passiv. Hver ting til sin tid. Barnet skal også følge en naturlig udvikling. F.eks. vil barnets åndelige vækst først begynde i 3. billedring.

Tre huller i række

På anden billedring finder vi fem grupper, hver bestående af tre trekantede huller. Disse huller er udført ved perforering af det yderste lag guld. Denne teknik er andre steder på hornet kun anvendt til de fire ledetegn på denne billedring og de ni måner på første billedring.

De tre trekanter betyder de tre strømme. De kan vise, at alt, hvad mennesket henter fra den fugtige verden og fortærer, består af de tre strømme. Perforeringen kan betyde, at den livgivende drik i hornet kunne komme ud fra hornets indre, hvis der ikke var et indre horn. Vi kan formode, at der heri ligger en forklaring på hornets brug som drikkehorn ved rituelle fester. Vi kan ikke afgøre, hvem der drak af hornet, men det har naturligvis ikke været pattebørn. Troen på livskraft i drikke kendes også fra de mange hellige kilder, som er udbredt over hele Europa, helt tilbage fra broncealderen. På utallige brøndsten med figurer ser man to slanger eller to guirlander eller andet, der ligner symbolerne i anden billedring.

Du er, hvad du spiser, siger indiske filosoffer i dag. Såvel sjælen som legemet er produkter af den livsenergi, der optages med føden.

Når der i 2. billedring er fem grupper af huller, må det have en mening. Der er nemlig intet sted på hornet anbragt dekorationer uden symbolsk betydning. Det bringer derfor tanken hen på, at femtallet bl.a. i den græste oldtid har været et symbol på sundhed. Der er fem fingre på en hånd. Der er fem lemmer på kroppen incl. hovedet, og der er fem sanser.

Men hånden og femtallet symboliserer også dagen med dens 5 eikter. Den første gruppe af tre huller står længst nede til venstre for den vakse hund. Den står i øst, hvor solen står op. Den næste gruppe er hundens ledetegn. Den tredie gruppe står højest og svarer til solens kulmination i syd. Det er hornfigurens ledetegn. Derefter følger en gruppe, der er ledetegn for den sløve hund. Den sidste gruppe står i vest ved solnedgangen.

Vi skal senere under afsnittet om runekredsen se, at de 15 huller svarer til 15 dagruner. De resterende 9 natruner har vi i 1. billedring. Vi må da antage, at de 9 huller i 1. billedring er hugget med samme stempel som de 15 huller i 2. billedring. Hullerne er erstatning for runer. Når hele runerækken er repræsenteret som her, betyder det fuldkommenhed og alvidenhed.

På Worms tegning findes der en del takker foroven på anden billedring, såvel som på de følgende ringe. Worm oplyser selv, at han ikke har tegnet dem nøjagtigt af, men blot dekoreret efter skøn. Ifølge et skrift af Jørgen Sorterup er der tale om en slags regnskab. Vi vil komme ind på takkerne på et senere tidspunkt.

3. Billedring, læretiden

To mennesker med kvadrat

Ligesom i forrige billedring ser vi her i 3. billedring på figur 20 et enkelt sammensat symbol, der karakteriserer denne fase i menneskelivet: læretiden eller barndommen. Det har været diskuteret en del, hvad den firkantede ramme betyder. Symboler med mennesker, der holder firkanter, ses sjældent. På en engelsk gravsten fra vikingetiden findes dog to personer der bærer en firkantet ramme over et kors. Det er netop en børnegrav.

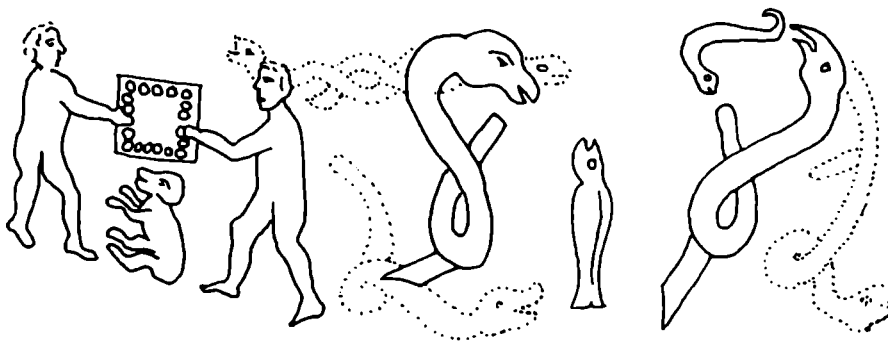

20. 3.billedring.

På figur 21 ses aftrykket af et mesopotamisk cylindersegl. Her er guder, der spiller brætspil. Brættet symboliserer himlen og brikkerne er himmellegemerne. Nedenunder ses nogle guder, der ofrer en okse. Oksen er sandsynligvis jorden. Brætspillet ligner mølle, et ældgammelt spil hvor brættet har de otte himmelretninger. Gevinst opnås ved tre brikker i række. Spillets navn hentyder til himlen, der drejer rundt.

I mølle bruges 18 brikker. Worm har netop tegnet 18 små cirkler i firkanten på guldhornet. Vi kan altså regne med, at de to spiller mølle. Mennesket til venstre, der synes mest aktiv , udfarende og bredskuldret, ligner en ung mand. Mennesket til højre, der trækker til sig, er nok en kvinde. Hun har en brik mindre på sin side, hvilket kan betyde, at hun har tabt det seneste spil. Det er muligvis faderen og moderen der spiller. Men det kan også være andre voksne eller store børn.

21. Aftryk af sumerisk cylindersegl fra kongegrave i Kish ca. år -2500. P. Amiet: »Glyptique Mesopotamienne Archaique«, figur 1465.

Under spillebrættet ses et lam med tudsehoved d.v.s. en turse. Tursen var en trold, der kunne forvandle sig ligesom tudsen, der både kan leve i vand og på land. Det er også i vore dage almindeligt at bruge kælenavnet trold for et lille barn. Lammet er symbol på kødproduktion, altså den legemlige udvikling. Det lille barn ser opad. Det er optaget af at lære de voksnes spilleregler på godt og ondt. Brættet skal vel også vise, at barnet lærer, hvordan verden drejer rundt. Barnet forvandler sig ligesom tursen og bliver voksen.

Lodret fisk og slanger

Vi ser ligesom i 2.billedring en tredelt figur, der viser de tre åndelige strømme i denne fase af menneskelivet.

I oldtiden antog man, at såvel mennesker som dyr havde en ånd. Ånden modtog man med luften fra det første åndedræt og den forsvandt ved det sidste. Med denne luft fulgte også indskydelser og nye tanker, for hvor skulle de ellers komme fra? Andre færdigheder som talefærdighed, hukommelse og håndelag blev mere betragtet som legemlige egenskaber. Således kunne visse dyr være klogere end mennesker. F.eks. heste. De kunne bare ikke tale. Fuglene var også kloge. Man kunne tage varsler af deres flugt.

Tanker kan flyve. Man kan forestille sig eller drømme, at man er i et andet land. Det ville man i oldtiden forklare på den måde, at ånden flyver. Man kan bilde sig ind, at man er en svane, d.v.s ånden har taget bolig i en svane. En ond ånd kan tage bolig i et menneske. Barnets sjæl kommer flyvende til den gravide mor. Sjælen har lov at tage bolig i en fugl undervejs. Heraf myten om at de små børn kommer med storken. Den hedenske forestilling er optaget af kirken: Den hellige ånd kommer til jomfru Maria i form af en hvid due.

De få børnegrave, der er fundet fra bronzealderen, er ofte vedlagt fuglevinger. Hos visse sydsibiriske folk bliver ligene af småbørn endnu i dag hængt op i træerne i stedet for at blive begravet. Man syr fuglevinger på det lille barns lig. Meningen må være, at barnesjælen skal flyve væk med en fugl og blive født pånyt, måske et andet sted.

Slanger er ofte symbol for tanker, tale, bevægelse eller handlinger. På det lange guldhorn er de påloddede slanger symbol for synlige åndelige fænomener, altså handlinger.

Slangerne her har fuglehoved. De handlinger, mennesket udfører, er tillærte. De er kommet flyvende som fugle og har taget bolig i mennesket. Slangerne skal hen og vende ved en lille stump slange, der tilsyneladende ligger der i forvejen. Jeg vil opfatte det på samme måde, som en stump regnorm kan udvikle sig til en hel orm. Stumperne repræsenterer den smule anlæg, der ligger i det lille barn, som endnu ikke har lært at tale. Disse anlæg må være der, for at ånden kan tage bolig i mennesket. De tillærte handlinger altså de påloddede slanger, er gentagelser af forfædrenes bedrifter og egenskaber. Dog i en ny blanding af aktive og passive handlinger.

Den fortolkning, jeg her har givet af slangestumperne, har et vist hold i 7. billedring, hvor de påloddede slanger er et lager af de afdødes bedrifter. Det skal dog indrømmes, at andre fortolkninger er mulige.

Slangen til venstre symboliserer de positive gerninger. Det er en venlig, interesseret svømmefugl. Den er opmærksom med åbne øjne og vil lære. Den danner en tilbagegående skrue. Barnet er altså behersket i sine legemlige udfoldelser. Den finder det lille positive anlæg, selv om det er langt fra fisken. Slangen til højre er de negative gerninger. Det er en rovfugl. Den er uinterresseret i fisken, og den snor sig opad i en venstreskrue. Det er et uregerligt barn. Den er ved at æde sin egen yngel, og yngelen æder den.

Slanger som symbol på åndelige kræfter ses f.eks på gotlandsstenene figur 14 og figur 18. Iøvrigt er slangesymbolet brugt på utallige ornamenter

22. Jellingestenen. Foto fra Nationalmuseet.

fra Vikingetiden. Se Jellingestenen Figur 22. Her ser vi, hvordan den åndelige kraft omslynger og behersker den dyriske kraft.

Den lodrette fisk er et skilletegn. Fisk bevæger sig hurtigt,sikkert og målbevidst, som om de higer voldsomt efter noget. Den lodrette fisk i 3. billedring viser samtidig den retning opad, som barnet skal bevæge sig i. Fisken har modtaget energi fra den fugtige verden i 2. billedring. Se den græske gravurne på figur 4, hvor den lodrette fisk symboliserer den energi, naturmoderen henter op af vandet. Fisken ånder ikke som pattedyr og fugle, men den har dog en sjæl, som befinder sig i fiskeblæren. Fisk vil søge opad, når de dør. Fisken symboliserer altså barnets klare, rene ånd, der skelner mellem de positive og negative handlinger, symboliseret ved de to slanger.

Indprikkede slanger

På det lange guldhorn er der indprikket slanger. De symboliserer usynlige åndelige fænomener som tanker, følelser og beslutninger. De findes kun fra og med 3. billedring,da det åndelige liv kun eksisterer, efter at barnet er begyndt at tale.

Oven over både menneskegruppen og slangegruppen ser vi to indprikkede slanger, der slynger sig om hinanden.De drejer tre en halv omgang i en højreskrue. Dette symbol genfinder vi i alle de følgende billedringe. Det er den store ånd, der gennemtrænger alt i verden. Det enkelte menneskes ånd må opfattes som en del af denne verdensånd, som indeholder alle tanker. De to slanger står for den givende og den modtagende kraft. Når de slynger sig om hinanden, er det udtryk for en harmoni. Normalt danner de venstreskrue. Højreskruen her kan jeg ikke forklare. Det er også usædvanligt for hornet, at dobbeltslangen er tegnet bag de påloddede figurer. Man fristes til at tro, at Worm har placeret den her på grund af pladsmangel og måske heller ikke været omhyggelig med tegningen.

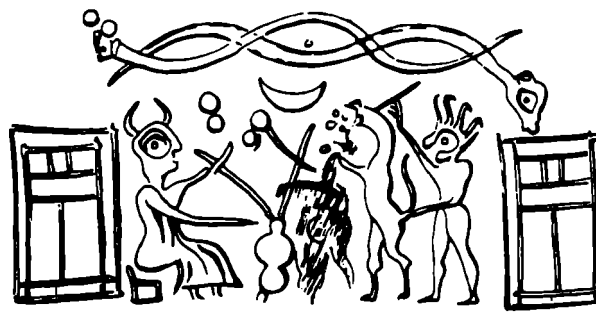

23. Seglsten med dobbeltslange. Amiet: » Glyptique Mesopotamienne Archaique«, figur 1380.

Dobbeltslangen ses på gotlandsstenen figur 14 og på Jellingestenen figur 22. Men symbolet er ældgammelt . Det ses på mesopotamiske seglsten, se figur 23. Den store ånd hed Vayu i Indien og Iran og Wejopatis i Litauen.

Skriftlige vidnesbyrd om dobbeltslangen findes i iransk religiøs digtning. En del heraf tilskrives Zarathustra, en religiøs reformator, der optrådte i Østiran ca år -600. Den store gud kaldes på Zarathustras tid for Ahura Mazda (= Herre Sandhed) senere hen kaldes den store gud Ohrmazd og tilhængerne mazdaister. Det fortælles, at han har to sønner: Spenta Mai-

nyu (= virksom ånd) og Aka Mainyu (= ødelæggende ånd). I det religiøse digt Avesta 30,3-5 står. »De to ånder, i begyndelsen i dyb søvn, blev betragtet som tvillinger, i tanke, tale og handling den gode og den onde. Mellem disse to har de klart seende skelnet ret,de dårligt seende ikke. Og da de to ånder kom sammen, skabte de det første liv og ikke liv. Og til slut skabte de en dårlig tilværelse for troens fjender, men den bedste tilværelse for de retfærdige«.

Zarathustra taler meget om den religiøse kamp mod troens fjender. Denne stærke modsætning mellem godt og ondt findes ikke i iransk religion før Zarathustra, men grundlaget for hans tanker må antages at være traditionel iransk religion.

Den ene slange søger opad, og den anden søger nedad,som man kan se på deres hoveder. Dobbeltslangen placerer sig i alle billedringe der, hvor de gode handlinger er. Den virker som skytsånd for mennesket. I oldnordisk digtning kaldes skytsånder også fylgjer, da de er fugleagtige. Her er dobbeltslangen placeret ved den kvindelige opdrager, der er bedst, og ved den omsorgsfulde fugleslange.

Foruden dobbeltslangen findes der to enkeltslanger. De udgør en positiv og en negativ aflægger af verdensånden. De er personens egen ånd i dens forskellige mulige tilstande.

På den positive venstre side af fisken ser vi en givende slange indprikket. Den drejer i den fremadgående venstreskrue og søger hen mod fiskens hale for at jage den opad. Denne slange udgår fra kvindens lænd. Sindet sidder i lænden. De gode tanker tager deres udgangspunkt i den omsorgsfulde moders sjæl. Men de fjerner sig fra moderens sjæl, d.v.s. barnet bliver uafhængigt af moderen, som det også skal.

På den negative højre side af fisken ser vi den modtagende slange indprikket. Den bevæger sig i en tilbagegående venstreskrue. Barnets ånd er tilbageholdende og uvillig til at lære. Den søger væk fra fisken. Denne slange er vokset sammen med en lille stump slange. Dette skulle ifølge det foregående betyde, at den negative slange har fundet et åndsfællesskab i en lille stump negativ slange, som individet selv har haft med fra fødslen.

Dette har mærkeligt nok ikke været nødvendigt for den positive slange. Men der findes endnu en stump slange på hornet. Det er i 6. billedring, der huser den afdøde anes ånd. Den positive ånd har allerede her fundet sit åndsfællesskab i det medfødte anlæg. Vi må huske på at mennesket modtager både sine synlige handlinger og de usynlige tanker fra forfædrene, og de usynlige tanker er symboliseret ved de indprikkede slanger.

4. billedring. Arbejdslivet

Menneske med to redskaber

Skikkelsen til venstre på figur 24 ligner en mand, men er kønsløs.Det er en stærk person, der står solidt plantet på jorden. Personen demonstrerer to arbejdsredskaber. I sin venstre hånd holder han en økse. Øksen er mandens vigtigste arbejdsredskab. Den anvendes både når ny jord skal gøres frugtbar og ved byggeri.

Redskabet i højre hånd er vanskeligere at bestemme. Der har været flere forslag fremme, men gravestok er nok mest sandsynligt. Dels findes der arkæologiske fund af gravestokke fra jernalderen. Dels er der visse afrikanske stammer, hvor kvinderne konstant medbringer gravestok. Højresiden er kvindens flere steder på hornet. Desuden er personens højre arm bøjet og højre skulder spids. Det er kvindetræk. (Personens højre side er venstre side på tegningen.)

Det er ganske tydeligt, at figuren symboliserer det produktive arbejde. Både mand og kvinde må arbejde hårdt. 4.billedring beskriver altså voksenlivet, i hvert fald den arbejdsduelige alder. I et bondesamfund er det ensbetydende med agerbrugerens liv.

Kalv og to hunde

Hyrdehunden, der slider sig selv op, er et såre velvalgt eksempel på utrætteligt arbejde. Den aktive, givende hund spidser ører, åbner øjnene og giver hals. Den har en høj pande og højt løftet hale. Den hopper ivrigt efter kalven.

Den sløve, modtagende hund har lagt sig ned for at sove. Dens øjne er lukkede. Den har ingen ører, men åbner dog munden åndsfraværende. Panden er lav, og halen hænger langt ned.

Kalven er symbol på kødproduktion. Sul på kroppen er afgørende for menneskelivet. Kalven bliver drevet frem af behov for aktivitet og hvile, de to hunde. Hovedet er løftet, og munden er åben. Den brøler og forsøger at give udtryk for sine tanker. Med det venstre øre er den opmærksom på den positive hund og korsblomsten på dens venstre side. Det højre øre er næsten uvirksomt.

24. 4. billedring.

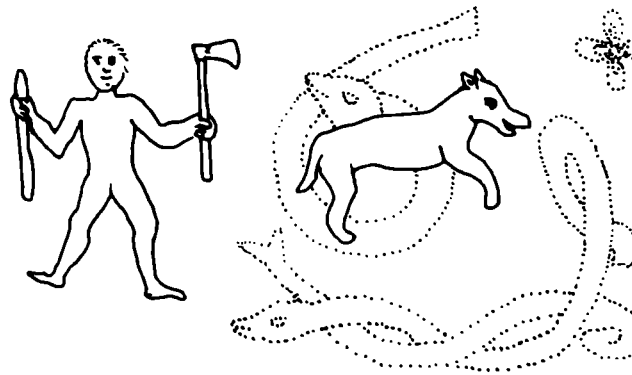

Man må ikke opfatte de negative egenskaber som dårlige. Et af de største problemer for samfundet var at overleve den lange vinter. Her var det negative egenskaber som sparsommelighed og hvile, der var brug for. Kvinden stod for husholdningen og blev forbundet med disse egenskaber.

I kalvens krop er indprikket to linier. De viser, at det er en person med sjæl. Denne sjæl bliver drevet frem af to tendenser, den rastløse søgen og drømmen om sorgløs nydelse.

Indprikkede slanger

Lad os nu betragte de usynlige tanker, der er indprikket. Dobbeltslangen befinder sig her under den aktive hund. Det er for at understrege, at det produktive arbejde er det vigtigste. Den store ånd er helt nede ved jorden i sin glæde over det, der vokser op og giver grundlag for åndeligt liv.

Den positive del af dobbeltslangen starter som sædvanlig fra højre. Den udgår fra den positive side af kalvens lænd, og i lænden sidder sjælen. Derefter søger den opad, men efter at den har frembragt visdommens korsblomst, vender den om. At korsblomsten bliver frembragt af dobbeltslangen fremgår af, at slangen danner tegnet for O-runen ved navn Odel. Tegnet har form som en sløjfe, en sæddråbe eller od på et spyd. Det forekommer lige fra stenalderen på gravudstyr. Det kan betyde avl, odel, skæbne (= svensk oden), fremtid eller arv. Betydningen vil også fremgå af afsnittet om runekredsen. Af iransk religion fremgår det, at den fjerde udødelige kraft, det gode sindelag, er frembragt af den virksomme ånd.

Den virksomme del af dobbeltslangen søger nu videre fremad i en venstreskrue og finder sin partner. De to danner derefter den sævanlige dob-

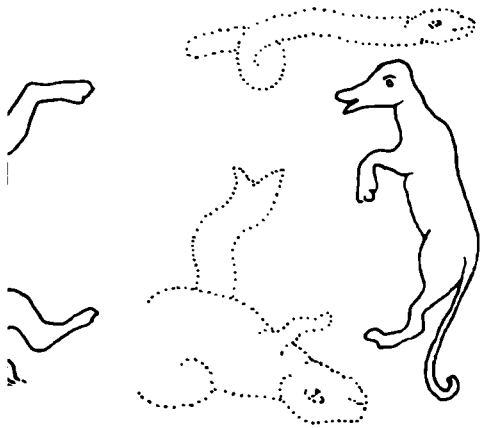

beltslange. Den positive slange ender med at glæde sig over manden med øksen.

Den negative del af dobbeltslangen har fiskehale. Det betyder den kraft, der søger nedad mod de vandige områder. Denne slange tager to omgange i skruen. Derefter falder den i søvn, hvilket ses af de lukkede øjne.

Den aktive hunds ånd har fuglehale og fuglehoved. Den starter med halen ved visdommens korsblomst og ved hundens hoved. Derefter tager den en tur rundt om hundens lænd, for den skal se det hele. Til allersidst begynder den en tillbagegående venstreskrue. Det skal muligvis forstås således, at al den hektiske aktivitet trods alt ikke fører tankerne videre. Den aktive sjæl glæder sig til sidst over øksen, der er symbol på skabelse af nyt liv.

Den passive hunds ånd har fiskehale. Den søger nedad. Den bliver meget tyk, fordi den har ædt. Den er jo nydende. Den foretager en fremadgående venstreskrue, hvilket egentlig er udtryk for aktivitet. Vi kan forstå det på den måde, at den bruger tiden på at gruble og drømme. Ånden har nu lagt sig til at sove på ryggen med benene i vejret. Placeringen ved kalvens hale tyder på, at den negative ånd ligger og drømmer om at blive født igen. Den vil tilbage til de foregående faser i livet.

Ud for kalvens mund udgår endnu en åndeslange. Det betyder, at bonden har fået mæle og i kraft heraf kan nå videre i åndelig udvikling. Dette er resultat af at lytte til visdommens korsblomst. Slangen drejer i en positiv venstreskrue d.v.s. opad mod et rigere liv. Kulminationen vil først ske i næste billedring, hvis bonden vælger denne vej. Derefter søger slangen mod højre. Den ender under det sted, hvor den vejledende dobbeltslange befinder sig i næste billedring.

Korsblomst

Korsblomsten er indprikket i feltet mellem den aktive, søgende ånd og den rene, ubesmittede ånd. Den viser det høje mål for arbejdslivet. Blomsten symboliserer renhed, skønhed, åbenbaring eller sandhed.

Nogle af de første menneskетegninger i istidshulerne er kors. Det antages, at korset her betyder jorden med de 4 verdenshjørner. Hos oldtidens grækere og hos araberne var 4-tallet symbol for jorden. Hjulkorset i den nordiske broncealder betyder næppe solen, da man til solen bruger 8-tallet, men derimod jorden. I den nordiske mytologi har jorden fire egne. På det korte guldhorn betyder den 4-takkede stjerne helt sikkert jorden. Derfor må vi regne med, at korset i korsblomsten også betyder jorden. Korsblomsten betyder forståelse af hele verden, alvidenhed eller visdom.

Korset er et så enkelt tegn, at det har været brugt til mange formål. I Mesopotamien var spiralkorset og hagekorset symbol på solens bevægelse på himlen. Hagekorset blev senere et symbol på nazismen. Fra Asien kom ideen om solen som den øverste gud til Romerriget. Han fik et strålekors som symbol.

Den kristne kirke overtog først på et sent tidspunkt det hedenske kors. Og Jesus blev da også korsfæstet på en T-formet romersk galge. Nu blev korset symbol på menneskesønnens ofring. På tidlige kristne irske gravsten ser man imidlertid ofte korsblomsten. At det også er et keltisk førkristent symbol viser udsmykningen på den keltiske sten figur 25.

Korsblomsten på Guldhornet er opbygget af en lille cirkel omgivet af fire små blade, der sidder oven på fire større. Da intet på hornet har et rent dekorativt formål, må vi også forsøge at fortolke dette. Vi må da opfatte cirklen som lysende klarhed. Et par blade må opfattes som en løkke af åndeslangen, der breder sig ud i verden og udbreder viden. Korsblomster findes også i syvende billedring.

På Gotlandstenen figur 26 ser vi det såkaldte Sct.Hanskors. Det er i vore dage blevet fastsat som symbol for fortidsminder i Norden. Symbolet er meget almindeligt i germansk jernalder. Det viser den store ånd som en slange, der breder sig ud over hele jorden, altså ligesom korsblomstens blade.

25. Symbol fra gallisk sten. Hans Brix: »Guldhornene fra Gallehus«, side 51.

26. Gotlandsten med Sct. Hanskors ca. år 500. Foto fra Gotlands fornsal.

I syvende billedring findes seks korsblomster. Ifølge mazdaismen er Ahura Mazda omgivet af 6 Amesha Spenta (= udødelig kraft), og de er lysende. Vi skal se, at de 6 første billedringe svarer nøje til de 6 Amesha Spenta. Den fjerde Amesha Spenta er forbundet med oksen og kaldes Vohu Manah (= godt sindelag), senere Mithra(= midten). Mithra er en gud for lys og oplysning, der især dyrkes i den vestlige del af det persiske rige og senere i romerriget.Derfor kan vi betragte korsblomsten som det

gode sindelag, fornuftens lys, solen. Navnet Mithra har været kendt i Europa da det lange guldhorn blev skabt, men om hornets ophavsmand har brugt det om denne korsblomst er tvivlsomt.

På figur 27 ser vi Mithra ofre en tyr. Tyren ser opad mod det himmelske lys.

27. Mithra ofrer en tyr.

5. billedring. Herskeren

Menneskehjul

Symbolet med de korslagte mennesker ses også på det korte guldhorn på samme sted, nemlig i herskefasen. Menneskehjulet har været udbredt i Europa allerede i jernalderen. Se figur 29. I yngre broncealder blev hjul med egre opfundet. Når hjulet drejer, ser vi, at det, der er oppe, kommer ned, og det, der er nede, kommer op.

29. Menneskehjul fra Rheinhessen. E. Oxenstierna: »Die Golhörner von Gallehus«, fig. 88.

Ifølge hedensk tankegang bliver mennesket genfødt ligesom solen, der står op igen. Jævnfør afsnit om runekredsen. Der er således tale om et virkeligt kredsløb. Når mennesket har rejst gennem underverdenen, får det et nyt liv. Det kristne lykkehjul, som ses i middelalderens kirkekunst, er udsprunget af det hedenske kredsløb. Men her ser man kun de rige syndere få deres straf i helvede, og intet nyt liv.

De to personer er nøgne, men de har ingen kønskarakter. Den stående person løfter i højre hånd sit enæggede sværd, scramasax, som tegn på magt. Hans venstre hånd er løftet og åben. Dette demonstrerer åndelig styrke og magt. Han står solidt på jorden. Imidlertid skal hjulet dreje venstre om, og han vil da i løbet af en kvart omgang komme til at ligge ned. Han vil miste magten. Lykken er lunefuld.

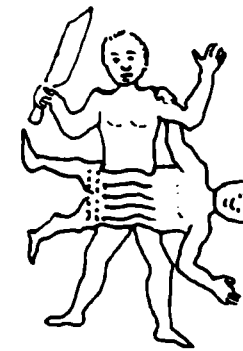

28. 5. billedring.

30. Brakteat med åndemaner. Wirth: »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 420.

Den liggende person ser dog næsten lige så triumferende ud som den stående. Han er måske lidt smallere i ansigtet. De fire bølgelinier på maven kan opfattes som tre strømme. De viser, at de tre livsstrømme lever i den liggende. Han er ved at vokse i styrke. De to rækker prikker til venstre for slangerne er åndeslangen. Det er hans åndelige styrke, der vokser. Når menneskehjulet har drejet en kvart omgang, vil han overtage magten. Han har et godt greb i skulderen på den anden, så han bliver trukket med rundt. Men det er den samme åndelige kraft, der overtages af den næste magthaver. Personerne har fælles lænd.

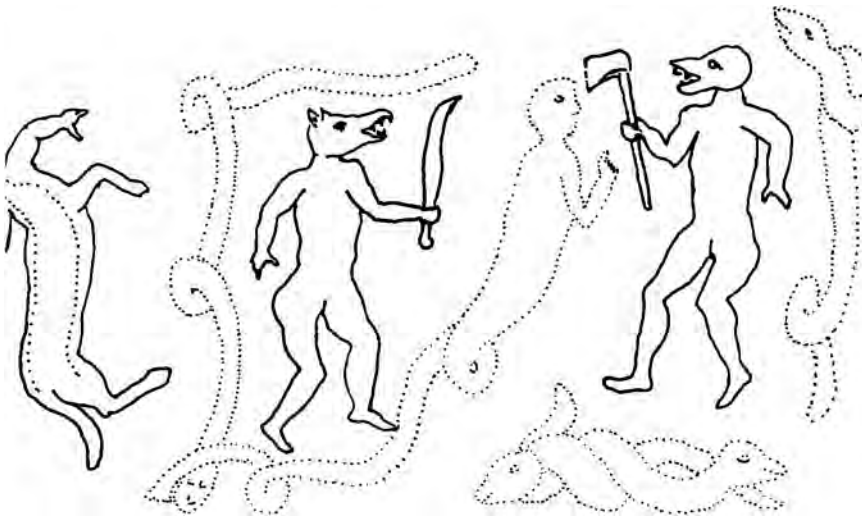

Løvemenneske og maskemennesker

De tre figurer i den tredelte gruppe holder alle den venstre hånd nedad som tegn på, at de holder nogen nede, og højre hånd opad som tegn på viljen til at have magt. Men de repræsenterer forskellige former for magt. I øvrigt er denne armstilling karakteristisk for åndemanerdans. Se figur 30.

Kentauren er sammensat af en hestekrop og en menneskeoverkrop. Symbolet og ordet kendes i den græske oldtid. Det indoeuropæiske rytterfolk, der fra omkring år -1500 boede nord for Sortehavet, kaldte sig selv kentum. Grækerne kaldte dem kentaurer og senere kimmerer. Kineserne kaldte dem kim-mior. Kimmereriske stammer og thrakiske stammer, der lignede dem, trængte frem over store områder. Det er højst sandsynligt en del af kimmererne, der har slået sig ned i Himmerland og af romerne kaldes kimbrer. I Norden indførtes tamhesten omkring år -1500 jævnfør solvognen fra Trundholm.

Her er det imidlertid en løvekrop. Det ses ved sammenligning med hestehalen i 6. billedring. Kroppen er også lang og muskuløs, og poterne er runde. Løvemennesket ses tydeligt på det korte guldhorn. Sfinksen er også et løvemenneske, men det er dog ikke en sfinks, vi ser her.

Løvemennesket er en løve og et menneske, der legemligt og åndeligt er ét. Figuren viser det vilde ridt, dristighed og fyrigt mod. Det er krigens symbol. Det er den brutale, rå kraft. Løven er dyrenes konge. Løvemennesket kan være en hærfører. Eller en helt, der ofrer sit eget liv. I løvens krop er tegnet to prikkede linier helt fra hale til hoved. Det er ildsjælen, der opfylder kroppen.

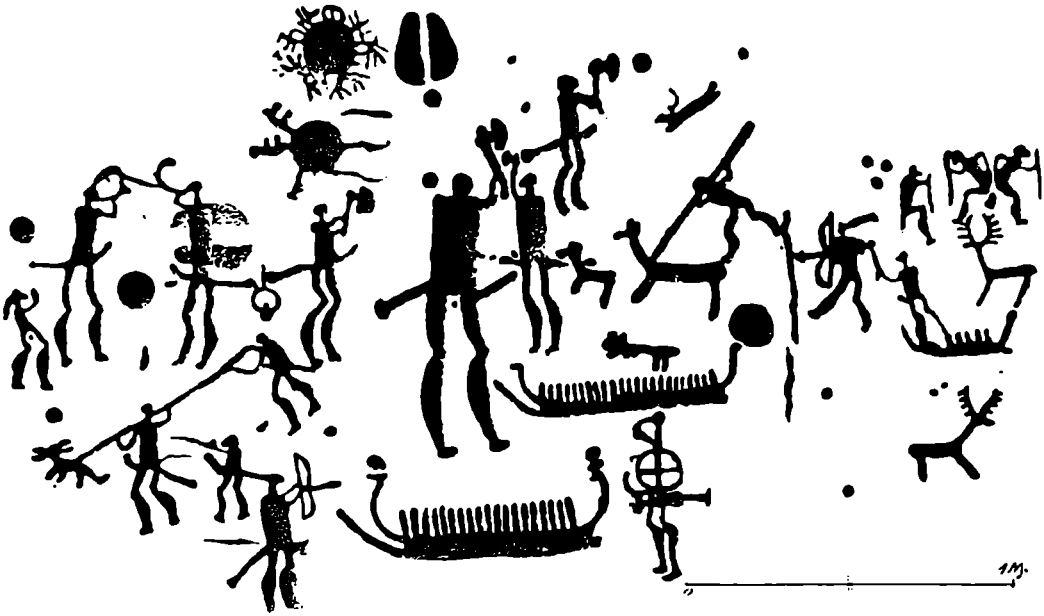

31. Helleristning fra Fossum, Bohus len. C. Althin: »Studien zu den bronzezeitlischen Felszeichnungen«, side 125.

De to maskemennesker udkæmper en duel med ord, hvilket ses af den åbne mund. Maskerne viser, at det er et skuespil. Masken gør det lettere for skuespilleren og tilhøreren at koncentrere sig om det åndelige budskab. Maskeskuespil kendes hos mange uciviliserede folk. Det oldgræske maskeskuespil er overtaget fra thrakerne. På græske vasemalerier ses dansere i fugledragter. Bronzealderhelleristningerne viser, at skuespil var betydningsfulde i nordisk bronzealder. Se figur 31 og figur 32.

Maskerne her på 5. billedring er fugleagtige. Fuglen flyver gennem luften som ånderne. Derfor er fuglemasken særlig populær. Helt op i middelalderen ser man billeder af læger med fuglemaske, et levn fra de gamle åndemanere. Figur 33 viser en engelsk stenhelle med en fuglemaskedialog.

Masken på figuren til højre er en fredelig svømmefugl. Han har ingen ører og er derfor en selvtilfreds type. Han holder en økse i højre hånd. Men det er ikke, fordi han arbejder eller slås med den. En økse er i øvrigt ikke særlig effektiv hverken som kastevåben eller som slagvåben. Øksen er her brugt i sin ældgamle betydning som en kraft, der skaber god plantevækst.

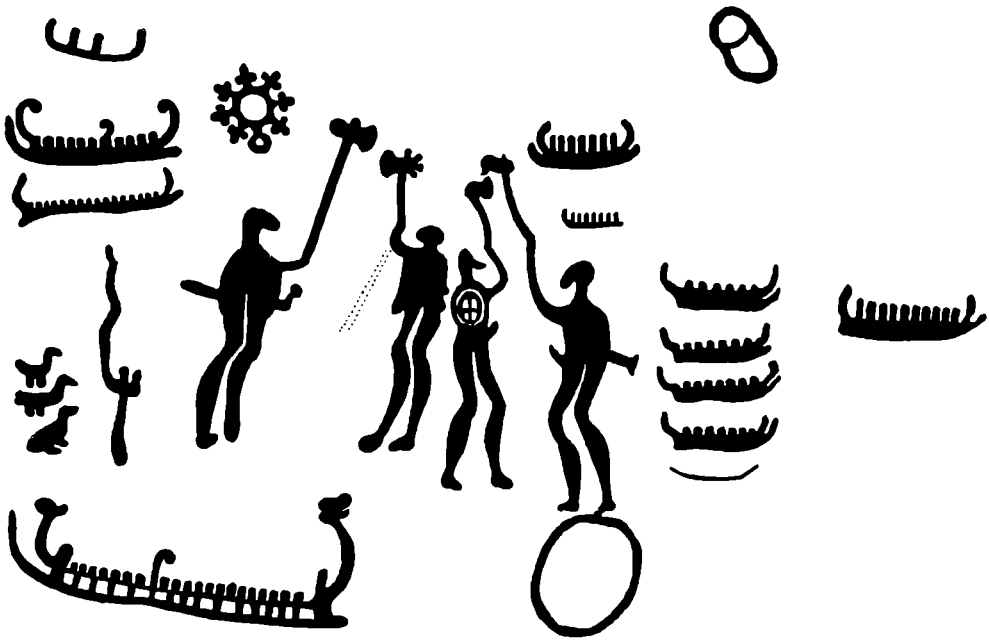

32. Helleristning fra Tanum, Bohus len. Holmberg: »Skandinaviske Helleristninger«, 1848, Figur 17.

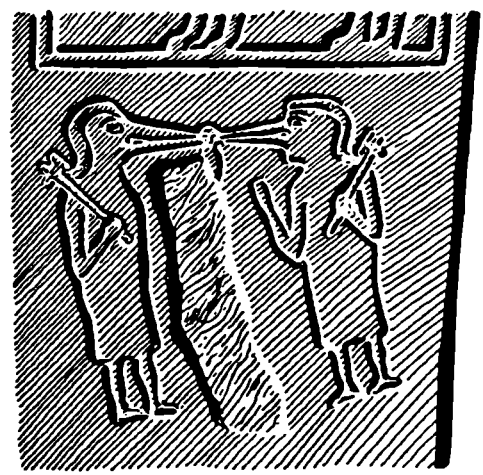

33. Ristning på engelsk stenhelle.

I bondestenalderen ofrede man øksehoveder af flint. Økserne er nedlagt parvis i jorden. De er så enormt store, at de ikke var praktisk anvendelige for mennesker. Meningen var at, moder jord kunne bruge dem til at hugge hul på skyerne. Endnu i vore dage kan man høre en flinteøkse betegnet som en tordenkile. Senere kunne man fremstille guld, kobber og bronze ud af jorden. Man troede da, at solen, der også kom op af jorden, bestod af disse metaller.

Et udbredt symbol i broncealderen er dobbeltøksen, der kun kan have et kultisk formål. Figur 34 viser en minoisk gudinde fra Kreta med dobbeltøkser. Den endnu ældre agerbrugscivilisation i balkanområdet havde skriftsprog ca 2000 år før babylonerne. I denne balkankultur ser man moderguden afbildet med vinger som en sommerfugl eller en bi. Hun kan altså flyve op og regulere nedbør, f.eks ved at stikke hul på skyen. Sommerfuglen kommer jo også ud af en puppe i jorden.

Dobbeltøksen er en flyvende økse. Den er sikkert opstået ved påvirkning fra en anden kultur. Kvægavlerne fra Sydrusland troede nemlig på en tordengud, der var i familie med moderguden. Den indiske myte om Indras rejse til jætten Tvastr for at hente kedlen svarer nøje til myten om Thors rejse til jætten Ymer. Kedlen skal bruges til at koge eller transportere vand, som sidenhen giver skyer. Både Indra og Thor slår jætten ihjel med kastevåben. Tordenguden kæmper ofte mod drager, d.v.s. skyer. I Kina og Japan er drager symboler for skyer. I Iran hed guden ikke Indra men Khshatra, der betyder herske. Khshatra er en af de seks udødelige kræfter i iransk religion. Tordenguden hedder på keltisk Taranis og på baltisk Perkunas.

På helleristningen fra Bohuslen figur 31 og figur 32 ser vi billeder af jordbrugsguden med højt løftet økse. Økserne er alt for store til mennesker. Ristningen er nok foretaget for at fastholde et drama udført af fire dansere udklædt med haler og penisattrapper. Lapperne kaldte tordenguden Tiermes eller Horagalles. Se guden med dobbelthammer som symbol f på figur 16 og symbol 1 på figur 17.

Skal man nu opfatte øksen som et symbol eller som en genstand med magisk kraft. I vor tid vil vi sige, den er et symbol. Men man må tage i betragtning, at symboler kan have en overordentlig stærk kraft til at påvirke mennesker. Helt op til vor tid er der fremstillet økser med en rilletegning, der forestiller et livstræ. Tegningen har intet praktisk formål, og dens betydning er ukendt for brugerne. Tegningen er faktisk et nutidigt eksempel på magi. Der findes i øvrigt mange eksempler på magisk tankegang i vor tid. Lad mig blot nævne astrologiens udbredelse.

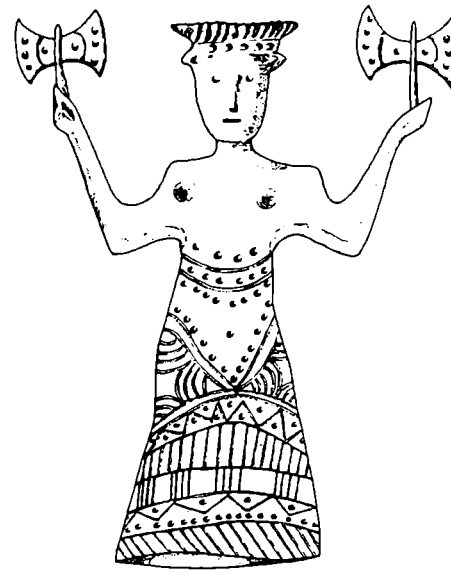

34. Minoisk gudinde fra Kreta. M. Gimbutas: »The Gods and Goddesses of old Europe«, side 187.

I oldtiden var magiske forklaringer dominerende. En økse havde magisk kraft. Den skaber god plantevækst. Men dengang som nu var det vel individuelt, i hvor høj grad man troede på genstandes magiske kraft.

Maskemennesket med øksen repræsenterer udbytte af jorden, ejendomsret og rigdom. Han er fortaler for fredelig magtudøvelse. Han er en pengestærk høvding eller blot familieoverhoved. Denne rolle falder udmærket i tråd med hans placering på højre side, hvor vi har den modtagende og fastholdende kraft.

Maskemennesket i midten har en rovfuglemaske. Han er parat til at sønderrive sin modpart. Dette fremgår også af hans våben, det enæggede sværd. Det enæggede sværd scramasax blev brugt af flere germanske folk, bl.a. saxerne, der har navn efter det.

Bronzesværdet blev opfundet i broncealderen. Det mest almindelige våben vedblev dog at være kastespyd og stikspyd. Sværdet var længe et våben for høvdinge og professionelle krigere. En mand, der går rundt med et blankt og skarpt sværd, skal nok skabe respekt om sig. Derfor er sværdet velegnet til at undertrykke og styre sin egen stamme. I stenalderen var det en kølle, der senere udviklede sig til et scepter.

Magthaveren med sværdet har ikke en ren fysisk magt. Han er på vagt over for andres tale. Han har ørerne åbne for visdomsord. Og de kommer især fra den fredelige højre side. Hans kampmiddel er især talen. Vi har også lov at lægge den betydning i sværdet, at han skærer igennem vrøvlet. Han repræsenterer den rene ånd, der søger sandheden og regerer med åndens magt.

Indprikkede slanger

Dobbeltslangen befinder sig her under den modtagende kraft og i visdommens felt mellem denne kraft og den rene ånd. Det er åbenbart for at understrege værdien af denne side af magthaverens personlighed. Betragter vi først den negative del af verdensånden, ser vi, at den tager udgangspunkt i visdommens felt. Derefter søger den ned til sin positive partner, men i stedet for at tage en normal venstreskrue, udfører de en manøvre, der nærmest tyder på, at den negative slange lægger sig oven på den positive for at holde den nede. Vi er jo i magtens fase, og her er det den, der skraber til sig, der regerer. Til sidst viser den negative slange interesse for pengepugeren og hans åndeslange.

Den positive del af dobbeltslangen hænger lidt med hovedet. Den følger dog forventningsfuldt åndsmagten i midten.

Lad os nu betragte de ånder, der hører til de fire figurer i 5. billedring. Til højre for menneskehjulet ser vi en ånd, der snor sig i en fremadgående venstreskrue. Den kan næppe høre til menneskehjulet, som er et materielt symbol. Den hører derfor til løvemennesket og betyder den afdøde krigers ånd. Den bevæger sig mod venstre, hvilket er vest ifølge hornet. Den dødes ånd følger solens bane på himlen.

Den åndelige leder i midten er helt omgivet af åndeslanger. Disse to slanger drejer begge rundt om sig selv i positive venstreskruer. Desuden drejer de den positive vej venstre om den åndelige leder. Han er altså årvågen og følger med i alt. Hans dans virker også som en runddans, idet han har sværdet i sin højre hånd.

Imidlertid repræsenterer de to slanger forskellige sider af hans personlighed. Den nedadgående slange ved figurens venstre hånd er den modtagende, fastholdende kraft, der har lukket øjnene og er indadvendt. Den opadgående slange ved figurens højre side er den givende, udadvendte kraft. Slangen ender i en menneskelig skikkelse. En nærmest slikket person med åbne øjne, der løfter en belærende pegefinger. Det er den rene og

klare tanke.De to tanker jager rundt efter hinanden. Den aktive, udadvendte forsøger at velkomme en ven. Men der er ingen ven.

Til højre for øksemennesket ser vi hans tanker. Det er en slange, som først tager en tilbagegående venstreskrue om sig selv. Det er den uforbederlige tendens til at rage til sig, der optræder her igen. Dog ser vi, at slangen skifter mening og begynder at dreje i en fremadgående venstreskrue. Øksemennesket må også afgive værdier; om ikke før, så når han dør. Rigdommen kan ikke tages med i graven. Øksemennesket er fastholdt mellem de to modsatte tendenser, at holde fast og at skabe nyt liv.

I 5. billedring har vi altså en beskrivelse af tre former for menneskelig magtudøvelse : den fysiske magt, den økonomiske magt og den åndelige magt. De skal opfattes som tre handlingsmønstre, som det enkelte menneske kan udføre. Ifølge hornet er de tre muligheder altid til stede for det enkelte menneske . Resultatet afhænger af omstændighederne, jævnfør skytsånden dobbeltslangen. Men det afhænger også af det enkelte menneskes valg, idet han f. eks. kan lære af hornets tale og handle derefter.

Man kunne også tænke sig, at 5. billedring viser de tre samfundsklasser: de unge krigere,bønderne og høvdingepræsterne. Disse klasser findes mere eller mindre i alle indoeuropæiske samfund, men mest udpræget i det indiske kastesystem. Da hornet beskriver det enkelte menneskes muligheder, vil det også komme til at beskrive mange mennesketyper i samfundet. Men det er slet ikke hornets formål at beskrive relationerne mellem samfundsgrupper. Hornet beskriver det enkelte menneskes forskellige muligheder i livet.

Hornet beskriver fem faser i menneskelivet. Det er naturligvis ikke ophavsmandens opfattelse, at alle mennesker vil gennemløbe alle disse faser. Og faserne får ikke samme karakter hos forskellige mennesker. Man kan dø undervejs eller blive hængende. Der er heller ikke noget i vejen for, at man på et tidspunkt i livet kan gå tilbage til en tidligere fase.

Så kan man spørge, om de fem ringe ikke bare er forskellige sider af ethvert menneskes aktiviteter. Jeg tror ikke, dette synspunkt ville forarge ophavsmanden. For det er jo de samme tre kræfter, der optræder i de fem faser. Men rækkefølgen af faserne taler dog for at opfatte dem som livsfaser. Iøvrigt ved man, at indvielsesritualer ved overgang fra 'en livsfase til en anden spiller en stor rolle i rene landbrugssamfund.

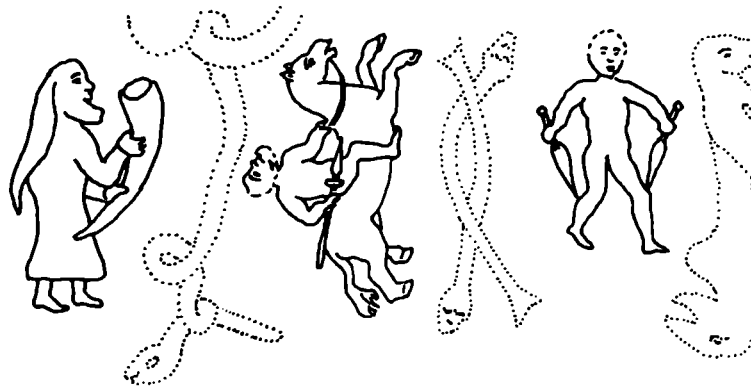

35. 6. billedring.

6. billedring. Dødetilværelsen

Rytter og hornbærer

Dette par er et ganske udbredt symbol i Norden fra omkring år 500, hvor asereligionen med Odin i spidsen bliver udbredt. Det beskriver den dødes rejse og er derfor almindeligt på gravsten. Se Gotlandstenen figur 36. Vi må regne med, at de to figurer udgør et hele, der er placeret på hornets hule side. Worms tegning er her lidt upræcis.

Ryttersymbolet er kendt hos skyterne og sarmaterne. Omkring år -1200 gik de de indoeuropæiske folk skyterne og sarmaterne over til ren nomadekultur med heste. I forbindelse hermed blev rytteren brugt i krig, hvor man tidligere havde brugt stridsvogne. Skytiske stammer kom omkring år -600 til Centraleuropa, og senere kan der påvises skytere og sarmater helt op i Østersøområdet. Se afsnit om danerne.

Skyterne har udbredt kendskabet til en hel række kulturelementer, f.eks. smedekunst i jern og guld. Skyterne havde tømmerbyggede gravkamre. Efterhånden fortrængte den skytiske og sarmatiske jordfæstegravskik de germanske brandgrave. Den oldgræske historiker Herodot beretter udførligt om begravelsen af en skytisk høvding, og moderne udgravninger i Sydrusland har bekræftet beretningen.

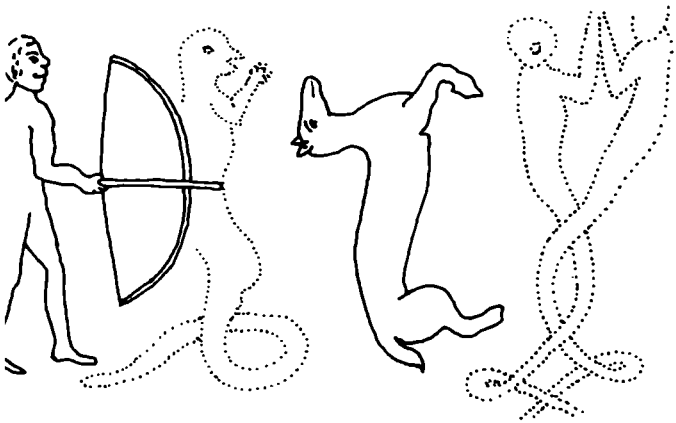

Det fortælles bl.a., at høvdingen får rige gaver af guld med i graven. 5o tjenere og 50 smukke heste må lade livet. Disse bliver anbragt på stativer af træ med stænger gennem kroppen, for at rytteren kan sidde oprejst.Høvdingen blev selv anbragt i et solidt gravkammer af sten og træ, og det hele blev dækket af en stor jordhøj.

De nuværende osseter i Kaukasus regnes for direkte efterkommere af sarmaterne (aser).I deres traditionelle begravelsesceremoni indgår en hestevelsignelse. Det siges, at den døde modtager en hest og udrustning. Den døde kommer på sin hest til en flod, og der er kun en bjælke over. Foran står en vejleder, der spørger ham om noget. Når han har sagt sandheden, får han lov at komme over floden. Da den afdøde er en god mand og modigt rider videre, bliver vejen fast og bred. Vejen deler sig i tre: Den første fører op til de hellige, den anden fører ned til de onde ånder og den tredie lige ud til de afdøde helte.Den afdøde vælger den tredie vej, middelvejen og kommer til de dødes hersker, som anviser ham en plads midt i rangfølgen.(Widengren: »Hochgottglaube im alten Iran«, 1938)

Rytteren er altså den døde sjæl på vej gennem luften. Han ser opad mod himlen, idet han skal følge himlens bevægelse mod vest. Spydet kan vise, at han er modig. Han er en kriger i vild galop, ikke en sindig bondemand. Det kan også pege den vej, han skal ride, være hans vejviser. Figur 37, en guldplade fra en skytisk grav, viser en skytisk høvding, der i dødsriget modtager den livgivende drik.

36. Gotlandsten med rytter. Omkring år 750. Foto fra Gotlands fornsal.

Hornbæreren er et uhyre gammelt symbol. Det fremgår af figur 38, der viser et relief fra en klippehule i Frankrig fra år -19000. At det er et billede af moder jord fremgår af den brede bag og håret, der er plantevækst. Der er tretten streger på hornet, og det kan tydes som tiden, tretten nymåner på et år.

37. Guldplade fra skytisk grav. Historiska Museet: »Guldet från Ståppen«, side 76.

38. Relief fra Laussel, Dordogne, ca. år -19000. Levy. »The Gate of Horn«, Planche 7.

Fra den norrøne digtning kender vi myten om den døde ånd, der gennemgår forskellige prøvelser, herunder at Brage rækker ham mjødhornet. Brage, der bræger, er en præst, der traditionelt bærer kvindetøj. B er et kvindeligt bogstav jævnfør runekredsen (babser, baller, bred, bag, bolle, børn). Hornbæreren har lang kjortel og langt hår ligesom en kvinde.Dog har han skæg. Brage er kendt for vidtløftig snak.

Cæsar fortæller, at germanerne før et slag spurgte deres vise spåkvinder om råd. Denne germanske tradition går tilbage til det gamle Europa før halvnomadernes fremtrængen. Dengang var guderne hovedsagelig kvinder. Kvinden var for germanerne mere hellig end manden. Det nye liv begynder især ved kvindens medvirken. Kvinden er forbundet med hornsymbolet. Derfor er det altid en kvinde eller en kvindeagtig vismand, der kommer med den livgivende drik.

Hornet har altid besiddet magisk kraft på grund af sin form og styrke, sin måde at vokse på fra spidsen, som om væksten kommer fra hornet selv og ikke fra individet. Desuden bliver det ved med at vokse, efter at individet er udvokset. Det er næsten den eneste drikkeskål i naturen. Det er derfor den bedste drikkeskål, når man vil opnå sundhed og liv. Ved ceremonielle fester, hvor præster eller høvdinge skulle påvirke og lede deltagerne, var prægtige horn et glimrende middel hertil.

Genganger, bueskytte og hjort

Det følger af placeringen på hornet, at den første af de tre figurer må være en afdød ånd, der stadig har en aktiv, opadsøgende kraft. Det må være en genganger, der ikke vil ned i underverdenen. Det fremgår da også ganske klart af figuren.

Vi ser en ungdommelig person, der ligner arbejderen på 4. billedring. Han er her hævet over jorden, som han ikke vil ned i. Han vandrer på sine ben mod højre, d.v.s. mod øst på hornet, og det er den forkerte retning. I hver hånd har han en pil, hvormed han peger på sine ben. Det er for at vise, at han vil fortsætte med at bruge dem og gå rundt blandt de levende.

Pilen, der peger mod sit mål, er et velegnet pegeredskab. Men pilen her er for kraftig til en bue, og den er for kort til at være et kastespyd. Det er en pegepil med knop på håndtaget. Pegepilen ses også på 7.billedring. Pegepilene ser ud til at berøre mandens ben. Det tyder på, at de er tegneredskaber. Det viser måske, at gengangerens legeme kun er et billede, skabt af hans ånd.

Gengangere omtales meget i oldnordisk digtning. De var besværlige at have gående og skulle helst undgås. Det var begravelsens formål at undgå gengangeri. Ved jordfæste skulle gravkammeret indrettes behageligt. Der blev stillet gaver ved graven. Der kan også være en vejledning på væggen i gravkammeret til den døde om, hvordan han skulle forholde sig. Over for henrettede forbrydere eller fanger brugte germanerne at lemlæste liget ved bl.a. at brække benene. Den afdøde, der kunne tænkes at ville hævne sig, ville da ikke have lyst til at bruge liget. De velkendte spøgelser på slotte m.m. er udtryk for de samme gengangerideer.

Bueskytten, der sigter på et dyr, er symbol for den døde sjæl. Symbolet går helt tilbage til jægerstenalderen. Det skal nu ikke dokumenteres her. Vi vil i stedet henvise til helleristningen fra yngre broncealder figur 31. Endvidere ser man et aftryk af en seglsten med en bueskytte på figur 39.

En skytte, der sigter, er opmærksom, målrettet og beslutsom. I dette tilfælde har den afdøde sjæl fundet vejen til et nyt liv. Når pilen flyver af sted, er det ham selv, der flyver ind i hjorten og forener sig med dens sjæl. Denne oplevelse af at blive forenet med byttedyret er ikke fremmed for en nutidig jæger, og den har seksuelle undertoner.

Hjorten er et ædelt dyr. Den repræsenterer den rene ånd samt naturens livskraft. Den hører til i 1. og 2. billedring. Det er den tilbageholdende del af menneskesjælen, der allerede befinder sig i den jordnære tilstand. Derfor er hjorten placeret i højre side.

I iranske religioner beskrives, hvordan den døde sjæl mødes med sin Daina, sit oprindelige jeg, der kan være i skikkelse af en ko, en ung kvinde eller en have. Ordet dai betyder næring og er slægt med die og den græske uplettede naturgud Diana. Dainaen er fuld af ungdommelig livskraft skabt af de livgivende safter, der kommer nedefra.

39. Seglsten med bueskytte. Ward: »The seal cylinders of western Asia«, figur 1086.

Indprikkede figurer

Til højre for rytteren ser vi dobbeltslangen. Dette er lidt usystematisk sammenlignet med de tidligere billedringe, hvor det legemlige enkeltsymbol ikke havde nogen ånder. Men da rytteren og hornbæreren faktisk er ånder, er det rimeligt, at de har ledsageånder.

De to dele af dobbeltslangen er som sædvanlig den opadsøgende og den nedadsøgende tanke. Begge slanger har fuglehale, da de flyver i luften. Det er den afdødes tanker, men samtidig en del af den store ånd. De skruer jo kun een gang venstre om.Samtidig markerer de en mandelformet åbning. Den er et symbol, der kendes helt tilbage fra jægerstenalderen og forestiller kvindens skamlæber. Dermed er det symbol for fødsel og nyt liv.

Mandelformen kendes fra kirkens fremstilling af åbningen op til Guds rige. Den er en attribut til jomfruens tegn i dyrekredsen. Jomfruen står netop for genfødslen, idet hun dog er besvangret af en åndelig kraft.

40. Indskrift fra Orchomenos, Grækenland ca. år -1500. Wirth »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 205.

Undertiden ses også flammen som jomfruens tegn. Der tænkes da på den mandelformede mørke del i flammens midte. Når man kommer ud af den, kommer man ud i lyset. Her er forbindelse til forestillingen om ilden, der renser. Ved ligbrænding sublimerer ånden. Ilden er i iransk religion element for den udødelige kraft Asa, der netop hører hjemme i 6.billedring. Ildens kraft er til stede ved samlejet ifølge traditionen.

De to slanger tegner præcist runen Ing. Se afsnit om runekredsen. Ingrunen er brugt som symbol i germansk område, også før runealfabetet blev opfundet. Se også den græske gravvase figur 37. Tegnene her er ældre end det fønikiske alfabet, der først blev overtaget af grækerne omkring år -1000.

Et Ing-tegn kan betyde indtrængning i kvindens skede. Men det kan også opfattes som nedlægning af frø eller lig i jorden. I alle tilfælde er det efterfulgt af skabelsen af et nyt liv. Her på hornet må det stå for den døde sjæls tanker om det nye liv, den vil begynde.

Til højre for Hornbæreren ser vi en slange, der begynder foran rytteren. Den bevæger sig først vandret mod venstre. Det er den korrekte vej mod vest, samme vej som den nedadgående sol. Den støder nu mod en mærkelig indprikket bue, der udgår fra billedringens overkant. Man kan tvivle på, om Worm her har tegnet korrekt. Man kan også fortolke buen som en vejledende ånd, der skubber den døde sjæl nedad.

Efter sammenstødet udfører slangen en højreskrue, hvilket betyder, at ånden trækker sig tilbage. Ånden kommer dog efter nogen tid ned til det afbildede horns bund, hvor den igen udfører en højreskrue. Fra hornet modtager ånden den livgivende drik. Derefter har ånden fået ny livsenergi. Den støder nu ifølge Worm på en lille stump slange. Kan det mon være den stump, der manglede i 3. billedring? Den foretager en positiv venstreskrue og søger hen mod en parringsleg. Den virker vågen med åbne øjne.

Til højre for gengangeren ser vi hans åndelige karakter. Hans ånd har ganske vist en positiv og en negativ del, men de kommer ikke hinanden ved. Den opadsøgende er tegnet som en kamel. Kameler er kendt for deres stædighed. Den tygger drøv, hvilket er tegn på klogskab. Men den er for gammelklog til at interessere sig for sin partner. Den nedadsøgende ånd er tegnet som en kvindelig fugl med svulmende barm. Hun har mandelformede øjne. Hun åbner munden, måske for at kalde med forførerisk sang. Denne kvinde kan være den afdøde sjæls Daina, hans egentlige, pletfrie jeg.

Til højre for bueskytten ser vi en slange, der begynder ved hans fødder. Den vandrer rundt i en positiv venstreskrue. Derefter stiger ånden opad og bliver til et spædbarn. Det ses, at det spræller med benene, der dog muligvis er i svøb. Munden er et fuglenæb for stadig at markere, at det drejer sig om en ånd, der flyver. Den kan sagtens tage bolig i en fugl. Spædbarnet hviler på buen, som skal bringe det hen til hjorten.

Meningen er, at den døde sjæl længes efter at blive født og blive et spædbarn. Den opmærksomme bueskytte har denne rigtige tanke, der kun kan realiseres ved en forening med livskraften og frodigheden fra jorden. Og denne forening kan symboliseres ved, at ånden, pilen, trænger ind i hjorten. Det ædle, planteædende dyr er allerede bolig for hans nedadsøgende jeg.

De to legende ånder til højre for hjorten viser foreningen af de to dele af jeget. Det er den nedadsøgende sjæls gode tanke. Vi kan også sige, at foreningen allerede er sket i hjorten. Øverst ser vi de to ånder mødes. De er rene og ungdommeligt runde. De danser med hinanden i hænderne af glæde over gensynet. Ånderne bevæger sig nu nedad mod de mere primitive tilstande. Derfor tager de en højreskrue, der skruer udviklingen bagud. Samtidig dannes mandeltegnet. Her er det muligvis besvangring af kvinden, der menes, men der kan også være tænkt på åndens nedstigning i jorden.

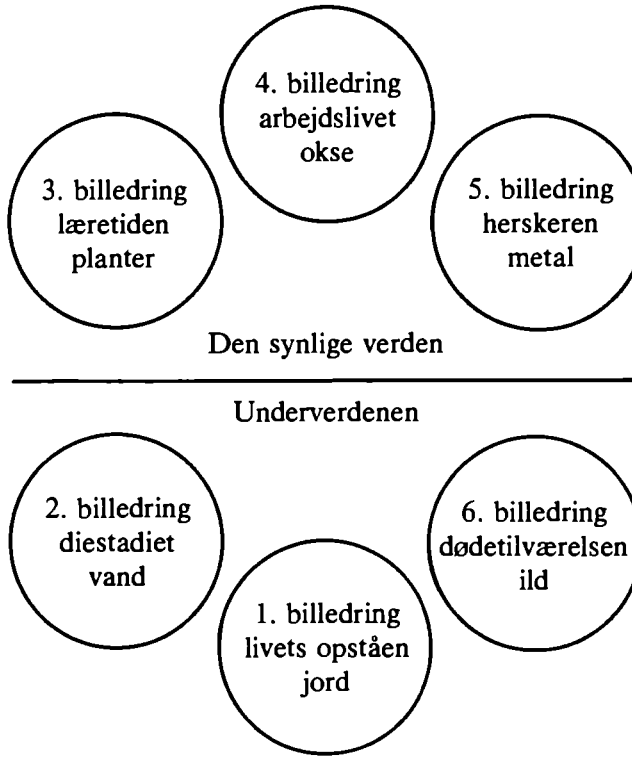

41. Livets seks faser ifølge det lange Guldhorn.

Herefter foretager hver slange en skrue om sig selv. Den givende ånd foretager en venstreskrue. Den fastholdende ånd foretager en højreeskrue. Samtidig dannes to tegn for Odel-runen, der betyder fremtid eller skæbne. Se runekredsen. Til sidst mødes de to ånder i den normale venstreskue som tegn på positiv udvikling. Slangerne går ned til kanten af billedringen som tegn på, at de fortsætter et andet sted, formentlig ved de to delfiner i 1. billedring. De to delfiner udfører den samme figur. Den delfin, der klemmer den anden om halen, udfører en højreskrue. Det er den fastholdendende ånd, se vi nu.

Efter gennemgang af de seks første billedringe skal vi opsummere resultatet ved at konstruere en model. Se figur 41. Her ser vi livets kredsløb opdelt i 6 faser. I hver fase er angivet hvilken billedring den svarer til. Rækkefølgen af 6. og 1. billedring kan byttes om, da disse to faser gennemløbes parallelt af ånden og legemet. Desuden er der angivet de seks elementer,

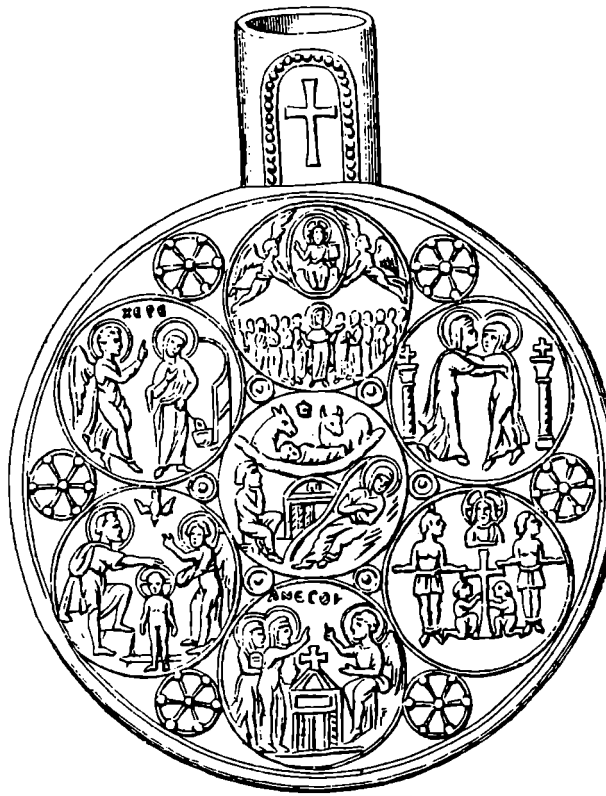

42. Metalflaske beregnet til hellig olie fra Jerusalem. Wirth: »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 36,6.

der i iransk religion svarer til de seks udødelige kræfter. De seks elementer er fordelt på de seks livsfaser, og det kan kun gøres på een måde.

Kredsløbet gennemløbes med solens retning. I venstre side har vi den opstigende, givende bevægelse og i højre side den nedadgående modtagende bevægelse. Vi kan kan heraf se, hvilken bevægelsesretning, der er den rigtige i hver fase. Den synlige verden og underverdenen svarer til solens liv om dagen og om natten.

Denne model kendes mange steder fra. Lad os tage et eksempel fra den kristne tid. Figur 42 viser dekorationen fra en metalflaske, med hellig olie fra Jerusalem. Den har tilhørt langobarderkongen Thedelinde. I fase 1 ser vi helligånden frelse de kristne, i fase 2 Jesu dåb, i fase 3 Maria bebudelse med den helligånd, i fase 4 Jesus og Gud i deres fulde magt, i fase 5 en barmhjertighedsgerning og i fase 6 opstandelsen.

43. 7. billedring.

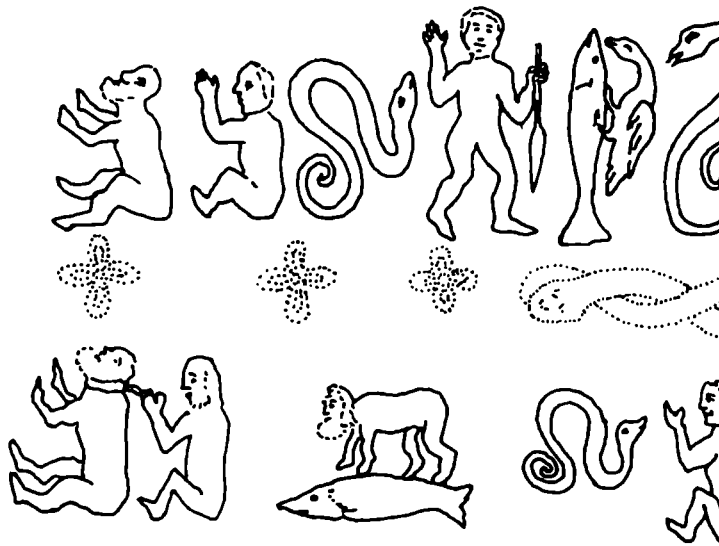

7. billedring. Livets regnskab

I syvende og sidste billedring ser man to rækker af figurer. Se figur 43. Både den øvre og den nedre række består af 12 figurer, hvoraf de 6 har menneskehoved. Vi skal senere gå figurerne igennem og se, at figurerne med menneskehoved viser legemlige tilstande, og de øvrige figurer viser handlinger. For hver af de 6 livsfaser er der en figur for gode tilstande, en figur for dårlige tilstande, en figur for gode handlinger og en figur for dårlige handlinger. De gode er i øverste række og de dårlige i nederste række.

Alle figurerne udfører ejendommelige fagter, idet de forsøger at efterligne bogstaver, som vi skal se. Endelig forsøger flere af figurerne også at vise det begreb, der hører til det pågældende bogstav.

Teksten

Der er grund til antage, at det er en tekst, på grund af den måde figurerne står i række på, således at visse figurer gentages usymmetrisk. Runer i kodeform er i øvrigt ganske almindeligt.

Jens Juhl Jensen har tydet billedkoden ud fra kendskabet til urnordisk, der er sproget på det andet guldhorn. Desuden sætter han figurer, der er

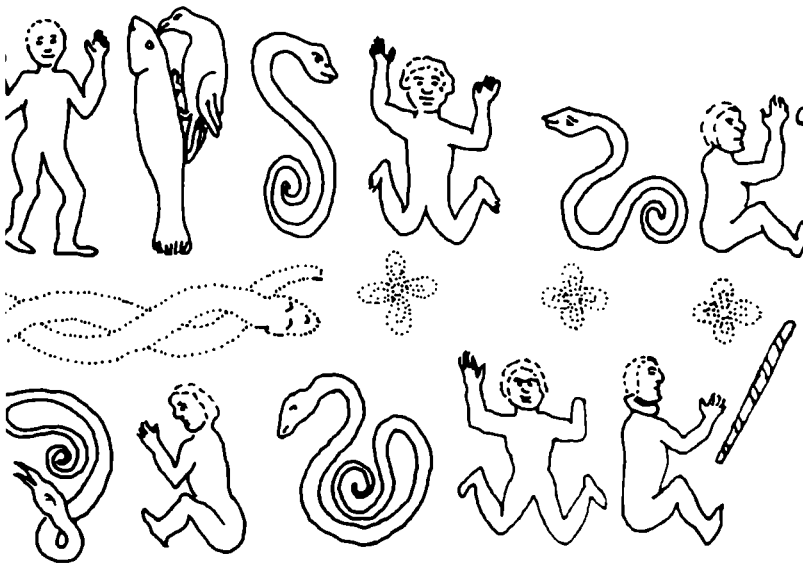

næsten ens, til samme rune. Han antager endvidere, at teksten i øverste række begynder ved bolden. Teksten i nederste række begynder ved griflen. Ud fra disse forudsætninger kommer han til følgende tydning. EK IM UNMURDJA, EK THIK SKODA, hvilket betyder: Jeg er den udødelige. Jeg iagttager dig.

Det er usystematisk, at griflen og tekstens begyndelse i nederste række ikke begynder på hornets krumme side ligesom i øverste række. Man kan her komme i tvivl om, at Worm har tegnet rigtigt. Sorterup nævner netop 7. billedring som en af dem, hvorpå Worm har foretaget en forskydning rundt om hornet. Jeg kan forestille mig, at fejlen er opstået ved, at Worm har forvekslet de to markante figurer med fugl på fisk. Der er også den mulighed, at den nederste række med vilje er forskudt af ophavsmanden, fordi alt er lavet forkert i denne række.

Ved gennemgangen af de enkelte figurer skal vi senere se, at de tydeligt illustrerer bogstavernes udseende. Dog skal vi se, at fire figurer må tydes anderledes, end Jensen gør. Vi får da følgende: EK IM UNMURDSA, EK ThIK GUIDA. Hvilket betyder: Jeg er den udødelige. Jeg vejleder dig. Jævnfør fransk guide, der er afledt af germansk witan=vise vej.

Den udødelige ånd er dobbeltslangen mellem de to rækker. Det fremgår også af, at figur 8 i øverste række peger på ånden med sin pegepil. Vi har allerede set på billedring 3,4,5 og 6, hvordan den store ånd iagttager menneskets handlinger og vurderer dem. Her i 7. billedring ser vi handlingerne blive bedømt og sorteret i positive og negative. De legemlige tilstande bliver ligeledes sorteret.

De menneskelige figurers udseende tyder på, at vi ser en gentagelse af det samme menneskeliv, som vi har set i i de seks første billedringe. Det passer med indskriften : » Jeg vejleder dig«. Da hornet beskriver sjælevandring, må vi regne med, at den enkelte sjæl kan forbedre sin status ved gode handlinger og sundt levned. Dermed skulle sjælen få flere point i øverste række og blive bedre i næste liv. På hornet har mennesket frihed til selv at vælge sin skæbne. Dog er skæbnen også under indflydelse af ydre kræfter som f.eks. den givende ånd og den modtagende ånd. Det er i overensstemmelse med germansk tankegang.

Et naturligt spørgsmål er, om der ikke snarere er tale om himmel og helvede. I mazdaismen findes en frelser, dommedag, kødets opstandelse og paradis . De samme ideer findes i Jødedommen og dermed i Kristendommen. Ideerne er indført i Jødedommen under jødernes eksil i Babylon, der varede til persernes erobring af byen i år - 539. Samtidig fik jøderne tilladelse til at vende tilbage til Jerusalem.

Som et kuriosum skal nævnes en passage fra den jødiske sekt Cumrans håndbog i disciplin optegnet på en dødehavsrulle: »Gud skabte mennesket til at herske over verden og gav ham to ånder, således at han kan følges med dem indtil det fastsatte tidspunkt for sin genkomst. De er ånder for sandhed og falskhed. I lysets bolig er oprindelsen til sandheden, og i mørkets dyb er oprindelsen til falskheden. »

Denne opfattelse af verden i sort og hvidt, med straf og belønning, kan sikkert tilskrives Zarathustra og tiden, hvor perserriget blev opbygget. Vi genkender den ikke på guldhornet. 7. billedring er ikke paradis og helvede. På hornet er ikke angivet, hvordan og hvornår mennesket skal komme op i 7. billedring. Dog kan man ikke udelukke, at ophavsmanden alligevel har troet på frelse og paradis i en eller anden form.

De enkelte figurer

Lad os begynde med første figur i tekstens øverste linie, d.v.s. 1. figur på figur 43. Det er et E. Runen E har navnet hest. Figuren har lammekrop uden hale. Bogstavet E ses i flere gamle alfabeter med tre eller fire ben. E-runen har kun to ben, og de står lodret. Her får vi første mistanke om, at det slet ikke er runer, men et andet alfabet, der er kodet. I Alpeegnene kendes en del forskellige alfabeter indtil omkring år 50, hvor latinske bogstaver bliver enerådende. Et af dem er norisk. Af figur 44 fremgår det, at det noriske E-tegn ligner bedre end E-runetegnet.

Figuren er den samme som den lille trold i 3. billedring. Den er omgivet af to andre børn, og de spiller bold. Figuren vender sig mod venstre, hvilket er den rigtige retning i 3. billedring. Se figur 41 med hensyn til rigtig og forkert retning. Figuren har fået menneskehoved, er blevet fornuftig.

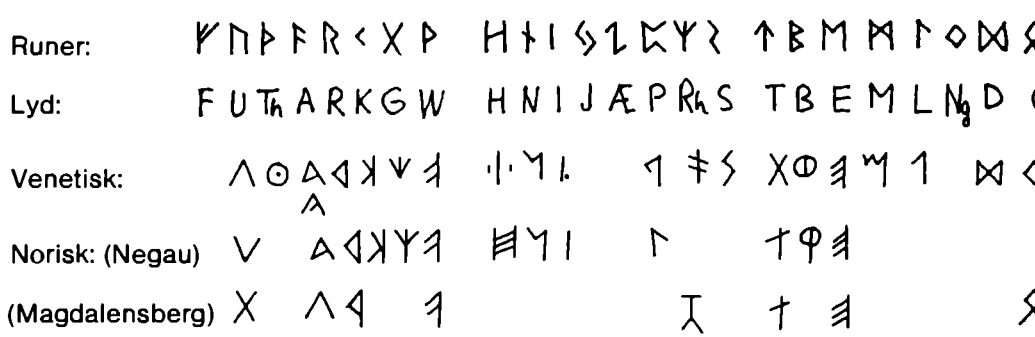

44. Runer og venetiske bogstaver.

2. figur er K. Runens navn er horn. Det ejendommelige er den måde armene og benene holdes. Vinklen viser K-runen. Samtidig demonstrerer armstillingen og den åbne hånd, der rager op i luften, at han har et horn. Figuren hører til 2. billedring, hvor mennesket modtager de livgivende drikke mælk, vand m.m. Figuren vender den rigtige vej mod venstre. Han er velskabt og velnæret. Igen ligner figuren mere det noriske K-tegn.

3. figur er I. Runens navn er is eller fremstormen. For at forstå slangens bevægelse må vi først se på de generelle regler for de påloddede slanger. Slangerne viser handlinger, og handlekraften kommer fra spiralen. Spira-

len kendes fra levende slanger og fra spiralfjedre. Se figur 18 og det korte guldhorn. Det ideelle er, at slangen foretager tre omdrejninger venstre om i samme retning som himlen og derefter stiger opad. I 7. billedring er de tre livskræfter vist ved, at alle slangerne har tre bugtninger.

I-runen står for opstigning, jævnfør runekredsen. Slangen begynder i bund med en spiral og ender højt oppe, som den skal. Men der bliver plads til to opstigninger. Det skyldes, at slangen symboliserer herskerens gode gerninger. Vi kender forløbet fra 5. billedring, hvor den endelige opstigning sker efter en nedgang.

I-tegnet er egentlig vist to gange. Denne form for I er mig bekendt kun fundet et sted. Det drejer sig om en en sen lokal variant af det venetiske alfabet. Venetisk har været i brug omkring Venedig, hvor veneterne boede. Det er det alfabet, der ligger nærmest norisk rent geografisk, og det er nærbeslægtet. Det er muligt, at guldhornets alfabet er en variant med dobbeltstreget I.

4. figur er M. Runens navn er mand. Manden viser sin magt ved de løftede hænder. At det er åndelig magt ses af, at han har den åndelige del af handlingsslangen lige ved sin højre hånd. Figuren er herskerens legeme i 5. billedring. Han står på den store ånd, og han peger på den store ånd med pegepilen. Han går den rigtige vej mod højre. Med armene og benene illustrerer han samtidig M-runen. Men det ligner mere M-tegnet fra det venetiske alfabet.

Desværre kender man ikke alle bogstaverne i det noriske alfabet. De kendte indskrifter stammer fra udgravninger i Magdalensberg, en romersk handelsby nær det nuværende Klagenfurt. Hertil kan man føje Negaufundet, der dog kan være en anden variant. I Pannonien (Østrig og Ungarn) og Illyrien (Jugoslavien) kan der være brugt andre varianter af det venetiske alfabet. Vi vil her antage, at de ikke kendte noriske bogstaver har været lig med de tilsvarende venetiske. Se figur 44.

5. figur er U. Runens navn er oprindelse. Symbolet fugl på fisk er et standardsymbol, der følger med skytisk kultur, men overtages af germanerne. Se figur 45 med et skytisk guldhorn og figur 46 med en blikplade fra Mecklemburg, ca. år 350. Fuglen er den gavmilde opadsøgende ånd og fisken den nedstigende ånd. Når fuglen hakker i fisken, bliver de to ånder forenede. Derved påbegyndes en ny livsfase. Symbolet betyder genfødsel.Det bruges ofte på drikkehorn og må forventes at være med på begge guldhornene.

Figuren må høre til fostertilstanden i 1. billedring, da fisken er ret lille. Fisken står lodret, hvilket er den gode retning i 1.billedring. Her skabes det

45

46

45. Skytisk horn med fugl på fisk. Jorn: »Guldhorn og lykkehjul«, fig 33o.

46. Blikplade fra Mecklenburg ca. år 350. Oxenstierna: »Die Goldhörner von Gallehus« fig. 151.

nye liv, men samtidig forsvinder erindringen om det tidligere liv fra individet. Det er måske derfor, det er en rovfugl. Figuren efterligner U-runen. Dette tegn forkommer i alle alfabeter.

6. figur er N. Runens navn nød eller fødsel. Denne slange danner som den eneste en højrespiral, når man begynder fra halen. Derved går bevægelsen imod tiden, og det er umuligt. Men meningen kan være, at vi skal begynde fra hovedet. I 6. billedring så vi samme princip for åndeslangen til højre for hjorten. Her begyndte bevægelsen også ved slangens hoved. Betydningen er den, at alle tidligere handlinger glemmes ved genfødslen. Først i læretiden vokser ånden igen. Dog er det ikke i 6. billedring, denne handlingsslange hører til, men i 2. billedring, hvor fødslen sker. Det vil også fremgå senere , at det er figur 9, der beskriver de gode handlinger i 6. billedring. Slangen vender mod venstre, der er godt i 2. billedring men ikke i 6. billedring.

Med lidt god vilje kan man genkende N-runen, hvis hoved og spiral danner den lodrette streg. Men figuren passer perfekt med det noriske alfabets N-tegn.

7. figur er M ligesom 4. figur. Figuren er den gode legemlige tilstand i 1. billedring. Manden har som sædvanlig ingen kønstegn. Han er på vej mod højre, men står nærmest med fronten frem, hvilket er den rigtige retning for 1. billedring. Det figuren demonstrerer, er en velskabt krop. Kroppens arvede egenskaber er for en stor del skabt i fostertilstanden. Men figuren her er ikke nyfødt. Det viser, at 1. billedring også refererer til faser senere i

livet. Den tilsvarende udødelige kraft var hos perserne glæde over smukke ting jævnfør afsnittet om de seks udødelige kræfter.

8. figur er U ligesom 5. figur. Fisken er her noget større, hvilket viser, at figuren hører til 3. billedring. Ved nærmere iagttagelse vil man se, at fisken i figur 8 hælder mod venstre. Dette er i fuldstændig overensstemmelse med den rigtige retning i 3. billedring. I modsætning til den krageagtige dødsfugl i figur 5 er fuglen i figur 8 en svaneagtig fugl med livets lys. Fuglen symboliserer, at mennesket i læretiden modtager et åndeligt liv.

9. figur er R. Runens navn er ridt. Det er den døde sjæls lange rejse i 6. billedring. Slangen har den reglementerede form. Den starter forneden med en venstrespiral og slutter foroven. Den udfører 3 bugtninger. Den vender hovedet til den rigtige side, der her er højre. Ligheden med R-runen er knap så god. Den lodrette streg er markeret af spiralen. Runen er vendt på hovedet, hvilket er lovligt. Ligheden med det noriske R-tegn er større.

10. figur er D. Runens navn er dag. D-runen har form som sommerfuglevinger, dels fordi den lyse daghimmel er to store vinger, dels fordi sommerfugle flyver om dagen. Se afsnit om runekredsen. Personen gør sig også store anstrengelser for at lege sommerfugl, endda med vingerne bøjet opad.

Der har været flere forslag til, hvorfor han har den akavede stilling. Han knæler måske, men det er i så fald unaturligt at sprede benene. Han er måske ved at gå i bro . Dette er en naturlig gestus, når man følger solens bevægelse. Fra yngre broncealder kendes figurer, der går i bro. Det kan også tænkes at han hopper. I alle tilfælde viser han dog ærbødighed for solen. Hovedet og hænderne er løftede. Denne soltilbeder er ganske klart hjemmehørende i 3. billedring. Der har vi korsblomsten, der i iransk religion svarer til Vohu Manah eller Mitra, lysguden. Skikkelsen ser lige frem, som man ville vente i 3. billedring. D-runetegnet kendes også i venetisk med lyden blødt d kaldet sade.

11. figur er S. Runens navn er sol. S-runen er tegnet på bedste vis. Den har to buer, som vender modsat vort S. Sol-runen hører til på sydhimlen sammen med lyset og oksens element. Derfor er det handlingsslangen fra 4. billedring, vi ser. Den vender sig mod venstre, som den skal. Den er anbragt ved siden af figur 10, der er det legeme, som hører til 4. billedring.

S-lyden passer dårligt, hvis ordet er germansk. J-lyden er bedre. Men det er muligt, at S-tegnet er brugt som tilnærmelse for J-lyden, da der ikke var noget J-tegn i det noriske alfabet. De to lyde er nærstående. Det er også muligt at figuren forestiller en j-rune, men ligheden er ikke så stor.

12. figur er A. Runens navn er ånd. Runetegnet står på hovedet og dannes af kroppen, låret og overarmen. Ligheden med det noriske A-tegn er ikke meget bedre, men her er tegnet dog vendt rigtigt, og underbenet deltager i tegndannelsen. Af de 12 roller har vi nu kun tilbage det gode legeme i dødetilværelsen , som hører til i 6. billedring. Det er den, vi ser her.

Det er et venligt, ældre menneske, vi ser her, med den afdødes gode legemlige egenskaber, der nu vil blive overtaget af den genfødte. Dette illustreres ved, at bolden spilles videre til de to børn. Ånden er den afdødes ånd. Men figuren viser de legemlige egenskaber ved den afdøde. Det er ikke et tilfælde, at han forsøger at spille bolden over til 2. figur, der hører til den følgende fase med legemlig opbygning. Den rigtige retning i 6. billedring er nedad og mod højre. Den viser sig ved, at den gamle sætter sig og leger med børnene og vender sig mod højre.

Nu skal vi gennemgå de onde figurer i nederste række. Vi må forvente, at de er vanskeligere at forstå, da de opfører sig forkert. Lad os begynde ved tekstens begyndelse med 1. figur.

1. figur er et E, som vi har set før i øverste række. Også her er det de legemlige egenskaber i læretiden, d.v.s. 3. billedring. Men figuren har ikke klove, han har menneskefødder. Han arbejder ikke som en hest for at lære. Han vender ganske vist den rigtige vej, mod venstre, men han skal tvinges til det. Han er lænket med et halsbånd.

2. figur er K. Figuren er det onde legeme i diestadiet. Når vi sammenligner med den tilsvarende gode figur foroven, ser vi en mere mager og ældet type. Rebet, han holder trolden i, betyder, at det spæde barn har taget magten over det større barn.

3. figur er igen et hestemenneske. Sammen med 4. figur, der er en fisk, danner det Th. Runens navn er torn eller trold. Trolden er et væsen, der kan antage forskellige skikkelser, her skikkelsen fisk og hest. Hestemenneskets ånd hører til i læretiden. Ånden har altså her samme form som legemet, hvilket viser, at den er indskrænket. Runen er her lagt ned. Det ser snarere ud til, at vi her har Th-tegnet fra norisk. Det er en cirkel med en prik i midten. Det tidlige græske og etruskiske theta har samme form som det noriske Th-tegn. Lyden er den samme som Th-runens lyd.

4. figur er en vandret fisk. Regnskabet passer, hvis vi lader den stå for den dårlige åndelige tilstand i 1. billedring. Fisken er vandret og nedrig her. Den vender desuden til den forkerte side mod venstre. Den er utålmodig.

5. figur er I, som vi har set før. Det, der gør denne slange ond til forskel fra den forrige, er, at den starter spiralen for højt oppe. Den slutter ikke

særlig højt med hovedet. Derfor er der ikke nogen væsentlig stigning. Slangen repræsenterer den onde ånd i 2. billedring. Den burde vende hovedet mod venstre, men gør det ikke.

6. figur er K, som vi har set før. Her er det en voksen mand med lang krop. Figuren er en hersker, der hører hjemme i 5. billedring. Han sidder og nyder hornets drik i stedet for at stå op og handle. Han gestikulerer tydeligt med hånden. Men det er nok mest fuldemandssnak. Metal tilhører herskefasen, enten som penge eller som våben. Han har ikke noget våben af metal, som den gode hersker i øverste række. Han kan ikke skære igennem våset.

7. figur er G. Der er ikke megen lighed med S-runen, som det skulle forventes efter Jensens tydning af teksten. Derimod er ligheden slående med Rh-runetegnet, der forestiller livstræet jfr. den franske lilje i 2. billedring. Rh-runetegnet har samme form som det noriske G-tegn. Rh-runens navn er lilje eller svane. Den lodrette streg dannes af spiralen og sløjfen forneden. Den nedadgående bevægelse danner højre gren af livstræet: den tilbageholdende gren. Den opadgående bevægelse af slangehovedet og den øverste bue til venstre danner den venstre gren af livstræet: den udfarende gren.

Slangen viser de velkendte tegn på ondskab. Spiralen ligger højt, og hovedet er lavt. Den har rovfuglehoved, og fuglen har en kugle i næbbet.Man forestillede sig, at solen blev løftet op på himlen af en stærk kraft fra jorden, altså en slange. Det kan være solen, som slangeånden tænker på at løfte op. Men slangen er enormt sløv, så det bliver ikke rigtigt til noget.Figuren hører hjemme i produktionslivet i 4. billedring.

Rh-runetegnet forekommer i de alpine alfabeter, hvor det havde en lyd svarende til det græske Khi. På venetisk og norisk var lyden dog G. Lyden svarer også til begyndelseslyden i ordet gås og til gåsens og svanens hvæsen. Jævnfør afsnit om runekredsen. Figuren har derfor også svanehoved.

8. figur er U. Ligheden med K-runetegnet er ikke stor på grund af figurens svaj i ryggen. Den ligner mere G-runetegnet, der har samme form som det noriske U-tegn. Hvis vi valgte at fortolke figur 6,7 og 8 som runer, fik vi KRhG, der er en umulig rækkefølge af lyde i sproget. Vi vælger derfor lyden U her. Men i så fald må vi ændre opfattelse af de figurer i første række, der havde lyden U. Det drejer sig om fuglen på fisken. Men den kan dog godt ligne U-tegnet i norisk.

Figuren hører hjemme i 1. billedring. Det er en trist skikkelse sammenlignet med den tilsvarende figur 7 i øverste række. Den er knuget og vil ikke

folde sig ud i livet. Tegnet dannes tydeligt af krop, arme og ben. Figuren vender den onde vej mod venstre, forkert i 1. billedring.

9. figur er I. Efter den obligatoriske venstrespiral foretager slangen en lodret opstigning, der hører til bogstavet I. Men herefter udfører den en tilbagegående venstrespiral. Det svarer til gengangeren i 6. billedring, som vender tilbage. Til slut udføres den anden opstigning, som hører til det venetiske dobbeltstregede I. Hovedet vender mod venstre, hvilket er forkert i 6. billedring.

10. figur er D, som vi kender. Figuren stammer ligesom den tilsvarende figur i øverste række fra 4. billedring. Forskellen er, at venstre hånd er hugget af nu. Og venstre er den mest udadvendte hånd. Vi så før i figur 7, at også hans sjæl mangler noget i den aktive venstre side. Manden er invalid.

11. figur er A, som vi har set før. Figuren stammer ligesom den tilsvarende figur i øverste række fra 6. billedring. Denne dødesjæl har fået halsbånd på, fordi han skal tvinges ned og vende den rigtige vej. Han er ikke ret flink til at bøje sig ned, og kaster dårligt til de små. Ligheden med norisk A er større end med A-runetegnet.

12. figur er en stav og ikke et bogstav. Den er dekoreret med et bånd, der skruer fem gange rundt om staven. Det ville passe fint, hvis staven er den onde ånd fra 5. billedring, da det er den eneste af de 12 roller, der ikke er besat. Det er ikke en levende handlekraftig ånd, men kun en tegning på staven. Fejlen ved denne herskeånd kan være, at den styrer efter gamle traditioner. Desuden peger staven ned mod venstre, hvilket er galt i 5. billedring. Staven er selv et tegneredskab. Dermed viser den også, at teksten begynder her.

Det fremgår af gennemgangen, at teksten ikke er en runekode, men en kode i et alpint alfabet, nemlig norisk. Dette alfabet blev brugt i Noricum, det nuværende Kärnten og de nærliggende områder. Her færdedes germanere under kimbrertoget i år - 114 og og ved senere lejligheder. De fik kendskab til det noriske alfabet og bragte det med hjem. Det var i brug i Kärnten til ca år 50, hvor det blev afløst af latinske bogstaver. Se i øvrigt et senere afsnit om guldhornenes oprindelse.

Indprikkede figurer

Dobbeltslangen ses i hele sin vælde her i 7. billedring. Det er verdensånden, der overvåger og skelner mellem gode og dårlige handlinger. Ved at lære af den kan det enkelte menneske selv vælge den rigtige vej. De to slan-

ger foretager fire bugtninger svarende til jordens fire hjørner. Vi kan betragte det som de fire vinde. De fire kryds er venstresnoede, men det femte er højresnoet. Enten er det en fejl af Worm. Eller den nedrige slange er ved at dreje tilbage.

Åndeslangen er også den usynlige atmosfære og vindene. Både i Indien og Iran har vindens gud haft navnet Vayu. På litauisk har man Wejopatis = vindens herre. Vi må derfor antage, at Vayu er det oprindelige navn blandt de indoeuropæiske stammer. Et tegn for denne lyd har vi i Æ-runen, der ligner en dobbeltslange. Runens betydning er taks, på engelsk yew. Dobbeltånden er en universel kraft, og navnet Vayu er specielt knyttet til vinden, jævnfør stavelsen Va. I Iran og Indien kendes vindguden også under navnet Vata.

Tacitus skriver om germanerne: »I ældgamle sange fejrer de guden Tuisto, der er født af jorden. Ham tillægger de en søn Mannus, folkets ophav og stamfader«. Tuisto betyder drejet af to. Det er verdensånden, dobbeltslangen.

Dobbeltslangen har sikkert været kendt under flere navne, også af guldhornets skaber. En tredie mulighed er Ymer, jætten, der ifølge nordisk mytologi skabte verden af de enkelte dele af sit legeme. Yima var i Iran urmenneske og en gud, der ser alt. Yama var i Indien hersker i dødeverdenen, og dette gælder stadig i den tibetanske buddhisme. Navnene betyder tvilling og dobbeltånd.

På lettisk er Jumis gud for lys og høstudbytte. Hos lapperne hedder underverdenens gud Jammis. Finnerne havde en himmelgud Jumala. Al = gud. På hebraisk er jum = himmel. Romerne havde den øverste gud Jupiter. Piter = fader.Indskrifter fra Hammurabidynastiet i Babylon omtaler guden Jau. Senere bliver navnet til Jahu, Jahve og Jehovah på hebraisk. Jeg vil antage at dobbeltslangen var kendt under navnet YumaRh på urnordisk.

Som eksempler på udbredelsen af ideen om dobbeltslangen, den store ånd, kan vi betragte Gotlandsstenene figur 14 og figur 36 og seglstenen figur 23. På figur 47 ses en tegning fra Peru. Her ser man dobbeltslangen udgå fra den store ånds hoved. Desuden ser man en kreds af seks livsfaser samt den aktive og den passive hund. De to fugle svarer til Odins to fugle Hukin (= husken) og Munin (= menen), d.v.s. at modtage og afgive tanker.

På figur 48, der også er fra Peru, ser vi de to slanger som majsplanter, der fastholdes af den store ånd.

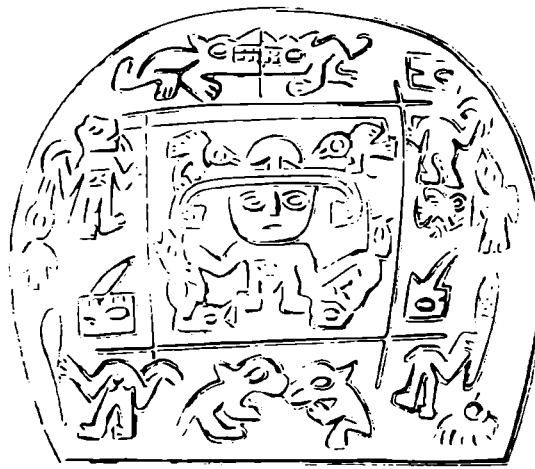

47. Gravskål fra Chimboto, Peru. Wirth: »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 411.

Hexagrammet på figur 49 er et tunesisk berbersmykke. Det er i virkeligheden også en dobbeltslange. At der er tale om et symbol, der er betydelig ældre end Davidstjernen, fremgår af figur 50, der viser en guldplade fra en mykensk grav omkring år -1200. Sammenlign dette med figur 51, der er en gravgave fra Mound Ville i Alabama,USA.

På guldhornet er den store kosmiske sjæl indprikket og dermed usynlig ligesom luften. Dens tale kan heller ikke direkte forstås. Men den kan dog tydes af den, der har forstand og vilje til det. Derfor taler verdensånden her på hornet i en bogstavkode. Men vi har forhåbentlig tydet kodeteksten. Verdensånden siger: »Jeg er den udødelige«. Det er kun menneskelegemet og de udførte handlinger , der dør. Menneskesjælen lever videre og bliver genfødt. Alle de enkelte sjæle hos levende væsener er dele af den store verdensånd, der lever til evig tid.

Verdensånden gavner mennesket ved at give det de tanker og følelser , der er rigtige på det givne tidspunkt, så mennesket vælger den rigtige vej. Hertil må dog bemærkes, at i de to første livsfaser, svarende til elementerne jord og vand , har mennesket ingen bevidsthed. Her er der tale om ubevidste livskræfter, men også her gavner verdensånden individet ved at holde kræfterne i balance.

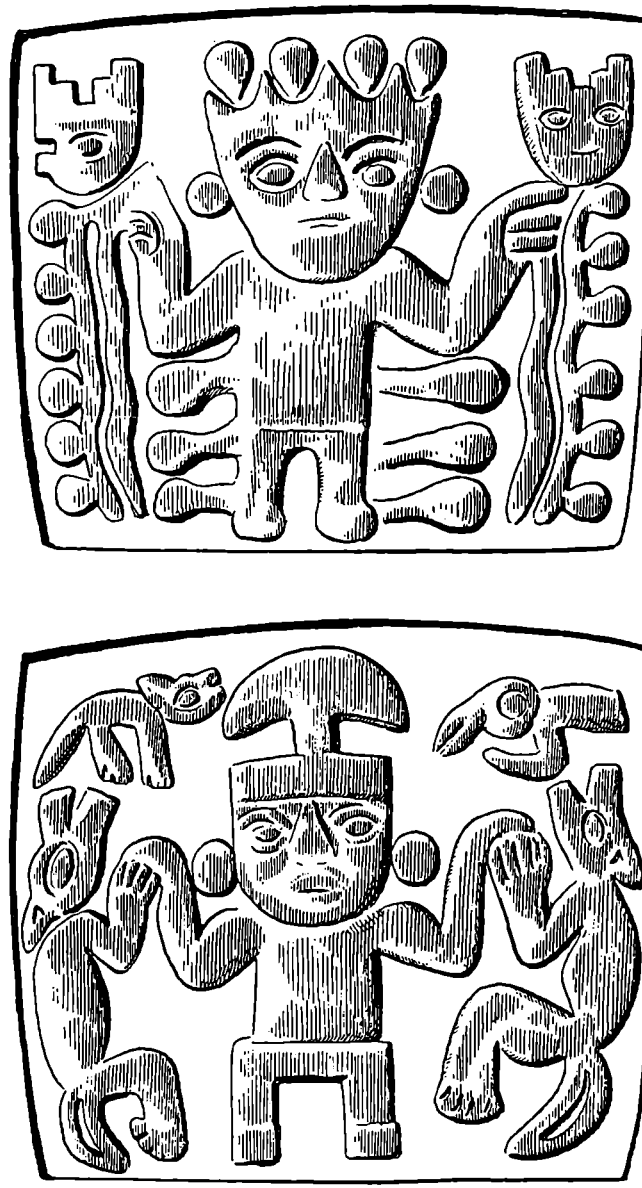

48. Gravskål fra Cosma, Peru. Baessler. »Alperuanische kunst«, tavle 75.

49

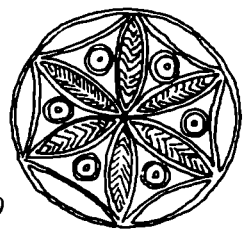

50

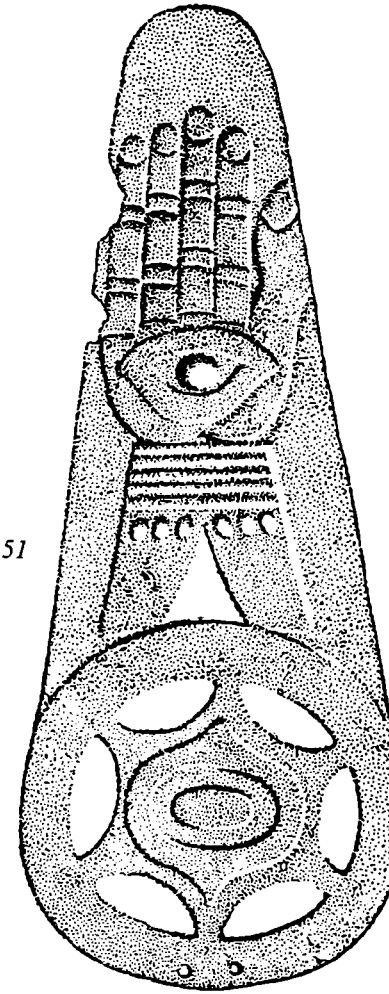

51

49. Tunesisk berbersmykke. Egen tegning.

50. Guldplade fra Mykensk grav. Tegnet efter Wirth: »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 40,1.

51. Gravgave fra Mound Ville, Alabama, USA. Moorehead »The stone age in North America« side 221.

Menneskets frihed til at vælge er repræsenteret ved den åndelige strøm i midten. Valget er ikke mellem noget absolut godt og absolut ondt. Valget fører til en passende blanding af afgivende og modtagende kraft, afhængigt af situationen. Og man skal undgå yderligheder. Denne livsholdning kender vi fra oldnordisk digtning. Den er typisk germansk. Den passer til et stammesamfund uden stat og uden fast bosættelse. Erobring af ny jord var af og til nødvendigt.

Der er ikke nogen idealtilstand. Verden kan stadig udvikle sig. Det næste liv eller det næste igen bliver bedre. Denne holdning kender vi også i vor tids udviklingsfilosofi, hvor verden stadig bliver bedre eller går mod en katastrofe. De 3 strømme beskriver en dialektisk filosofi, hvor verden udvikler sig i kraft af modsætninger (tesis og antitesis). Mannus blev skabt af verdensånden Tuisto. Man betyder tanke ligesom i mane og mene. Det er midterstrømmen. Menneske betyder tankeskabt, d.v.s. menneskets liv er skabt af verdensånden og det enkelte menneskes egen ånd.

Verdensånden er anbragt på hornets buttede side, d.v.s. højre side på Worms tegning. Det er også her, vi i hver billedring har fundet den tredelte menneskesjæl. På den hule side af hornet findes 6 korsblomster i række, ihvertfald på Worms oprindelige kobberstik. Det fremgår imidlertid af Sorterups kritik, at der har været et hul i hornet på den hule side, netop hvor den første korsblomst sidder. Vi må derfor regne med, at Worm korrekt har tilføjet en korsblomst på dette sted. Et træsnit fremstillet til Worms museum på grundlag af kobberstikket viser hele syv korsblomster. Det er træsnitterens fejl.

Det vides, at finderen Stine Svendsdatter tog en bid af hornet for at lade det undersøge af en guldsmed. Der kan meget vel have været anbragt en nagle med øsken og ring her på hornets hule yderside, altså venstre side af Worms tegning. Kæden har gået herfra ned til bøjlen på 1. billedring. Vi skal se, at denne kæde ud over at bære hornet også har symbolsk betydning.

Som nævnt betyder cirklen i korsblomsten lys og oplysning. De fire kronblade betyder de fire verdenshjørner, hvortil erkendelsen udbreder sig. Kronbladene er dobbeltlinier altså slanger af ånd. De seks korsblomster, hvoraf en var på en nitte, hører til hver sin af de seks livsfaser. De seks korsblomster er udødelige hjælpeånder frembragt af verdensånden. Den tilbageholdende ånd har frembragt de tre ånder, der hjælper i 1., 2. og 6. livsfase. Den gavmilde ånd har frembragt de tre ånder, der hjælper i 3., 4. og 5. livsfase.

Kæden viser, at den første udødelige ånd hjælper til i 1. billedring. Hjælpen består i at blande de opaddragende og nedaddragende anlæg i fosteret på en vellykket måde. Kæden går jo ned til bøjlen, der er fastgjort med seks nitter. De tre nitter ved den øverste knogle symboliserer opaddragende kræfter. De tre nitter ved den nederste knogle viser de nedaddragende. Det rigtige legeme med de rigtige knogler dannes ved medvirken af begge kræfter.

Indridsede mærker på hornet

Ole Worms kobberstik fra 1641 er påført borter af vinkelformede mærker, som vi endnu ikke har omtalt. Worm nævner selv, at han ikke har gengivet mærkerne på hornet med det rigtige antal og den rigtige placering, men blot har anbragt et ensartet ornament. Der har derfor aldrig eksisteret nogen nøjagtig tegning af mærkerne.

Imidlertid har Jørgen Sorterup i 1722 skrevet en afhandling om hornet, baseret på egen iagttagelse. Afhandlingen er meget vidtløftig, men da Sorterup mente, at hornet var en kalender med angivelse af fester, har han givet en udførlig redegørelse for mærkerne. Mærkerne er ifølge denne placeret således:

1. billedring har foroven 40 takker delt i 4 grupper på 6,22,7 og 5. Vi kan antage, at grupperne har været adskilt af figurerne på billedringen. Derved kommer antallet i grupperne til at passe nogenlunde med den plads, der er til rådighed mellem figurerne. Antallet af takker i de små grupper må altså formodes at være tilfældigt.

2. billedring har forneden en række takker, hvoraf 53 var synlige. Andre var filet væk af den guldsmed, der satte hornet i stand efter fundet. Sorterup gætter på 59 tegn ialt, fordi det er antal dage i to månemåneder. Jeg vil dog hellere gætte på 56 tegn ialt, fordi rækken her kan betragtes som en fortsættelse af de 40 tegn lige nedenunder. Derved fås ialt 96 = 4 gange 24.

Foroven på 2. billedring findes over den sløve hund en række på 24 takker. Over den vakse hund er der anbragt 48 takker i 3 rækker over hinanden med 22,21 og 5. Tegnene er de sædvanlige takker med midterrækken vendt på hovedet. Linien går frem og tilbage, som når man man pløjer med okser, og ligesom de to sammenhørende rækker fra før. Derved kommer 1. og 2. billedring til at indeholde tilsammen 7 gange 24.

3. billedring har forneden 18 takker, hvoraf den sidste er lagt vandret ligesom et stopmærke. Over kvadratet findes 48 takker anbragt i 2 rækker over hinanden med 15 og 33, d.v.s. en gruppe på 2 gange 24.

Over den venlige slange findes en gruppe på 18 soltegn. Hvert soltegn består af tre koncentriske cirkler. De 12 soltegn er anbragt i en vandret række, og herunder findes en vandret række med de resterende 6 soltegn. Hvert af de nederste soltegn er placeret midt under to af de øverste. Derved danner de 18 soltegn 6 grupper på hver tre tegn.

I 4. billedring har vi under arbejderen 24 takker i to rækker på 16 og 8 ved siden af hinanden. Under den sløve hund er der en gruppe på 10 takker. Foroven i 4. billedring er der 86 takker i to grupper på 11 og 75 ved siden af hinanden. Sammen med de 10 forneden udgør de 96 altså 4 gange 24. Den øverste del af 3. og 4. billedring har dermed tilsammen 7 gange 24.

I 5. billedring er der foroven 54 takker, delt i to grupper på hver 27, anbragt over løvemennesket og øksemanden. Sammen med de 18 takker, der blev til overs i 3. billedring, giver det 72, altså 3 gange 24. Til højre for takkerne er der 4 soltegn af samme type som i 3. billedring. De er anbragt i en vandret række.

6. billedring har ingen mærker. Det har måske virket afskrækkende at sætte mærker her i underverdenen.

7. billedring har haft takker foroven hele vejen rundt. Men kun 116 takker kunne ses. Ringbåndet ovenover var trykket skævt, så det gik ned over billedringen. Sorterup gætter efter en bedømmelse af længden af det skjulte stykke på, at der har været 160 takker. Jeg tror snarere, der var 158. Det giver 7 gange 24. På hornet er der altså tre grupper på 7 gange 24 takker og een gruppe på 3 gange 24 takker, i alt 24 gange 24 takker.

Horn symboliserer grokraft, men også tid. Se figur 38, hvor hornet har tretten ridser som tegn på de tretten måneder i året. Guld er et uforgængeligt materiale. Derfor er det sandsynligt, at mærkerne er en tidsregistrering. Tallet 24 forekommer adskillige gange. Registrering af 24 timer er udelukket, da det ikke har noget praktisk formål. Der må være tale om de 24 månefaser, der er normalt for et år.

Oprindelig blev månen brugt overalt til at fastsætte datoen i året. Nymånen kan let iagttages af alle. Ægypterne var de første til at indføre en solkalender med ligedeling af året i 12 dele. Denne solkalender kræver et præsteskab til at holde regnskab med tiden. Solkalenderen blev overtaget af Julius Cæsar. Men germanerne fortsatte med at benytte den naturlige månemåned. Desuden forbandt de månens faser med magiske kræfter, som det bl.a. fremgår af guldhornene. En særlig betydning har månen for de søfarende folk, da den bestemmer tidevandet.

Tiden mellem to nymåner er 29,5305558 middelsoldøgn. Et år er 365,24220 middelsoldøgn. Det vil sige, at året er længere end tolv nymåner, nemlig 10,87554 middelsoldøgn længere. Hvis man begyndte et nyt år for hver 12. nymåne, ville solen komme mere og mere bagud. Derfor begyndte man det nye år ved første nymånenedgang efter solnedgangen længst mod nord. Det medfører, at cirka hvert tredie år bliver skudår med 13 måne måneder.

Denne kalender genkender man i Bedas beretning om de hedenske saksere i England. Han nævner månedsnavnene begyndende med Juli: Vlod, Halig, Vinterfyllith, Blod, Giuli, Giuli, Sol, Hred, Eostur, Trimilet, Lida, Lida og Lida. Der er 3 Lidamåneder i skudår (Lida = lys dag).

Solen er velegnet til fastsættelse af tiden på dagen, men også antallet af år. Når der er 18 + 4 soltegn på hornet, kan vi antage, at kalenderen er ført i 22 år. Der skal også regnes med eksta månefaser fra skudmåneder.På 22 eller 23 år vil der være 9 skudår, altså 18 skudfaser. Det kan være de 18 takker nederst i 3. billedring.Hvis vi tager dem fra de 24 gange 24 takker, er der takker til 23 år og 3 måneder. De 22 soltegn kan da næppe betyde år.

Imidlertid er der også den mulighed, at mærkerne kun har et religiøst magisk formål. Det er mærkeligt, at der er netop 24 gange 24 takker. Både dagen, året og horisonten var inddelt efter runerækkens 24 dele.

Det har været foreslået at sætte guldhornene i forbindelse med den totale solformørkelse, der kunne iagttages i Sønderjylland kl 14,16 sand soltid d. 16. april 413. Den forrige totale solformørkelse var i 122 og den følgende i 639, så det var en meget sjælden begivenhed. I de 24 år forud for solformørkelsen var der 15 tydelige måneformørkelser, hvilket er usædvanligt mange.

I år 375 besejrede hunnerne goterkongen Ermanrich, hvis rige strakte sig fra Østersøen til Sortehavet. Dette udløste en flodbølge af folkevandringer og krige i hele Europa. Andre farer var sygdomsepedemier, uvejr ,misvækst og stormflod. For et folk, der så en magisk lighed mellem menneskelivet og solens liv, måtte en total solformørkelse opfattes som et alvorligt varsel. Der har været brug for religiøse handlinger for at berolige samfundet.

Nu skal vi vise , at soltegnene på det lange guldhorn kan være en registrering af tidspunktet for solformørkelsen.

Datoen 16. april er i slutningen af 18. månefase i måneåret. Derfor er der l8 soltegn i 3. billedring. Vi skal senere i afsnittet om runekredsen se, at livets kredsløb er delt i 8 dele. Ser man på solens årlige liv, svarer 3. billed-

ring til perioden 13.april til 29.maj , der udgør en ottendedel af et år. Det er nok derfor, de 18 soltegn er tilegnet den positive opaddragende slange i 3. billedring for at styrke den.

Klokkeslettet 14,16 er i dagens 4. finger eller 4. eikt, der går fra 13,30 til 16,30. Derfor er der fire soltegn. De er naturligvis placeret i 5. billedring, herskeren, der også svarer til 4. finger. Formentlig er de placeret over løvemennesket, der er den opfarende kraft i eikten. Denne kraft var åbenbart svækket, når der indtraf solformørkelse på det tidspunkt. Den måtte styrkes.

Soltegnene er altså sandsynligvis anbragt efter solformørkelsen i år 413, og de markerer tidspunktet på dagen og året. Månefasetegnene kan være anbragt de følgende 23 år og 3 måneder, hvorefter hornet er ofret.

På 5. billedring er der seks takker tilovers svarende til tre måneder. Det passer med de tre måneder, der gik fra solformørkelsen d. 16. april 413 til begyndelsen af det nye måneår. Vi kan gætte på, at mærkningen er registrering af en religiøs handling, der er gentaget med jævne mellemrum i 24 gange 24 månefaser. Handlingen kan muligvis blot være registrering af månefaserne, men det er jo også udtryk for ærefrygt over for månens kræfter. Det er muligt, at også soltegnene registrerer religiøs handling, f. eks. ofring. Hesteofring til solen blev netop udført i April.

Inddelingen af takkerne i grupper på 7 gange 24 skulle betyde syvårsperioder. Der er meget gammel tradition for syvårsperioder i menneskelivet. Det siges, at de fleste celler i menneskelegemet udskiftes på 7 år.

Er guldhornene fremstillet og ofret i anledning af solformørkelsen i 413? Det lange guldhorn omtaler ikke solen ret meget. Ser man på mærkernes tilfældige placering, kan man se, at det ikke har været hensigten fra hornets skaber at disse mærker skulle sættes. Mærkerne er nok sat på hornet af en anden person end guldsmeden. Det korte guldhorn handler derimod en hel del om solens liv uden dog direkte at omtale solformørkelsen. Alligevel er der flere tegn på, at solformørkelsen har været anledningen til fremstillingen af det korte horn. Det skal vi vende tilbage til senere.

Oprindelsen til det tidlige menneskebillede

Seks udødelige kræfter

De seks livsfaser er sammen med de tre livsstrømme de fundamentale ideer i guldhornets budskab. For at forstå betydningen af de seks livsfaser og de tilhørende seks udødelige kræfter må vi se på, hvad man ellers ved om disse kulturelle elementer. Omvendt vil forståelsen af guldhornene gøre det muligt at forklare hidtil uforståelige ældgamle kulturelementer. Lad os først se på nogle af de få skriftlige kilder, der omtaler de seks udødelige kræfter.

Ifølge mazdaismen er Ahura Mazda (= herre visdom) omgivet af 6 Amesa Spenta (= udødelig kraft), der forbindes med hver sit element.

Asha (= retfærdighed)	ild
Khshatra (= herske)	metal
Vohu Manah (= godt sindelag)	okse
Ameretat (= udødelighed)	planter
Haurvatat(= sundhed)	vand
Aramati (= fromhed, forståelse)	jord

Til hvert af disse positive væsener findes et tilsvarende negativt væsen. F.eks. har vi Aka Manah (dårligt sindelag) som modsætning til Vohu Manah. Lignende ideer og navne findes i Indien. Vohu Manah bliver senere til Mithra, der egentlig betyder midte eller kompromis. Mithra er en lysgud, der især dyrkes i den vestlige del af det persiske rige og senere i romerriget. Se figur 27.

Grækeren Plutark beskriver ca. år 100 persernes religion således:

Nogle anerkender to guder, som er rivaliserende skabere. Den ene frembringer gode ting, den anden onde; men andre kalder den gode for Gud og den onde for dæmon, således som mageren Zoroaster. Han kaldte den ene Horomazes (= Ahura Mazda) og den anden Areimanios (= Angra Mainyu = Ahriman), og han viste også, at af alle fornuftige ting lignede den første hovedsagelig lys, men den anden lignede tværtimod mørke og uvidenhed.

Mellem de to er Mitras, hvorfor perserne også kalder Mitras for midten. Zoroaster lærte dem at give votivofre og takkegaver til den ene og ofre skumle ting, der afvender det onde, til den anden. Når de i en morter støder en plante kaldet Omoni (= Haoma), påkalder de Hades og mørket. Derpå blander de det med blod fra en slagtet ulv, bringer det ud i skygge og kaster det bort.

De tror også, at visse planter hører til Gud og andre til den onde dæmon. Ligeledes for dyrs vedkommende: hunde, fugle og pindsvin hører til det gode, medens vandrotter hører til det onde. Derfor regnes den mand for lykkeligst, som har dræbt flest af disse.

Desuden har de mange myter, der fortæller om deres guder, af hvilke følgende er et udvalg. Horomazes kommer fra det reneste lys, Areimanios fra mørket, og de er i krig med hinanden. Og disse to skabte seks guder: den første er det gode sindelag, den anden er sandhed, den tredie er godt styre, og af resten er den første visdom, den anden rigdom og den sidste er skabelse af glæde ved smukke ting. Ligeledes skabte de modstanderguder til disse i samme antal som de andre.

Alene det, at Plutark nævner de seks udødelige kræfter, er meget interessant, da man ellers ikke kender meget til dem fra mazdaismens skrifter, som jo også er langt ældre. Der kan ikke være tvivl om, at de seks udødelige kræfter og Plutarks seks guder har fælles baggrund, selv om der ikke er fuldstændig overensstemmelse i beskrivelsen af dem.

Da Plutark deler dem i to grupper, tror jeg, de tre første er skabt af lyset. Det gode sindelag er identisk hos Plutark og Mazdaismen. Det svarer til arbejdslivet. Oksen er jo netop anvendt på guldhornet som symbol for udnyttelsen af græsset på de brede enge.

Den åndelige udvikling i lærefasen er karakteriseret ved sandhedssøgen. Udødelighed opnås i kraft af det åndelige liv. Slangerne kan ligne planter. Også planterne ånder. Planterne søger opad og overvinder tyngdekraften.

Godt styre svarer til herske og herskeren. Metallet ser vi på guldhornet som sværd.

Lad os nu betragte de sidste tre udødelige kræfter, som er skabt af mørket. Visdom svarer udmærket til retfærdighed og dødetilværelsen. Ilden kommer ind ved ligbrænding, der var meget udbredt i broncealderen og jernalderen. Herved frigøres sjælen, ihvertfald den opadsøgende del.

Rigdom skulle svare til sundhed og vand og Guldhornets 2. billedring, hvor næring optages. Overensstemmelsen med rigdom er ikke helt god. Det kan skyldes en ændring i den religiøse tradition.

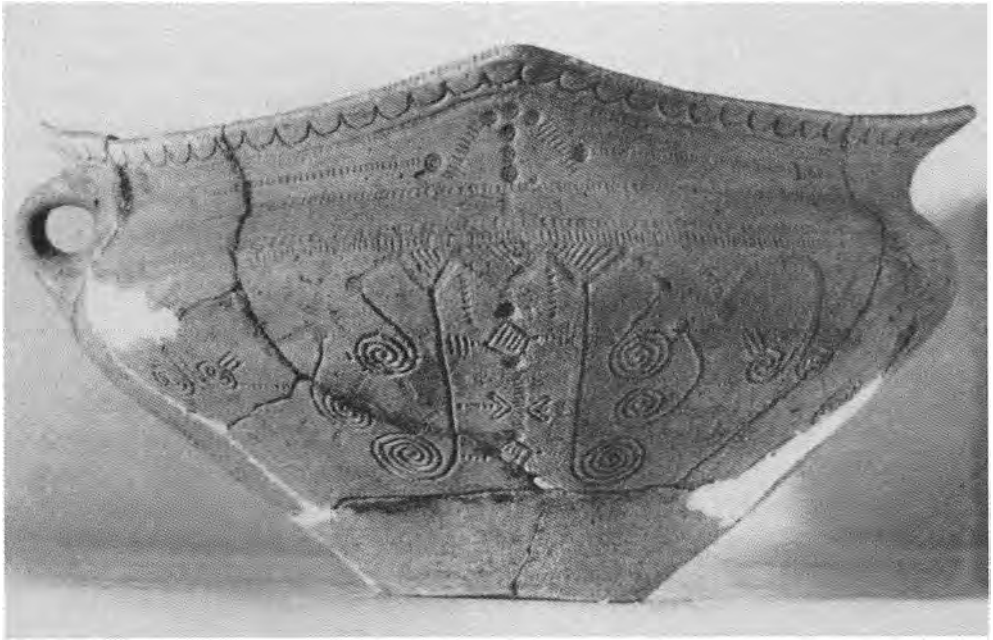

52. Gravvase fra Cirna, Rumænien ca. år -1500. Sandars: »Prehistoric art in Europe«, tavle 162.

Glæde ved smukke ting svarer til fromhed og livets opståen. Fromhed og tilbageholdenhed er den rigtige væremåde for støvet i jorden. Gensidig forståelse mellem den gavmilde ånd og den nærige ånd er godt for avling af et smukt barn. Knogler og kød er skabt af jord. Anesjælen havde tit bolig i en sten, hvorfra barnesjælen kom ud.

I det oldnordiske digt Vaftrudnismål fortælles om den vise jætte Ymer: »Fod med fod fødte isjætten sekshovedet søn «. Det vil endvidere fremgå af et senere afsnit, at runerækken på fremragende måde illustrerer betydningen af de seks udødelige kræfter.

De skriftlige vidnesbyrd viser, at de tre livsstrømme og de seks livsfaser har været fundamentale ved forklaring af menneskelivet. Denne religiøse tradition har været fælles for iranske og germanske folk. Vi kan imidlertid vise, at traditionen er betydelig ældre og af meget større udbredelse. Det må ske ved tydning af symbolsproget på arkæologiske fund.

Der findes et enormt materiale af f. eks. ornamenterede gravskåle. En virkelig systematisk undersøgelse vil nærmere fastlægge udbredelsen i tid og rum af forskellige variationer i religionen. Her kan vi kun omtale få eksempler. Lad os først betragte figur 52, en gravvase fra Rumænien, ca. år -1500.

Vi ser de seks kræfter som spiralslanger, tre af dem med afgivende kraft, d.v.s. venstre omløbsretning. De to nederste, jord og vand, danner sammen med menneskeånden i underverdenen de tre strømme i livet. Det egentlige liv i lysets verden begynder ved de tre trekanter. Ved det nederste Ingtegn dykker ånden ned i jorden. Derefter ser vi af de parallelle streger, at den bevæger sig opad under styring af den tiltagende måne til venstre og den aftagende til højre. Ved det andet Ingtegn stiger ånden ud af jorden, og derefter sker fødslen.

Over jorden ser vi fire dobbeltcirkler, de fire faser i det bevidste liv. Derefter deler ånden sig i to cirkler og bevæger sig nedad. Det ser ud til, at mande- og kvindeånden hver for sig bevæger sig ud til siderne, hvor de møder en fremmed ånd af modsat køn. Derefter havner de under jorden, hvor vi har verdensånden som to modsatte spiraler .

Verdensånden sorterer mandlige og kvindelige egenskaber, formodentlig på en bedre måde end i det tidligere liv. Fra verdensånden udgår to gange tre streger som tegn på, at den skaber det nye legeme. Ligeledes udgår der to dobbeltcirkler som tegn på, at verdensånden skaber den nye menneskeånd. Dette sorteringsarbejde foregår både til højre og til venstre for selve afgangen. Fra de fire øverste livskræfter udgår dobbeltcirkler som tegn på, at de virker i lyset.

Gravvasen her er blot en enkelt ud af hundredvis af gravvaser med lignende , men dog aldrig helt identisk udsmykning. Figur 53 er et andet eksempel. De to enkeltcirkler er den mandlige og kvindelige del af menneskesjælen. Dobbeltcirkler viser, at sjælen har den levende krops varme. Ligesom før ser vi de seks udødelige kræfter, der frembringer livet. De afdøde kolde ånder og varme legemer finder partnere og stiger ned under påvirkning af to par vædderhorn samt den store dobbeltånd. Legemet bliver tilsyneladende renset af en tom cirkel. Derefter sorteres de mandlige og kvindelige bestanddele. Der skabes igen fire mennesker.

Det næste eksempel, figur 54, viser barberknive af bronce fra Danmark og Nordtyskland, ca. år -700. Barberknive var personlig ejendom og blev derfor givet den afdøde med i graven. Der er fundet et stort antal, og de beskriver den samme idé, men i forskellige billeder.

Barberknivens håndtag er altid formet som en højredrejet spiral. Det er mørkets ånd. I den modsatte ende finder vi dobbeltslangen, der strækker sig fra jord til himmel. Skibet med fuglehoveder i de to stævne er også dobbeltslangen, den fremadsøgende og den tilbageholdende åndelige kraft. Skibssymbolet er meget brugt i bronzealderen, f.eks. figur 31 og figur 32.

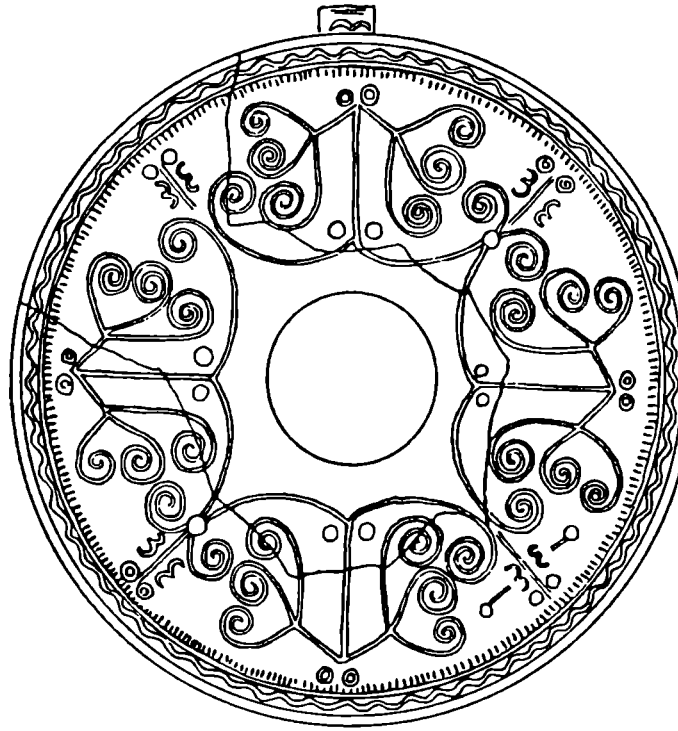

53. Gravvase fra Cirna, Rumænien, set fra bunden. Sandars: »Prehistoric art in Europe«, side 171.

På figur 54 a ser vi i venstre stævn den ene hornede slange. Den stråler mod solen ligesom den tiltagende halvmåne, der jager solen. På højre side ser vi også solen, men med en ring mindre, samt den aftagende måne, der tiltrækker solen . Inden i hver af månerne ser vi en udødelig kraft. Disse to ekstra kræfter kan vi kalde styrende månekræfter, men det er egentlig blot de to dele af verdensånden. Imidlertid får vi her ligesom på figur 52 i alt otte verdenskræfter.

I midten har vi en stor paddehat. Det er livets lys. Ude til højre ser vi en fugl med fiskehale. Det er den genforenede dødesjæl. Den finder hen til bådens horn under vejledning af to af de udødelige kræfter. Derefter gror den hen under båden for at blive genfødt i venstre stævn.

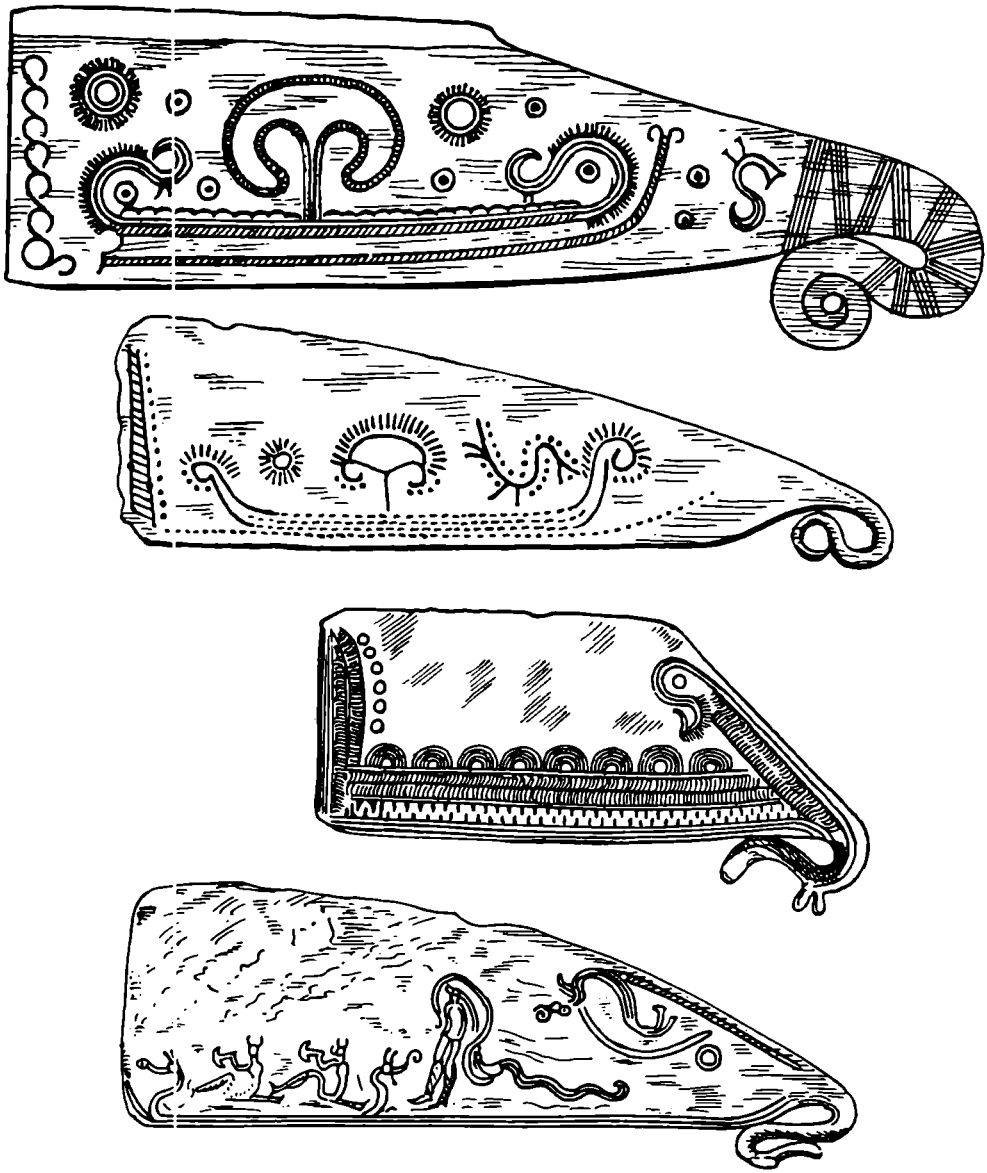

54. Barberknive af bronze ca år -700. a) Honum ved Horsens. b) Nustrup ved Gram. c) Kemnitz, Nordtyskland. d) Vestrup, Himmerland. Althin: »Studien zu den bronzezeitlichen Felszeichnungen. Abb. 112.

Som foreløbig konklusion kan vi sige, at den dobbelte verdensånd, de tre livsstrømme og de seks livsfaser udgør et religiøst system, der har været næsten uændret i lang tid. Jeg vil kalde systemet for det tidlige menneskebillede. I Nordtyskland og Danmark, hvor de germanske stammer har deres udspring, har det tidlige menneskebillede været en model for både menneskelivet og for himmellegemernes bevægelser. Dette vil blive underbygget i afsnittet om runekredsen.

De tidligste billedberetninger

Det fremgår af de allerede viste figurer fra Amerika, f.eks figur 51, at det tidlige menneskebillede må have rødder tilbage til jægerstenalderen. Lad os derfor betragte en af de ældste billedfortællinger. Den findes i Lascaux hulen i Frankrig, ca. år -15000. Se figur 55.

På klippemalerierne er bisonoksen jorden . Vi kan se dens hår, der er plantevæksten. Hornene er den tiltagende og aftagende måne, der begge er opad hule ved horisonten. Hornene og hovedet tilhører den fjerde af de seks livsfaser, arbejdslivet med hornenes styrke og daghimlens lys.

Oksen ser tilbage på sig selv som tegn på, at den søger mod jorden, ind i sig selv. Den søger hvile eller slikker sig. Dens adfærd symboliserer livets kredsløb. Den løftede hale har tre grene, d.v.s. de tre livsstrømme. Halen mellem benene tilhører den første af de seks livsfaser, undfangelsen. Jorden giver næring til livet.

Den døde jæger bliver begravet med sit spyd i jorden, hvilket svarer til, at han kommer ind gennem skeden i oksens krop. Det fremgår ikke, hvad der sker i oksens krop. Men i norske helleristninger fra jægerstenalderen ser man ofte 3 linier i elgens krop. Se figur 56. I Vaftrudnismål står »Tre åer løber tværs gennem tursers torpjorde«. Turser er trolde, og deres jorde er jordens indre.

De tre livsstrømme kommer dog frem, der hvor spydet stikker hul. Her ser vi midterstrømmen bane sig vej analogt med figur 2. Spydet, der går opad, har tværstreg som tegn på, at ånden frigør sig fra jorden. Ånden tager bolig i en fugl, som vi ser af fuglen på spydstangen. Det flyvende menneskelegeme har fuglenæb. Det betyder, at ånden tager bolig i menneskelegemet. Næsehornet har hornets grokraft. Dets ekskrementer har også grokraft og medvirker her ved væksten af legemet.

55. Maleri fra Lascaux med menneske, Frankrig ca. år -15000. Tegnet efter foto i Bataille: »La Peinture Prehistorique. Lascaux ou la Naissance de l'art«, side 113.

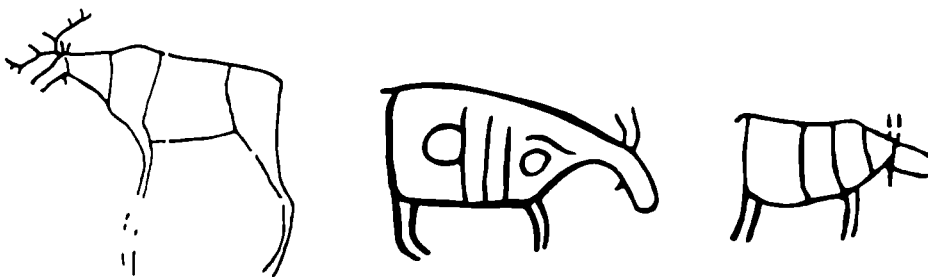

56. Norsk helleristning ca år -5000. Hagen: »Norsk Veidekunst«, side 167.

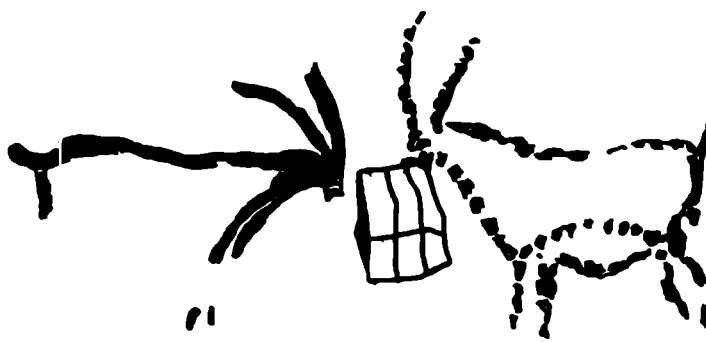

57. Maleri fra Lascaux. Samme kilde som figur 55, side 68.

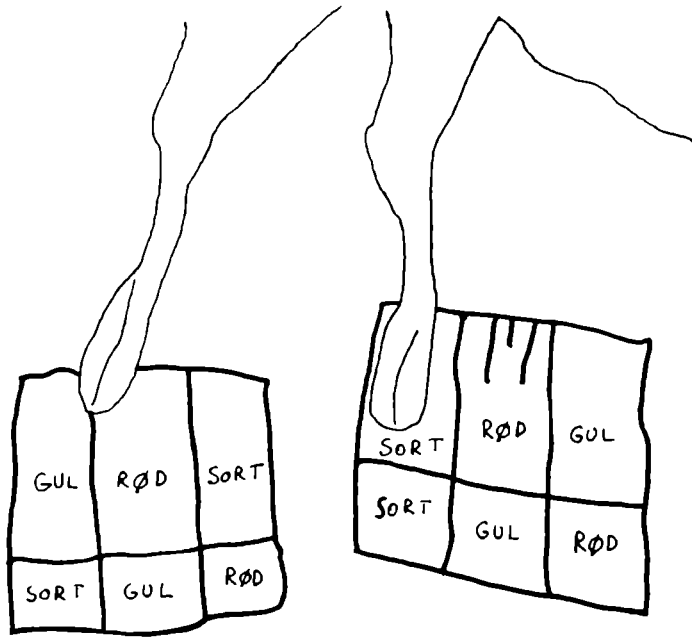

58. Maleri fra Lascaux. Samme kilde som figur 55, side 101.

Figur 57 er også fra Lascaux. Her ser vi et rektangel delt i to rækker og tre søjler, altså seks felter. Symbolet forekommer flere gange i hulemalerierne, ofte med felterne malet i forskellige farver. Her er symbolet tegnet med rød streg. Ibex-bukken til venstre er sort, og Ibexen til højre er gul.

Felterne er de seks livsfaser, men stillet på hovedet. I grotterne findes den underjordiske tilværelse, og den har de tre største felter. Felterne symboliserer boliger, som rum i en hytte eller marker på jorden.

Øverst til venstre ved den sorte ged har vi et felt. Det er sort på figur 58 i rektanglet til højre, netop der hvor en ko har sit højre bagben . Det er nedstigningen i underverdenen. Midterfeltet foroven på figur 58 er rødt. Her ser vi indridset de tre strømme. Her sker den egenlige skabelse af nyt tiv. I koens krop svarer det til halen. Feltet i højre side foroven er gult og sort. Her kan vi sammenligne med et gult felt, hvor koens venstre bagben er anbragt, i det andet rektangel. Ligeledes bør vi nævne den gule buk til højre for feltet på figur 52. Det er dietilstanden og svarer til koens venstre ben.

De små felter på figur 58 er fra højre: Et rødt felt svarende til venstre forben, et gult felt svarende til hovedet og et sort felt svarende til højre forben. Hertil svarer de tre livsfaser: læretiden, arbejdslivet og magtfasen. Vi ser, at midterfeltet er gult svarende til den rene lysende tanke, Mithra i midten og hornene, der løfter lyset op på himlen. De to bukke repræsenterer de to dele af verdensånden.

Hulemalerierne i Sydfrankrig og Spanien fra istiden er de første storslåede udtryk for, at mennesket udvikledede et billedsprog. Lad os se på sprogets opståen.

Tanker er opbygget af abstraktioner. Selv konturen af bisonoksens ryg bliver i jægerens tanker noget typisk, en kategori løsrevet fra en konkret iagttagelse af en bisonokse. Sprog er opbygget af kategorier. Dette gælder både kropssprog, talesprog og billedsprog. Tankens kategorier fastlægges ved individets indlæring af sprogets ord, især i de første tre leveår. . Kun ved at lære kategorierne af andre mennesker kan det enkelte menneske tilegne sig menneskehedens erfaringer. Dog er det også nødvendigt, at individet gør egne erfaringer, for at det kan forstå og anvende kategorierne.

Kunstnerisk virksomhed består i at opstille og give udtryk for nye kategorier ved sammensætning af gamle. I forhistorisk tid, før skriftsproget blev brugt, var dannelse af nye ordsammensætninger ikke kun forbeholdt nogle enkelte digtere. Der var ret frit slag for alle. Det er karakteristisk, at det gamle sprog urnordisk har længere ord og flere bøjningsformer end moderne dansk. Noget lignende gælder for billedsprog. Næsten alle billedfortællinger på arkæologiske fund beskriver det gamle verdensbillede. Men man finder næppe to ens fortællinger.

Jægerfolk må leve sig helt ind i dyrenes karakter. De efterligner dyr og bruger dem til at karakterisere forskellige egenskaber. Evnen til at efterabe er en egenskab mennesket har fælles med vor nærmeste art, aberne. Der bruges dyresymboler endnu i vort samfund. For istidsjægeren er det klart, at jorden er en mægtig bisonokse. Selv vi kan se en række lighedspunkter. Oksens horn er f.eks. den stærkeste løftekraft i naturen. Derfor må det være hornene, der løfter mørket op fra jorden og skaber dagens lys.

Den magiske tanke bliver til magisk handling, når istidsjægeren lader en okse bløde for at jordens kilder skal give mere vand. Hulemalerier af bisonoksen må have haft en stærk virkning på istidsjægeren. Billedet har bisonoksens karakteristiske egenskaber og dermed dens magiske kraft. På dette stadium er magisk tankegang nødvendig for overhovedet at handle i en kaotisk verden. De magiske kategorier afspejler virkeligheden.

Tanker er ikke primært et forsøg på at finde sandhed. De er vejledning til handling og begrundelser for handlinger. Den magiske tankegang sammenblander efter vor opfattelse åndelige oplevelser og erfaringer fra naturen på en umoden måde. Men på den tid var det den eneste videnskab og religion. Og den var brugbar.

I istiden opfattes jorden også som en kvinde. Se figur 38. I magiens tankeverden kan dette udmærket forenes med, at den er en bisonokse. Jægeren kan måske se en vis lighed mellem jagt og parring. Det afgørende er, at moderen er den fødende. Moderskødet er livets kilde. I jægerfællesskabet med flere mænd var det ikke altid let at vide, hvem der var far, men det var klart, hvem der var mor. Den enkelte mor har del i den magiske kraft hos den store mor, jorden.

De tre livsstrømme

Figur 59 viser en figur fra Mezin ,Ukraine fra samme tid som hulemalerierne i Lascaux. Her ser vi kvinden, moder jord afbildet som en svømmefugl med falloshals. Spiralerne her er typiske for Østeuropa på denne tid, men ses senere flere steder.

Her ser vi de to spiraler og de skal følges venstre om ligesom himlens gang. Derved bliver den ene spiral udadgående og den anden indadgående. De to hovedstrømme vises her i jordens bagdel. Endvidere ser vi den kvindelige trekant, hvor fødslen sker. Trekanten på spidsen symboliserer lys og ånd. Til venstre for trekanten har vi de opadskubbende måner og til højre for trekanten den nedadskubbende. På falloshalsen ser vi løftekraften i fire bølger, d.v.s. fire verdensdele. Muligvis er de seks lodrette linier på bagsiden de seks livsfaser.

59. Figur af mammutibenholt fra Mezin, Ukraine, ca. år -14000. Figuren er set udfoldet og fra to sider. Gimbutas: » The Goddesses and gods of old Europe «, side 133.

De tre livsstrømme vises indirekte på Mezin-figuren, men direkte på hulemalerierne i Frankrig. Den venstre strøm er det, jorden giver. Den højre strøm er det, jorden modtager. I midten har vi selve det fortsatte menneskeliv. Man kan opfatte strømmene som mand, kvinde og barn. Det gælder f.eks. i parringsakten, hvor manden er givende, kvinden er modtagende, og barnet er det fortsatte liv. Men strømmene viser ikke bare en mekanisk forening ved samlejet. Den biologiske viden om sæd og æg var i øvrigt ikke til stede dengang.

Al skaberkraft stammer fra moder jord, der både indeholder givende og modtagende kræfter. Se falloshalsen og venstrespiralen på figur 59. Kvindens livmoder har del i jordens magiske skaberkraft. Den får tilført mandlige kræfter ved at manden udfolder sin potens og energi ved samlejet.

Det er ikke nok, at der produceres et afkom. Det er faktisk mere betydningsfuldt, at barnet har den rette blanding af medfødte givende og modtagende egenskaber. Det kan sikres ved forfædredyrkelse, fallosdyrkelse eller ved at ofre til moder jord. Hos lapperne er moder jord repræsenteret ved de tre Akkaer i underverdenen.

De tre strømme er symboler for generelle egenskaber, der kan genfindes i mandlige, kvindelige og barnlige egenskaber. Vi har flere gange omtalt, hvilke egenskaber der kan henregnes til mand og kvinde. Ifølge Jung er kvinder sædvanligvis indadvendte og mænd udadvendte. Det skulle hænge sammen med kønnenes optræden under samlejet. Det er sandsynligt, at begge køn har anlæg for både en udadvendt og en indadvendt holdning. Der kan være endnu ukendte kemiske stoffer, der i visse livssituationer kan dannes og påvirke den sjælelige tilstand, således at den ene holdning bliver fremherskende i nogle perioder. . Og kemien er jo forskellig for de to køn.

Nok så væsentlig er arbejdsdelingen mellem kønnene. Den ammende kvinde blev hjemme ved hytten. Hun passede børnene og arnen og samlede føde ved jorden . Hun blev den styrende i husholningen. Manden stod mere op. Han bevægede sig længere væk på jagt. Han gik op på udkigsposter. De to modsatte åndelige kræfter er begge nødvendige. De tre livsstrømme er en uadskillelig del af det tidlige verdensbillede. Balancen mellem de to modsatte kræfter er nødvendig for, at selve livet kan gro i midten.

I en sibirisk hytte fra jægerstenalderen kan man se, at mænd og kvinder har boet adskilt på hver side af indgangen. Det ses af jagtredskabernes og køkkenredskabernes fordeling. Forskelsbehandling af kønnene har sikkert også gjort sig gældende ved parringslege, ved bemaling af kroppen og ved

fester. F.eks. kan den udadgående spiral og den indadgående spiral tænkes at have været et mønster for de danse, der helt sikkert har fundet sted.

Imidlertid er de tre livsstrømme især forbundet med alderen. Under opvæksten erobrer man viden, går på opdagelse længere og længere væk fra hulen. Man vover og eksperimenterer. Den ældre erfarne bliver hjemme og styrer husholdningen og passer arnen.. Hun planlægger, er tålmodig, men fast.

De tre strømme er også en kategori, der genfindes i menneskets egen krop. Figur 60 viser en tegning fra Fyn, maglemosekulturen i Danmark(jægere og fiskere). Den forestiller en gud i menneskeskikkelse. Vi ser et hoved med horn både foroven og forneden. Skabelse af livets ånd foroven og skabelse af legemet forneden. Venstre ben og højre ben er de to modsatte kræfter i mørket under jorden. Venstre og højre arm er de to modsatte kræfter i lyset over jorden. Menneskelegemet er altså symbol på de seks udødelige kræfter i menneskelivet.

60. Tegning fra maglemosekultur (fiskere og jægere), Fyn. M. Gimbutas: »The goddesses and gods of old Europe », side 155,6.

Hånden

Hånden er også et ældgammelt symbol på livet. Billeder af hænder forekommer næsten i alle huler med malerier i Frankrig og Spanien. Hånden ses også på figur 61 fra dansk bronzealder. Fra nordamerikansk stenalder se figur 51. Fra Tunis i dag se figur 49 og figur 62.

Håndens symbol viser højre hånds forside, der holdes op. Lillefingeren er det barn, der bliver født. Ringfingeren er læretiden. Langfingeren er arbejdslivet. Pegefingeren er herskeren. Tommelfingeren er den døende.I håndledet går mennesket tilbage til moder jord, den kraft, der skaber det ny liv.

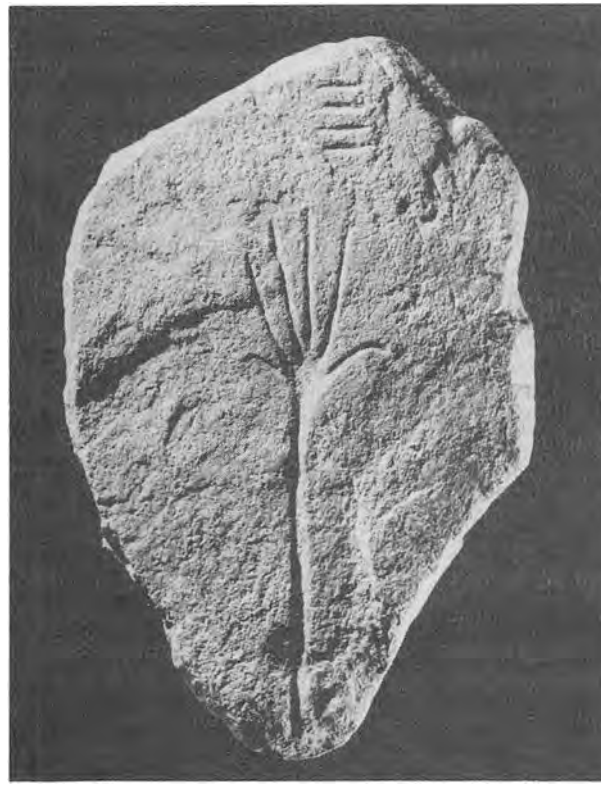

61. Sten med hånd fra kultanlæg i Hornsherred, Sjælland ca. år -1000. Foto fra Nationalmuseet.

Hånden er et almindeligt symbol i islam. Den kaldes Fatimas hånd efter Muhammeds datter Fatima, men i virkeligheden kendes hånden i Nordafrika længe før Islam. De fem fingre er de fem grundregler i Islam : trosbekendelsen, bønnen, valfarten, fasten og almissen. De er på figur 62 symboliseret ved henholdsvis en lås, en hånd med huller, et hul med åndens lys, en fisk og en nøgle. Symbolikken er følgende:

Trosbekendelsen indbefatter Muhammed og dermed hans bog Koranen. Den åndelige hånds fem fingre viser dagens fem bedetider. Det åndelige lys ved valfarten er livets højdepunkt. Fisken er kødfaste. Nøglen er til at lukke op for den jordiske ejendom og samtidig en nøgle til himlen. Fatimas hånd har tydeligvis overtaget elementer af den traditonelle hånd, som tilhørte jordgudinden. De fem grundregler i det åndelige liv er parallelle med de fem faser i livets hånd.

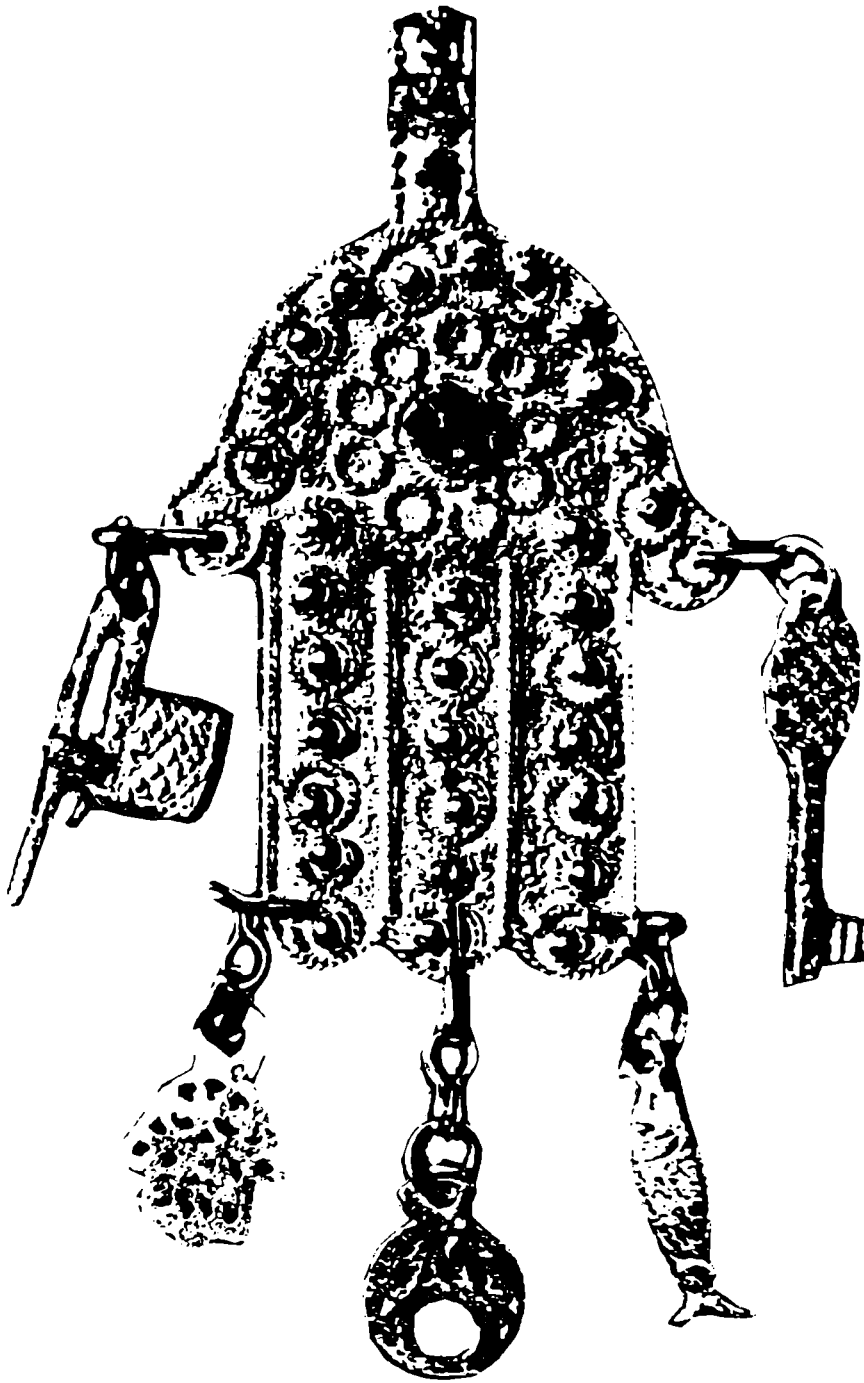

62. Fatimas hånd. Sugier: »Bijoux tunesiens«.

I istidens små jægersamfund på ca 30 personer levede mennesket hele sit liv. Dette samfund var en organisme som en hånd, hvor fingrene var de forskellige aldersklasser. Alle menneskene udgik fra de samme forfædre som fingrene på en hånd. Selv de afdødes ånder var med som tommelfinger og håndled. Det enkelte menneske var en finger og ville senere fortsætte i næste fase af håndens kredsløb.

Livsbetingelserne var barske og ustadige. Alle måtte påtage sig hver deres rolle, for at samfundet kunne overleve. Det var det urkommunistiske samfund. Der var ingen myndighed, intet lønarbejde. Derfor var det helt nødvendigt, at samfundet havde fælles kategorier til forståelse af sig selv. Tryghed og stabilitet blev opnået ved en fælles livsholdning, et fælles verdensbillede og en fælles religion. I forbifarten skal jeg nævne, at det tænkende menneske, arten Homo Sapiens, netop er skabt i istidens Europa som svar på de krævende naturbetingelser.

Da alle mennesker i jægersamfundet var ligestillede, var medmennesket ikke en farlig magt. Magterne havde dyreskikkelse, men var nærmest naturkræfter uden bestemt form. Der var ikke i samfundet mennesker med en særlig magt. Derfor havde guderne ikke menneskeskikkelse.

Det tidlige menneskebillede har været grundelement i den kultur, der fra istidens Europa bredte sig over det meste af verden. Det tidlige menneskebillede har overlevet i tusinder af år på trods af afgørende nyskabelser som agerbrug og kvægavl. Denne overlevelseskraft skyldes verdensbilledets indhold. Men også billedsymbolerne, som f.eks. hånden, har hængt ved langt hen ad vejen. I de første årtusinder var der heller ingen andre ideer at konkurrere med.

Hånden er det mest nærliggende symbol, man har. Den viser menneskelivet men samtidig universet. Den viser solen i dens opadstigende og nedadstigende bane i dagens løb. De fem fingre svarer til fem af de otte dele(elkter) af horisonten, som germanerne regnede med. Inddelingen af dagen i fem dele går sandsynligvis tilbage til stenalderen, Håndleddet er moder jord. Solen er det bedste bevis på livets kredsløb. Natten og søvnen har samme magiske kraft som døden.

Hånden viser livet. Men den viser også kræfterne, der styrer livet. Disse kræfter udgår fra moder jord. Det er altså guds hånd.Billedet af hånden har derfor en magisk, beskyttende kraft. Specielt er moder jord nødvendig, for at mennesket kan blive genfødt.

Udbredelsen af det tidlige menneskebillede

De tidligste jægersamfund har sandsynligvis tilladt parring mellem søskende. Men på et tidspunkt er moderretten opstået i nogle stammer. Det betød, at barnet tilhørte moderen og moderens slægt. Der blev kun holdt regnskab med kvindelige aner. Slægten bestod af en stammoder og hendes døtre i lige linie samt deres brødre. Man måtte ikke parre sig med nogen fra ens egen slægt. Sønnerne flyttede til en anden husstand, når de skulle have en kvinde. Mændene hørte kun løst til, idet de var forpligtet til gensidig beskyttelse over for deres slægt, og den boede jo et andet sted.

I dette samfund havde kvinden en betydelig magt. Hun var allerede i jægerstenalderen den, der bestemte i huset. I den første bondestenalder var kvinden agerbruger og havde dermed også økonomisk magt. I disse moderretslige samfund havde hun ret til at smide manden ud, hvis han ikke opførte sig tilfredsstillende.

Parringsrestriktioner eller parringstabu som dem, vi finder i moderetslige samfund, har haft enorm betydning for udvikling af menneskets kultur. Restriktionerne betyder, at samfundet får tilført nyt blod ved parring med andre stammer. Herved undgås indavl og degeneration. Ydermere reduceres åndelig indavl ved tilflytning af mænd fra andre samfund. Derved udbredes kulturelle nyskabelser, og der opstår en vis kappestrid mellem nærliggende samfund.

Klandannelse er ofte en følge af parringsrestriktioner, især i isolerede områder, hvor der kun er befolkning nok til få slægter. Der kan typisk være to klaner, hvor man altid skal vælge ægtefælle fra den anden klan. Man ser da klansymboler, der svarer til de to modsætninger lyset og mørket. Klansystemet kan dog også give anledning til uproduktive stridigheder, som hæmmer samfundets udvikling.

Det er ejendommeligt, at der næsten ingen tekniske fremskridt er sket i den første lange periode, hvor arten Homo Sapiens levede. Fra år -100000, hvor man har påvist racen i Palæstina, til år -8000, da istiden var ved at høre op, er der såvidt vides ikke tilføjet meget nyt, bortset fra hulemalerierne.

Fri parring er naturligt for et lille isoleret samfund i istiden. Men denne frihed har bidraget til samfundets isolation og stagnation. Under isolation kan samfundet udvikle sig til at bestå af en ny, ren race. Det er i denne periode, menneskeracerne opstår.

Omkring år -8000 trækker isen sig tilbage. Vandstanden i verdenshavene stiger omkring 50 meter, med en stor stigning omkring år -6500. Klima og plantevækst ændres betydeligt. Først her i mellemstenalderen har vi slebne stenredskaber, træfældning, bådebyggeri, fletning og vævning, pottemageri, flitsbuer, husdyr og begyndende planteavl. I denne periode stiger folketallet. Kontakten mellem stammerne bliver større. Vi må regne med, at det moderretslige samfund eksisterer nu.

Gæstevenskabet er ikke blot en naturlig biologisk adfærd. Det har også fået sin form som institution i menneskets kultur samtidig med moderretten. Gæstevenskabet har også haft betydning for udbredelsen af kulturelementer. Også forpligtigelsen til at forøge slægten er en blanding af biologiske behov og kulturtradition. Denne forpligtigelse afspejler sig i en meget udbredt frugtbarhedskult og findes samtidig med moderretten. Den medvirker til stammens udbredelse på jorden.

Urokseknoglen fra Sjælland på figur 3 er fra mellemstenalder. Vi ser det tidlige menneskebillede her igen. De fem menneskeskikkelser er de fem fingre i hånden. Fødsel og død vises som fisk. Først det lille barn, der ligger og spræller efter fødslen. Sildebenet er også et træ. Det viser, at barnet vokser op af det våde element. Den stående trekant viser ånden i hovedet.

De tre gående figurer er læretiden, arbejdslivet og magthaveren. Figurerne er kvindelige, især den sidste. Krydsskravering eller net betyder traditionelt dyrkning og fangst. Hovederne er trekanter på spidsen, som symboliserer åndeligt liv. Den femte figur er den døende, der ligger ned. Hun er igen ved at vokse ind i det fugtige element. Endelig har vi de tre livsstrømme, vist som tre slanger. Det er kræfter i jorden, som skal sikre genfødslen.

Det er også solens liv, vi ser. Figurerne vandrer fra solopgangen i øst mod højre til solnedgangen i vest. Vi ser, at dagen består af fem eikter og natten af tre eikter som i oldislandsk digtning. De seks udødelige kræfter er de tre gående figurer og de tre slanger. De seks kræfter ses dog tydeligere på figur 59.

Udbredelsen af det tidlige menneskebillede må være nogenlunde samtidig med istidens ophør. I slutningen af istiden har den såkaldte retoucheteknik til bearbejdning af flinteæg bredt sig fra Vesteuropa over Sibirien til Japan. Allerede omkring år -11000 fremstilles lerkar i Japan som det første sted i verden.

På denne tid ser man den samme flinteteknik i Amerika, og det må forklares ved en indvandring over Beringstrædet. Amerika havde allerede en

63. Kinesisk skål fra Pan-po ca år -4500. Ho: »The Cradle of the East«, side 3.

spredt befolkning af mere primitive kulturer, men den bliver skubbet i baggrunden. Indianere og japanere står hinanden nær ifølge de arvelige anlæg.

Den mere faste bosættelse medfører brug af keramik. Dekorationerne er i reglen geometriske. Men det er forkert at opfatte dem som rene ornamenter. Der er tale om magisk overførsel af åndelig kraft til lerkarret ved hjælp af symboler.

I figur 63 ser vi en kinesisk skål fra omkring år -4500. Vi ser den stående og den liggende trekant. De betyder henholdsvis livet i lyset og livet i mørket, underverdenen. Vi ser de seks skrå linier, der symboliserer de seks udødelige kræfter. Kræfterne virker såvel under opstigning som under nedstigning.

På krukken fra Tyskland figur 2 fra ca år -4000 ser man også antydning af den stående trekant. Desuden har vi de tre livsstrømme.

Gravfadet fra Nordirland på figur 64 fra ca år -2000 viser dobbeltslangen som to koncentriske sekskanter. På fadet fra Ukraine figur 65 fra ca år -1200 er dobbeltslangen vist som en snoet kant. De seks kræfter er også vist her.Det samme symbol har vi set fra Tunesien på figur 49, fra Mykene på figur 50 og fra Alabama på figur 51. På figuren fra Alabama er dobbeltslangen vist som et Yngletegn både forneden i jorden og foroven på himlens hånd. Vi kan heraf se, at det tidlige menneskebillede har haft en ver-

64.

65.

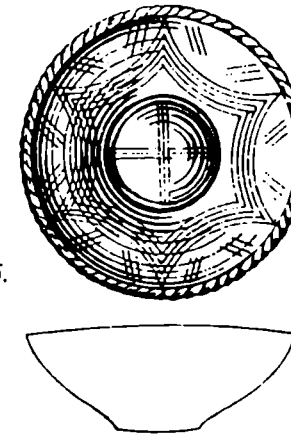

64. Gravfad fra Loughbrickland, Down, Nordirland, ca. år -2000. Wirth: »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 39,5.

65. Fad fra Novosilka, Ukraine ca år -1200. Gimbutas. »Bronze Age Cultures in central and eastern Europe«, side 468.

densomspændende udbredelse. Der findes i forhistorisk tid næppe noget andet konkurrerende menneskebillede. Det tidlige verdensbillede har ikke blot været kendt af medicinmænd, det har gennemsyret den enkeltes opfattelse af dagen og året, af slægten og af hans eget liv.

Udbredelsen til Amerika kan være sket ved istidens slutning omkring år -10000, hvor der var landfast forbindelse over Beringstrædet. Men der har siden været adskillige kontakter over havet. Fra omkring år -3000 ses i Peru en kultur der har visse elementer tilfælles med kinesisk religion (Panterguden og den hellige grønne sten). Fra omkring år -2000 er der tegn på kontakt med Vesteuropa. Dakotaindianerne ved Øvre Sø og otomierne i Mexiko talte og skrev næsten samme sprog som baskerne (ibererne?). Også kelterne og punerne (Karthago) har gæstet Amerika.

Det tidlige menneskebillede er forbløffende konstant på tværs af tid, race og sprog. Men de billeder, der bruges til beskrivelsen, varierer. Billedsymbolerne forandres i historiens løb. Det vil kræve en omfattende sammenligning af arkæologiske fund at beskrive den vej, udviklingen af menneskebilledet er gået. Nogle billedsymboler var måske forbeholdt en eksklusiv gruppe af medicinmænd og ikke kendt af menigmand.

Den store jordgudinde

De første agerbrugssamfund i Europa var i Balkanområdet. Her findes et stort antal figurer af jordgudinden, ofte med fugletræk som på figur 59 fra jægerstenalderen. Også den udadgående og idadgående spiral genfindes her som på figur 66. Ligeledes findes de tre strømme og de seks kræfter.

66. Rumænsk vase ca år -4000. M.Gimbutas: »The goddesses and gods of old Europe«, side 130.

Bemærkelsesværdigt er det, at der her allerede år -5000 findes symboler, der minder om skrifttegn. Det er 2000 år før den første skrift i Mesopotamien. Et eksempel er figur 67. Her ser man bl. a. en trekant med tre streger og en måne på, sandsynligvis symbol for lys eller liv, der er løftet op af vandene.

De første agerbrugssamfund i Nord- og Vesteuropa indførte også stengrave. I Danmark kendes stendysser fra år -3200, i Bretagne allerede fra -4000 . De nye agerbrugere tilhørte de store stens kultur, megalitkulturen, der først ses i Sydspanien, men breder sig herfra op langs Vesteuropas kyster til Frankrig, Storbritanien, Skandinavien , Nordtyskland og Balkan .

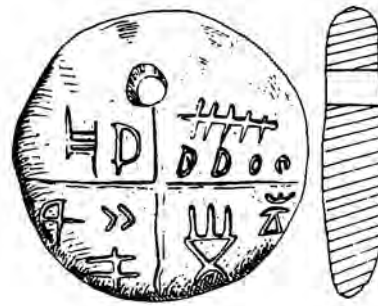

67. Indskrift fra grav i Tartaria, Rumænien ca. år -5200. Gimbutas »Goddesses and gods in Old Europe«, side 88.

Men megalitkulturer findes også i Nordafrika, Palæstina, Syrien, Kaukasus, Indien, Ceylon og Korea.

Hvad angår sprog og race er det ejendommeligt, at oldtidens spaniere, iberere, har givet navn til så forskellige steder som Hibernia= Irland, berberne i Nordafrika, Iberien i Kaukasus og Hebron og hebræerne i Palæstina. Det ligger nært at slutte, at de folk, der indvandrede i Nord- og Vesteuropa , var iberere fra Spanien. De gamle jægerfolk blev langsomt fortrængt og opsuget. De kan have været af forskellige sprog og racer, men der er tegn på, at en del jægere var finlapper.

De store stenhuse var bolig for de døde sjæle. Dette vides f.eks. fra beretninger fra megalitkulturer i nyere tid. Man har også beretninger fra folk, som har klippehuler. Hulerne er åndernes bolig. Vi kan betragte stendysserne som en videreførelse i lavlandet af højlandets huletradition. Stenhuset er stammoderens bolig. Det er også den bolig, man selv får, når man dør. Herfra kommer ens sjæl, når man bliver født.

Agerbruget kræver fast bopæl og regelmæssigt arbejde. Jagten kræver bevægelighed. Jagten frister med hurtigt udbytte, hvor agerbruget kræver lang tids forarbejde. Det var nødvendigt for de første agerbrugere at fastholde især mændene. Det skete ved bygning af stengravene og socialt samvær omkring dem. En af aktiviteterne har været opremsning af anerne med stammoderen i spidsen. Åndehuset var verdens navle.

Anderne lever meget længe, så de må have en meget solid bolig af sten. Stenene har den plane side indad og er ofte dekorerede indvendigt. Der er ofte et åndehul i hulen. Undertiden har man kun en enkelt opretstående sten, og ånden har taget bolig i dette uforgængelige legeme.

68. Sten fra Clonfinlough, Irland. Wirth »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 311,2.

Som et eksempel på helleristninger fra megalitkulturen kan vi tage figur 68 fra Clonfinlough i Irland. Den kaldes den hvide dames sten, og i nærheden siges der at være en heksehule. Det er karakteristisk, at stenalderfolkenes kvindelige præster i senere tider blev betegnet som feer, alfer eller hekse. På stenen ser man bl.a. den opstigende jordgudinde med armene i siden.

Desuden ses der skåltegn, der var så almindelige i bondestenalderen. Deres formål har formentlig været at få stammoderen i stenen til at frembringe et nyt individ. Det kunne opnås ved at bore et hul i stenen og ofre smør i fordybningen. Handlingen svarer til at så i jorden eller at parre sig med en kvinde.

På Malta har tilbedelsen af den store jordgudinde fået et særligt iøjnefaldende udtryk. Øen er temmelig gold, og befolkningen har ikke været stor, men der har været et stort antal stentempler, hvoraf 17 nu er afdækket. De

er alle bygget som Ggantija på figur 69, der stammmer fra ca. år -3500. Templet består af en ikke overdækket midtergang af sten med fem tilstødende apcisser med kuppeltag. Udenpå er der lagt jord beklædt med sten. Foran templerne var der store stenterrasser.

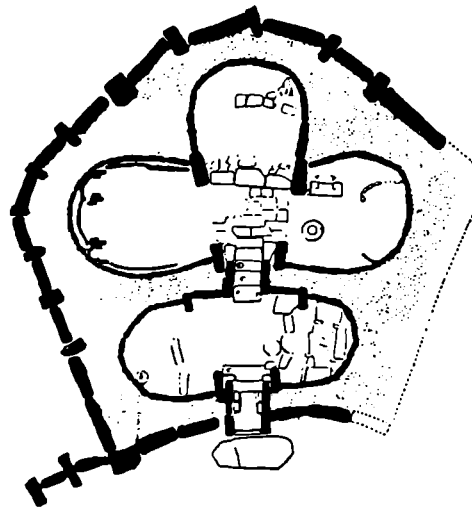

69. Ggantija, Malta fra ca år -3500. Clarc. » World prehistory«, side 138.

Det fremgår af fund i hulerne, at der blev ofret hornede dyr, mad og drikke, givet votivfigurer forestillende syge legemsdele, spået og tydet drømme. Der er ingen begravet i templerne, men i en underjordisk hule i nærheden har man fundet knogler af henved 7000 mennesker.

Figur 70 viser en gudindefigur fundet i Hal Tarxien- templet på Malta . Ved at sammenligne den med grundplanen af templerne bliver det klart, at templet er jordgudindens krop. Sideskibene er lemmerne, og koret er hovedet. Når man går ind i templet, er det jordens skød, man går ind i. De fem huler repræsenterer hver en af de seks udødelige kræfter. De har øjensynlig haft hver deres kult.

Figur 71 viser de første rum i Hal Tarxien. I midten ses et rundt ildsted placeret i midtergangen. I baggrunden ser man et stort kar placeret i første hule til venstre. Til højre ser man en skranke, der spærrer for videre passage gennem midtergangen.

70. Gudindestatue fra Hal Tarxien ca. år -2900. Levy. »The Gate of Horn« planche 16b.

72. Blyfigur fra Sardinien. Megalitkultur. Wirth »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 128,5.

På skranken er et relief med en udadgående og en indadgående spiral, det klassiske symbol for de to modsatte slanger i verdensånden. Bevægelsen skal være venstre om ligesom solens bevægelse på himlen. Derfor er spiralen til venstre en udadgående mandlig kraft fra jorden, og spiralen til højre en indadgående kvindelig kraft mod jorden. Sammenlign med spiralerne på figur 59 og figur 52 og på det lange guldhorn.

Malta var åbenbart en hellig ø, hvortil der rejste pilgrimme. Formålet har været at dykke ned i jordgudinden og modtage noget af hendes skabende kraft. Denne kultur på Malta tilhører den megalitiske tradition. Den ligger før den minoiske kultur på Kreta og pyramiderne i Ægypten.

De forskellige kræfter i livet udgår alle fra moder jord. Hendes stærke søn, der forekommer under navne som Herkules eller Thor, er udgået fra klippen. På figur 72 ser vi ham med skæg og bryster. Det er en blyfigur fra Siciliens stenalder.

Den ledende og fordelende rolle i samfundet tilhører den ældre, erfarne. Der er ærbødighed over for den ældre generation. Denne ærbødighed udvikler sig til respekt for de afdøde og forfædredyrkelse. Men ånderne hører til i stenhuset og er dermed under kontrol.

71. De yderste rum i Hal Tarxien fra ca. år -2900. Zammit »Prehistoric Malta«, side 24.

Himmelguderne

Med udvikling af landbrug bliver det muligt at kumulere, opsamle arbejde. Den dyrkede jord, træhuse og stenhuse, kornlageret og kvæghjorden udgør død kapital. En del af magten over denne kapital bliver frataget husmoderen. Især i kvægavlersamfund er moderretten uholdbar. Ifølge moderretten skal kvægflokken som er mandens arbejde og ejendom, arves af mandens familie. Men mandens familie bor et helt andet sted, så det er klart urimeligt. Det er derfor hos kvægavlerne på de eurasiske stepper, vi først får faderretten indført.

Faderretten findes hos Kurgan-kulturen i Kasakstan der kendes fra ca år -4000. Disse folk regnes for stamfædre til indoeuropæerne. De var kvægavlere med lidt agerbrug. De kendte brugen af vogne. Folkevandring og erobring var almindeligt, enten fordi de var nødt til at finde nye græsgange, eller fordi de havde forkærlighed for plyndring. Byer blev bygget på høje. Begravelser fandt sted i enkeltmandsgrav i en kurgan, der betyder jordhøj på russisk. De var blandt de første, der tæmmede hesten og fremstillede bronce.

Omkring år -3500 trænger de indoeuropæiske folk ind i Balkan, hvorved den gamle agerbrugscivilisation her opløses. Omkring samme tid ser vi

dem i Nordiran, hvor de præger kulturen. Stednavne i Balkanområdet viser dog at også den oprindelige agerbrugsbefolkning talte indoeuropæiske sprog. Det er vel egentlig dem, der er den befolkningsmæssige basis for de nye indoeuropæere. Omkring år -2000 har de erobret Lilleasien (hititterne) og Grækenland. Omkring år -1200 har de erobret Nordindien. De indoeuropæiske folks erobringer fortsætter til vore dages erobring af de sydamerikanske indianeres land.

Nogle få af kurgangravene har rige gravgaver. Men et stort antal er fattige. Dette afspejler klasseforskelle. Samfundet blev organiseret i høvdinge, krigere, bønder og præster. Det indiske kastevæsen er et levn herfra. Mange grave er dobbelte. Det betyder, at hustruen måtte følge sin mand i døden. Denne skik fandtes endnu i dette århundrede hos hinduer i Indien.

I det faderretslige patriarkalske samfund, som f.eks. i det klassiske Grækenland og Rom, var hustruens stilling ikke meget bedre end en slaves. Hos kineserne og araberne ser vi en lignende svækkelse af kvindens stilling.

Gudernes køn måtte selvfølgelig ændres med det faderretslige samfund. Den store lysgud og himmelgud er nok født af jordgudinden, men han er blevet en selvstændig gud. Han kendes hos de indoeuropæiske folk under navn Ti, Zeus, Deus og lignende. Deiwos er den indoeuropæiske rod for himmel. Han er den store patriarkalske stamfader, der efter sin død stadig styrer alt.

For halvnomader er det mere naturligt, at guderne befinder sig i himlen eller i atmosfæren fremfor i jorden. Himlen forekommer mere konstant end den skiftende bopæl. Vindens gud Vayu er den dobbelte verdensånd. Det er karakteristisk for indoeuropæisk kultur at symbolisere den ved to snoede slanger.

Endvidere er det karakteristisk for halvnomader, at undgå gudebilleder. Der er en beretning om kelterne, da de omkring år -600 kom til Grækenland. Da de så de græske gudebilleder i templerne, lo de højt. De kunne ikke forestille sig, at sådanne statuer kunne udrette noget. Deres egen store ånd var usynlig og uden bestemt form.

Figur 23 viser et tidligt eksempel på de snoede slanger. Helteguden ofrer en hest. Jordgudinden sidder og drikker med sugerør af udødelighedsdrikken i sækken. Det nye lys er dobbeltringe, som udgår fra det utydelige skaberværk i midten. Også månen hjælper til med at løfte den nye sol. De to huse kan indeholde de 6 udødelige kræfter.

De åndelige himmelguder skal have næring ligesom andre levende skabninger . De er afhængige af ofring. De næres af ofrenes blod og livsånde.

Denne ofring foretages af gudens ætling, mennesket. Verdens gang sikres ved disse ofringer. Stamfaderens evne til at sikre livets videreførelse symboliseres f.eks ved fallossymboler. I grækernes religiøse centrum Delfi havde man en sten ved navn Omfallos. Omkring den drejede verden sig. Den kaldtes verdens navle.

Guder blev afbildet som fyrster. De store magter var ikke mere naturen, men mennesker med magt. På figur 73 ser vi en tegning fra Luristan. Her er guden afbildet som en menneskelig magthaver, der forstår at styre de to vilde heste. Underverdenens gudinde sidder beskedent med sin fakkel. Både guder og heste har vinger, så det foregår i himlen. De to heste er de to modsatte kræfter i verdensånden. Gudens vinger er samtidig spiraler. De symboliserer to bjerge af energi, som støtter ham.

Tordenguden, den gud, der slår hul på skyerne og skaffer vand, er født af jordgudinden. Han kendes under flere navne, Herkules, Thor, Indra og lignende. Men myterne om ham er fælles og af indoeuropæisk oprindelse. På helleristningerne figur 31 og figur 32 ser vi tordenguden med økse. Hans store længde viser, at han kommer fra jorden.

Indoeuropæerne har rødder tilbage i jægersamfundet, og jagt spillede en rolle i deres mandsdominerede samfund. Derfor benytter de mange dyresymboler. Skrift medbragte de ikke. Shamanismen har sin rod i jægersamfundet og spiller en rolle for de nordligste stammmer. Den er udbredt i et bælte fra germanere og finner over sibiriske folk og kinesere til eskimoer og nordamerikanske indianere. Shamanens ånd kan under ekstasen bevæge sig frit, uafhængigt af hans legeme. Shamaner har viden om ånder og magiske kræfter.

Hvad Kina angår, regner man med, at det faderretslige samfund er indført omkring år -2200 med den såkaldte Lung-shan-kultur. Bronzealderen begyndte ca år -1700 i Nordvestkina, formentlig efter impulser fra Centralasien. Broncesmede må have en uddannelse. De må have handelsforbindelser med fremmede folk. Broncesmedene har haft en særlig visdom, en alkymi, som ikke var almindelig kendt i samfundet.

Man må regne med at bronzesmeden var højt agtet. Den kunstneriske standard blev sat højt. Våben og husgeråd af bronze blev kunstfærdigt udsmykket. De var ikke blot brugsgenstande, men blev formentlig brugt som gaver. Der var prestige forbundet med at modtage og besidde dem. I det pengeløse samfund er mange sociale relationer bestemt af gaver.

Figuren på bogens bagside viser livets kredsløb Tai-chi, som det beskrives i Taoismen. Taoismens ældste skrifter går tilbage til omkring år -600,

73. Tegning på bæger fra Luristan, Iran ca år -1600. Calmeyer. »Datierbare bronzen aus Luristan«, side 53.

men religionen har rødder langt tilbage i kinesisk folketro. I midten ser vi Yin og Yang. Den mørke, kvindelige, nedadsøgende kraft og den lyse, mandlige, opadsøgende kraft. Vi genkender her de to slanger. I Kina har læren om de to modsætninger været en levende traditon fra den tidligste bondestenalder til vor tid.

Udenom ser vi otte trigrammer. De otte trigrammer består hver af tre mandlige eller kvindelige stave. De kvindelige stave er der hul i. De tre stave i et trigram må være udtryk for de tre strømme, som livet består af. De otte dele af cirklen svarede i det gamle Kina til inddelingen af døgnet i otte timer og inddeling af året i otte måneder, otte kua. . Derudover svarede hvert trigram også til bestemte planter, dyr, metaller, farver, madretter, åndelige kræfter, toner, legemsdele, livsaldre o.s.v.

Vi skal her nævne et par egenskaber ved de otte trigrammer. Vi begynder med det øverste og går med uret rundt. De tilhørende natursymboler er: himmel, vind, flod, bjerge, jord, torden, ild og hav. De tilhørende karakterer er: bedstefar, bevægelse, kulde, fastholde, ødelægge, hård, varme og lys.

Under kredsløbet ved jord eller ødelæggelse findes en tiger. Den symboliserer døden, der opsluger alt kødeligt liv. Vi har hermed forladt den tradi-

tionelle ottedelte vej. Jordgudinden er erstattet af et uhyre. I Peru er uhyret en panter, og i Iran er det en løve.

I Norden har vi i vikingetiden et gribedyr, der svarer til tigeren. Men den kristne frelsereligion fortæller, at troen kan overvinde døden. Det ser vi på Jellingestenen figur 22, hvor den udødelige åndeslange overvinder det kødelige liv, repræsenteret ved gribedyret.

Taoismen fremhæver de kvindelige egenskaber og har som følge heraf været i opposition i det gamle Kina, der var stærkt mandsdomineret. Taoismen har hentet elementer både fra jægersamfundets shamanisme, fra den moderretslige agerbrugskultur og fra den faderretslige kvægavlerkultur. Det samme kan man sige om germansk kultur.

Udbredelsen af den ottedelte vej sker i bronzealderen. Dengang var der ingen territoriale grænser. Stammerne havde bevægelighed, og de hesteavlende folk fra Kasakstan var yderst bevægelige. De udbredte nye kulturelementer, våben, metalforarbejdning, husdyrbrug og religion.

I Skandinavien og Nordtyskland indvandrer ca. år -2000 et kvægavlerfolk. Det går under navnene stridsøksefolket, snorekeramikere eller enkeltgravsfolket. Ligesom andre steder bliver den moderretslige megalitkultur udkonkurreret. Senere, omkring -1200, invandrer et nyt folk. Høvdingegraven i Kivik i Skåne markerer den nye kulturs komme. Der sker en betydelig udvidelse af landbrugsarealet og befolkningstallet. Hestehold indføres. Gravskikken ændres til ligbrænding.Den følgende yngre bronzealder er en kulturel storhedstid for området. Ved folkeblandingen opstår, det vi kalder germanerne.

Gravskikke og religion følges ikke altid ad, hvilket fremgår af, at den kristne kirke både har jordfæste og ligbrænding. Men der er dog en vis sammenhæng. I stenalderen mente man, at de afdødes ånder boede i stenhuset, indtil de blev genfødt. Da ligbrændingen blev almindeligt i bronzealderen, mente man, at ånden blev frigjort ved brændingen. Den påbegyndte derefter ligesom solen sin lange rejse nedenom jorden for derefter at blive genfødt med et nyt legeme.

Bronzealderens kæmpehøje er beregnet til at ses langt væk fra. Himlens kræfter kan se, hvor stammen bor og de afdødes ånder kan se, hvor de hører til. Desuden har højen givet anseelse til den afdødes slægt. På tilsvarende måde har helleristningerne været beregnet til at ses af himmelguderne.

Omkring år -2400 opstår der i Rumænien og de nærmeste lande nye kulturer påvirket af de østfra kommende hyrdefolk. En af disse kulturer

74. Bronzefigur fra Luristan. Foto fra Vorderasiatisches Museum, Berlin, DDR.

kaldes Otomani. Man ser her den løbende spiral og dobbeltspiralen, der er kulturelementer fra den gamle agerbrugskultur i Balkan. Men billeder af modergudinden fortrænges af geometriske symboler. Gravvasen figur 52 er et eksempel herpå. I Otomani og nærliggende kulturer er ligbrænding almindelig.

Omkring år -1300 trængte trakerne fra øst ind i Rumænien. Omkring -800 støder kimmererne frem på lignende måde, og omkring -600 kom skyterne. Kulturelementerne blev overtaget af nabofolk eller folk, der flygtede. Således er den nordiske bronzealderkultur præget af trakiske elementer. Kimbrerne er kommet senere. De er knyttet til Borremosekulturen fra omkring -800 i Himmerland. Kelternes kultur, herunder Hallstatkulturen i Østrig, er præget af trakokimmerisk kultur.

Figur 74 viser den ottedelte vej på en bronzefigur fra Luristan. Den hornede lysgudinde ses imellem to slanger. Håret symboliserer ånd. Figur 75 viser et trakisk gudebillede med samme mening. I Indien kendes brahmanernes hellige ottedelte hjul, den ottefoldige vej under navnet samsara, der betyder løb.

75. Guldebillede fra Trakien. Wirth: »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 347,7.

Kivikgraven i Skåne fra omkring -1200 må tilhøre en stor høvding. Han er muligvis indvandret, for mange af motiverne i dekorationerne er ikke set før i Skandinavien. Vi skal ikke i denne bog komme nærmere ind på tydningen af symbolerne. Billederne beskriver sandsynligvis den afdødes rejse i underverdenen. Det samme gælder for udsmykningen i de ægyptiske gravkamre, som vi heller ikke skal komme ind på. Dog vil jeg nævne, at Kivikgraven oprindeligt havde otte sten med fire i nordsiden og fire overfor i sydsiden. De otte sten kan fortolkes som de otte dele af den ottedelte vej.

Den ottedelte vej kendes både fra Kina og Indien og fra nordisk bronzealder. I det germanske område er ottedelingen utrolig almindelig, både i bronzealder og jernalder. Se f. eks solvognen figur 6. Se helleristningen fra Bohuslen figur 76. Figuren til højre er en kvinde på grund af håret og hullet under benene. Fra den store kreds gror otte livstegn ud, svarende til den ottedelte vej.

På figur 32 ser vi et andet eksempel på en helleristning med den ottedelte vej. Tegningen er muligvis forskønnet af Holmberg. På kredsen er der syv tredelte livstegn. Det ottende tegn er en cirkel, der antagelig symboliserer jorden. Firedelte cirkler, der også kaldes hjulkors, findes allerede i stenalderen. De symboliserer antagelig jorden. Ottedelte cirkler forekommer først på helleristninger fra omkring år -1000. Den ottedelte cirkel symboliserer himlen. I sumerernes skrift var tegnet for himmel otte egre. Figur 77 viser et eksempel på en ottedelt cirkel på en dansk helleristning.

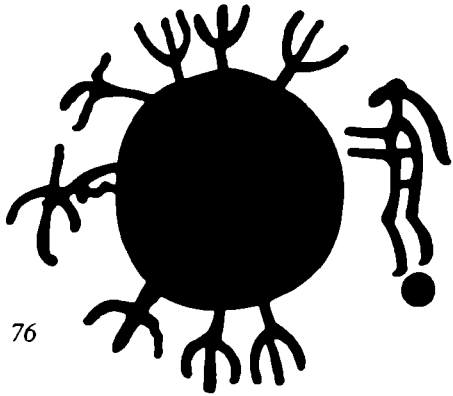

76

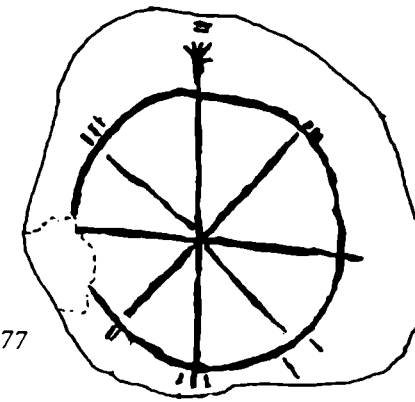

77

76. Helleristning med den ottedelte vej. Aspeberget, Bohus len. Troelsen: »Nordisk bondereligion«, side 31.

77. Helleristning med ottedelt cirkel fra Skivum i Himmerland, yngre bronzealder. Tegnet efter Glob: »Helleristninger i Danmark«, side 78.

Sten med ottedelte cirkler har formentlig ligget ned. De har ingen flade at stå på. Fundstederne for sådanne sten tyder ikke på, at de har indgået i gravhøje eller gravkamre. Øverst på cirklen ses håndsymbolet. Vi har set tidligere, at hånden er symbol for lyset og livet. Helleristningen med hånd figur 61 fra kultanlægget i Hornsherred er fra samme periode. De lodrette og vandrette linier gennembryder cirklen i modsætning til de skrå. Ud for de skrå egre har der formentlig alle steder været anbragt tre mærker. De må fortolkes som de tre strømme i livet jævnfør de kinesiske trigrammer. I germansk kultur skal vi senere se tredelingen i forbindelse med runekredsen.

I Danmark er der fundet fem ottedelte cirkler, tre i Himmerland og to i Hornsherred. Netop her har vi centrer for fremstilling af bronzegenstande af fremragende kvalitet med geometriske mønstre. Yngre bronzealder er en kulturel storhedstid i Norden. De germanske folk har deres rod i denne kultur.

De indvandrede folk, der prægede den glansfulde nordiske kultur i yngre broncealder er formentlig kommet fra Otomanikulturen i Rumænien eller fra et område nær ved denne. Det viser jordgudinden, spiralornamenter, ligbrænding, skuespil, broncekar og den ottedelte vej. Indvandrerne har opretholdt forbindelser sydpå f.eks. til Tjekkoslovakiet, hvorfra

bronce kunne fås. Båden spillede en stor rolle for transporten. Rejser var ikke besværliggjort af grænser. Befæstede byer fandtes ikke.

Handelen omfattede vel foruden broncen også menneskelig arbejdskraft, rav, tekstiler, huder og korn. Broncen var især nødvendig for stammens ledere. Derfor blev handelsvejene respekteret.

I yngre broncealder skete der en betydelig udvidelse af landbrugsarealet i Skandinavien. Kvægavl var det økonomiske grundlag. Der har været svedjebrug og forholdsvis hyppige flytninger af landsbyen. Stammen var et fællesskab, men inden for den har der været ansete specialister som broncesmede og søfolk. Desuden har der været en arbejdsdeling bestemt af individernes køn og alder.

Samfundet har været organiseret og ideologisk styret. Religiøse fester og skuespil kender vi fra helleristningerne. Prestigegivende broncegenstande kender vi fra gravgods. Storslåede begravelsesritualer dokumenteres af kæmpehøjene. Disciplinen i dette samfund fremgår af, at dekorationerne er strenge geometriske mønstre.

I den norditalienske dal Val Camonica findes helleristninger med ottedelte hjul. De er også fra omkring år -1000. I øvrigt findes der i Val Camonica mange helleristninger med de samme symboler som i Norden f.eks. hjorteofring. Helleristning i Val Camonica ophører først med den romerske besættelse i år -16.

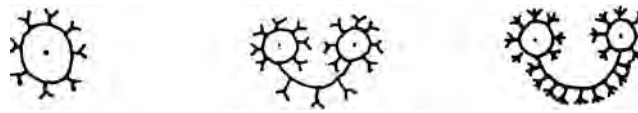

78. Tatoveringer. Tegnet efter Nancke-Krog: »Søfolk og Kentaurer«, side 50.

På figur 78 ses den ottedelte cirkel brugt ved tatovering. De to figurer til venstre er kropsdekoration på en mand i Zwettl i Østrig fra yngre bronzealder. Til højre ses en tatovering der indtil vore dage er brugt i Bosnien, Jugoslavien mest på kvinder. Selvom gaflerne kun har to grene, må det stadig være livets kredsløb, der symboliseres. De to cirkler må være to liv. Forbindelsen mellem dem sker gennem jorden forneden. Det nutidige symbol til højre ligner så meget, at der må være tale om en tradition, der går helt tilbage til bronzealderen. Det er ikke umuligt, da tatoveringer er meget traditionsbundne. Der er tegnet ni gafler på figuren til højre. Nitallet er almindeligt symbol for opholdet i dødsriget eller for graviditet.

Den ottedelte vej deler himlen og er et markant udtryk for, at de åndelige kræfter har frigjort sig fra jordgudinden. Men i de otte dele af vejen genfinder vi de seks udødelige kræfter samt den opstigende og den nedadsøgende ånd. De tre livsstrømme finder vi i trigrammet.

Runekredsen

De ældste runetekster er fundet på løse genstande, ofret i moser. Runerne har fra starten været beregnet til at snitte i træ. Det ses af, at tegnene ikke har krumme linier og ingen vandrette linier. Ofte brugte man træstave. Træplader kendtes også. Ordet bog kommer af bøg. Desuden er der beretninger om, at birkebark anvendtes til at skrive på. Men med disse ubestandige materialer er næsten alle runeindskrifter forsvundet.

Først omkring år 650 dukker runeindskrifter på sten op. Det er mindesten for afdøde personer. De tidligste ses i Sverige, Norge og Bornholm, hvor der er masser af sten.

Til forskel fra moderne alfabeter optræder runerne ofte som begrebsruner. D.v.s. at det enkelte runetegn ikke står for en lyd, men for et ord eller et begreb. Runen er dermed et billedsymbol. Læsning af billedsymboler er nemmere at lære end læsning af bogstaver. Men de kan desværre opfattes på flere måder, især hvis man ikke kender den sammenhæng, de har indgået i.

Runens navn giver et godt udgangspunkt for begrebet. Der findes ca 20 forskellige kilder med lister over runernes navne. Runenavnene afviger ikke meget fra den ene kilde til den anden. Jeg har her valgt Codex Bruxellensis nr 9565 fra 800-tallet. Den formodes at stamme fra Sydrhinfranken og være nedskrevet efter diktat af en angler. På figur 79 er navne anført ved siden af runetegnene, hovedsageligt på grundlag af denne kilde.

Den ældre runerække med 24 runer brugtes i perioden år 200-800. Det er karakteristisk, at runerækken altid opstilles i den samme rækkefølge. Nogle enkelte af runetegnene i denne række forekommer underligt nok aldrig i tekster. Ligeledes er runetegnenes form mystisk. Der er gjort forgæves forsøg på at opklare mystikken. Vi skal se, at disse forhold stort set kan forklares ved, at runerækken er en beskrivelse af det germanske verdensbillede, der bygger på det tidlige menneskebillede.

Runerne er på figur 79 opstillet i kreds i den sædvanlige rækkefølge. De beskriver solens daglige bane. De er delt i 8 eikter på hver 3 runer. Som vi har set, var døgnet hos germanske og andre folk delt i 8 dele, på islandsk kaldet eikter. Den første eikt ligger mod norvest. Germanerne og i øvrigt også kelterne regnede døgnets begyndelse ved solnedgang. Dette mærkes endnu i dag i Norden, hvor helligdage fejres aftenen før. Det gælder Juleaften, Sct. Hansaften, Mortensaften og i Sverige Påskeaften.

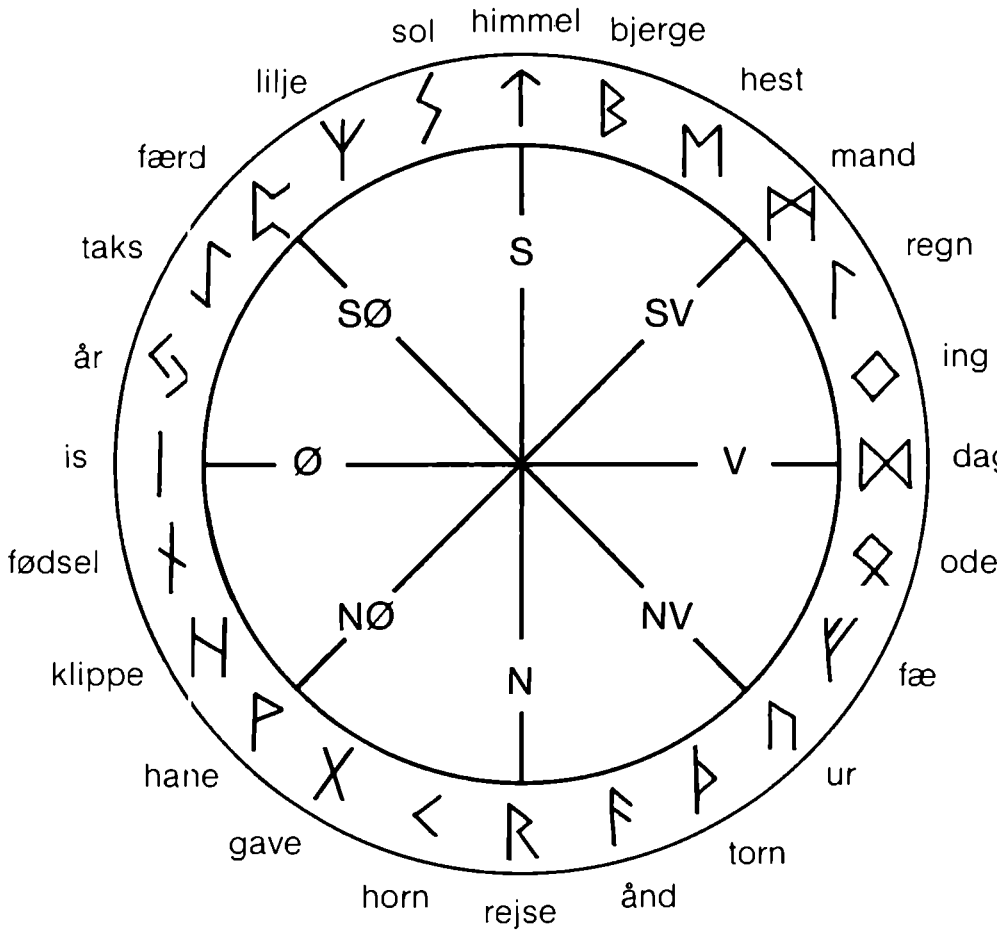

79. Runekredsen.

De fem eikter om dagen udgør himmelens hånd, det ældgamle begreb. De tre eikter om natten, d.v.s. i underverdenen, udgør de tre strømme, et lige så gammelt begreb. Tilsammen udgør hånden og underverdenen den ottedelte vej, der igen kan sammensættes af seks udødelige kræfter og to verdenslænder. Hver enkelt eikt består af tre strømme, der repræsenterer den opadsøgende og den nedadsøgende ånd og den rene livsånd. Ved gennemgang af de enkelte tegn skal vi se, at også runebegreberne afspejler den ottedelte vej og det tidlige menneskebillede.

Lad os først gøre det klart, at runekredsen ikke blot beskriver solens daglige kredsløb. Den beskriver også solens årlige kredsløb. Ifølge magisk tan-

kegang må det være de samme kræfter, der indvirker på de to kredsløb. Natten svarer til vinteren. Ligeledes beskriver runekredsen menneskets liv. Her svarer natten til dødetilværelsen. Også månens faseskift beskrives af runekredsen. Selv ugen er med, idet germanerne ligesom perserne regnede med fem ugedage. Det er de fem fingre.

Nordvest

F-runen har navnet feh= fæ= kvæg. Det er den første rune, hvor solen lige er gået ned i jorden. Den okse, der menes, er jorden. Forestillingen om jorden som okse går tilbage til jægerstenalderen. Se f.eks. bisonoksen fra Lascaux på figur 55.

I græske, fønikiske og etruskiske alfabeter fra år -800 kaldes det første bogstav alfa, der også betyder okse. De latinske bogstaver har romerne overtaget fra etruskerne, og dermed også A. A-tegnet forestiller et oksehoved. I venetisk og norisk kan vi se andre varianter, se figur 44. Vi skal ikke komme nærmere ind på de forskellige alfabeters udvikling, hvilket ellers kunne være interessant.

Runetegnene kan ikke forklares alene ved påvirkning fra de latinske bogstaver. Runekredsen må ses på baggrund af det germanske verdensbillede. De enkelte runetegn må være inspireret både af gamle germanske billedtegn og af fremmede alfabeter, især norisk.

Lad os gætte på, hvad F-runetegnet forestiller. Da runebegrebet okse er fælles med andre alfabeter, må vi antage, at runetegnet ligesom A forestiller et oksehoved. Den lodrette hovedstav må være hovedet, og de to sidestave er hornene.

Nogle vil muligvis hævde, at det er alt for usikkert at gætte på, hvad symbolerne forestiller. Vi ved jo ikke engang, om de germanske runeristere selv vidste, hvad symbolerne forestillede. Jeg mener dog, at billedsymbolers lighed med virkeligheden er væsentlig for forståelsen af deres budskab. Vi kan få glæde af viden om lighed, når vi skal tyde andre billeder. Ved at studere udviklingen af bogstavsymboler får vi en forståelse af sproget og den menneskelige ånds udvikling.

Runenavnene optræder i oldnordiske runedigte, hvor hvert runenavn omtales i en strofe. Dette er sikkert et levn fra tidligere tiders mundtlige overlevering. Hele samfundets historie, love m.m. blev videreført ved hjælp af lange digte. Nogle var bedre til at huske dem end andre. Vi skal især benytte et runedigt fra et angelsaxisk document Cod. Cotton. Otho B

10 fra 800-tallet, hvorfra der i dag kun findes afskrifter. Ved F-runen lyder digtet i oversættelse med bogstavrim:

Fæ bliver til fryd for enhver.
Da skal mænd alle meget modtage,
om han vil opnå hæder for herren.

Denne fryd kan være glæde ved det nye liv, der begynder, når den døde er lagt i jorden. Det kan også forstås som glæde over rigdom. Meningen med den næste linie må være, at den afdøde må have sørget for at dele ejendommen rigeligt mellem arvingerne. Derved kan han stå sig bedre overfor Gud ved dommens dag. Denne udlægning passer med andre runedigte, hvor der tales om stridigheder mellem arvingerne.

Den oldnordiske digtning er rig på bogstavrim. Det er et kunstnerisk udtryksmiddel og en hjælp til at huske digtet udenad. Det kan også nævnes, at tanken er ledsaget af ubevidste bevægelser af taleorganerne, selv når man tier. Nyere fortolkere har imidlertid ikke været tilstrækkelig opmærksom på, at lydene i oldtidens germanske digtning også tillægges en magisk kraft og betydning. Dette gør det muligt at se digtningen i et nyt lys.

F-lyden er forbundet med opslugning i jorden. Vi kender myten om ragnarok, hvor Fenrisulven sluger solen. Fanden, fælde og fange er lignende ord. Fædrenes land findes mod nordvest. Bogstavet v forekommer mærkeligt nok ikke i runerækken. Men betydningen af mange v-ord hører til her: vale= slagmark, vi= offersted, vest, vand og væde.

F-runetegnet er identisk med det noriske V-tegn og sandsynligvis overtaget herfra. På figur 44 kunne vi anbringe det noriske V under F-runen i stedet for under W-runen. Kvæg hedder Vieh på tysk. Alt dette taler for, at F-runen oprindelig kunne betegne både den stemte og ustemte lyd, der frembringes af overtænderne mod underlæben.

U-runen har navnet uur= oprindelse. Det kan være urokse, urmoder, livmoder, urne eller gravkammer. Den skal forstås som den hule man kommer tilbage til efter livet. U- runetegnet findes allerede på istidshulernes oksebilleder. I megalitkulturen bliver symbolet mere almindeligt. På Malta er bygget store underjordiske gravkamre af form som en livmoder. Tusindvis af mennesker er begravet her. I Danmark er jættestuerne de dødes hus. I de solide stenboliger kan urmoderen leve i lange tider.

U-runetegnet forestiller en hule med udgang forneden.

Ulven er nattens og vinterens dyr. Ud af hedder på svensk ur. Det hentyder til den genfødsel, der venter den døde. Ur i betydningen tidmåler stammer nok fra den kendsgerning, at stenkredse blev brugt som solur.

Th-runen har navnet dorn = torn,. Runen kan dog også have betydningen spids stenøkse, torment= lidelse, tortur eller turse. Tegnet ligner en torn. Runen står for noget negativt . Torn kan tages i overført betydning som lidelse, sygdom eller frygt. Lidelsen holder fast som en torn i kødet. Det fremgår også af runedigtene, at tursen er kvindens kval. Hermed menes nok graviditeten. Tursen er en jætte, d.v.s. en jordboer.

Vi har nu gennemgået den første gruppe med tre runer. Det er tydeligt, at der er tale om kvindelige kræfter, der virker i underverdenen. Vi har præsenteret en positiv, producerende okse, en negativ fastholdende torn, og en urmoder, der fører livet videre.

Nordvestgruppen svarer til 1. billedring på guldhornet. Her er de fastholdende, kvindelige kræfter dominerende. Gruppen repræsenterer den af de seks udødelige kræfter, der i Iran kaldtes Aramati = fromhed. Navnet henviser til den sagtmodighed, mennesket må have, når det venter på genfødslen. Aramati blev forbundet med elementet jord. I denne del af livets kredsløb ligger den afdødes støv i jorden og fører et stille liv. Det er den livsfase, vi finder i det lange guldhorns 1. billedring.

Nord

A-runen har navnet oos= ånd. Runen hedder på oldnordisk ansus og kan også betyde ane= forfader. Aserne er forfædre, som er guddommeliggjorte af eftertiden. A-runetegnet kan opfattes som en person med åben mund, hvorfra ånden kommer ud. Tegnet er dog vanskeligt at tyde sikkert. Placeringen i nordgruppen afspejler, at ånderne er aktive om natten. Også gengangerne kommer frem her i 11. time før midnat.

Tegnet bruges ofte på guldbrakteater som begrebsrune. Brakteater er tynde møntlignende plader til at hænge om halsen. De forekommer fra ca. år 500, hvor også asetroen er udbredt i Danmark. Det er samtidig med danernes magtovertagelse. Dødsguden Odin er den øverste ase. Han er forbundet med de døde ånder. Han hører derfor hjemme her mod nord. Men runerækken er ældre. Den taler ikke om Odin.

R-runen har navnet rat= ridt. På oldnordisk er navnet raido, og det kan også betyde rejse. Der menes åndens rejse på vej mod det nye liv. På figur 36 ser vi rytteren på rejse. Åndernes ridt er i underverdenen, der ligger mod nord. Tidspunktet på døgnet er midnat, hvor gengangerne optræder. Tidspunktet på året er midvinter, julen, hvor man mindes de afdøde.

Runetegnet må vise jorden og en åndeslange under jorden. Slangen symboliserer åndelig kraft. Det ved vi fra flere steder, f.eks. det lange guldhorn. Ilden og den røde farve hører også hjemme her i åndens underjordiske smeltedigel.

K-runen har navnet cen = horn. Her har ånden fået del i hornets voksekraft. Den får kød og blod. Hornet kendes fra istidsrelieffet, figur 38, og i samme betydning fra Gotlandstenen figur 36. På barberkniven, figur 54a, ser vi den hornede slange. K-runetegnet er tydeligvis et drikkehorn.

De tre runer i nordgruppen er den døde ånds livsfase. Den er beskrevet på det lange guldhorns 6. billedring. Menneskets livsånde lever her en tilværelse sammen med andre forfædre. Også den store verdensånd er tilstede her. Navnet kan være YumaRh eller Ull, der begge er dødsguder. Derimod hører dødsguden Odin til en lidt senere tid. Vi kan også genkende nordgruppen som en af de 6 udødelige kræfter, i Iran kaldet Asa og forbundet med elementet ild.

Vi kan forsøge at henføre runerne i gruppen til de tre livsstrømme. A-runen er den nedadsøgende ånd. K-runen er hornet, der søger opad. R-runen er den rejsende ånd på vej mod videre liv. Vi har her en symmetrisk fordeling ligesom i Nordvestgruppen.

Nordøst

G-runen har navnet gebo= gave. Det er den første rune i nordøstgruppen, der repræsenterer udadvendte mandlige egenskaber. Man må gøre sig klart, at i det pengeløse germanske stammesamfund havde gaver en vigtig politisk og økonomisk funktion. En krigerhøvding kunne kun holde krigere ved at give dem gaver.

G-runetegnet er et simpelt kryds. Det er vanskeligt at sige præcist, hvad det skal forestille. Da runerne ikke kan have vandrette stave, kan vi tænke os til en vandret stav foroven og forneden. Timeglasformen har imidlertid en tradition, der går tilbage til den tidlige bondestenalder. Det er symbol for den store modergud. Trekanten, der ligger på siden,er jorden. Trekan-

ten, der står på spidsen, er lysets og åndens verden. Timeglassymbolet findes indristet i sten fra den tidlige megalitkultur i Spanien og Irland. Figur 66 viser en vase fra Balkanområdet, hvor den første bondekultur opstod i Europa. Vi kan se både timeglasset og den liggende trekant.

På den kinesiske skål figur 63 ser vi igen de to trekanter. På dette tidlige tidspunkt var det kinesiske samfund moderretsligt. Trekanterne betyder livet i lyset og mørket, over- og underverdenen. I øvrigt har vi også den stående trekant på moderfiguren fra jægerstenalderen, figur 59. Timeglassymbolet findes også i Nordafrika og i Nordamerika. Guderne på lappernes trylletrommer afbildes i reglen som timeglas, se figur 17.

På den græske gravurne, figur 4, ser vi G-runetegnet ved siden af den givende slange i venstre side. Vi kan regne med, at plus-tegnet har sin oprindelse i gavetegnet.

Timeglassymbolet findes også på germansk område f.eks. på en gravsten fra Vogeserne. Symbolet ses endnu i dag på skodder og husgavle i Holland. Det er nærliggende at nævne gavlen på et jernalderhus med de forlængede vindskeder. Det er sandsynligt, at denne tradition for arkitektonisk udsmykning er opstået som symbol for den gæstfrie husmoder med modergudens egenskab.

I K. Schneider: »Die germanischen Runennamen« gives der en grundigere redegørelse for runenavnene og deres sproglige baggrund. Her omtales runedigtene. I digtene forbindes G-runen med gæstevenskab. Gæst og gå begynder jo også med g-lyden og har denne lyds magiske kraft. Gæstevenskabet var en æressag. Og retten til forplejning gjaldt både den fattige hjemløse, den farende svend og den overordnede høvding.

I Vaftrudnirsmål er Odin på besøg hos den vise jætte Vaftrudnir og præsenterer sig således: » Gavnråd hedder jeg, er gangtræt kommen, tørstig til dine sale, trænger til ly og har længe faret, giv mig nu gæstfrihed, Jætte«. Det var meget almindeligt, at aserne besøgte jætterne. Vi må regne med, at gave også betyder den gave, mennesket modtager på sin vej gennem underverdenen, og gaven kommer fra de store udødelige kræfter i underverdenen. Men de levende mennesker måtte også give offergaver til jordens guder for at kunne avle sunde børn.

Tiden på året er januars slutning. I tidligere tider blev februar kaldt gøjemåned efter den kvindelige jordgud. Ved første nymåne efter vintersolhverv blev disetinget holdt i Uppsala. Dise= kvindelig gud. Mange fødsler skete på denne årstid, fordi parringen ofte skete omkring l.maj. Det var en almindelig skik at holde parringslege for hele landsbyer i slutningen af april. Herfra stammer traditionen med dansen om majstangen.

Germanske sveber fra Neckarområdet har været udstationeret som romerske lejetropper i Lanchester ved Durham. De har indskrevet navnet på deres gudinde Garmangabis= germanernes gave. Gefion er den gudinde, der ifølge sagnet pløjede Sjælland ud af havet og gav øen til danerne.

G-lyden har vi også i god, Gud og geo= jord(på græsk). Den oprindelige kvindelige jordgud har en udadvendt, afgivende side. I moderretslige stammer har moderen i huset været den gæstfrie, der gav forplejning og gaver til gæster. Senere, i det faderretslige samfund, har faderen overtaget noget af denne rolle. Gavegivning er blevet en politisk handling i forhold til andre familier og slægter.

I gavegivning er der noget gensidigt. Der forventes en modydelse. Jordgudinden må have ofre for at skænke sunde børn. G-runen er stadig delvis jordbundet. Det er ikke blot en afgivende kraft.

W-runen har navnet huun= hane. Den store jordgudinde løfter livets lys, symboliseret ved trekanten, højt op over jorden. Jordgudinden blev ofte afbildet som en fugl, se figur 59. På stenalderlerkar fra den tidlige bondekultur på Balkan ser man den åndelige trekant som et fuglenæb, undertiden en rovfugl. Ikke så typisk på figur 66.

I Vølvens spådom vers 18 fortælles om de to første mennesker, der blev skabt af træstammer. Ånde drog de ej, lidenskab havde de ikke, hverken blodets farve eller gebærder eller ansigtsudtryk. Ånd gav Odin, lidenskab gav Høner. Blodets farve gav Lodur, og ansigtsudtryk.

Lodur er den strålende himmelgud. Odin er den afdøde forfaders ånd. Høner er en asegud ligesom Odin, men han udveksles som gidsel med den gamle vanegud Njord. Vaneguderne er ældre, indoeuropæiske guder jævnfør Venus. Vanerne bor i vandets element. Høner= hane er kendt for sine lange ben og er konge i det våde element. På lappetrommen figur 16,B ses en gud med hanehovede i underverdenen. I Sibirien kaldes stammoderen for urhønen. Hun-folket er hunnerne. Den mandlige sæd hører til i Nordøst-gruppen. Fallosdyrkelsen hører også til her.

W-runetegnet har forbilleder i germanske husmærker, der formentlig har eksisteret længe før runernes opfindelse. Tegnet kan i denne forbindelse betyde stammefader eller højgud. Se helleristningen fra en dansk jættestue på figur 73. Her ser vi gudinden stige op af urhulen. Den vestlige hånd er den nedadsøgende okse . Den østlige hånd er daghimlen med de fem fingre. Hovedet er et W-runetegn. Det må dog tilføjes, at aftegningens nøjagtighed er tvivlsom.

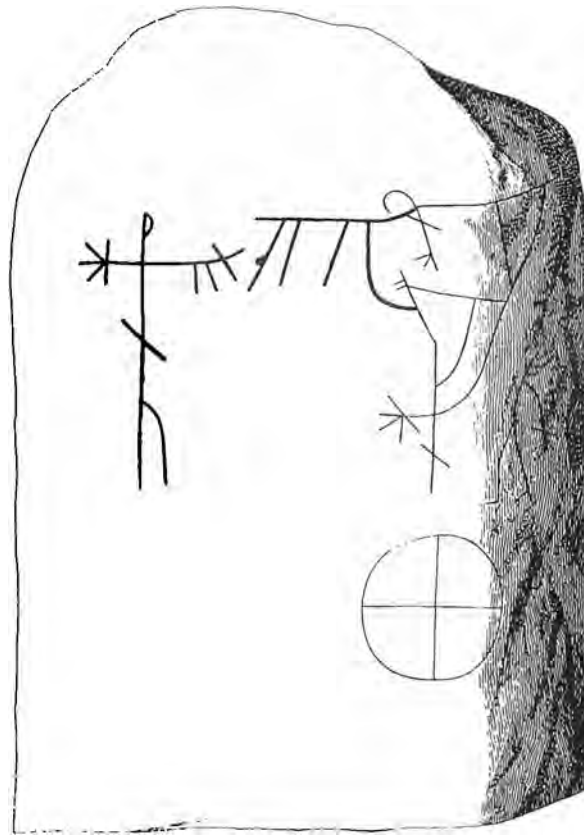

80. Helleristning fra jættestuen Lundhøj ved Allerup. Danmark ca. år -3000. Magnusen: »Runamo og Runerne«, Tab. 7,5.

Tegnet kan også forestille en fane eller et stammebanner. Hertil svarer betydningen stamme for W-runen, som vi skal se nedenfor. Vore dages vejrhane viser, at hane som symbol på stammen er en ubrudt tradition.

Højguden er det første menneske og stammoder, senere stamfader til stammen. Navnet på højguden var på et tidspunkt Wull, senere Wodin. Det urnordiske W er forsvundet på dansk, ligesom f.eks. Wuffa er blevet til Uffe. W-runen symboliserer stamfaderen og dermed stammen. I runedigtene, der hører til en senere tid, ses denne betydning.

På oldnordisk har runenavnet nok været wunjo. På gammeliransk betyder uenja stamme eller slægt. Wyn benyttes som tilnavn til gamle engelske konger. Stavelsen bruges som navneelement i f.eks Edwin, der betyder

ædel slægt. Ordet ven er afledt af wyn. Det tyske Wohnung betyder familiens opholdssted. Wonne = glæde,lyst må også have oprindelse i wyn, men måske i betydningen sex. Det kan dog også være glæde over slægten.

Det vestgermanske wun svarer til østgermansk kun, der også betyder slægt eller æt. Det finder vi i konung = konge, egentlig et barn af slægten. Det findes også i det nordiske kone, egentlig den, der frembringer slægten. Kvinde er det samme ord, og her har vi w-lyden bevaret. På andre indoeuropæiske sprog har vi lignende ord for slægt. F. eks. gens på latin og genos på græsk.

Tidspunktet er om morgenen, hvor hanen galer, og hønen lægger æg. W- runen har som alle runer flere betydninger. »Hane« og »stamme« er lige gode. Jeg har valgt »hane«, der er en god metafor. Men man skal vide, at hanen symboliserer både vand og slægt. Ordene vand og vade er kommet af w-lyden. Det ses bedre af det engelske water.

H-runen har navnet hagal = klippe. På oldnordisk f.eks i runedigtene er betydningen hagl, og hagl er hårde som klippen. Der er imidlertid mange ord med h, der viser, at Hagal angiver en stærk person, en klippert.

Vi har tidligere omtalt, at moder jord var i besiddelse af en stor økse til at slå hul på skyerne. Senere blev det hendes søn tordenguden. Tordenguden er født af klippen og har en stenhammer. På helleristningerne figur 32 og figur 33 er der hele fire økseguder.

Figur 72 viser en blyfigur fra Sardinien, Megalitkultur. Vi ser øverst urhulen, som den hornede gud bryder ud af. Guden er både kvinde og mand, med bryster og skæg. Køllen, der holdes foran skridtet, symboliserer kønsorganerne. Dens tredeling viser, at den frembringer liv.

Ganske vist forekommer Hagal ikke i eddadigtningen. Men på flere guldbrakteater fra år 450- 550 forekommer navnet Hagala med runeskrift. I Jylland nord for Ho bugt findes et område, hvor der forekommer flere stednavne med h end f.eks. i Slesvig. I sagn forekommer der påfaldende mange danske konger med h. Det tyder på at h har været tillagt en magisk hellig kraft.

Figur 81 viser en svensk brakteat med himmelguden. Han/hun holder H-runetegnet i sin østlige hånd. Den vestlige hånd er ved at blive ædt af ulven jævnfør myten om Tirs hånd. Her er altså repræsenteret runerne F,H og T. I den oldnordiske litteratur omtales, at runerne deles i Frøs æt, Hagals æt og Tirs æt. Hver æt indeholder 8 runer og er opkaldt efter den første. På bagsiden af brakteaten ser vi de tre ætter jagte hinanden. Det er de tre årstider, eller tre perioder af døgnet.

81

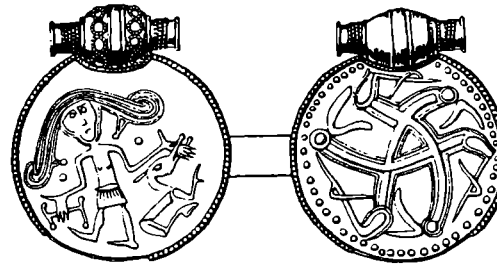

82

81. Brakteat med tredelt år. Wirth »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 420,1.

82. Vadstenabrakteaten. Wirth »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 205,6

På Vadstenabrakteaten figur 82 ser vi runerækken opdelt i tre ætter ved hjælp af kolontegn.

Hos lapperne kaldtes tordenguden Horagalles svarende til urnordisk HagalaRh. På figur 16(f) og figur 17(1) ser vi ham på voksegudens plads på østhimlen med en hammer i hver hånd. I Grækenland har vi det samme navn, Herkules, den stærke halvgud med kølle, stamfader til mange folk. Myterne for Herkules, Indra, Thor m.fl. ligner hinanden. De må have en fælles indoeuropæisk baggrund. Navnet HagalaRh er i Norden udkonkurreret af navnet Thor omkring år 500. Dog bibeholder lapperne det gamle navn ved siden af det nye: Tiermes. Tacitus nævner år 100, at germanerne har guden Herkules. I Norden kaldtes januar engang for Thorri, og det er på omkring dette tidspunkt af året, vi har H-runen.

Andre ord med beslægtet betydning er Harg= offersted med hellige sten. Hæl= underverdenen. Helle= en opretstående sten, der kan være hellig, d.v.s. i besiddelse af gudekraft. Hellig betyder egentlig hel, fuldkommen. Hule, hul og hal er afledt af klippehule. Det arabiske harem er et hemmeligt, helligt sted. Hus, hjem, hegn og have har også fået et h, fordi de var bygget af sten, men også fordi de var hellige.

Hage er et fremspringende, hårdt sted. HagalaRh betød også æg både det med skallen og den, man skærer sig på. Ligeledes betød det testikler. Vi ser, at h-lyden bruges til at betegne noget hårdt.

H-runetegnets lighed med noget konkret er svært at se. Der er en vis lighed mellem H-runetegnet og gudebilleder på lappetrommmerne figur 16 og figur 17 og den peruanske gud figur 48. Gudens styrke viser sig ved at han holder lysets og mørkets slange fast i hver sin hånd. Dette symbol ser vi på det mange guldhorns 2. billedring, hvor moderfiguren holder to hunde i skak. Symbolet er som tidligere omtalt overordentlig udbredt.

Armen kan ikke være vandret. Runerne kan ikke have vandrette streger, da de er beregnet til at skære i træ. De vandrette streger ville let blive forvekslet med træets årer. Det venetiske H-tegn bekræfter at H forestiller den stærke gud, som holder de to verdensslanger i hænderne.

Den styrke, der findes i H-runen, skyldes sundhed. Dette bekræftes af det iranske navn for den udødelige kraft Haurvatat= helhed. Bemærk h-et. Denne kraft er forbundet med elementet vand og med 2. billedring.

De tre runer i nordøstgruppen hører alle med til den udødelige kraft. Af de tre runer i Norøstgruppen er G-runen den mest jordbundne, H-runen er den udfarende, og W-runen er slægtens videreførelse. Som sædvanlig repræsenterer gruppen ikke blot gudekræfter, men også menneskelige egenskaber samt en livsfase, diestadiet og fosterstadiet svarende til guldhornets 2. billedring. Her er det udadvendte egenskaber.

Jord- og vandkræfterne kaldes på Iransk under et Nasatyas= de fugtige. De er sammen med aneånden ansvarlige for frembringelsen af det genfødte menneske. Frembringelsen sker i jorden, i forældrenes krop og i diestadiet.

Øst

N-runen har navnet nod= fødsel. På urgermansk har navnet været nauthis.Af runedigtene fremgår, at nod er pigens kval, men at børn kan være til hjælp og helse, hvis de hører efter. Når et af digtene nævner nattefrost, må det være en henvisning til årstiden marts.

På dansk er der ikke mange mindelser om betydningen fødsel. Det skulle da lige være nedkomme= føde eller nor= spædbarn. På de latinske sprog er natal= fødselsmæssig. Heraf afledes f.eks. nation. På germansk er man tilsyneladende gået over til en anden betydning: nød, der muligvis hænger sammen med fødselsveerne.

Betydningen nød passer også med, at germanerne havde den lange, strenge vinter på denne årstid. Det har i tidligere tider været et stort problem for samfundet at overleve vinteren. Faste var nødvendig på denne årstid og blev praktiseret, også af germanske folk. Hårdt arbejde var også nødvendigt.

N-runetegnet viser solen, der stiger op af jorden. Jordoverfladen er tværstregen. Det viser også barnet, der kommer ud af moders liv. Årstiden er omkring forårssolhverv, hvor dagen vinder over natten. På stenalderhelleristningen figur 80 ser vi N-runetegnet i betydningen fødsel. Venustegnet, der i vore dage bruges som kvindetegn, viser også solen, der stiger op af jorden.

Den fødsel, der er tale om, er også den åndelige fødsel, der sker, når spædbarnet frigør sig fra diestadiet, får tænder og begynder at tale. De tre runer i østgruppen udgør en kraft, som ikke er repræsenteret på guldhornet som en billedring. Det er ikke en af de seks udødelige kræfter. Det er selve verdensåndens opadsøgende del, lysets slange.

Et andet ord med n er naval= hav på latin. Carnavale betyder vogn til havet. Det er netop på denne årstid, i det tidlige forår, der traditionelt bliver trukket skibe rundt på markerne for at sikre god høst. Fødslen blev betragtet som en sejlads ud af jorden. Ordet navle viser dette.

Det oldnordiske njota= nyde, udnytte har forbindelse til det latinske nutrire= nære. Amme hedder f.eks. på spansk nodriza. Den germanske frugtbarhedsgudinde hed Njordis eller Nerthus hos Tacitus. Den senere mandlige Njord var gud både for agerbrug og for skibsfart.

I-runen har navnet iis= is. Den meteorologiske betydning er forbundet med tidspunktet om morgenen, hvor det er koldest, med nattefrost. Tidspunktet på året er april, hvor isen er ved at bryde op. Og tidspunktet i menneskelivet er den nyfødte, der må beskyttes mod kulden uden for moders liv. Men ordet is er nok afledt af isens glatte overflade, hvorpå man kommer hurtigt frem.

Vi må også her regne med en anden betydning af runen svarende til, at is har haft en anden betydning på urgermansk. På gammelengelsk betyder

isig fremstormende. Issue= afkom på nyengelsk. Eisa= storme rundt eller vild på gammelnorsk. Isu = pil på gammelindisk. På dansk har vi ile og ivrig. Vi må derfor regne med, at is også betød hurtig bevægelse fremad.

Over store dele af Europa og Mellemøsten findes gudinden Ishtar (Babylonien), Astarte (Syrien), Esther (jøderne), Hathor (ægypterne), Attar(mandlig gud hos araberne), Ostara (friserne), Usas(sanskrit), Ausoz (grækerne), Aurora(latin), Ausra(Litauen) . Hendes symbol i Babylon er en femtakket stjerne på en fod. Den ses på figur 39. Hos de hedenske saxere i England var Eostur måned(april) opkaldt efter deres gudinde Eostre. Påske hedder på engelsk easter og på tysk ostern . Det svarer til den årstid, hvor man ofrede til gudinden. Hun var ikke blot gudinde for fødsel, men også for krig. Det hænger sammen med den fremstormende adfærd.

Mange danske stednavne begyndende med is er sandsynligvis opkaldt efter denne gudinde. F.eks. er der i Isted i Slesvig en hellig kilde. Isted er blevet tingsted for Istathe syssel . På urnordisk har gudinden muligvis heddet Astareth. Vi har endnu pigenavnene Astrid og Estrid. Kærlighed hed på oldnordisk ast. Besøgende i vikingernes Hedeby ved Slesvig by har berettet, at beboerne tilbad morgenstjernen. Morgenstjernen og aftenstjernen er planeten Venus, og det er den samme som Ishtar. Allerede Tacitus skriver år 100, at nogle svebiske stammer dyrkede Isis.

Ordet øst eller east på engelsk har samme rod som Ishthar. Opgangen sker i øst, både for solen og for stjernerne, der blev forbundet med denne gudinde. Morgenstjernen, planeten Venus har af romerne fået gudindens navn. Ordet stjerne, star har samme stamme som Ishtar.

I-runetegnet er naturligvis vanskeligt at tyde med sikkerhed, da det kun er en streg. Men stregen er også en stribe eller en stråle, der stritter op. Det er et fingerpeg om, at runen også kan have betydningen fremstorme.

Gudinden Istra eller Astareth har været kendt af de germanere, der omkring år 100 opstillede runerækken. Men selv om runerne afspejler gudernes egenskaber, repræsenterer de ikke hver sin gud. De repræsenterer snarere forskellige kræfter i livet. Da runenavnene blev skrevet ned i 800-tallet, var Istra gået i glemmebogen. Frugtbarhedsguden hed nu Fraujaz= Freja= frue. Men Frejas alter vendte også mod øst. Denne retning er overtaget af kirken.

J-runen har navnet ger= år. På urnordisk var navnet jera. Det er solen, der viser årets gang. Men man mente, det var månen, der styrede solen. Solens år må deles i det opstigende forårshalvår og det nedadgående efterårshalvår. Her i april er den opadstigende kraft, lysets slange, ved at blive den dominerende.

J-runetegnet viser de to verdensslanger, som er omtalt under det lange guldhorn. Lysets opadstigende slange til venstre er løftet lidt højere end mørkets slange. I midten er lyset, året. Det gode år fremkommer ved en balance mellem de to kræfter.

Symbolet er overordentlig gammelt. Det ses f.eks. på potteskår fra Bondestenalderen i Tjekkoslovakiet. Tegnet hænger nøje sammen med det tidlige menneskebillede. Det ses også i Nordamerikansk stenalder. På figur 51 har vi de to slanger midt i cirklen med de seks udødelige kræfter. Dog ses det disse steder i en form, der mere ligner Ng-runetegnet. Vi skal senere vende tilbage til denne beslægtede rune.

På figur 83 ses en tenvægt fra Mexico.I midten er der et hul, og omkring dette er der tre koncentriske cirkler. De betyder solen, lyset og livet. Tegnet uden om cirklerne kaldes på mexicansk olin= bevægelse, rulning. De to åndeslanger får livet til at dreje rundt. Slangen til venstre blev ofte afbildet rød, og den til højre var blå. Foroven og forneden ses solen i sommer- og vintersolhverv. Hver af de to verdensslanger har frembragt tre udødelige kræfter.

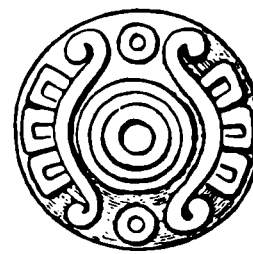

83. Tenvægt fra Vera Cruz, Mexico. Wirth »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 197,2c.

J-runetegnet forekommer også som årstegn og halvårstegn, indridset på gamle kalenderstokke fra middelalderen. Men året er ikke bare et tidsrum. Det betød også godtår, hvilket vil sige en række begivenheder, der udspiller sig under menneskets medvirken.

De tre runetegn i østeikten repræsenterer den opadstigende kraft i verden. Det er den ene af de to verdensslanger. Det er altså ikke en af de seks udødelige kræfter. Det er den første finger i lysets hånd. I-agtige lyde findes i alle tre runenavne, hvis vi for N-runen tager formen nauthis. Nordøsteikten havde g-agtige lyde, nordeikten havde a-lyde og norvesteikten havde u-lyde. Lyden har også en kraft.

De tre livsstrømme er repræsenteret i østgruppen, således at fødslen er den fastholdende, opstigningen er den udfarende, og det harmoniske år fører livet videre. Denne fortolkning forekommer mig mest naturlig. Men runerne får mærkeligt nok en usymmetrisk rækkefølge, med midterstrømmen forroven. Ret beset kan dette dog forsvares, netop fordi runerne i Østgruppen står lodret over hinanden.

Sydøst

Æ-runen har navnet ih = taks. På urnordisk var navnet ihwaRh der på oldnordisk er blevet til ygg. Odins træ, livets træ, hed Yggdrasil = takssøjle. Yggdrasil omtales som en stedsegrøn ask i oldnordisk litteratur, men den har oprindelig været en taks. På engelsk er yew= taks, på tysk eibe. Det er dog også muligt at sætte betydningen til eg.

Taks træet er ejendommeligt ved at vokse meget langsomt. Der findes eksemplarer, der er 2700 år gamle. Det vokser nær kilder, gerne i jernholdig jord. Veddet er hårdt. Dette træ symboliserer det fortsatte liv ved genfødslen. Taks plantes stadig på kirkegårde. Der voksede en gammelt taks ved den hedenske helligdom i Uppsala.

Æ-runetegnet forestiller dobbeltslangen, den store verdensånd, der lever evigt, jævnfør det lange guldhorn. Tegnet symboliserer det åndelige liv. Dermed bliver det også et dødsymbol. Det er ikke mærkeligt, at vi finder det på gravsten. Figur 84 viser en gravsten fra Scotland, hvor symbolet er ret almindeligt. Stenen skal være rejst til minde om drabet på en gruppe danskere, der blev dræbt på flugt fra slaget ved Barry.

Øverst på gravstenen ser vi pilen= den døde sjæl med arme og ben trænge ned i underverdenen. Derefter stiger den op igen. Nedenunder ser vi Æ-runen d. v.s. dobbeltslangen. Den frembringer en mørk og en lys sol, hver omgivet af seks udødelige kræfter. I underverdenen herunder ser vi de afdøde sjæle på deres ridt mod øst, mod genfødslen. Vi ser også solhjorten på samme vej. Den jages af to månehunde.

84. Gravsten fra Aberlemno, Scotland. Foto fra The Royal Commission on the Ancient and Historical Monuments of Scotland.

85. Sværdbeslag fra Torsbjerg mose ca. år 250. Foto fra Archäologisches Landesmuseum, Schleswig.

I Indien og Iran hed dødsguden Yama = tvilling, d.v.s. dobbeltslangen. I nordisk mytologi er navnet Ymer. Æ-lyden i runen er afledt heraf.

Odin fortrængte den konkurrerende dødsgud Ull. Religionskampen beskrives af Saxo, der bruger betegnelsen Ollerus (latin). Ulls tilbehør er en flitsbue af taks, og hans bolig er Ydalir= taksdalen. Bueskytten på guldhornene er ånden. På sværdskedebeslaget figur 85 er runeindskriften: »OWI.ThUThEWARh, NI WAJE MARIRh«, som betyder: Ulls tjener, aldrig skåner den berømte, Beslaget har form som Ulls bue, det vil sige ånden og lyset, der breder sig over hele himlen.

Det paddehatlignende symbol, Ulls bue, er vidt udbredt, helt fra stenalderen. Den græske lysgud og buegud Apollon, den etruskiske Apul og den nordiske Ull er samme gud, og navnene er af samme stamme. Apollons trefod svarer til Ulls tre rødder i underverdenen på figur 85.

Bynavne med ul er meget almindelige i Danmark. Der findes mindst 63 bynavne med ul eller ol. Som nr. 2 kommer stavelsen tor eller thor med 58 bynavne. Stednavne med ul er også almindelige i Sverige og Norge, men ikke sydligere end Slesvig.

Guldbrakteaten figur 30 viser i midten UL ifølge runeindskriften ved hans højre fod. På figur 86 hedder han WLÆ. Hans højre arm bærer lysets og åndens bue. På Ulls venstre side har han HGLR= Hagalar ifølge runeindskriften på figur 86. På sin højre side har han L=LG=Lug=Loke ifølge runeindskrifterne på figur 30 og figur 86.

86

87

86. Brakteat med tre guder. Ukendt findested i Danmark. Fra Atlas tavle 4,69.

87. Brakteat med tre guder og to fisk. Faxe. Fra Atlas tavle 4,71.

Æ-runen forbindes med storken og andre fugle. I nordisk broncealder er ånden symboliseret ved svømmefugle. En stork eller anden fugl bringer ånden til spædbarnet. Apollons fugl er svanen. Storkens hals afbildes undertiden med Æ-runetegnet. Eiber = stork på tysk er afledt af Æ. Årstiden for sydvesteikten er foråret, hvor trækfuglene ankommer og med dem ånderne.

P-runen har navnet perd = færd. Betydningen er meget usikker. Runen findes ikke i runetekster. Dette hænger sammen med, at indoeuropæisk p blev til germansk f. Et af de få germanske ord med p er pferd= hest på tysk og pfad= sti. Dette ord er måske nærmere af iransk oprindelse. Pr-lyden bruges for at få en hest til at stoppe. En plag, et føl og at fole er af samme stamme som det græske polos= føl. Apollon= Apul er en hest på farten og på færde. Pollux, den ene af de romerske gudebrødre, er også en hest.

I et runedigt siges det, at perd er krigernes fornøjelse, når de sidder sammen i ølsalen. Der berettes om storslåede bedrifter. Perd i betydningen skæbne har vi i fransk pardon= nåde og perdu= fortabt, også i oldengelsk wyrd= skæbne. Skæbnegudinden hedder Fortuna på latin og Verdandi på oldnordisk.

P-runetegnet forestiller temmelig sikkert de to åndelige kræfter, den udfarende og den tilbageholdende, som vi kender f.eks. fra 3. billedring.

88. Dele fra Søsdala fund. Foto fra Historiska Museet i Lund.

Symbolet er et gammelt indoeuropæisk symbol, der kendes tilbage fra omkring år -3000. De to åndelige kræfter kan afbildes som dyr, f.eks. som hunde på figur 4 eller på 2. billedring.

I bronzealderen ser vi kræfterne som de to fugle i skibsstævnene på figur 54 og figur 32. Betydningen færd og tegnets germanske oprindelse taler for, at det skal forestille et skib. Bronzealderbilleder af skibe med slangehoved i begge stævne er det bedste bevis for kendskabet til de to verdensånder i nordisk bronzealder.

På det korte guldhorn ser vi dobbeltånden afbildet som en dobbelthest. Det var almindeligt på den tid, se Søsdalafundet figur 88 fra omkring år 400-450. I græsk tradition opfattes de to kræfter som et hesteforspand, jævnfør Platons billede af menneskesjælen, der er omtalt tidligere.

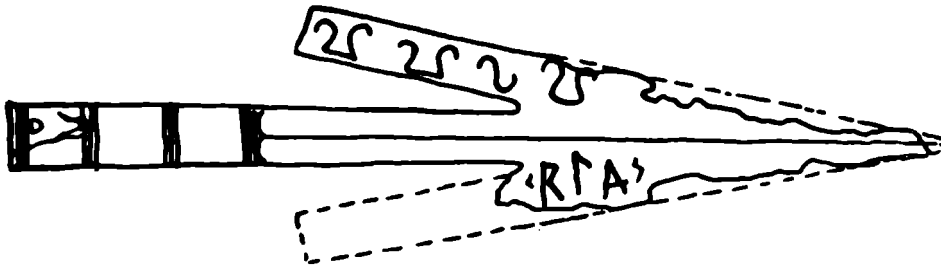

89. Lansespids fra Rozwadow i Sydpolen. Schneider. »Die germanischen runennamen«, side 365.

På figur 89 ser vi et spydblad fra Galizien i Sydøstpolen. Her ser vi P-runen tre gange og Æ-runen een gang. At der er tale om en offerlanse fremgår af runeindskriften KRLAS = EK ERILAS = Jeg, offerpræsten. Ordet eril kendes fra en halv snes runeindskrifter spredt over det germanske område. Det er betegnelsen for en runekyndig offerpræst. Jarl og Earl er titler afledt af eril. Betydningen er egentlig taleivrig, jævnfør ord og ild.

Andre ord med p er plante og pæretræ. Det ville være naturligt at identificere P-runen med et træ, da sydøst gruppen ifølge iransk tradition svarer til elementet planter. Men også ord som pryd, pragt, pris og paryk hører til her. Vi må opfatte runen i en videre betydning som vækst. Børn kaldes også planter.

Rh-runen har navnet elux = sværdlilje. Sværdliljen eller iris vokser i moser. Blomsten er gul, sommerens farve, og den springer ud ved midsommer. Af de seks kronblade vender de tre opad og de tre nedad, svarende til de seks udødelige kræfter. Planten er giftig. Navnet er forbundet med al= hellig og sax= sværd. Segge= stargræs på nordtysk.

Denne rune har ligesom andre runer en kraft, som findes såvel i en plante, et dyr og et abstrakt begreb . Det tilhørende dyr er svanen. Den lever også i sumpe, og den er en trækfugl. I den tager skytsånden bolig, den bestemmer liv og død. Runens urnordiske navn var nok algaRh= hellig gås. Ordet minder om alke-fuglene. Alke = gås på tysk. Rh-lyden svarer til svanens hvæsen.

Rh-runetegnet kendes helt fra istidshulemalerierne figur 55, hvor det betyder livets kraft. Vel at mærke en kraft, der udgår fra jorden. Vi har det i den franske lilje, som også ses på det lange guldhorn. Det er de tre livsstrømme, den givende, den modtagende og den rene ånd. På figur 27 ser vi

Mithra ofre en tyr, hvorved livet fortsætter. Livstegnet udgår fra såret. Mithradyrkelsen findes kun inden for romerrigets grænser og ikke på germansk område.

På figur 30 og figur 86 ser vi liljen udgå fra Hagalas bryst, fra klippen. Vi ser også offerlansen hos Hagala. På germansk område kendes ofringen af Hagala f.eks fra et lanseskaft fra Kragehul mose på Fyn. Schneider, »Die germanischen Runennamen« har tydet runeindskriften på lanseskaftet til: »Jeg ernilen. Aseætlingens dræber kaldes jeg. Giv Ase. Giv Ase. Giv Ase. Den mægtige hellige Hagala vier jeg til lansen.« Det kan være et stykke kvæg, der er ofret.

Rh-runen betyder livets videreførelse, det hellige liv . På oldengelsk er ealdor= liv. På dansk har vi de beslægtede ord alder, almægtig, Alfader, alrunerod og aldrig. Allah= gud. Alter= gudesten. Als= hellig ø, jævnfør andre øer Sams og Mols, der også ender på s. Som nævnt er livets videreførelse fra de ældste tider forbundet med ofring af dyr eller mennesker . Offerritualer har der været i alle kulturer. Lad os blot nævne vor hekseafbrænding på Sct.Hansbålet, eller det, at vi drikker Jesu blod ved altergang. Rh-runen eller alrunen er også forbundet med offerdøden.

De tre runer i Sydøsteikten har en udpræget abstrakt betydning. Det kan ikke undre, når man husker, at den tredie livsfase er den åndelige udvikling. Den udødelige kraft svarende hertil kaldes i Iran Ameretat, der oversættes med udødelighed. Det tilhørende element er planter.

Årstiden er den tid, hvor det bliver lysere. Hos saxerne i England kaldes maj for trimilet. Det forklares som den måned, hvor der kan malkes tre gange. Måske har meningen snarere været de tre livsstrømme.

De tre runenavne i gruppen er taks,færd og sværdlilje. Disse navne ser meningsløse ud, hvis man ikke kender de magiske kræfter, der optræder i de tre ting. Flere forskellige ting kan indeholde den magiske kraft, som findes i runen, f.eks. en fugl eller en plante. Man kunne bruge flere navne til den samme rune. Alligevel har man i germansk kultur fastholdt bestemte runenavne af praktiske grunde.

Runetegnene er de oprindelige fra dengang, da runerækken blev opstillet første gang omkring år 100. De fleste af runetegnene har en forhistorie, der går betydligt længere tilbage. De enkelte tegn har dermed en abstrakt betydning, der er ældre end navnene, der først nedskrives omkring år 800. Det er ikke sikkert, at de navne, som vi kender, blev benyttet, da runerækken blev opfundet.

De tre tegn i gruppen kan som sædvanlig identificeres med de tre livsstrømme. Taksen søger med sine rødder ned i den våde underverden. Den er tilbageholdende i sin vækst. Liljen vokser opad for fuld kraft. Færden er vejen til det fortsatte liv.

Syd

S-runen har navnet sigi= sol. Såvidt jeg ved, har man ikke nogen forklaring på oprindelsen (etymologien) af de indoeuropæiske ord for sol. De tidligere sprog i Norden har nok haft betegnelser som iliøut på gammelgrøndlandsk. Ild er bevaret i de nordiske sprog, men ikke som betegnelse for solen. De indoeuropæiske folk har medbragt nye ideer om solen og dens bevægelse. Det fremgår f.eks. af solvognen fra Trundholm. Det er muligt, at en betegnelse for solen på urgermansk var sugalan. Første del su betyder sand, jævnfør engelsk sooth= sand og gotisk sutis= rolig himmel. Sund, syd og sød har samme rod. Anden del galan betyder råbende. Vi har det endnu i gale og gjalde. Ud af sugalan kan have udviklet sig sigilan og sigil= sol, som forekommer i et engelsk runedigt. Også det græske helios kommer af at råbe. Det engelske sun og det tyske sonne samt søndag kommer af lyden. Sonare= at lyde på latin.

Sol konkurrerede med sigi og sonne i germansk. Man kan tænke sig, at sugalan har udviklet sig til sowulo på urgermansk. Vi har også sol på latin og saule på lettisk. Sol var den jævne mands betegnelse. Den kan være påvirket af Wull, den gamle lysgud.

Solen er blevet sandhedens symbol, om ikke før så ved indoeuropæernes ankomst. Den viser hele sit ansigt, og den ser alt. Den er også livets symbol, og dens bevægelse viser livets kredsløb. Jesus siger: »Jeg er vejen, sandheden og lyset«. Inderne kalder det den ottefoldige vej. Taoismen i Kina handler om tao=vejen. Den germanske runekreds med otte eikter beskriver en tilsvarende vej.

S-runetegnet er en slange. Det må være lysets slange, der slynger sig opad. Den starter forneden med en venstrespiral. Den er sandhedens ånd. Den søger opad for at få åndens magt. Samtidig er lysets slange den kraft, der bringer solen opad. Og det er den kraft, der giver mennesket magt over tilværelsen, når det er på livets højdepunkt.

Slangen som livskraftens symbol kendes lige fra jægerstenalderen. På lappetrommen figur 16 ser vi slangen bringe solen opad i forårshalvåret. Der er seks bugter svarende til seks fuldmåner. På det korte guldhorn ser vi også en slange løfte solen opad.

Tidspunktet på året er juni, der hed ormemåned i Danmark.

På brakteaterne figur 30, figur 86 og figur 87 ser vi Ull danse. Hans armstilling er den traditionelle ved åndemanerdans. Højre arm er oppe og venstre nede. Det er S-runen, der viser åndens magt. Armene består af lysende punkter. Også Jellingestenen figur 22 viser slangens magt, d.v.s. åndens magt over dyret.

Hagekorset, f.eks på fig 4 kan opfattes som bestående af fire lysslanger. De fire retninger symboliserer traditionelt jorden. Solen og dens ånd breder sig ud til de fire verdenshjørner. Samtidig viser hagekorset solens drejning på himlen, venstre om.

Snake= slange på engelsk kommer af angelsaksisk snaku, på oldnordisk snakr jævnfør snog på dansk. Snekke er et skib, men også en åndeslange. Snakke er et udtryk for ånd. Sn betegner liv, aku betegner at den kommer fra jorden. Et andet nærliggende ord er sigr= sejr på oldnordisk. Sejr må af sejrherren opfattes som noget rigtigt, som den sande magt. Dernæst er signe, at mærke en åndelig aktivitet. Signum= tegn på latin.

Ord med sk hører også til her. Skille, skære, skelne og skabe er alle former for åndelig virksomhed. Skin, skær, skæg, skid og skud er synlige resultater af livsvirksomhed.

Ordet sul= søjle findes i Irminsul= enorm søjle. Visse germanske stammer mente, at denne søjle forbandt jord og himmel lige som søjlerne i en sal. En træstamme er et udmærket udtryk for den opadløftende kraft, der udgår fra jorden. Majstangen danses der om, når det er sommer, og lyset er løftet højt op på himlen.

T-runen har navnet ti = himmel. Ti = himmel på kinesisk. Den himmelske fadergud Tir blev dyrket af de faderretslige indoeuropæiske kvægavlere. Vi har grækernes Zeus, iranernes og indernes devaer, romernes Deus, irernes og kelternes Dagda, danskernes Tyr og russernes Boga-tyr.

Forbindelsen til tyr og dyr, der engang betød hjort, går helt tilbage til istiden. Se figur 55. Hornene løfter himlen. Sydeikten er i iransk religon forbundet med elementet okse. På det korte guldhorn er solen afbildet som en hjort.

Hos lapperne finder vi også en himmelgud, se figur 16,g og figur 17,2. De kalder ham Veralden Olmai = verdens mand. I dette navn er en mindelse om den gamle lysgud Ull. Ulls bue ser vi i Mexico figur 48 som den store paddehat på gudens hoved. Samme bue ses på broncealderkniven figur 54a. På Brakteaterne figur 86 og figur 87 ser vi Ull løfte sin himmel-

bue højt. Det er faktisk T-runen. Hos sydgermanerne har Tir helt overtaget Ulls rolle, men i Norden overlever Ull.

Vi ved, at ofring til den keltiske gud Dagda, af Romerne kaldet Teutates, skete ved drukning. På Gundestupkarret, der stammer fra Gallien, ser man et menneske blive druknet. Himmelguden er født af jorden og står med foden i vand. De store ofringer, f.eks.i Torsbjerg mose, skete også til himmelguden. Orosius beretter, at germanerne før slaget ved Vercellae år -102 mod romerne svor, at hvis de vandt, ville de ødelægge krigsbyttet og ofre det til guderne ved at kaste det i Rhonefloden.

Atlekvadet handler om Attila, der bliver dræbt af sin kone Gudrun. Attila er den vigtigste historiske person fra folkevandrigstiden. Der er muligvis lidt historisk sandhed i kvadet. Attila fik en blodig død natten efter sit bryllup med en Burgundisk prinsesse i år 451. Han havde først erobret det burgundiske rige og dræbt hendes nærmeste slægtninge.

I Atlekvadet forbander Gudrun ham, og hun sværger

Ved sol på sydhimlen
og ved Sig-Tyrs bjerg
ved sengens hest
og ved hellig Ulls ring.

Denne ed er meget stærk. Den indvolverer de stærkeste åndelige kræfter, den højeste sandhed, som vi har her på sydhimlen. Det fremgår af kvadet, at Ull også dyrkes og placeres på sydhimlen, Ulls ring er dødsgudens skaberring. Sengens hest er muligvis dobbeltånden, her i skikkelse af sengen med de to gavle, ligesom skibet med de to stævne. De to dele af dobbelthesten sørger for henholdsvis den vågne tilstand og for søvnen. I nordisk mytologi omtales to slanger Vaffner og Svaffner, den vågne og den sovende.

Tyr var gud for tinget, hvor retssager blev behandlet, og krige blev besluttet. Han var også krigsgud. Hans ene hånd var ædt af Fenrisulven, jordens mørke. På figur 86 ser vi også Ulls ene hånd i jorden. På figur 80 er hans højre hånd forsvundet i dyret. Ti var tillige gud for tiod = stamme og for tid og tælling.

T-runetegnet forestiller oprindelig tyrens horn. Vi ser det på figur 55 og figur 60 fra jægerstenalderen Vi har solhjortens horn på det korte guldhorn. Et spyd kan også repræsentere T-runetegnet. Det er retfærdighedens spyd eller offerspydet. Dette ses ofte i sydgermanske stammer. Lansespidsen figur 89 er bevidst formet som T-runetegnet.

I forbindelse med megalitkulturer i vor tids Afrika og Asien ser man ofte store monumenter af træ. De består af en stor træstamme med to tilspidsede grene foroven. Den må symbolisere søjlen, der får kraften op af jorden. Med hornene løfter den livet og lyset.

T-runetegnets to horn hænger nedad. Dette må være for at illustrere, at solen og ånden er på sit højdepunkt. Og højdepunktet er i syd, hvor T-runen står. Samtidig virker de to horn som den beskyttende himmel. Se også figur 4 med modergudindens beskyttende vinger.

T-runen er ikke symbol for guden Tyr, men gudens kræfter viser, hvilke kræfter der er i runen. De tilsvarende ord begynder med ti-lyden.

B-runen har navnet berg = bjerg. Når man tænker på, at himlen helt op i middelalderen blev opfattet som bygget af sten, er det mærkeligt, at de åndelige kræfter kan løfte den. Himmelguden er da også født af jorden. Men der kræves to bjerge som fundament for den åndelige kraft. Det er egentlig de to udødelige kræfter, vi kender fra nordøst og nordvest. Men de befinder sig også i syd.

De to bjerge i syd går tilbage til bondestenalderen. På figur 4 ser vi de to bjerge forneden. Helleristningsguderne på figur 31 har usædvanligt kraftige ben. Det samme gælder blyfiguren på figur 72. Benene har samme funktion som de to bjerge. På brakteaten figur 30 er de to bjerge vist som to U-runer over Ulls bue.

Ved stenringe, gravøje og stendysser ser man meget tit to sten anbragt i sydretningen. Lad os som eksempel tage stenringen fra Sola i Norge, figur 90. De to sten, der ses lidt syd for centrum, symboliserer de to bjerge.

Ba er en gammel betegnelse for moder og for jordgudinden. Babaa er en armensk gudinde. Baba= frue på polsk. Boga-tyr er russernes sølhjort. Babel= jordgudinde. Vi har mange moderlige ord med b. Bryst,babs,bred,bag,balle,bolle,barn,baby o.s.v.

Den åndelige skelnende livskraft må have de legemlige genstande at skelne imellem. De to bjerge består af genstande med afgivende, henholdsvis modtagende egenskaber. De er delt i to bjerge af den opstigende ånd. Samtidig beskytter de ånden. Bhaga= dele er den indiske gud for fordeling af værdier. Han omtales i vedaerne som en af jordgudinden Aditis otte sønner: Arrayman, Mitra, Bhaga, Varuna, Amsa, Dhatr, Indra og Vivasvat. Citatet nævner guderne i den rækkefølge, solen passerer rundt. Bhaga må henføres til sydvest.

B-runetegnet viser ganske klart de to bjerge.

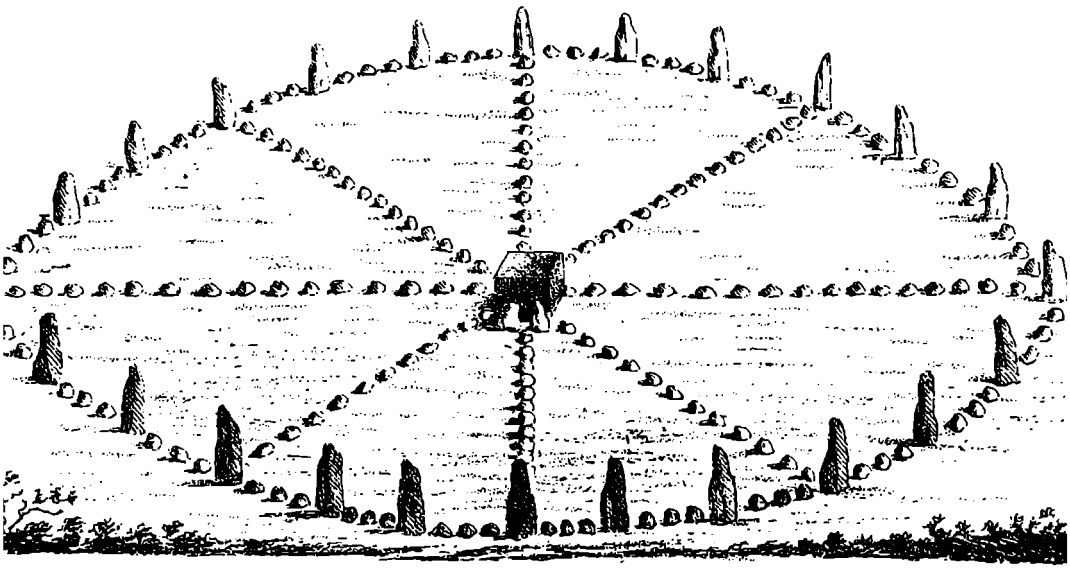

90. Stenring fra Sola i Norge. Wirth »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 48,2.

Vi har nu bekrevet sydeikten. Den svarer til den udødelige kraft Vohu Manah, d.v.s. godt sindelag. De høje åndelige egenskaber bekræftes af runernes betydning. Solen og lyset er også repræsenteret ved sydgruppen. Elementet er oksen. I kinesisk litteratur nævnes, at elementerne i livets kredsløb er uhyrer, der fortærer hinanden. Vi kan se, at det passer med rækkefølgen jord, vand, planter, okse, metal, ild, jord o.s.v. Vand fortærer jord, planter fortærer vand o.s.v.

Vi skal prøve at identificere de tre runer i sydgruppen med de tre livsstrømme. Her vil jeg betragte sol som den udfarende, givende strøm og bjerg som den fastholdende, nedadsøgende støm. Tyr er den livsstrøm, der får tiden og livet til at fortsætte. Her er altså en symmetrisk placering som i de fleste andre eikter.

Sydvest

E-runen har navnet eh= hest. Det er himmelhesten eller atmosfærens hest, der tænkes på. Hesten kan lugte vand. Skyerne sammenlignes med heste. Allerede i istidshulerne ser man E-lignende tegn med tre eller fire ben. De symboliserer skyer, regn og hest.

Det er eftermiddag og eftersommer nu. Hesten bringer regn og vind og sørger for, at solen giver høstudbytte, og at det bliver et godt år. Hesten bruges som høstsymbol af næsten alle folk med kendskab til heste. F. eks. afbildes konger til hest for at symbolisere, at de bringer gode tider. Lad os blot henvise til en brakteat, figur 82. Hale og hove er tredelt som tegn på liv og vækst. Den har horn, der også betyder lys.

Figur 91 viser et tidligt eksempel på den hornede hest. Det er fra Koban-området hvor der var iransktalende folk. Hestens krop er fuld af bølger af vand. Hesten er altså skyerne.

Figur 92 viser dekorationen på en vase fra Liria i Spanien. Også her er hestens hale tredelt. Hestens øje er solen. På snuden har den horn, hvorfra lys udgår. Det er umuligt at ride som denne rytter, der blot symboliserer en gud. Hun styrer hesten ved hjælp af ånd, symboliseret ved skrift, der går ind i hestens mund. Det kan være en kvindelig gud. De indoeuropæiske stammer, der kom til Spanien, var keltere, og man ved, at kelterne havde en kvindelig hestegud Epona. Bemærk, at hest på græsk hed ippos.

Et af de mange eksempler fra den oldnordiske digtnings hestesymboler findes i kvadet om Helge Hjorvardson. Der står:

Hestene rystede sig, af manken drev der dug i dybe dale, hagl i høje skove, deraf kommer et frugtbart år.

Andre steder i den oldnordiske digtning nævnes Skinfaxe og Rimfaxe. Det må være den opadstigende hest og den nedadgående. Det svarer til de romerske guder Pollux og Castor.

Hesten var tidens hurtigste transportmiddel. I broncealderen ser vi hesten trække solen, f.eks. på solvognen figur 6. Hesteofring til solen er almindeligt hos indere, iranere og germanere. I »Germania« fra år 100 skriver Tacitus:

Det er et særkende for dette folkeslag, at de tager varsler fra heste. Disse holdes ved det offentliges udgifter i hellige skove og lunde. Snehvide er de og fri for fordærv ved jordisk arbejde. De spændes for en vogn(altså uden kusk) og ledsages af præsten eller en høvding, som lægger mærke til deres vrinsken eller fnysen. Intet varsel bliver der stolet mere på. Præsterne betragter sig selv som gudernes tjenere, men hestene som gudernes medvidere.

Også hos perserne var hesten hellig. Det viser følgende anekdote om perserkongen Dareios' tronbestigelse i år -521. Der var mange kandidater til kongetitlen, og derfor blev det bestemt, at den, hvis hest først vrinskede, når de mødtes næste dag, skulle være konge. For at forbedre udsigterne for

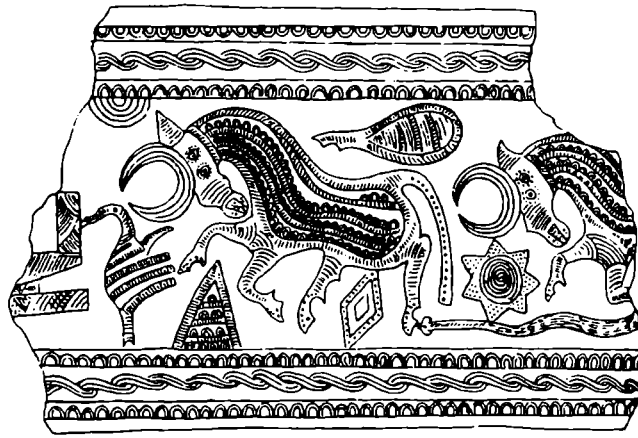

91. Bronzebælte fra Koban-området ca. år -500. Hoernes: »Urgeschichte der bildende kunst in Europa«, side 632.

92. Iberisk vase fra Liria, Spanien ca. år -200. Arribab: »The Iberians«, side 86.

sin herre trak Dareios' karl hans stridshingst til det aftalte sted, hvor han viste den en hoppe. Da hesten næste dag gensåstedet, begyndte den straks at vrinske. Således blev Dareios konge af Persien.

Da kristendommen blev indført, forbød kristne præster menigheden at spise hestekød. Men endnu i vore dage sætter folk en hestesko over døren, fordi de har hørt, at det bringer lykke. På ældre huse ses undertiden to heste udskåret i træ som gavludsmykning.

På oldnordisk har runens navn formentlig været ehwaRh. På en brakteat fra Skåne med gudehoved og hest ligesom på Vadstenabrakteaten står runeindskriften EHWU= hestepar. På latin hedder hest equus. På gammelindisk asvah. Heraf er dannet betegnelsen asvinau for de to gudebrødre. Tacitus skriver, at naharnavalerne dyrker Castor og Pollux. Igen de to romerske gudebrødre med hestelignende navne. Det danske ord hest, det engelske horse og det franske cheval er tydeligt nok af samme rod som ehwaRh.

I et angelsaxiske runedigt står, at EH er for jarlerne af adelig slægt. Jarlerne var oprindelig høvdingepræster. Ordet ære er af samme rod som ehwaRh. Germanerne havde heste til arbejde og til krig, men runen her betegner en særlig ærefuld og fuldkommen hest. Det er hestens ophøjede egenskaber, dens rolle som gudernes medvider, det drejer sig om.

E-runens hest befinder sig i nedstigning i modsætning til P-runens hest, som er i opstigning. Tilsammen udgør de to heste det klassiske par af modsatte livskræfter. De to verdensånder virker her i lyset og atmosfæren, hvor den flyvende hest er et passende symbol. Figur 73 viser et tidligt eksempel på dobbelthesten. Dobbeltheste findes hyppigt i germansk kultur, f.eks. på vikingeskibe. Se også Søsdalafundet figur 88 og guldhornene.

E-runetegnet viser en hest. Den ser lidt sammensunken ud i ryggen. I andre alfabeter end runerne vises e-lyden ved hjælp af et tegn noget lignende bogstavet E. Se indskriften på figur 92. E ligner også en hest med sænket hoved, og e-lyden har sandsynligvis fået sit symbol på grund af begyndelseslyden i det indoeuropæiske ord for hest.

M-runen betyder man = mand. Tacitus, nævner at germanerne regner Man som deres stamfader. Man er den forfaderånd, som styrer vejrets hest og sikrer årets udbytte. Dermed er M-runen også symbol for menneskets styrende egenskaber.

Sydvesteikten svarer til herskekraften. I iransk religion kaldes kraften Khshathra. Elementet er metal. At rollen som fordeler oprindelig var mode-

rens, fremgår af den lappiske trylletromme figur 16,h. Denne gud kaldtes Disa = gudinde. Men lapperne brugte også navnet Storjunker, d.v.s. stor jordejer. At det er dyrket jord, fremgår af træet i hånden. Netdragten symboliserer fangst eller opdyrkning af jorden.

Andre ord med m med styrings- og fordelingsfunktion er mane = udøve åndelig kraft, mor, male = mase, mad, mund, Mars, måne, mage = ægtefælle.

M-runetegnet ses ikke andre steder end i den ældre runerække. Dog ses der i venetisk et tegn, der ligner et M, men har krydsede skråstreger. Dette tegn har navnet sade, med blødt d ligesom i oldnordisk madr = mor. Det kan have inspireret til M-runetegnet. Inspirationen kan også være den flyvende jordgudinde med armene i siden. Se figur 68 og figur 72. Sommerfuglevingesymbolet findes også i minoiske fund. Det latinske bogstav M betyder oprindeligt regn eller Manna, men det er ikke så sandsynligt, at dette bogstav har været inspirationskilde til M-runetegnet.

L-runen har navnet lago = vand. Her tænkes der først og fremmest på regn. På spansk er lluvia = regn. På engelsk er lake= sø og liquid= væske. Regnen bliver lagt af skyen. Vi har ord som lage, læge, lag, løg, lave, ligge og lig som er konsekvenser af læggehandlingen. I det føromtalte angelsaxiske runedigt står bl. a., at lagu er fyrstens stadige tanke. Det må være regn, der menes.

Den keltiske gud Lug, der på oldnordisk hedder Loke, hører til her på vesthimlen. På figur 30 er han betegnet med runeindskriften LG = Lug. På figur 86 blot med L = Lug. Han er i kvindeklæder og har vinger som en ånd. Skaberringen rækker han til Ull, for at Ull kan blive genskabt efter sin død. Loke eller Lug er opfindsom, snild, konstruktiv, listig og snu.

L-runetegnet er så simpelt, at det kan ligne mange ting. Det er dog sandsynligt, at det skal forestille en stav. Det fønikiske alfabet eksisterede fra år -1000. Navnet på L var her lambd = stav.

I det oldnordiske digt Alvismål siges, at alferne kalder havet lagastaf, altså regnstav. Det er interessant at høre om alferne, da de repræsenterer stenalderkultur. Det nævnes flere gange, at alferne forstår runer. Det tyder på, at nogle tegnsymboler stammer fra stenalderen. Regnstaven kender vi fra helleristninger fra stenalderen. Den er en forløber for de store løftede økser på figur 32. Funktionen er den samme. Det er jordguden, der henter regnen ned.

Årstiden for sydvesteikten er august, hvor det regner en del. Også høsten regner ned fra planter og træer. Tiden på dagen er eftermiddag, hvor det regner mest. Tiden i livet er herskeren, der høster og fordeler. Metallet hører herskeren til. Den almindelige bonde må nøjes med stenredskaber.

Et argument for, at L-runen har betydningen regn, er også, at den indgår i gruppe med hest og mand. Vi kan efterhånden tillade os at identificere de tre runer med de tre livskræfter. Det må være den flyvende vejrhest, der er højest. Den frugtbare regn er den nedadsøgende kraft. Den store stamfader Man fører livet videre. Igen ser vi en symmetrisk fordeling.

Vest

Ng-runen har navnet inc = ynglen. Vi har samme stamme i eng, ung, unge, skåning, Helsinge o.s.v. Ing er et ord med betydning yngle, frembringe nye individer. Gen betyder frembringer.

Men Ing var også en gud. Der har formentlig været en indoeuropæisk jordgudinde Engu. Sumererne havde en jordgud Enki. Sumererne trængte ca. år -3500 fra nord ned i Mesopotamien. Snart efter trængte de semitiske akkadiere ind fra syd. Omkring år -2000 ankom de indoeuropæiske elamitter fra øst og amoriterne (maurer) fra vest. Kineserne har kvindekraften Yin. Inderne har ildguden Agni.

I det angelsaxiske runedigt står:

> Ing var først med østdaner,
> set af krigerne, til han senere vest
> over bølgerne rejste, vognen kørte efter.
> Således kaldte hardingerne denne helt.

I linie 2 står egentlig øst, men forkert stavet, så jeg mener, man kan vælge det mere meningsfulde vest. Hardinger betyder folk ved havet. Stednavne og personnavne med ing er særlig kendt i Sverige, f.eks. Ingermanland. Tacitus deler sveberne i istvæoner, hermioner og ingvæoner, og ingvæonerne bor ved nordsøkysten. Formentlig er stammerne opkaldt efter Isthar, Irminsul og Ing. Det er de tre udødelige kræfter, den opstigende, den høje og den nedstigende.

Ng-runetegnet er et hul. Det er kvindens kønsåbning. Ved samlejet avles ungen. Tegnet er også et hul i jorden, hvori frøet sås. På istidsmalerier ses

symbolet ved siden af jordoksen. På helleristningen figur 31 har vi hullet mellem benene på jordgudinden til venstre. Skålgruber er Ingtegn anbragt for at få stenens ånd til at avle. Man kender beretninger om, at der er ofret smør i skålgruber. På figur 91 ser vi yngletegnet anbragt under hesten på lemmets plads.

På den græske gravvase figur 40 har vi det mere raffinerede Ing-tegn. Her er det to ånder, der frembringer det nye liv. I runetekster ses Ng-runen ofte i denne form. På det lange guldhorn frembringer de to åndeslanger Ing-tegn flere steder. Figur 51 og figur 83 fra Amerika er også eksempler på denne type Ing-tegn.

Ng-runen har en vis lighed med J-runen. De er anbragt symmetrisk i runekredsen i Øst og i Vest. Begge runetegn forestiller dobbeltslangen. Forskellen er, at de to slanger er forenede i Ng-runen. Den opadsøgende slange må her lade sig trække ned til den nedadsøgende. Kun herved kan livet fornyes.

I forbindelse med guldhornet har vi omtalt mandeltegnet og flammen som jomfruens tegn. Dette er igen Ing-tegnet. Jomfruen er symbol på det nye liv.

D-runen har navnet tag = dag. Germanerne regnede som omtalt den nye dag fra solnedgang. Her i vest går solen jo ned. Ordene død og dom med d viser, at D-runen også hører til livets afslutning og dermed begyndelsen af et nyt liv. Dale = gå ned. Duggen falder på denne tid af døgnet.

Venus hed på germansk dagstjerne. Den kaldes nu også morgenstjerne og aftenstjerne, fordi den kun kan ses kort før solopgang og kort efter solnedgang. I det angelsaksiske runedigt siges det, at Dag er Guds sendebud. Vi må regne med, at D-runen ligesom I-runen er knyttet til planeten Venus. De to nævnte runer er jo placeret i øst og vest.

D-runetegnet forestiller vinger. Symbolet findes f.eks i minoisk kultur i form af dobbeltøksen. Se figur 34. Vingerne symboliserer jordgudindens evne til at løfte sig op i atmosfæren. Tegnet bruges af mange folkeslag på keramik, herunder også hos germanere.

D-runetegnet findes også i venetiske indskrifter med en d- eller th-lignende lyd. Det tilsvarende tegn i græsk og fønikisk er en cirkel med et kryds, men også med lydværdien th. Her kaldes bogstavet theta = død på fønikisk. Jævnfør den ægyptiske dødsgudinde Tet. Den firedelte cirkel er jo også symbol for jord.

O-runen har navnet odil = arv. Runen symboliserer det, man giver videre efter døden. På dansk er odel= arvegods, adel= arverettighed. O-runen betyder også fremtid. På svensk er øden = fremtid. Od = fremadrettet spids.

O-runetegnet er et overordentligt udbredt symbol, i hvert fald i bronzealderen. O-runetegnet ses på den gamle gravvase fra Grækenland figur 40. På brakteaten figur 30 ser vi O-runetegnet dannet af Ull - gudens ben. Desuden er runen anbragt forneden til højre. Dog er den sat sammen med en L-rune. Det kan opfattes således, at den afdøde gud synker ned i vandene, eller at guden Lug styrer den nedadgående bevægelse mod genfødslen. Også på brakteaten figur 86 ser vi O-runetegnet ved Lug.

O-runetegnet blev snuppet af dødsguden Odin, da denne fortrængte Ull. Venus-tegnet, der også bruges som kvindetegn, forestiller solen, der stiger op af jorden. O-runetegnet er solen, der går ned. Det græske bogstav omega er en anden version af samme motiv. Det står sidst i det græske alfabet.

De tre runer i vestgruppen repræsenterer forskellige sider af livets afslutning og dagens afslutning. Gruppen udgør den femte finger i dagens hånd og den nedadsøgende del af verdensånden. De tre runer kan opfattes som tre strømme. Af dem er Ng-runen den mest opadsøgende, da den indeholder den opadsøgende ånd. D-runen er kun destruktiv. O-runen er den, der er rettet mod fremtiden. Her ser vi en usymmetrisk fordeling med midterstrømmen forneden. Det kan forklares ved, at runerne står lodret over hinanden i Vestgruppen. Det svarer i øvrigt ganske til forholdet i Østgruppen.

Tidsregningen

Runekredsens 24 runer svarer til en inddeling af horisonten. Figur 90, der viser en stenkreds i Sola på Norges vestkyst, illustrerer denne inddeling. Denne stenkreds er tegnet i begyndelsen af 1800-tallet, mens den endnu fandtes. Stenkredse findes også i Scotland og i Sverige, f.eks. i betydeligt antal i Bohus Len. Ofte er der 8 sten i kredsen, men andre antal forekommer også. Stenkredsene har ingen begravelser, så de har haft et kultisk formål.

Til inddelingen af horisonten hører en inddeling af døgnet. Der er dog intet tegn på, at de 24 runer har været almindeligt brugt som betegnelser for døgnets timer. Vi ved fra Islandsk litteratur, at man i Norden inddelte

døgnet i 8 dele, i Island kaldet eikter. En videredeling i halve eikter kendes også. Tredeling af eikter til brug for døgnets inddeling kendes ikke og ville også være upraktisk.

Omkring år 800 blev en kortere runerække taget i brug i Norden. Den bestod af kun 16 runer. Den gamle runerække var blevet forældet, dels fordi det nordiske sprogs lyde var forandret, dels fordi den gamle visdom om runernes kræfter var gået i glemmebogen. Den nye række var nemmere at huske og svarede til tidsinddelingen, både den nordiske inddeling af døgnet i 16 halve eikter, men også til romernes inddeling af dagen i 10 timer. Den nye runerække består også af tre ætter, men med henholdsvis 6,5 og 5 runer i hver æt. De 10 sidste er dagruner.

Figur 93 viser den nye runerække. Man ser, at 12 af de 16 runer er identiske med runerne i den gamle runekreds. Vi skal derfor kun beskæftige os med de fire sidste.

93. Den nyere runerække.

H-runen er her blevet en sekskantet stjerne. Den må opfattes som symbol for skabelsen af livet og de seks udødelige kræfter. Vi har f. eks. symbolet på figur 50 og figur 88. De seks arme symboliserer helhed og sundhed ligesom det gamle H. Lighed med iskrystal må dog også tages i betragtning, jævnfør Hagal= hagl.

Ar-runen står for åbent a i modsætning til A-runen. Den korte runerække har to tegn for a og to tegn for r, en luksus i så kort et alfabet. Runetegnet er svært at skelne fra N-runen. Det minder om en dansende åndemaner, der løfter venstre hånd. Se f. eks figur 30. Lyden passer med alh, der betyder hellig. Denne betydning af runen passer også med placeringen ved den opstigende sols kraft. Tegnet kan også være en udvikling af den gamle Rh-rune, der har lignende lyd, placering og betydning.

M-runen viser ligesom den gamle M-rune de to vinger af den flyvende forfader Man. En enkelt hovedstav er et princip i den nye runerække. Og i dette tilfælde viser det bedre kroppen end de to hovedstave i den gamle M-rune. Princippet med en enkelt hovedstav har også medført en mindre ændring af K-runen. S-runen har ikke kunnet passes ind efter princippet.

Rh-runen står for et bagtunge r i modsætning til R-runen, som er fortunge r. Det er egentlig igen den gamle Rh-rune, bare vendt på hovedet. Livstegnet på hovedet er døden. Det betyder begyndelsen på den dødes tilværelse under jorden. Lyden svarer til gåsens hvæsen ligesom den gamle Rh-rune.

Rh-runen kan opfattes som en valkyrie. I Vålundskvadet optræder tre valkyrier i svaneham. De hedder Alvid, Alrun og Svanhvide. Bemærk de tre sider af ånden, den åbne, den lukkede og den rene. Valkyrier er skytsånder og dødsgudinder. Men her er de også kvinder. De lever sammen med finnekongens tre sønner. Vålundskvadet begynder således:

Møer fløj fra syd gennem mørkeskov,
alvidende unge, for at styre kampen.

Inddelingen af døgnet i halve eikter har også været brugt i det angelsaksiske England. Det fremgår af adskillige bevarede solure. Enkelte har endda runetegn. Se figur 94, der viser en solskive fra Orpington i London.

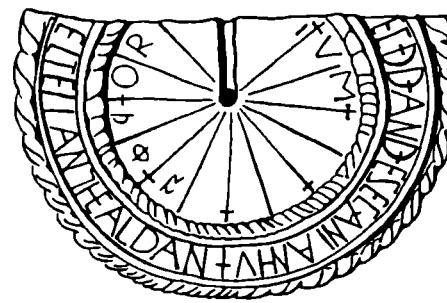

94. Solskive fra Orpington. Keer: »AngloSaxon Sites«, side 187.

Solskiven har været placeret lodret i kirkemuren med en vandret pind vinkelret på skiven pegende mod syd. De tre runer skal derfor være B,M og L. Dem kan vi genkende. Ligeledes kan vi se de to halve eikter forbundet med en lille streg. Indskriften med latinske bogstaver er ufuldstændig. Den er oversat således: » At tælle og holde til ham, der ved, hvordan man finder«.

En bekræftelse på runekredsens placering og placeringen i horisonten af kræfterne i livets kredsløb har vi i det oldnordiske digt Grimnismål. Her nævnes 12 guder i rækkefølge og navnet på deres bolig. Guderne er: Ull,

Frej, Vale, Saga, Odin, Tjasse, Balder, Heimdal, Freja, Forsete, Njord og Vidar.

Vi genkender lysguden Ull mod syd og høstguden Frø mod sydvest. I Balders Drømme nævnes, at Våle fødes af Rind i vestens sale. Saga omtales som Odins kone, måske en dødsgudinde. Odins bolig Valhal ligger mod nordvest. Jætten Tjasse bor mod nord i underverdenen, jævnfør Th-runen.

Balder er solen, der dør og genopstår i underverdenen. Heimdal i nordøst er den stærke vagtmand, der er vågen, til morgenrøden viser sig i nordøst. Freja mod øst sørger for fødsel. Forsete betyder måske fortsat. Hav- og vækstguden Njord bor mod sydøst. Vidar betyder måske igen.

Thor og hans bolig er også nævnt, men uden for rækkefølgen. Det er den stærke gud, der farer rundt og gør alt arbejdet. Hans bolig må være nær menneskenes, d.v.s. nærmere kredsens midte.

I de ældste iranske samfund regnede man med femdages uge svarende til fingrene på en hånd. Det samme gjorde man i Norden helt op i historisk tid. Samtidig regnede man med månemåneder på 29,5 dage. Derved består måneden af seks uger. Dog kommer der til at mangle en tirsdag hveranden måned. Det kan være baggrunden for myten om Tir, der får sin hånd bidt af af Fenrisulven.

Figur 95 viser ugedagenes navne, som de må placeres i forhold til de 8 dele af horisonten, idet søndag, solens dag, må placeres mod syd. Det er bemærkelsesværdigt, at de to ret sene aseguder Odin og Thor ikke har deres navne med i femdagesugen. Fredag i øst svarer til Istra. Lørdag af laug = bad svarer til lyset. Mandag svarer til stamfader Man i sydvest. Tirsdag svarer til ugens slutning, tidens ende eller den afbidte hånd i vest.

Vi må dog regne med, at femdagesugens dage har haft andre navne. Jeg har f. eks. en mistanke om, at lørdag har heddet Ullrdag. De nuværende navne er på alle europæiske sprog i høj grad inspireret af de romerske ugedage. Romerne havde oprindeligt en 8-dagesuge. I kejsertiden indførtes syvdagesugen, der oprindeligt stammer fra kaldæerne i Mesopotamien.

De romerske ugedage havde navne efter de fem kendte planeter samt sol, måne og jord. Disse objekter er forbundet med guder og bestemte egenskaber, som det fremgår af figur 95. Ved sammenligning af disse egenskaber med runekredsen ser man en perfekt overensstemmelse. Dette viser, at kaldæernes og romernes magiske forestillinger bygger på en tradition, der går tilbage til den ottedelte vej og endnu længere tilbage til de seks udødelige kræfter.

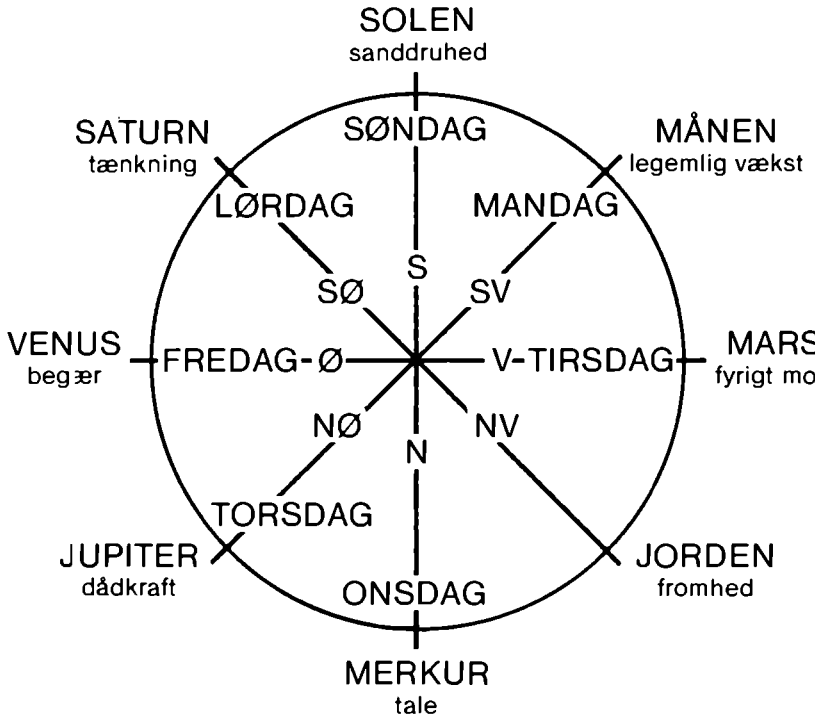

95. Ugedage og planeter.

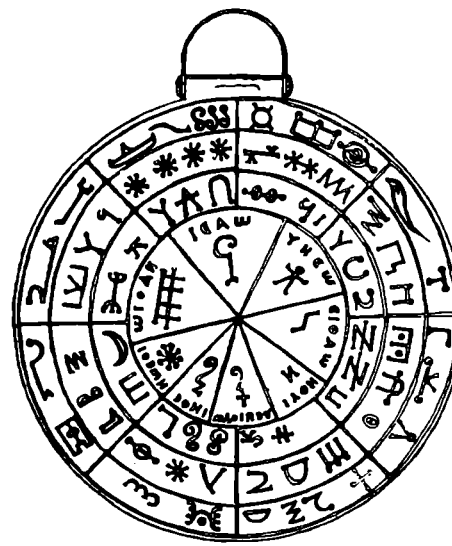

96. Spådomsskive fra Pergamon i Lilleasien ca år 225. Wirth: »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 166.

Figur 96 viser en spådomsskive fra Pergamon i Lilleasien fra omkring år 225. I midterfeltet ser vi den ottedelte cirkel svarende til de otte himmellegemer. Symbolerne på denne skive er ikke almindeligt kendte. Dog kan man kende solen som et kors. Jupiter er himmeltegnet. Jorden har fire ben. Merkur har horn. Mars er en mand. Når skiven blev brugt, lå den under et ophængt pendul.

Vi har tidligere omtalt de navne, som de hedenske angelsaksere betegnede månemånederne med. Den gamle runerække med 24 runer har ikke været brugt til betegnelse for de 24 månefaser på et år. Men runerne har været brugt i magiske beregninger, hvori månefaserne indgik.

Runernes oprindelse

Når man ser på det sindrige system af magiske kræfter, som runekredsen udgør, er det klart, at runekredsen bygger på en lang kulturel tradition. Runekredsen er en omfattende beskrivelse af menneskelivet og verden, der ikke kan være opfundet af en enkelt person. Den har været almindeligt kendt i de germanske samfund. Dog har kun de færreste haft kendskab til detaljerne. Troldmænd, spåkoner og offerpræster har haft en sådan specialviden. Runekredsen er først og fremmest opstillet til deres brug.

Det fremgår af den oldnordiske digtning, at runerne blev anvendt til vartegn og magi. Det er endvidere bemærkelsesværdigt, at en stor del af de ældste runetekster indeholder ordet erilar, der betyder offerpræst. Heraf kan man slutte, at runerne først blev brugt af sådanne offerpræster.

Tacitus beskriver år 100 germanernes brug af tegn: Varsler og lodtrækning holder de, om ellers noget folk, i hævd og ære. Fremgangsmåden ved lodtrækning er enkel. De skærer en tynd gren af et frugtbærende træ, hugger den ud i små kviste, som de forsyner med forskellige mærker, hvorpå de spreder dem tilfældigt og vilkårligt ud over et hvidt stykke klæde. Dernæst- hvis der spørges om råd på folkets vegne- beder stammens præst til guderne. Med blikket rettet mod himmelen tager han tre kviste op, som han fortolker ud fra de i forvejen indridsede mærker. Gælder lodtrækningen private anliggender, udfører husfaderen selv denne ceremoni. Hvis lodderne er ugunstige, finder der ikke mere samme dag rådspørgning sted om samme sag. Er de derimod gunstige, kræver man ovenikøbet en bekræftelse herpå ved andre varsler.

De mærker, der omtales, må være begrebstegn, der er fælles for flere germanske folk. Det kan have været runer. Ellers må det være gamle ger-

manske symboler, hvoraf vi har omtalt nogle. Sådanne symboler findes helt op i vort århundrede som bomærker. Flere af dem ligner runetegnene. Desværre har man ikke fundet de af Tacitus omtalte kviste på germansk område. I Kelchalpe ved Kitzbähel i Østrig har man fundet træstave med indsnittede rætiske bogstaver. Kimbrerne må under deres folkevandring til Norditalien have fået kendskab til brugen af skrifttegn ved lodtrækning.

Den ottedelte vej for solen og menneskelivet er kendt fra broncealderen af f.eks. trakerne i Rumænien, af germanerne i Danmark og af kineserne. Den bygger på læren om de seks udødelige kræfter, der som nævnt har en enorm udbredelse. Det fremgår af helleristninger fra Bohus len, figur 76 og figur 77, at opdelingen i den ottefoldige vej allerede var kendt i broncealderen.

Vi har vist, at næsten alle runetegnene forekommer som enkelttegn lang tid før runerækkens opstilling. Men det er ikke sandsynligt, at man allerede i nordisk broncealder har fastlagt tegn for de 24 pladser i kredsen. Mere sandsynligt er det, at man havde navne til pladserne. Broncealdersamfundets viden har været mundtligt overleveret. Helleristningerne viser, at skuespil spillede en væsentlig rolle i samfundet. Helleristningerne opfattes af de fleste forskere, som billeder af et kultisk drama. Dramaet skulle bevare stammens liv. Ved ristningen bliver virkningen permanent da ristningen stadig kan ses af himmelguderne.

I bondesamfundet er atmosfæren og lyset betydningsfuldt. Livscyklens opstigning, nedstigning og genskabelse i jorden hører også bondesamfundet til. I et krigersamfund ville runenavnene være præget af helte, rigdom og centralmagt. Men af aseguderne nævnes kun krigsguden Ti. Thor og Odin optræder først hos germanerne fra omkring år 500, længe efter runenavnene.

Runekredsen er så kompliceret, at den må være brugt i et samfund med flere stammer med samme kultur og indbyrdes samarbejde. Ved møder af religiøs karakter mellem stammerepræsentanter har runekredsen haft sin funktion. Herfra har kendskabet kunnet brede sig til andre vismænd. Den ville ingen levedygtighed have i en isoleret stamme. Den ville heller ikke være levedygtig på grænsen til romerriget, hvor f.eks. påvirkning fra den romerske kultur ville forplumre det germanske verdensbillede i runekredsen.

Betragter vi de guddommelige kræfter, der forekommer blandt runenavnene, kan vi måske få et fingerpeg om runernes oprindelsessted. Det drejer sig om Turse, Gebu, Hagal, Njord, Isthar, AlgiRh, Tir, Hest, Man, Lug og Ing.

Tursen har nordisk klang i modsætning til betegnelsen riese. Isthar kendes i Slesvig, i England og på Sjælland. Alcis kendes hos østgermanske silinger men elux kendes hos vestgermanske angler. Hagal og Lug kendes fra danske brakteater. Æ-runen kendes i Scotland og P-runen hos vandalerne.

Ing kendes ifølge det angelsaksiske runedigt hos hadingerne. Se runedigtet omtalt under Ng-runen. Det betyder egentlig folket ved havet. Ingvæonerne lever ifølge Tacitus nær havet. I runedigtet menes måske folk ved Nordsøen. I Gudrunskvadet bliver Gudrun tilbudt en drik, der skal gøre hende villig til ægteskab med Attila, hendes broders morder. Hun beskriver drikkehornet.

I hornet var
alle slags runer
ridset og malet,
tyde dem kunde jeg ikke:
den lange hedefisk
fra Haddingernes land,
uafskåret kornaks,
indlagte dyr.

Hedefisken er slangen. Slangesymbolet anvendes af flere germanske stammer. Slangesymbolet findes i Jylland, men også hos langobarderne ved Lüneburg Hede og vandalerne i Slansk. Blandt vandalerne var Haddingerne den æt, der boede længst mod øst.

Haddinger boede i 100-tallet i Galizien nord for Karpaterne. Lansespidsen figur 89 med runer har tilhørt dem. De blev imidlertid presset af goterne fra nord. Cassius Dio beretter, at den vandalske stamme hasdingerne i år 171 trængte over Karpaterne ind i den romerske provins Dacien under ledelse af to konger, Hraos og Raptos. Den romerske statholder nægtede dem land og fik dem overtalt til at angribe et andet folk, kostobokerne i Slovakiet, og erobre deres land.

Ifølge den oldnordiske digtning var Haddingjar et fyrsteligt broderpar. Denne fyrsteslægt har også sat sig spor i Norge. Hallingdalen hed tidligere Haddingja-dalr. En sølvindlagt jernfibel er typisk for vandalerne, men forekommer netop nordvest for Oslo nær Hallingdalen. Dette tyder på en kontakt i 100-tallet mellem de to områder. Slægtsnavnet viser jo også kendskab til søfart.

Om vandalerne bruger Tacitus også navnet lugiere. Blandt dem nævner han naharvalerne. Det må være silingerne, som boede i Slansk = Slesien, opkaldt efter dem. Tacitus skriver:

Hos naharvalerne fremvises en helliglund med en ældgammel gudsdyrkelse. Den ledes af en præst i kvindedragt, men man beretter om to guder, der i romersk udlægning ville svare til Castor og Pollux. Af den art er guddommens kraft, og den hedder Alcis. Der er ingen billeder af dem og intet tegn på, at det er en udefra kommende gudsdyrkelse.De tilbedes dog som brødre, som unge mænd.

Man har identificeret den hellige lund som bjerget Zobten. AlgiRh er jo navnet på Rh-runen og betyder lilje, men også liv og svane. De to gudebrødre er de to livskræfter i lysets verden . De afbildes som to svaner i bronzealderen og senere som to heste.

Gravene hos silingerne er nogle af de rigeste germanske grave. Men det er karakteristisk, at disse mandsgrave ikke har vedlagt våben. Gravgaverne er drikkeskåle, spil og smykker. Og guldsmedearbejdet er udført af lokale guldsmede. Dette viser eksistensen af en germansk kultur, i hvert fald ved fyrstehoffet. Den har omfattet både økonomi, kunst og religion.

Silingerne stammer formentlig fra Sjælland. Øens navn var tidligere sællund = sælø. Som vi senere skal se, kan vi bruge betegnelsen heruler om stammerne i Skandinavien inden danernes ankomst. Indskriften på lansespidsen figur 89 tyder da også på, at haddingerne i Slovakiet var heruler. På et senere tidspunkt findes der romerske beretninger om heruler i Pannonien, der er i samme område. I 200-tallet var Stevns på Østsjælland et økonomisk kraftcenter, hvorfra kostbarheder blev fordelt til underordnede stammer i Danmark, men da var danerne høvdinger der.

De østgermanske stammer befandt sig på Tacitus tid ved Oder og øst herfor. I Norden kan man regne germanske stammmer nord og øst for Århus for østgermanere. Hos østgermanerne er jordfæstegrave almindelige, hvorimod ligbrænding er normalt hos vestgermanerne. Rige fyrstegrave uden våben viser en stærkere kongemagt hos østgermanerne. Også med hensyn til sprog, handelsforbindelser, kunst og krigsteknik kan der ses forskelle. Østgermansk kultur er påvirket af Sarmaterne. Se afsnittet om daner.

Østgermanske stammer er f.eks. goter, burgunder og vandaler. Vestgermanerne består for en stor del af de svebiske stammer som f.eks angler, saxer, langobarder, cherusker og markomanner. I år 9 forsøgte kejser Augustus at erobre landet mellem Rhinen og Elben. Den romerske hærfø-

rer Varus medførte 3 legioner. Et forbund af svebiske stammer var under ledelse af cheruskeren Herman (Armenius på latin) der havde været i romersk krigstjeneste. De 3 legioner blev slået ved Teutoburgerwald og derefter totalt udslettet. Siden da forblev romerrigets grænse ved Rhinen.

Efter nederlaget mod sveberne gik romerne over til bestikkelsespolitik. De svebiske stammer forbød imidlertid indførsel af romerske luksusartikler. Det er da også hos østgermanerne, man finder romerske kostbarheder. F.eks. er der i Hoby gjort et fund af et enestående romersk drikkesæt. Det må være givet som gave til en germansk høvding fra Lolland af den romer, Silius, hvis navn står indskrevet.Han var år 14-21 øverstbefalende over romernes germanske styrker i Mainz.

For vestgermanske stammer ved grænsen til romerriget eller indenfor dette er værdigenstande naturligvis præget af romersk kultur. Men ellers er de vestgermanske grave med våben tegn på en germansk selvstændighed i form af et militærdemokrati.

I år 91 besøgte semnonernes konge Masyos og spåkonen Ganna den romerske kejser Domitian. Ved den lejlighed har den romerske historieskriver Tacitus sandsynligvis fået de oplysninger om semnonerne og andre svebiske stammer, som vi finder i hans bog Germania. Der står:

Semnonerne beretter, at de er de ældste og fornemste blandt Sveberne; påstanden om deres høje alder bestyrkes af en religiøs skik. På et fastsat tidspunkt mødes alle folkeslag af samme navn og samme slægt, repræsenteret ved udsendinge, i en skov af FÆDRENE VIET, AF FRYGT OMGIVET, FRA URTIDEN HELLIG. Der fejrer de med et menneskeoffer på de forsamledes vegne den grufulde begyndelse til deres barbariske kult. Respekten for helliglunden ses også på anden måde. Ingen betræder den uden at være bundet med et reb som et udtryk for sin egen underlegenhed og en tilkendegivelse af guddommens magt. Skulle han falde, er det ham ikke tilladt at rejse sig og stå op: de ruller sig ud langs jorden. Hele deres overtroiske kult hviler på den forestilling, at deres folk stammer fra denne lund, og at en gud hersker overalt i lunden , mens alt andet er ham underlagt og lydigt. Semnonernes magtstilling øger deres anseelse: de bebor hundrede herreder, og i kraft af deres store folkemængde anser de sig selv for svebernes hovedstamme.

Semnonerne boede i området mellem Elben og Berlin. Siden bronzealderens slutning har der her omkring været en kontinuert kulturel udvikling. Perioden år -600 til -300 kaldes Jasdorfkulturen. Svebisk keramik fra omkring år 100 er præget af geometriske symboler. På figur 97 ser vi en tenvægt med den ottetakkede stjerne.

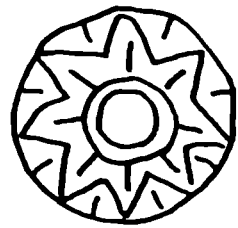

97. Tenvægt fra Hamborg ca. år 100. Aftegnet efter Reinarth: »Vorgeschichte der deutschen Stamme«, side 354.

Imidlertid har området ved Elben også fået en påvirkning ved indvandring fra Skandinavien. Langobarderne, der omkring år -500 forlod Gotland, drog først til Weicheldeltaet og omkring år -400 til Vestmecklemborg der er vestgermansk område. Delingen i øst- og vestgermansk begynder først omkring år -100, og derfor må langobarderne være vestgermaner og sveber. Omkring år -100 vandrer de til Lüneburg-området. Omkring år 400 vandrer de mod sydøst til Ungarn, og år 570 grundlægger de et kongerige på den norditalienske Po-slette: Lombardiet. År 770 erobres det af Karl den Store.

Runekredsen har været brugt ved religiøse mødesteder, som dem vi hører om hos lugierne og semnonerne. Men der kan have været andre mødesteder f.eks.i Danmark, hvor der findes tidlige runeindskrifter. Vi har bare ingen beretninger om religiøse mødesteder fra de nordlige områder.

I hvilken stamme runekredsen er opfundet, kan næppe siges med bestemthed. Men vi skal se, at det lange guldhorn kan give en formodning herom. Runenavnene tyder på en vestgermansk stamme. Runerne er blevet brugt i næsten hele det germanske område. Runekredsen er en af den germanske kulturs største frembringelser. For runerne gælder ligesom for andre opfindelser, at det ikke betyder så meget, hvem der gør opfindelsen, men mere hvem der udnytter den.

Kimbrerne og herulerne

Ved overgangen fra broncealder til jernalder i Norden omkring år - 500 havde der længere sydpå allerede været jernalder i flere hundrede år. Åbne grænser er ikke nødvendige i jernaldersamfundet, da jern kan fremstilles næsten overalt af mosejord. Norden blev isoleret. Den glansfulde epoke baseret på et velorganiseret fællesskab måtte også slutte i Norden.

En helt afgørende forandring sker omkring år -500 i Danmark, idet der indføres stalddrift til forskel fra den tidligere løsdrift. Denne ændring indebærer øget gødskning af marker, mere permanente marker og landsbyer, brug af rotationskværn, øget høhøst til vinterfoder, brug af le, øget mælkeproduktion og befolkningstilvækst.

Stalddrift findes ikke i Romerriget eller England eller Østeuropa. Den får en afgørende indflydelse på den germanske mentalitet. Familien får nemlig brugsret over det opstaldede kvæg, der bliver en slags familieejendom. Det giver familieoverhovedet en væsentlig frihed. Stammefællesskabet fra broncealderen ændrer karakter idet beslutninger om fællesanliggender tages af et råd af familierepræsentanter. Ifølge Tacitus omkring år 100 fordelte germanerne hvert år markerne pány. Den årlige nyfordeling må være sket på demokratisk vis.

Det øgede produktionsoverskud og den akkumulerede kapital giver efterhånden mulighed for plyndring og for dannelsen af en herskerklasse af krigere. Omkring år 100 ser man en ændring af landsbyerne i Jylland. Hvor der tidligere var gårde af nær samme størrelse, ser man een gård, der er meget større end de andre i landsbyen. Samtidig ses fæstningsvolde som Olderdiget og enkelte befæstede landsbyer. Dette samfund hos vestgermanerne er dog stadig en slags krigerdemokrati opbygget af ætter.

Hos østgermanerne ser man rige konger med underkonger og professionelle krigere. De er ikke knyttet sammen af ættens bånd, men af edsaflæggelse. Østgermanerne brugte i øvrigt løsdrift. I folkevandringstiden omkring år 400 fortrænges den traditionsbundne vestgermanske kultur af den østfra kommende krigerkultur. Samtidig trænges stalddriften tilbage i Nordtyskland og Danmark.

Germanernes vandringer må forklares dels ved kulturelle traditioner, dels ved økonomisk krise og dels ved politisk pres udefra. Germanerne er traditionelt kvægavlere, der ikke er bundet til langvarigt ophold. Frihedstrang og vovemod var drivkræfter for germanernes udbredelse. Sammenholdet i stammen og slægten var det eneste, der sikrede den enkelte velfærd og beskyttelse. Den enkelte var nødt til at bo i familien, og familien var nødt til at bo nær slægten.

Når stammen havde boet over 100 år i samme område, var jorden udpint, og træerne nær bopladserne var brugt til tømmer, brænde og jernfremstilling. Den døde, akkumulerede kapital fik mere magt i forhold til den levende kapital, arbejdskraften. De rige samlede kostbarheder. De døde skulle have rige gravgaver. Flere generationer i samme husstand gav

utilfredshed, når føden var begrænset og befolkningstætheden stor. Og det var ikke muligt for enkeltindivider og enkeltfamilier at flytte.

Politisk og militær pression fra andre stammer betød trussel om plyndringer og afskivning af arbejdsdygtige mænd til krig, midlertidigt eller permanent, med resulterende hungersnød. Men fremfor alt var slaveriet en trusel. Denne trusel følte stærkt af familieoverhoveder og høvdinge. De var på ingen måde villige til underkastelse. Island blev f.eks. befolket af norske bønder, der ikke vilde bøje sig for en kongemagt.

Plinius den ældre deltog i år 47 som romersk officer i et felttog mod friser og chatter. Han skriver: Oppe i Norden ved oceanet lever et elendigt folk på høje, der er bygget af menneskehånd. De lever af fisk, har ikke kvæg, ingen træer eller buske. Med tørv opvarmer de deres af nordenvinden iskolde legemer. De drikker kun regnvand opsamlet i gruber. Og disse mennesker beklager sig, hvis de af romerne gøres til slaver.

Den græskfødte historiker Poseidonius har i Italien selv talt med nogle af de kimbrere, som romerne tog til fange. De fortalte, at de var udvandret fra hvad der ifølge deres beskrivelse svarer til Jylland på grund af stormfloder, uvejr og misvækst. Poseidonius skriver bl.a.: »Den største og mest stridbare del af kimmererne bor ved verdens ende.« Romerne brugte både betegnelsen kimmerer og kimbrere for halvøens beboere.

Kimbrere fra Himmerland, ambroner fra Amrun, haruder fra Hardsyssel og teutoner fra Thy er sandsynligvis i flere år sivet ned til Elbens munding. I efteråret -115 er antallet blevet så stort, at man har besluttet marchen mod syd langs Elben.

Der, hvor Elben bryder ud fra Tjekkoslovakiet, møder de en hær af markomanner. Toget må dreje mod vest og syd ned til Donau. Om vinteren fortsættes langs Donau til Dravaflodens udløb. Her kæmper kimbrerne og deres medløbere mod skordiskerne, som de overvinder. De opnår herved plads til at bo og høste sommeren år -114. Det må være området ved Teutoburgium. Se figur 98. Det romerske navn for byen, tyder på, at der har været bosat germanere fra Jylland her.

Efteråret -114 fortsætter marchen, denne gang i vestlig retning langs Drava. Kimbrerne forhandler med den romerske konsul Carbo om bosættelse, men afvises. Han giver dem vejvisere for deres march mod nord over Alperne. Vejen går over Noreia, hovedstad i kongeriget Noricum, som har en forsvarsaftale med Rom.

Carbo lægger sig dog i baghold og angriber kimbrerne ved Noreia i foråret -113. Kimbrerne vinder slaget, og romerne flygter. Kimbrerne over-

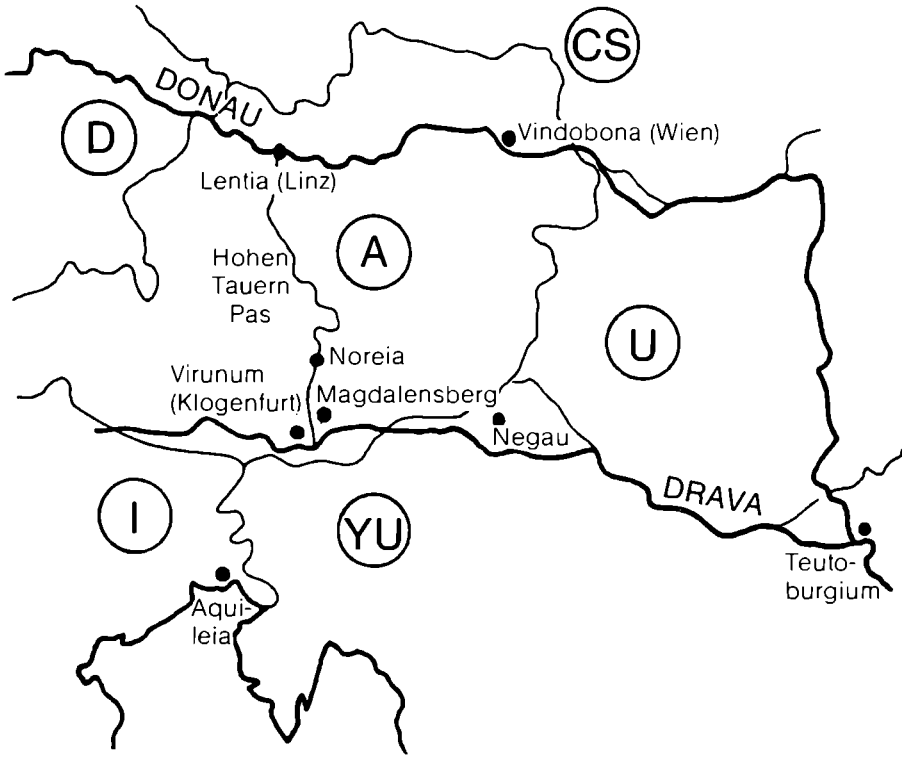

98. Kort over Østrig med bynavne fra romertiden.

somrer sandsynligvis ved Noreia. Efteråret -113 fortsætter marchen over Alperne op langs Donau til området syd for Mainz' udløb i Rhinen. Hertil var ankommet flere stammer fra Jylland.

Da toget år -110 fortsatte, må der være blevet efterladt en betydelig gruppe, der var trætte af denne omflakken. Ved Miltenburg har man fundet en høj granitsøjle med indskriften INTER TEUTONES C. A. H., der af arkæologerne udlægges således: Teutonernes område, Cimbrer, Ambroner, Haruder.

Den gruppe, der fortsætter, drager mod syd langs Rhinen og derefter mod vest ind i Gallien, hvor de bliver nogle år og slår flere romerske hære. En del af germanerne når helt ned i Spanien. I år -101 sejrer romerne ved Marseille over teutoner og ambroner. Kimbrerne går nord om Alperne og mod syd, sandsynligvis ved Noreia, ned på Po-sletten. Her taber de år -101 til romerne i slaget ved Vercellae.

Om de tilbageværende haruder hører vi omkring år -60. Svebernes hær under ledelse af Ariovist har ifølge Cæsar ca 20% haruder. I år 5 møder Tiberius kimbrere ved Elbens munding. På et mindesmærke, som kejser Augustus lod opsætte i Tyrkiet, står bl.a: Kimbrer, haruder, semnoner og andre germanske folk fra samme egn bad ved gesandter om mit og det romerske folks venskab. Her nævnes dog ikke, at tre romerske legioner i år 9 blev udslettet ved Augustus' forsøg på at erobre landet øst for Rhinen.

Kejser Augustus forberedte også et angreb på markomannerne i Böhmen. De havde en anselig hær, og deres konge Marbod tog godt imod politiske flygtninge fra Romerriget. Dette krigstogt blev dog forhindret af et stort oprør i Pannonien (det østlige Østrig og det vestlige Ungarn) og Dalmatien (det nordlige Jugoslavien) i år 6-9. Disse områder var nyligt indlemmet i Romerriget, men stammerne havde stadig en stærk uafhængighedstrang.

De romerske legioner var ikke tilstrækkelige til at slå dette oprør ned og heller ikke velegnede til partisankrig. Der blev opstillet et antal nye hærenheder af lejetropper. Disse hærenheder kaldtes enten auxilia d.v.s. ekstra eller vexillatia d.v.s under fremmed flag. De var enten kohorter (fodfolk) eller alae (ryttere). De var opkaldt efter det område, hvor de var opstillet, og bestod af forskellige folkestammer fra de steder, hvor enheden havde været stationeret. Man kender f.eks Cohors II Raetorum. Raetien er Schweiz.

Ved Negau er der fundet nedgravet en samling våben, herunder 22 hjelme. Figur 99 viser nogle indskrifter fra hjelmene. Bogstaverne er alpine og ligner mest norisk. Indskrift a lyder HARIGASTI TEI V A III IL. Det regnes for den ældste germanske indskrift. At sproget er germansk, ser man af lydene H, G og T i begyndelsen af trykstærke stavelser. Det er resultat af den germanske lydforskydning fra de tilsvarende indoeuropæiske lyde K,H og G. Den er tydet således: Hærgæst Tei Vexillatio Alarum III Illyricum. Tei betegner nok fadernavnet i genetiv. Illyrien er den gamle betegnelse for det nordlige Jugoslavien.

Romertallene på a f.eks. XIIX = 18 kan muligvis betyde nummeret på en bestemt afdeling i alaen. Forekomsten af romertal gør det usandsynligt, at Negaufundet skulle være en ofring af krigsbytte under kimbrertoget i år -113. Området lå dengang uden for romerriget, og der var ingen romerske hærenheder.

Indskriften b på en hjelm til fodfolk lyder K ERUL. Den kan tydes som: Centurio erul. Eril betegner en høvding, der udfører ofringer og magiske

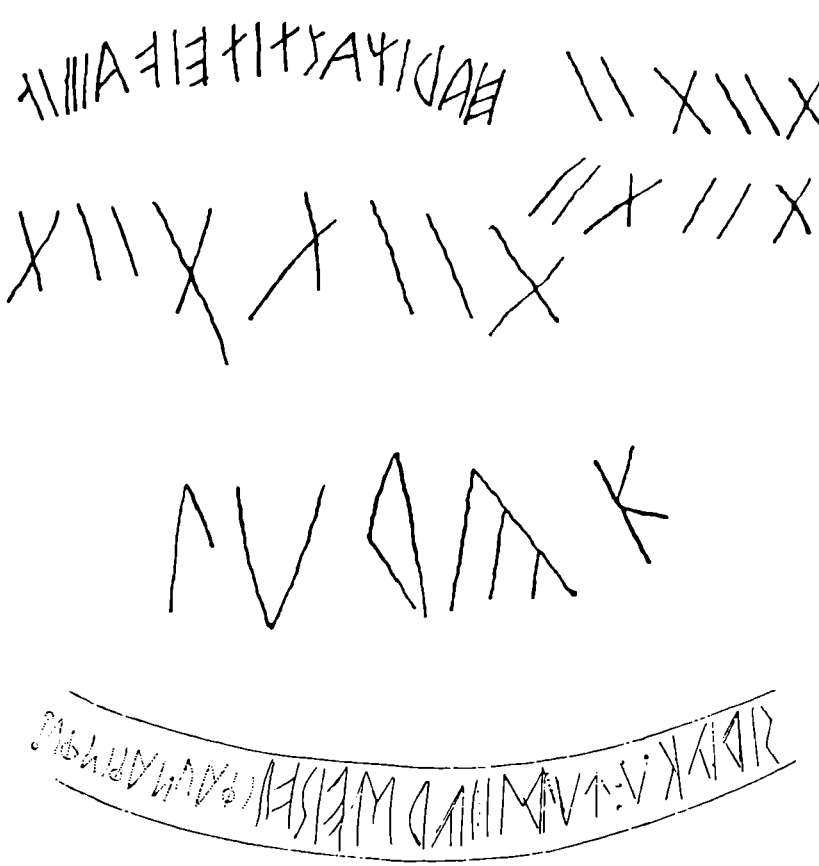

99. Indskrifter på hjelme fra Negaufundet. Egger: Österreischishes Akademie der Wissenschaften. Philosophische-Historische Klasse. Anzeiger 96,1959,5.

handlinger. Indskrifter i det nordgermanske område tyder på, at eril her har været en almindelig betegnelse. Stammenavnet herul findes ikke på germansk område. Det må være de sydlige folks betegnelse for stammer, hvis anførere var eriler. Denne indskrift er også germansk. Det modsatte C er et almindelig romersk symbol for centurio, en afdeling fodfolk på oprindelig 100 mand. Afdelingen er her under førerskab af en erul.

Det mystiske folk herulerne omtales i forbindelse med kampe mange steder i Europa, uden at man har kunnet finde deres oprindelsessted.

Omkring år 280 hører vi, at heruler sammen med chaucer, saxer og jyder deltager i røvertogter mod Gallien. Disse heruler må komme fra nordsøkysten ligesom de andre tre folk. Men de eneste kyststrækninger, der ikke er optaget af andre folk, er Wursten mellem Weser og Elben eller Ellæm syssel. Hertil er de kommet omkring år 200, en urolig tid i Slesvig.

I år 476 kommer herulske ambassadører til vestgoterkongen i Bordeau »fra det tangfyldte fjerneste hjørne af det kolde ocean«. Herulerne får lov at slå sig ned på Galliens kyst. En rejsende fortæller, at »herulen med de stålblå (d.v.s. hjelmklædte) kinder« færdes i Bordeau. Medoc, der ligger ved kysten nær Bordeau, har en del stednavne med nordisk klang: Hourtin (hærting?), Saumos (hjem?), Hostens (hærsten?), Jalle (galge?).

Procopius var sekretær for den østromerske feltherre, i hvis hær der kæmpede mange heruler. Han beretter, at herulerne i Pannonien dræbte deres konge og sendte folk hjem til øen Thule for at finde en konge fra den gamle kongeslægt. De drager sydpå med en konge, men denne dør af sygdom undervejs. De må igen mod nord, og denne gang tager de to brødre af kongeætten med: Todasius og Aordo.

Procopius fortæller også, at en gruppe heruler i 512 under ledelse af kongsættede høvdinge vandrede til de yderste egne af den beboede verden. De kom gennem slavernes folkestammer til vide, menneskетomme egne, der var forladt af germanerne. Endelig nåede de til varnerne. På den anden side af dem vandrede de forbi danernes folkestammer, uden at barbarerne øvede vold mod dem. Da de var kommet til havet, indskibede de sig og landede på øen Thule og blev boende der. Mellem indbyggerne af Thule er göterne en folkerig stamme. Nær dem slog de indvandrede heruler sig ned.

Varnerne må høre hjemme ved Varnowfloden, der udmunder ved Warnemünde. Danerne består af flere stammer, hører vi, og de sad efter al sandsynlighed bl. a. på Skåne og Sjælland. Thule betegnede landet længst mod nord, og det var Sverige nord for de midtsvenske søer og Norge. Her har nogle af herulerne haft hjemme. Langt de fleste af eril-indskrifterne er fundet netop her, og de er fra 500-tallet.

Med denne store spredning kan herulerne ikke være een stamme. Det må være en betegnelse på flere mindre stammer, der har fælles træk. De har talt vestgermansk, kendt runer, haft en gammel religion og sendt folk i romersk krigstjeneste. Herulerne var kendt for, at de ikke lod sig kristne. De overtalte deres enker, syge og gamle til at begå selvmord.

Efter hvad vi ved, var de herulske stammer ikke organiseret i større kongedømmer. I tilfælde af krig måtte hele stammen kæmpe. Men de havde bevaret en gammel religion, med baggrund i den nordiske kulturelle storhedstid i yngre bronzealder.

Jordanes skriver i goternes historie år 550, at danerne fordrev herulerne fra deres bopladser. Det er måske det, der viser sig ved, at den sjællandske nord-syd-gravskik i yngre romertid føres til Fyn. I ældre romertid før år 200 var danerne ikke kommet til Danmark. De herulske stammer har da omfattet hele det skandinaviske område øst og nord for Århus.

Tilbage til Negauindskrifterne. Indsskriften c på en tredie hjelm lyder: SIRAKU TURLI IARMEISVI, DUBNIBANUABI. Dette er ikke germansk. De tre første ord er en indskrift for sig selv. Det kan være stammenavn, personnavn og fadernavn. Sirakerne var en sarmatisk stamme. Jarimar kendes fra kong Jarimar af Rügen og kan være et sarmatisk navn. Endelsen på i er genetiv. Det sidste ord er skrevet i modsat retning. Jeg gætter på, at det er personnavn og fadernavn i genetiv. Banu er også navnet på en sarmatisk konge i Ungarn, der blev undertvunget af hunnerne. Man ved, at sarmater i år 6 angreb det romerske Moesien (Bulgarien). De har altså været til stede i området.

Negaufundet viser, at germanere har været i romersk krigstjeneste i Pannonien. Den gamle handelsrute for rav kommer her igennem. Germanere har antagelig haft kontakter til dette område lige siden bronzealderen. I Pannonien var der mange slags folk. Her blev det noriske alfabetet brugt til omkring år 50, da latin blev enerådende. Germanerne fik her kendskab til de noriske bogstaver og så, at de blev anvendt til magiske formål.

Hobyfundet er fra samme tid. Det viser, at germanere fra Lolland har været i romersk krigstjeneste med hovedkvarter i Mainz. Romerne kan have betegnet dem som heruler. Det var krigstid. Kimbrerne og andre jyske stammer som haruderne har haft deltagere i krigen på romernes side. De mest heldige har vundet guld. Guldet til det lange guldhorn kan stamme fra kimbrertoget i år -113. Men mere sandsynligt er det, at det stammer fra den pannoniske krig omkring år 8.

Tacitus omtaler, at »kimbrerne bor i den store havbugt helt ude ved oceanet.« Det må være i nærheden af Elbens munding. Deres stat er i dag lille af størrelse, men vældig af anseelse. Vidt og bredt findes endnu spor af deres svundne storhed. Tacitus nævner herefter respektfuldt romernes mange kampe mod germanerne.

100. Ptolemæus kort. Bilag til Bruun: »Tacitus Germania«

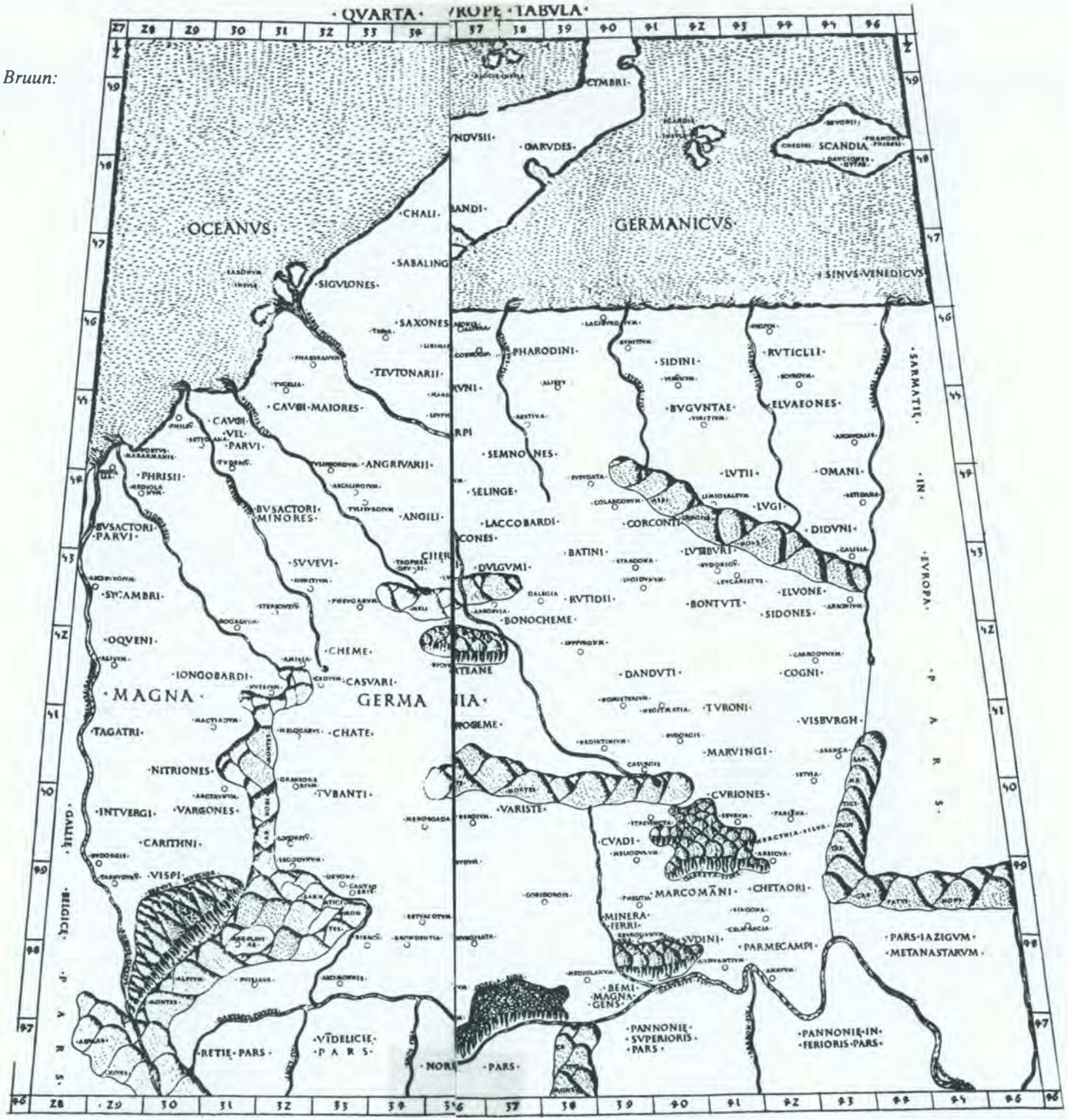

Ptolemæus placerer kimbrerne i Jylland. Se figur 100. Det passer nogenlunde med Tacitus' beskrivelse. Der har altså stadig været kimbrer eller nærtbeslægtede folk i Jylland omkring år 100.

Når Tacitus nævner kimbrere, skal man tage i betragtning, at mange romere brugte kimbrere som en betegnelse for flere jyske stammer. Et andet eksempel på dette har vi i den latinske indskrift MERCURIO CIMBRIANO= den kimbriske merkur. Indskriften er fundet i Mainz, i Miltenberg og i Heidelberg og stammer fra 100-tallet.

Det er uklart, hvilken gud der er tale om, da gudens germanske navn ikke nævnes. Odindyrkelsen kommer først frem omkring år 500. Den germanske gud, der mest ligner den romerske Merkur, er Loke eller Lug. Cæsar skriver, at den vigtigste gud for keltere og germanere er Merkur. Lug er en af de mest kendte keltiske guder.

Norikerne ernærede sig i stor udstrækning ved fremstilling og bearbejdning af metal, især jern, bly,kobber og sølv. Sarmater, som vi ved var tilstede i Pannonien, er kendt for handel med guld og forarbejdning af guld.

Det lange guldhorn må være fremstillet af en guldsmed med norisk tradition. Dette fremgår af de noriske bogstaver, men også af stil og indhold. F.eks. er anvendelsen af de mange menneskefigurer ikke typisk germansk. Delfinerne er en sydlig tradition. Se figur 7. Figur 101 viser en del af en vase fra yngre stenalder fra Ljubljana. Her ser vi den samme bort som på det lange guldhorn Skønt vasen er fra en langt ældre tid, kan borten være en lokal tradition.

101. Del af vase fra Ljubljana, Jugoslavien. Stenalder. Hoernes: »Urgeschichte der bildenae Kunst in Europa«, tavle 7.

Figur 102 viser en dekoration på en kedel fra det sydlige Østrig, omkring år -550. Her ser vi fisken, der spytter en mand ud. Indholdsmæssigt er det samme brug af fiskesymbolet som på det lange guldhorn. Vi ser også bue-

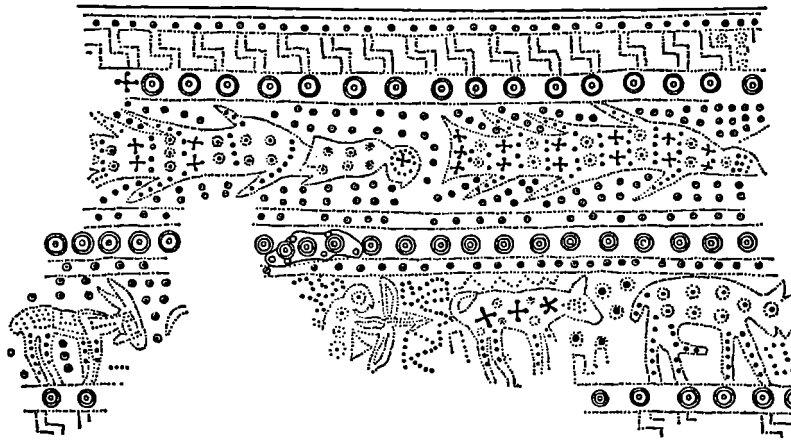

102. Dekoration på kedel fra Klein-Glein i Sydsteiermark, omkring år -550. Smid: »Prähistorisches Zeitschrift 24, 1933«, side 219.

skytten og foran buen en barnelignende figur. Noget lignende ses på det lange guldhorn.

Guldhornet må være fremstillet til germanere. Det fremgår af, at sproget er germansk. Desuden var det germanerne, der brugte drikkehorn. Dobbeltslangen spiller en afgørende rolle på hornet. Den er et typisk germansk symbol og næppe benyttet på denne tid af lokalbefolkningen i Østrig. Endelig ville guldhornet næppe være blevet bevaret i flere hundrede år, hvis det ikke var en del af den germanske kultur.

Den kimbrerhøvding eller anden høvding fra Jylland, som hornet er fremstillet til, har altså benyttet en guldsmed med norisk tradition. Men derfor kan hornet godt være fremstillet ved Mainz eller i Jylland. Der hvor guldet er, følger guldsmede med.

På grund af den noriske tradition og det noriske alfabet kan hornet ikke være fremstillet flere generationer efter den pannoniske krig. Det må være fremstillet i perioden år 0-50.

Kimbrerne må have været stærke både fysisk og åndeligt for at lede de store vandringer. Det fremgår også indirekte af Tacitus' respektfulde omtale af dem. Andre stammer fra Jylland som haruder og heruler, der havde en lignende kultur, er antagelig omfattet af Tacitus' betegnelse kimbrere. Disse stammer havde folk i romersk krigstjeneste, hvor de kan have stiftet bekendskab med det noriske alfabet. For herulernes vedkommende fremgår dette af K ERUL indskriften.

Det er sandsynligt, at runekredsen er opfundet af en spåmand og præst, en eril, der var kimbrer i Tacitus' betydning, d.v.s. tilhørte en jysk stamme. Det må være sket i årene 50-100, idet vi allerede omkring år 200 ser en stor geografisk spredning af runerne og flere forskellige former for runetegn. Derefter er kendskabet til runekredsen spredt til spåkvinder og præster i andre stammer. Ved svebernes ting hos semnonerne blev runerne sikkert brugt til spådomme og andre magiske formål.

Som en mulighed for runernes oprindelsessted vil jeg pege på den stamme, der boede i det gamle Ellæm syssel i Nordslesvig. Det omfatter vestkysten fra Ribe til Tønder og østkysten fra Haderslev til Sundeved inklusiv Als. For det første fordi det lange Guldhorn er fundet her og formentlig har tilhørt dem.

For det andet fordi det eneste religiøse centrum i Norden, vi kender til, er »en ø i oceanet« ikke langt fra anglerne, altså Als, gudeøen. Et andet tegn på religiøs aktivitet i Ellæm syssel er, at byerne Løgumgårde, Süderlügum, Nørreløgum og Østerløgum ligger her. Det må være guden Lug, der blev dyrket. Den religiøse aktivitet blev senere kristen ved placeringen af et kloster ved Løgumgårde. Det blev til byen Løgumkloster.

For det tredie fordi kimbrerne og andre herulske stammer kommer her igennem på deres vej ned til Romerrigets grænse. Hvadenten de tager den jyske hærvej eller kommer med skib, skal de over til Vestkysten her. Slesvig og Holsten var umulige at trænge igennem på grund af sumpe og urskov. Den lette skindbåd med ekstra trækøl til at slæbe den på kender vi fra bronzealderens helleristninger, se figur 32. Den har nok stadig været brugt. Det var ikke vanskeligt at slæbe båden over vandskellet i den østlige ende af Nordslesvig og derefter sejle ned ad Kongeå, Bredeå eller Vidå. Herefter gik turen ned langs vestkysten og op ad Elben.

De kimbrer og heruler der vendte tilbage fra romersk krigstjeneste kom jo samme vej. I betragtning af den trafik, kan man let forestille sig, at nogen i stammen havde kendskab til det noriske alfabet. Hvis runekredsen er opfundet her, har den let kunnet spredes til herulerne. Stammen eller nogle af stammerne i Ellæm syssel var selv kimbrere i Tacitus betydning og heruler i den betydning, vi har valgt. Vi skal senere vende tilbage til stammeforholdene i Slesvig.

Runetegnene er udformet med det noriske alfabet som udgangspunkt. Disse tegn stod for lyde. Der måtte tilføjes nogle tegn for vestgermanske sproglyde, nemlig runerne W,J,Æ og Ng. Tegnene for disse runer er tidligere brugte germanske tegn. De tre sidste indeholder dobbeltslangesymbolet.

Men tegnene var også begrebstegn, brugt til magiske formål som f. eks spådomskunst. For at passe i det germanske verdensbillede måtte der være 24 tegn i en bestemt rækkefølge.

Desuden måtte nogle tegns udseende ændres lidt, så tegnet kom til at ligne det begreb, det stod for. F.eks skal K-tegnet ligne en hånd svarende til, at det fønikiske ord for hånd, kaph begynder med k-lyden. Det germanske ord, der begynder med k-lyden, er kauna = horn. Tegnet måtte ændres til K-runetegnet, der mere ligner et horn. Noget tilsvarende gælder Th-runetegnet, der skal ligne en torn, for N-runetegnet, der skal ligne opstigning, for P-runetegnet, der skal ligne et skib, og for B-runen, der skal ligne bjerge.

Vi skal kort omtale de såkaldte Kök-Turki-runer. Syd for Bajkalsøen ved floden Orkhon er der fundet indskrifter fra årene 500-800 med runelignende bogstaver. Sproget er en tidlig tyrkisk dialekt og der hører andre lyde til tegnene end dem vi kender fra germansk. Dog vil jeg nævne, at Æ-runetegnet har lyden Æ. Rh-runetegnet har lyden ch, hvilket er næsten den samme lyd. J-runetegnet forekommer i en afvigende form, hvor begge buer åbner mod venstre, men lyden er Yj. Endelig forekommer W-runetegnet med en Y-agtig lyd.

Kök-Turki-runerne har også tegn, som ikke findes i runerækken. Man har ikke kunnet give nogen forklaring på Kök-Turki-runernes oprindelse. Man kan tænke sig at den tyrkiske stamme har fået kontakt med germanere. De runetegn, der er overført mest uforandret, er dem med lang germansk tradition fra før runekredsens opfindelse.

De ældste runeindskrifter

I Vehlingen ved nedre Rhin er fundet en pokal fra år 50-150 med indskriften TIIIU. Betydningen må være guden Tiu. Det fremgår af det tredobbelte I, at der ikke er tale om egentlige runer. Indskriften kommer fra en svebisk stamme.

Der har været lokale varianter af runetegnene, især i den første tid efter runekredsens opfindelse. Der var jo ingen skoler, hvor spåmænd kunne blive undervist i runerne. Man kan sammenligne med folkemelodier, der spilles lidt forskelligt af forskellige landsbyspillemænd.

I Meldorf i Vestholsten er fundet en pragtbøjlenål fra år 30-50. Indskriften vil jeg tyde IRILI= Erilens. Det vil sige viet til guderne af offerpræsten og dermed urørlig for andre. Det er ikke runer, for tegnet R er tydeligvis fra

et af de alpine alfabeter, muligvis norisk. Meldorfindskriften er foruden det lange guldhorn den eneste sikre forekomst af alpine bogstaver i Slesvig-Holsten. I Frøslev nær den dansk-tyske grænse er der dog i en kæmpehøj fundet en træstav med en uklar indskrift. Jeg vil tyde den som ERhI-LARh= Eril. Tegnet for E kan ikke være en rune, men er tilsyneladende af den alpine type. Tegnet for Rh kan være runen Rh, men det er jo det samme som norisk G.

Indskriften på Kårstadstenen i Vestnorge lyder EKALJAMARKIRh BAIJ?IRh = jeg fremmedlænding bojer. Efter romernes undertvingelse af markomannerne i Bøhmen valgte mange markomanner at flygte. Markomanner = bojere = bøhmere = bayrere, og markomannerne var også sveber.

Den ældste egentlige runeindskrift er fra omkring år 175 og ses på et spydblad fra en brandgrav i Øvre Stabu i Østnorge. RAUNIJARh = renderen står der, og det er vestgermansk. På dette tidspunkt hører Norge og Danmark sprogligt til vestgermansk kultur. Fjerner man den tryksvage vokal og Rh i slutningen af ordet, får man det tilsvarende ord på østgermansk RANJA = renderen. Denne indskrift er pudsigt nok fundet på et spydblad fra en brandgrav i Dahmsdorf i Brandenborg. Vi kan regne med, at Dahmsdorf-spydet er burgundisk.

Ideen med at skrive et magisk navn på spyddet er en almindelig germansk skik. Formålet er naturligvis, at runernes kraft skal styre spyddet mod målet. Og det kan nok være nødvendigt med lidt held og lykke til det. I Kowel i Østpolen er fundet et spyd fra omkring år 250 med indskriften TILARIDS = rider hen til. I Moos på Gotland er fundet et spyd fra omkring år 200 med indskriften GAOIS= den gøende. I Illerup ved Skanderborg og Vimose på Fyn er fundet tre lanseblade fra omkring år 200 med enslydende indskrift WAGNIJO= den kørende.

Lansebladene med den sidstnævte indskrift er en del af store ofringer af krigsudstyr i moser i vestgermansk område ca år 200. Men indskriften er østgermansk, og spydets navn er hunkøn, da det ender på o. De ofrede våben er ifølge arkæologerne fra Halland eller området nord herfor. Den fynske gravskik med jordfæstegrave i østvestretning føres i denne tid til Nordslesvig og Sydjylland og fortrænger delvis ligbrænding. Områderne ved Lillebælt affolkes. Den sjællandske og langelandske gravskik med nordsydgrave føres herefter til Fyn. Dette kan tolkes således, at nye stammer eller nye høvdingeslægter rykker ind fra østgermansk område. De sjællandske nordsydgrave må tilhøre danerne, som fra omkring år 250 var konger i Skåne og på Sjælland.

Fra krigsofret i Torsbjerg mose i Angel ca år 200 har vi en lærerig indskrift. Indskriften findes på bagsiden af en bronzeskjoldbule, altså usynlig, hvis skjoldbulen var monteret på skjoldet. Det fremgår også af indridsningen, at den er foretaget efter en stærk ødelæggelse af skjoldbulen. Indskriften er altså foretaget med henblik på ofringen. Der står AISGRhH = Aisger. Her ser vi verbet aisa = fremstorme, som omtalt under I-runen. Det bekræfter kendskabet til dette verbum på angelsk. Ger= spyd har vi i germaner. Personnavnet kendes i dag som Asger.

Meget interessant er kombinationen RhH, brugt til at betegne bagtunge-r. Bagtunge-r i slutningen af ord findes kun på vestgermansk og på nordisk på den tid, da runekredsen bliver opstillet. Og Rh-runen bruges ikke i slutningen af ord på østgermanske runeindskrifter bortset fra de nordiske. Det bekræfter, at runekredsen ikke er opfundet af østgermanere, for Rh-runen har navnet AlgiRh.

Fra Torsbjerg har vi også et sværdskedebeslag, se figur 85. Indskriften lyder OWLThUThEWARh NIWAJEMARIRh = Ulls tjener, aldrig skåner den berømte. Indskriften er en bekræftelse på, at Ull-guden var kendt i Angel. Det menes at de våben, der blev fundet i Torsbjerg, stammer fra området mellem Rhinen og Elben, men indskrifterne er nok angelske.

De fleste runeindskrifter på offerfund er sandsynligvis udført netop med ofringen for øje. Med denne indskrift bliver guden gjort bekendt med, hvem der ofrer, så ofreren kan høste belønning i livet eller døden. Det meget omstridte verbum tawija forekommer kun ved offerfund. Jeg vil vove at påstå, at det betyder at foretage vielse. Forstavelsen har vi i tysk tat = handling. Vi betyder at gøre urørlig ved at give til guderne. Det vil i reglen sige til jorden eller vandet. Forstavelsen ta betegner, at handlingen er udført, altså en bøjning af verbet i førnutid.

Fra Illerup har vi et skjoldhåndtagbeslag af sølv med indskriften NIThIDO TAWIDE = Den nidkære har viet. Et andet beslag af nøjagtig samme type har indskriften LAGUThEWA = Lugs tjener. Det er vel den lokale vestgermanske befolkning, der har foretaget ofringen. Personnavnet med o-endelse er da hankøn. Personnavnet med a-endelse er hunkøn, men det kan godt tænkes, at det er en kvinde, der ofrer metalbeslagene.

Fra Stenmagle har vi en trækiste fra ca år 400 fundet i en mose på Sjælland. Indskriften lyder HAGIRADAR TAWIDE = Hagråd har viet. Det er næppe rimeligt at forstille sig, at Hagråd ville skrive, at han fremstillede kisten. Kisten har sikkert indeholdt levnedsmidler eller tekstiler, og det var dem, Hagråd ofrede.

Endelig har vi indskriften på det korte Guldhorn fra Slesvig fra omkring år 450. Vi skal senere vende tilbage til teksten, der lyder EKHLEWAGASTIRh HOLTIJARh HORNA TAWIDO = Jeg, Livgæst af Holteslægten hornet har jeg viet. O-endelse skyldes, at jeg er 1.person ental. Det fremgår af hornet, at det ikke er hornets skaber, der har udført indskriften.

Ordet Wija (han vier) forekommer på et spænde fra Vimose. Ordet wiju (jeg vier) forekommer på Kragehulspydet, omtalt under H-runen.

Fra Pietroassa i Rumænien har vi rester af en guldhalsring med indskriften GUTANI O WI HEILAG = Goternes arv indviet hellig. De to forkortede ord i midten er desværre lidt utydelige. O står for odel= arv. På germanske sprog betyder viet bundet til guderne. Hellig betyder hel eller fuldkommen.

Ringen var del af en større guldskat. Den stammer formentlig fra år 375, da vestgoternes konge Athanarik flygtede fra hunnerne. Indskriften er foretaget ved nedgravningen af skatten.

Runerne blev oprindeligt brugt på træ, men omkring år 200 ses de på luksusgenstande af metal, f.eks. på pragtbøjlenåle (fibler). De rige fund i Stevnsområdet viser, at det er tidens økonomiske magtcentrum i Danmark. Det klart, at runerne har fundet vej til de rige høvdinge på Stevns. På dette tidspunkt var kongerne her heruler, men omkring år 250 overtager danerne magten. Stilen ændrer sig, se figur 103. Runeindskrifter mangler fra Sjælland, og efterhånden som danerne overtager områder i Danmark, forsvinder brugen af runeindskrifter i disse områder. Guldhornsindskriften er faktisk den sidste kendte i Danmark.

Fra de følgende århundreder er der fundet mange runeindskrifter i Norge, Sverige og Tyskland og andre lande med germaner. Først fra omkring år 800 ser man igen runeindskrifter i Danmark, og da er det den nyere runerække med 16 runer.

Daner

For at forstå danernes egenart og de østgermanske kulturtræk er det nyttigt at se på sarmaterne. Vi tager udgangspunkt i kurgankulturerne, der eksisterede på Kasakstans stepper fra år -4000. Desværre kender vi ikke navnene på mange af disse nomadefolk. Når en stamme allierer sig med en stærkere stamme, tager den ofte dennes navn, jævnfør jyderne i England. Et folk kan have flere navne.

Aristeas har omkring år -650 foretaget en rejse i området, og den beskrives af Herodot. Herunder omtaler han issedonerne, der bebor den centrale

103. Sølvbæger fra Vallø på Sjælland. Foto fra Nationalmuseet.

del af Kasakstansteppen. Men det fortælles, at de er blevet fordrevet fra deres tidligere land i Altai, der ligger længere mod øst.

Han nævner, at kvinderne har samme magt som mændene. Vi ser her en overlevelse af moderretten. Det samme gælder for flere folk, f.eks. sauromaterne, der omtales som blandinger af skyter og amazoner. Stammerne længere mod vest kaldes sauromater, men de er egentlig ikke væsensforskellige fra sarmaterne. Kvinderne ledsager deres mænd til hest på jagt og i krig. Kvinderne er også præster. Disse oplysninger bekræftes af rige kvindegrave.

Herodot beretter også, at issedonerne ofrer, koger og spiser nytteløse gamle i stammen. Deformation af levende spædbørns kranier til en mere langstrakt form ses mange steder i Europa, hvor sarmaterne har slået sig ned. Begravelsesformen er jordfæste af forskellig type, afhængig af stammeforhold. Der er stor klasseforskel i gravene.

Issedonerne har muligvis opfundet de karakteristiske trekantede pile, som også skyterne tog i brug. Børn blev tidligt trænet i brug af våben og i ridning. Udsmykning af metalarbejder er i den sibirisk prægede dyrestil

104. Pokal fra Trojany ved Odessa ca. år 50. Historiska Museet: »Guldet från Stappen«, side 113.

med hjorte, elsdyr, heste og griffer (en blanding af løve og rovfugl). I modsætning til skyterne, blev de ikke påvirket af græsk stil. Fremstilling af og handel med guld, bronze og jern er en del af issedonernes kultur.

Issedonerne talte et iransk sprog ligesom de omgivende folk. Ved oprettelsen af det persiske rige omkring år -500 blev issedonerne indvolveret i kampe, idet persernes magt strakte sig helt til Aralsøen. Hos Zaratustra står der, at hans religion vandt tilslutning bl.a. hos danerne. Vi har grund til at tro, at danerne er et folk noget lignende issedonerne.

På østsiden af det Kaspiske hav boede daher(stavet med h) ifølge græske oplysninger. Ifølge arkæologerne levede det derboende folk af fiskeri og kvægavl. Der har muligvis været tale om daner.

I år -330 blev perserriget erobret af Alexander den Store. Det gav anledning til, at massageterne sydfra besejrede og fordrev issedonerne, som drog

105. Bæltespænde fra Kobanområdet. Sulimirski: »The Sarmatians«, figur 37.

106. Dragtbeslag fra Kobanområdet. Historiska Museet: »Guldet från Stäppen«, side 72.

mod vest. Issedonerne kendes nu under navnet sarmater, men også under stammenavne som aorsier, alaner, roxolaner, siracer og iazyger m.fl.Sarmaterne overtog områder ved Volga og området ved Kobanfloden nordvest for Kaukasus. Samtidig udvikledes kampteknikken. Sarmaterne gik over til lanser, rustning og stigbøjler. De første stigbøjler er fundet hos sarmater. Skyternes land nord for Sortehavet blev omkring år -200 erobret af sarmaterne.

Som et eksempel på sarmatisk kunst skal vi se en pokal fra Trojani ved Odessa fra ca år 50, figur 104.

Figur 105 viser et bæltespænde fra Kertj ved Koban. Det indeholder et såkaldt tamga- tegn. Her består tegnet af tre ben, to arme og et hoved med horn. Tamgategnene må ses på baggrund af, at der i Kobanområdet var en væsentlig indflydelse fra iransk religion. Det er nok de seks udødelige kræfter, vi ser. Hornene er uens, hvilket kan symbolisere de to verdensånder.

Figur 106 viser et dragtbeslag af guld fra en kæmpehøj i Kertj. Da det er fra omkring år -350, er det skytisk. Det ses også, at stilen er græsk naturali-

stisk. Men sarmaterne brugte også dragtbeslag og drikkehorn. Herodot beretter om den afbildede ceremoni:

Når skyterne sværger hinanden troskab, gør de således: De fylder en pokal med vin blandet med deltagernes blod, som man har tappet ved at stikke med en syl eller skære med en kniv. Til sidst dypper de i drikken et sværd, pilespidser, en økse, et spyd, og efter at have udtalt talrige besværgelser, tømmer de pokalen.

Massageterne, der nu kaldes alaner, overtog omkring år 100 området nord for Sortehavet fra anterne, også kaldet aorsier. Vi vil nu kalde alle de iranske stammer for sarmater. Nogle af sarmaterne kom helt til Galizien i Polen og til Leipzig i Tyskland omkring år 0. Her ser man de første jordfæstegrave på germansk område. Skeletterne er høje, og man ved, at sarmaterne var høje og lyshårede. Langobarderne støder på deres vandring ned ad Elben ca år 300 på anterne. På Ptolemæus kort figur 100 ser vi ved Galizien stammenavnet diduni og byen Setidana. Nær Leipzig ser man stammen danduti. Desuden har man netop i disse to områder fundet mange flere deformerede kranier end andre steder. Det tyder på sarmaternes tilstedeværelse.

De første jordfæstegrave på germansk område er rigt udstyret og viser de voksende klasseforskelle. Tidligere boede kun slægtninge på bopladsen. Jord, kostbarheder og krig var fælles. Beslutninger blev taget på folkeforsamlinger. Men i løbet af jernalderen vokser familiens privatejendom, først med kvæg, siden jord, guld og andre kostbarheder. Slaver er også kapital, men de bruges f.eks. ikke hos sarmaterne.

Krigshåndværket bliver lønsomt for specialister. Høvdinge omgiver sig med unge krigere, der ofte tilhører andre slægter. Derved dannes såkaldte følgeskaber af professionelle krigere. For at udsuge bondebefolkningen kræves stadige krige. Herigennem kan krigerhøvdingen kræve beskyttelsesafgifter af sine egne bønder og plyndre fremmede bønder. De almindelige bønder har ikke overskud til militær træning og udrustning. Der opstår et aristokrati af rige adelslægter.

Stammehøvdingene blev mere interesseret i at følge moden hos de rige og mægtige fremmede høvdinge frem for at følge stammens skik. Indgifte med andre fyrsteslægter var en nødvendighed for at få politiske alliancer, men det gjorde adelen adskilt fra bønderne. Nye kulturpåvirkninger som f.eks. nye gravskikke har også bredt sig ved indgifte.

Sarmaterne i Polen og andre steder har udgjort en overklasse, der var rig på guld og erfarne krigere. Slaverne har været underklassen. Det har dog

ikke været et slavesamfund. Det er karakteristisk, at de sarmatiske tamgategn forekommer i polske adelslægters våben og hos det gamle russiske dynasti rus, der stammer fra Kief.

Østgermanerne er de første germanere, der tilegner sig den nye livsstil. Det hænger sammen med deres mange vandringer og presset østfra. Hos goterne har kongen betydelig magt allerede på Tacitus' tid og i endnu højere grad under østgoterkongen Ermanrik, men det er dog stadig et stammesamfund. Et egenligt feudalsamfund ser man først med kristendommens indførelse.

Omkring år 355 erobrede hunnerne områderne ved Sortehavet. Nogle af alanerne fortrak op i Kaukasus. De lever der den dag i dag under navn osseter. Navnet betyder aser. Den samme ordstamme har vi i issedoner= asegjort, anter = fra anerne og sarmater = asernes slægtninge. Osseternes sagn er omtalt under rytteren på 6. billedring. Det skal tilføjes, at folkets moder Satana spiller en afgørende rolle i heltesagnene. Osseternes sprog har ordet stur = stor.

Romerne gjorde i stor udstrækning brug af sarmatisk rytteri. Serber menes at være en betegnelse for sarmater. Da de udgjorde den herskende klasse blandt et flertal af slaver, er betegnelsen serber blevet hængende. Men sproget er blevet slavisk. Endnu findes nær ved Leipzig en rest af sorber, der har et slavisk sprog. Noget tilsvarende gælder betegnelsen kroater, der også oprindeligt var en betegnelse for sarmater.

En del sarmater blev indkorporeret i hunnerhæren. Hunnerne brugte sarmater til guvernører. Mange stednavne i Midt- og Østeuropa er opkaldt efter sarmaternes betegnelse for befæstet by. Kotzen, Chotyn o.lign. Andre sarmater flygtede til fjerne egne.

I år 375 knuste hunnerne det mægtige østgotiske rige. Nogle af østgoterne og sarmaterne drog derefter ind i romerriget, hvor de besejrede og dræbte den romerske kejser Valens i år 375. Det banede vejen for østgoternes endelige sejr over Rom i år 410. Sarmaternes rige i Sydpolen blev knust af hunnerne i 410. År 43o havde hunnerne erobret Ungarn.

Ifølge en romersk beretning fra 448 havde hunnerkongen fornylig til sit rige føjet øerne i oceanet. Det er formentlig Skåne og de danske øer, der sandsynligvis blev administreret af Attilas allierede, danerne. På Langeland har vi stednavnet Humble = Attila. Navnet Odense kan forklares ved, at Attila påbød dyrkelse af døds- og åndeguden Odin. Odin minder i karakter om Attila, og kunne identificeres med ham. Men danerne var selv asedyrkere.

Ved Bråvalla i Sverige er der fundet en guldmedalje, der formentlig er givet af Attila til nogle af hans krigerhøvdinge. Se Dan Hemming: »Guldhornenes tale«. Den ene side har portræt af Attila med deformeret kranium og indskriften ATTILA REX. På den anden side et billede af en ruinby og indskriften AQUILEIA. Medaljen er altså støbt efter Attilas ødelæggelse af Aquileia. Der er fundet eksemplarer af samme medalje både i guld, sølv og bronze forskellige steder i Europa. Fundet af denne medalje i Sverige bekræfter at Attila havde allierede i Norden.

Humble er ifølge Saxo den første konge over hele Danmark. Da Attila blev dræbt år 453 og hans rige faldt fra hinanden, har danerne benyttet sig af tomrummet og erobret resten af Danmark. Det fortæller heltesagnene om.

De omtalte navne for sarmater tyder på, at der har været en sarmatisk stamme med navnet daner. Ptolemæus' diduni betyder frembragt af aner ligesom isseddoner. Dan er en kortere form med samme betydning: af aner. Dan har også betydningen flod i tidligt indoeuropæisk sprog, men floden bringer også vand frem af moder jord. Ptolemeus by Setidana = danernes sæde viser deres tilholdssted ved Weiselfloden omkring år 150.

På denne tid havde alle de østgermanske stammer, vandaler, goter, burgunder, rugier, silinger og haddinger slægtsforbindelser og handelsforbindelser til nordgermanske områder. De rige daner er kommet fra syd. De var vikinger, der ernærede sig ved handel og røveri. De havde kolonier langs Østersøkysten og fik væsentlig indflydelse i Sydsverige og Østdanmark.

Den første omtale af danerne findes hos Aithikos, der omkring år 275 rejste langs Østersøens kyst. Hieronymus har omkring år 400 oversat Aithikos' Kosmographie fra græsk til latin, og der findes en udgave fra år 1853 af Wyttke. Aithikos besøger (kap 34 og 36) to øer ved grænsen til saxerne. De danner ligesom to fløjdøre indgangen til det store nordlige hav, og de er ved flodernes overstrømning blevet frugtbare. Det må være Usedom og Wollin ved Oders udløb, der er tale om.

Beboerne er de bedste skibsbyggere i verden. De laver skibe, som de kalder kolimfer. Det må være ordet køl = kjol = jolle. De er bygget af et træskelet, beklædt med skind og tætnet med beg. Men udenpå er de beklædt med udhamrede jernplader, der er loddet sammen. Skibene har undervandsspyd. Aithikos nævner flere opfindelser som jordbeg og ankre, som han heller ikke har set andre steder.

Beboerne kalder han meoparonitter efter navnet på et græsk langskib myoparon. De driver handel og sørøveri. Han omtaler flere gange, at han har mødt danerne, og at de er de bedste søfarere. Det er derfor sandsynligt, at beboerne er daner. Det omtales, at vædderskibene er bygget af Griphon, en stor mester i smedekunsten, af fødsel skythe. Her menes sandsynligvis sarmat. Grækerne kaldte imidlertid dem alle for skyther.

Aithikos har givetvis også mødt de søfarende folk, bosat ved Weichels munding ved Gdansk (bemærk navnet). Netop her findes de fleste hesteofre. Det må have været et hovedsæde for danerne.

Danernes afstamning fremgår af Ynglingesaga: Nord for Sortehavet ligger Svitjod, det store eller det kolde. Floden Tanais kommer nordfra i Svitjod og udmunder i Sortehavet. Den danner skel mellem Europa og Asien. Landet øst for Tanais delta kaldes Asaland eller Asaheim og hovedstaden i landet kaldes Asgård. Det var et stort blotsted, og høvdingen hed Odin. Han førte sin del af aserne bort derfra gennem Gardarike, Saxland, Jylland, Fyn til Svitjod, som de kaldte Manheim. Det store Svitjod kaldte de Godhjem.

Tanais = Don. Asien er altså opkaldt efter aserne d.v.s. sarmaterne. Svitjod = Sverige.

Danernes oprindelige iranske sprog er der kun få rester af i svensk og dansk. Pad = sti. Men sarmaterne har også kun udgjort en fåtallig herskerklasse ligesom hos de slaviske folk. F.eks. nævner Saxo, at nordjyderne til konge valgte den sjællandske kong Dan og derefter kaldte sig danskere.

Den kunstneriske udformning af pragtgenstande er præget af sarmatisk tradition. Der er fundet en del dragtbeslag af guld, især på Bornholm. De kaldes guldgubber. De svarer til dragtbeslaget på figur 106. Sølvbægeret fra Vallø på Østsjælland, figur 103 er præget af sarmatisk tradition. Sammenlign hestene på figur 104 og figur 103. På figur 103 har vi også tamgategn. Sammenlign med figur 105. Den såkaldte dyrestil, der bliver kendt i Norden i perioden år 400-1100 er tydeligt inspireret af sarmatisk tradition.

På figur 107 ser vi et dyrehovede af træ fra Vimose på Fyn. Dette hoved minder meget om den sibiriske dyrestil.

I Vimose har man også et griffhoved af bronze. Se figur 108. Som før nævnt stammer krigsudstyret i Vimose fra Sverige. Dette passer både tidsmæssigt og stedmæssigt med danernes tilstedeværelse i Østdanmark og deres erobringsforsøg på Fyn.

Man har forsøgt at forklare dyrestilen som inspireret fra Romerriget. Men de tidlige eksempler på metalspænder med dyreudsmykning er fun-

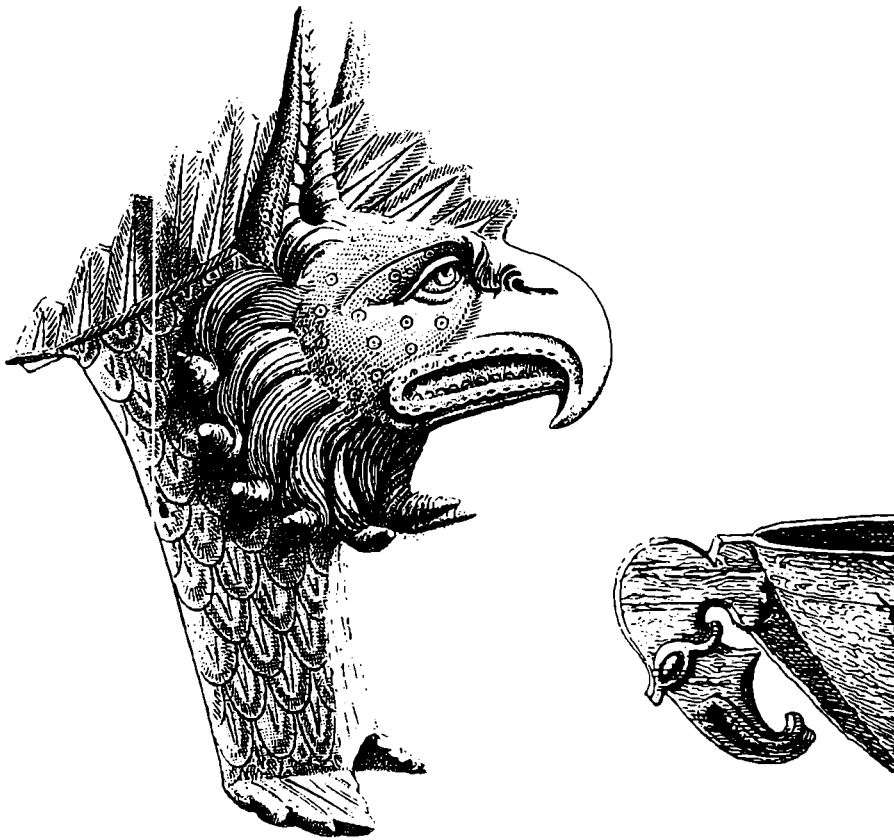

107. Dyrehovede i træ og 108. Griffhoved i bronze fra Vimose omkring år 250. Engelhardt 1869.

det i de romerske grænseegne. Det er netop der, hvor sarmatiske og germanske lejetropper var stationeret.

Hestetofringer er typiske for iranske folk og findes hos germanerne fra omkring år 0, hyppigst nær Gdansk, hvor danerne havde et hovedsæde, men også på Øland. På Bornholm er der fundet hesteoffer på den mark, som guldgubberne blev fundet på.

Vi bør også nævne, at de ældste sejlskibe i Norden er fundet på Bornholm. De ældste billeder af sejlskibe har vi på Gotlandstenene. Se figur 36. Vi må deraf slutte, at danerne har været de første, der brugte sejlskibe i Norden. På Bornholm og ved Gdansk har man fundet usædvanligt mange bautasten fra romersk jernalder.

Bautasten findes i store mængder i sarmaternes hjemland på stepperne. Mange af dem har helleristninger. Lignende stene ses fra ca år 400 på Gotland. Nogle af Gotlandstenene er udsmykket med heste, hvilket kan skyldes påvirkning fra sarmaternes kultur. Se også slangemoderen på figur 14. Denne ejendommelige figur kan være den sarmatiske gudinde Satana.

Rytteren og hornbæreren på det lange guldhorn tilhører samme tradition som den på Gotlandstenen figur 36. Det må være en sarmatisk tradition, der er overtaget af germanere. Sarmater og germaner kæmpede sammen i romersk tjeneste bl.a. i Østrig under den pannoniske krig. Symbolet på sjælens rejse til dødsriget har her været almindeligt kendt.

Da jordfæstegravene omkring år 0 dukkede op hos germanerne, var det først hos østgermanerne, der havde kontakt med sarmatisk kultur. Som tidligere nævnt kan man ikke af gravskikken aflæse religionen, men der er en vis sammenhæng. Jordfæstegravens fremtrængen følges således pænt med den krigerreligion, som vi kender i den nordiske mytologi med asegudeme.

Vi har forbindelse med det lange guldhorns billede af rytter og hornbærer omtalt osseternes forestilling om et helteliv efter døden. I den nordiske mytologi forestillede man sig, at livet blev forlænget med et helteliv i Valhal, hvor Odin var hersker. Her kunne man optræde med sit legeme og sit udstyr. Ligbrænding ville gøre det sværere for den døde at huske sit legemes form. Dette helteliv ville engang ende med en katastrofe, Ragnarok. Først derefter ville alle blive genfødt.

Asereligionens menneskebillede er ganske forskelligt fra det ældre germanske menneskebillede. Det sidste bygger på yngre bronzealders religion med livets kredsløb og den ottedelte vej. Her blev det enkelte individ genfødt i sin stamme. Alle individer var som fingre på stammens hånd. Den enkeltes hæder var den anseelse, han havde i stammens øjne. Stammerådet var øverste myndighed i stammen. I krigstilfælde deltog hele stammen i kampen. Guderne var mere eller mindre jævnbyrdige med hver sit ansvarsområde. Denne religion hører til i et samfund af mindre, isolerede stammer.

I asereligionen kunne det enkelte individ erhverve ry ved sin kampdåd eller ved gaver. Herskerne havde nok familie og en adelig slægt, men de herskede ikke kun over en stamme. Hirden bestod ofte af fremmede professionelle krigere. Den sociale status blev bedømt af Odin og var afgørende for rangfølgen i Valhal. I gudeverdenen var Odin enehersker. Denne religion hører til i et krigersamfund med konger og underkonger.

Krigersamfundet kan udslettes, hvorimod bondesamfundet genopstår hvert år. Valhal er en måde, at holde krigersamfundet i live efter heltenes død. Heltedigtningen forlænger også heltenes liv efter døden. Desuden afstiver disse digte efterkommernes prestige. Historisk viden findes først fra krigersamfundet, og det skyldes heltedigtningen.

I et dansk sagn hedder det, at da Odin var kommet hertil, sendte han Gefion til kong Gylfe i Sverrig. Han tillod hende at pløje Sjælland ud af hans land. Dette er en legitimation af danernes erobring af Sjælland. Men havde Gylfe ret til det?

De oldnordiske eddadigte om Helge Hundingsbane og Volsungesaga er interessante vidnesbyrd om danernes hjem på Sjælland. At fortællingen er meget gammel ses af, at aseguderne ikke forekommer, men derimod troldkællinger, jætter, slanger og valkyrier. Det er også karakteristisk, at helten Helge genfødes som en ny helt i næste digt. Helge er ikke historisk, men betegner blot den fuldkomne helt. Hans navn har jo også en vis lighed med Hagala = Herkules.

Helge er konge af Brålund, og fra flere kilder ved vi, at det er i Danmark. Ved Stevns ligger Bråby. Navnet kommer af bræge, brage og brovte. Her blev der talt højt.

Helges fader var Sigmund, Vølsungs søn, d.v.s. en vølsing eller volsunge fra Oders munding. Moderen Borghild var Brålunds herskerinde. I dåbsgave fik han Ringsted (Ringsted?), Sigarsvolde (Sigerslev på Stevns?) og Himmelvange (Himlingøje, hvor der er fundet pragtfulde kvindegrave?). Vi må regne med, at Sigerslev senere er hjemsted for den berømte kong Sigar og Siklingernes æt.

Det korte guldhorn

Det korte guldhorn blev fundet år 1734 i Gallehus på samme mark som det lange guldhorn. Hornet var kortere, idet kun de fem øverste ringe var bevarede. Alligevel vejede det ca. 3 kg ligesom det lange horn, idet det var bredere. Der foreligger tre uafhængige originale aftegninger af hornet. Krysings tegning ses på figur 109. Frosts tegning ses på figur 110. Paulli har tegnet hver ring for sig. På figur 111 ses 1. ring.

109. Krysings tegning. Foto fra Nationalmuseet.

ᛏᚨᚦᛁᛚᛞᛁᛋᛁᚾᚾᛁᛋᛏᛁᚾᛏᚨᚾᛁᚾᚾᛁᚾᚾᛁᚾ

110. Frosts tegning. Hamburgische Berichte von Gelehrte Sachen.1774.

112. Armring fra Jugoslavien fra omkring år -1700. Hoddinott: »The Thracians«, side 48.

spiral viser altså, i hvor mange år den viste person befinder sig i den viste livsfase.

Dobbeltspiralen i betydningen jordens givende og modtagende kraft har vi set i jægerstenalder i Ukraine figur 59 og i bondestenalder på Malta figur 71. Dette symbol har levet i tusindvis af år især i Sydøsteuropa. Fra bronzealderen kan vi tage guldarmringen fra Jugoslavien figur 112. Den stammer fra Otomanikulturen omkring år -1700. Ringen er udformet som en dobbeltspiral. Desuden forekommer der mange dobbeltspiraler i

dekorationen. Vi ser også de tre strømme som tre vulster og de seks udødelige kræfter som seks buler.

Den løbende spiral forekommer som regel i samme kulturer som dobbeltspiralen. Figur 66 viser den løbende spiral i bondestenalder i Rumænien. Også figur 112 har en løbende spiral og symbolet er meget almindeligt i Otomanikulturen. Hvis vi holder os strengt til venstredrejning, ser vi på figur 66 kun den venstredrejende udadgående spiral, svarende til livets komme. Figur 112 viser kun den indadgående spiral svarende til, at livet går ud. Men det er nok meningen at man skal dreje begge veje. Mange løbende spiraler viser faktisk vejen både ind og ud igen. Se f.eks Gotlandstenen figur 18. Den græske meanderbort har samme betydning.

I nordisk bronzealder er den løbende spiral simpelthen det mest almindelige ornament. Se solvognen fra Trundholm figur 6. Undertiden ses spiraler eller flammer i stedet for cirkler. Et så almindeligt symbol må have en bred betydning. Det stadig tilbagevendende lys og varmen er som en puls, der holder livet i gang. Også den jordiske ild er forbundet med tiden. Dagligt bruges husets arne til madlavning, lys og varme på bestemte tider af døgnet. I brozealderens svediebrug var ilden den rensende kraft, der ryddede skoven. Ved ligbrændingen blev legemet renset fra, og åndens liv begyndte.

Hinkende person

Figuren ligner en dreng. Han er påklædt og dermed et menneske. Han tager sig til foden og demonstrerer derved, at han er opmærksom på føddernes brug. Han lærer at gå og hvor han skal gå, at bruge lemmerne fornuftigt. Det tager ifølge den løbende spiral normalt 8 år.

Det er blevet foreslået, at personen er en schuhplattler, der danser og slår sig på fødderne. Det er meget muligt, at det skal forestille en danser, der måske danser en i samtiden kendt rituel dans. Man kan her nævne, at årets begyndelse traditionelt indvies med hinken. Solguden Baals præster indledte festen for den nye ild med at hinke om alteret. På en helleristning fra Tegneby, Bohuslen ser man en hinkende person med lys i brystet. Se figur 113. Efter gammel islandsk skik blev thorri = januar indledt ved, at bonden hinkede rundt om gården. Se også den hinkende unge solgud Ull på brakteaten figur 30. Solen danser pinsemorgen, og helligånden kom til disciplene i pinsen.

Dansen symboliserer her det nye lys om foråret og det nye åndelige lys i barndommen. Ånden er ved at frigøre sig fra jorden, men har dog et ben på jorden en gang imellem. Denne symbolik passer med den udadvendte åndelige side, som vi kender fra P-runen i runekredsen, og den opmærksomme slange på tredie billedring af det lange guldhorn.

113. Hinkende person fra Tegneby, Bohus Len. Wirth: »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 408, B4.

Ledetegn

Tre koncentriske ringe betyder solen. Det er et symbol tilbage fra broncealderen. Se barberkniven figur 54d. Korset betyder jorden jævnfør omtalen under det lange guldhorn. Over hinkeren ser vi en sol med fire spidser i korsform. Spidserne betyder udsendelse, som andre steder på hornet. Ledetegnet betyder, at solens kraft og sandheden udsendes over jorden. Her må det være den udfarende livsenergi i den opvoksende dreng, der opstår af denne kraft.

Månen styrer tiden i Nordens oldtid. Den styrer også solen og den legemlige vækst. Nymånen betyder en ny fase. I det andet tegn over hinkeren er solen omgivet af fire nymånetegn, netop de måder, man kan se månen på omkring nymånetid. Ledetegnet viser, at den del af solens livsenergi, der er knyttet til månens styrende kraft, indvirker på den jordiske person Disse to ledetegn repræsenterer væksten og den kraft, der kan føre ham videre til næste fase i livet, den voksne tilværelse.

De to ledetegn genfindes andre steder på hornet med den samme betydning. Hornet er oversået med forskellige ledetegn, som vi vil forklare i forbindelse med de enkelte figurer. Generelt set er ledetegnene en del af hornets meddelelse. De supplerer og forklarer betydningen af den figur, de er anbragt ved siden af.

Ledetegnene viser også forskellige indvirkninger af højere magter på mennesket. Dette fremgår af, at tegnene ofte består af himmellegemer.

Desuden anbringes de samme ledetegn som attributter nær gudebillederne på hornet.

Knivbærer

Denne person er en pige, i hvert fald hos Krysing. Men det kan også være en dreng, da drenge hos germanerne ikke fik klippet håret, før de blev voksne. Hun er ligesom hinkeren anbragt i et felt begrænset af lodrette fisk. Også her er det uklart, hvilken handling der egentlig udføres.

Kniven er kvindens værktøj. Træknive af den viste form er fundet sammen med store kogekar af bronze. Det er vel mere korrekt at kalde dem grydesleve. Men de har også været velegnede til at fiske kødstykker op med. Og de har været offerknive, idet al slagtning betragtedes som ofring.

De to træknive peger her mod lænden. Deres funktion er pegepinde. De minder om pegepilene på 6. billedring, men her er der knopper på håndtaget. Det er ikke tilfældigt, at vi på dansk bruger betegnelsen livet om denne kropsdel. I oldtiden mente man, at menneskets sind sad i lænden.

Germanernes opfattelse var, at sjælen var knyttet til alle dele af legemet, og dele af sjælen kunne også rejse uden for legemet, både før og efter døden. Alle væsener og genstande har en sjæl og elsker og hader på hver deres måde, som man helst skal kende. Begrebet sjæl har dermed nærmest en betydning, vi kunne kalde tilværelse.

Begrebet liv havde for germaneren ikke den abstrakte, generelle betydning, vi tillægger det. For ham var liv den vilje, de forskellige dele af omgivelserne åbenbarer. Vi kan ikke umiddelbart benytte vore begreber på germanernes og andre såkaldt uciviliserede folks kultur. Det ville knuse deres livsvisdom og få den til at se tåbelig ud.

En skønlitterær beskrivelse af germansk tankegang ville give mulighed for at anvende ordene i andre sammenhænge og give dem ny betydning. Men det ligger uden for denne bogs rammer. Her må vi give en omfattende beskrivelse af guldhornene med vore egne ord. Derved kan vi måske indkredse germanske begreber og filosofi.

I oldnordisk litteratur blev der for sjæl brugt navne som megin (sjælelig styrke), hu (sind), fjør (evner), hamr (fremtræden). Vi må lokalisere huen i leveren. Vi har også ordet lune, der har samme rod som lænd. Vi kan også minde om Platons tre dele af sjælen, stolthed, begær og ånd placeret i henholdsvis hoved, lever og hjerte.

Stillingen af de to grydesleve viser, at mennesket her udvikler sit sind, sin hu. Da der anvendes offerredskaber, har det karakter af et offer, og det må være personen selv, der ofres. Knivbæreren er ved at lære at ofre sig.

Pigens arme har form som en flitsbue, og kroppen er pilen. Skytten er traditionelt symbol for erkendelse og målbevidsthed, jævnfør f.eks. helleristningen figur 31 og det lange guldhorn. Figuren står fast på jorden, men har alligevel vinger. Det leder tanken hen på jordgudinden med sommerfuglevinger, jævnfør D-runetegnet.

Denne opdragelse af sindet tager 12 år ifølge den løbende spiral, der fortsættes over figuren. Den udstrålende sol over knivbæreren viser som før den ungdommelige livskraft. Når nymånetegnet mangler her, kan det være, fordi de to børn må dele det ene af de tre obligatoriske nymånetegn i læretiden. Knivbærerens ofring af sig selv er en uafbrudt proces, der fortsætter med den løbende spiral i næste livsfase. Derimod er hinkerens kropslige fremtræden styret og afsluttes med barndommen. Denne kontrollerede udvikling går over i en ny fase med nymånetegnet.

Det er muligt, at også knivbæreren henviser til en i samtiden kendt rituel handling, men det ændrer ikke væsentligt ved billedets budskab. De to børn symboliserer forberedelsen til voksenverdenen, såvel bevægelsesteknisk som følelsesmæssigt.

Bueskytte og dyreskind

Det udspændte dyreskind har både klør og hoved, men ingen hale. Det er muligvis fra en bjørn. Der findes beretninger om traditionen at skyde efter skiver af dyreskind. Den endnu eksisterende fugleskydning er et levn fra sådanne gamle traditioner.

Langobarderne havde omkring år 600 et ritual med en dyrehud, der var ophængt i et helligt træ. En kommende ridder skulle slynge et spyd gennem huden fra indersiden. Flere indoeuropæiske folk havde ritualer, hvor de skød pile gennem en oksehud.

Skydning af dyr som ritual går tilbage til jægerstenalderen. I Østeuropa kendes overalt gamle myter om kongeværdigheden, der først blev opnået efter skydning af en hjort. Skydning var den voksne mands opgave. Det er sandsynligt, at billedet på hornet henviser til et bestemt ritual kendt af samtiden. En manddomsprøve, der gik ud på at ramme et dyreskind.

Pigehovedet over dyret har selvfølgelig ikke været til stede ved skydningen. Tegneren har anbragt hovedet for at forklare meningen. Pigehovedet

har pandebånd, der kendes hos germanerne. På dyret er tegnet noget, der ligner kvindens skamlæber. Indeni er der et aflangt hul.

Ritualet og billedet på hornet symboliserer, at pigen mister sin mødom og bliver frugtsommelig. Dette sikrer, at stammen kan leve og vokse. Den unge pige skal lære dette og kan derefter overgå til voksen kvinde ifølge nymånetegnet ved siden af hendes hoved.

Dyreskindet symboliserer altså kvindens krop. Vi kan sammenligne med istidens hulemalerier, hvor jorden, bisonoksen og kvinden var allegorier.

Bueskytten betyder som sagt erkendelse og målsætning. Og den unge mand, der skyder, ser opad og er opmærksom på pigehovedet. Som mand skal han både skyde og avle børn. Der er en vis lighed mellem nedlæggelse af byttedyr og parring. Ofringen af byttedyret sammenlignes med samlejet som en frugtbringende handling. Jagt og bejleri har altid haft nogle fælles træk. Det viser hornet også.

Over bueskytten vises nymånetegnet som tegn på den nye livsfase, der skal begynde, voksentilværelsen.

Uden om dyreskindet er anbragt tre ens ledetegn. De adskiller sig fra de tidligere soltegn med takker ved, at der er anbragt små cirkler for enden af takkerne. En lille cirkel betyder frugt, og det kan være korn,frø,æble, æg,barn eller penge. Jeg vil kalde tegnet et høsttegn. Det viser, at solens energi frembringer frugter på jorden.

Når der er tre høsttegn, er det naturligvis de tre livskræfter, der hentydes til, den givende, den modtagende og den videreførende kraft. De unge mennesker, der bliver voksne, er blevet nyttige og frugtbare for stammen. De kan sørge for livsfornødenheder og slægtens videreførelse.

Vandrette borter

På dette punkt er Frosts tegning den mest præcise. På hornet findes over hver ring en vandret bort. Den består af en vulst, der udgør en samling af ringene. Vulsten er udformet som en slange med hoved og hale og dekoreret med krydstegning. Dog er dekorationen på vulsten over 4. ring en sildebenstegning.

Fra slangen over 1. ring udgår både foroven og forneden halvcirkler med grene. Dette ses tydeligst hos Frost. Da der ikke på hornet findes ornamentik uden symbolsk betydning, vil vi forsøge at forstå betydningen. Ligheden med bryster er tydelig. De kan betragtes som slangens horn, og man har mange eksempler på, at verdensslangen afbildes med en række horn på

sin krop. Det er vokseslangen i overensstemmelse med, at vi stadig er i voksefasen. Dette svarer til, at den afgivende kraft er dominerende på det lange guldhorns 3. billedring og halvdelen af 4. billedring.

Slangen over 2. ring regner med frugter ned mod 2. ring. Der udsendes først takker, derpå frugter, takker og frugter. Denne slange er høstslangen med den modtagende kraft. Det er den dominerende kraft ved slutningen af 4. billedring på det lange guldhorn. Høstslangen har her over sig en bort bestående af små menneskefigurer efterfulgt af frugter. Symbolikken går på, at mennesker frembringer frugterne. Det er mennesker og frugter, der herskes over.

Slangen over 3. ring er identisk med slangen over 1. ring. Det er vokseslangen. Der må her tænkes på det nye liv, der begynder at vokse i 4. ring, svarende til 6. billedring, underverdenen. Vokseslangen her passer ikke særlig godt til døden der afslutter 3. ring. Men det har været nødvendigt at anbringe den her, fordi begge slanger skal støde op til 3. rings livsfase.

Vokseslangen på det korte guldhorn har også avlekraften og nyskabelsens kraft, der også forbindes med underverdenen. Det var ikke tilfældet på det lange guldhorn. Derved er der sket en forskydning af de to slangers domæner i retning af, at vokseslangen bliver nøjsomhedens repræsentant, og høstslangen bliver rigdommens repræsentant. Det korte horn opererer ikke med dobbeltslangesymbolet. Det korte horn er heller ikke præcist i brugen af slangesymbolet her på de vandrette borter.

Over 4. ring har vi igen høstslangen ligesom over 2. ring. Dog adskiller den sig fra 2. ring ved at have sildebensmønster, der udtrykker kraft. På undersiden regner det med takker efterfulgt af frugter og takker. Det må forstås således, at frugterne ikke kommer direkte i 4. ring, underverdenen. På oversiden udsendes menneskefigurer efterfulgt af takker og frugter. 5. ring repræsenterer guderne i himlen. Der sendes mennesker herop, eller menneskers ofringer.

Himlen får også direkte regn af frugter. Over 5. ring har vi en bort uden slange. Herfra regner frugter på samme måde som fra slangen over 2. ring.

2. ring. Arbejdslivet

Hest

Himmelhesten er omtalt i forbindelse med E-runen. Hesten på 2. ring er ved at få horn. Se figur 114. Det er ikke en almindelig hest, men atmosfærens hest. Vejrets hest, der bringer vind, sol, regn og frugtbart klima. Den himmelske hest kendes hos de indoeuropæiske stammer, der jo var hesteavlere. Vi kender den fra Trundholmvognen figur 6.

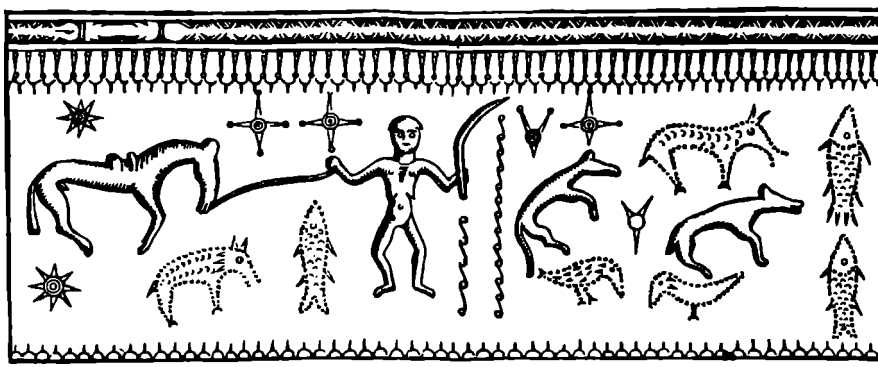

114. 2. ring.

Her bør også citeres fra det indiske Rigveda I, 163.
Hvilken tid du først sprang ud, du vrinskede, du kom frem af søen og vandet foroven. Hjortens lemmer har du, og ørnevinger; oh, ganger, din ædle byrd må lovprises. Denne ganger, som Yama skænkede, har Trita givet seletøj, og ham var Indra den første til at bestige. Hans tømme greb Gandharva; oh, Vasus, ud af solen skabte du gangeren. Yama er du, oh hest; du er Aditia; Trita er du ved hemmelig handling. Du er adskilt omhyggeligt fra Soma; de siger, du har tre bindinger i himlen, som holder dig. Tre bindinger siger de, du har i himlen, som holder dig. Tre i vandet, tre i havet. For mig er du Varuna, oh, ganger, der, hvor de siger, du har dit ophøjede fødested. Her, ganger, er de steder, hvor de passede dig, her er sporene af dine vindende hove. Her har jeg set de lykkebringende tømmer, der styrer dig. De beskyttes af dem der værner den hellige lov. Dig selv på afstand jeg så i ånden, en fugl, der nedefra fløj ind i himlen. Jeg så dit hoved højtflyvende,

115. Hest af metal fra Øster Assel sogn på Mors. Foto fra Nationalmuseet.

søgende opad mod stier uden støv, behagelige at rejse på. Her betragtede jeg din form, enestående herlig, ivrig for at bringe dig føde ved alteret. Når som helst et menneske bringer dig noget til din glæde, sluger du planterne, grovæder. Efter dig, ganger, kommer vognen, brudens tjener, koen følger efter, og smukke piger. Store skarer følger dig for dit venskab; din styrkes væsen har guder kopieret. Horn af guld har han, hans fødder er jern. Skønt hurtigere end tanken, er Indra dog ikke så hurtig som han. Guderne er kommet for at smage det, der bæres frem for ham, der først besteg gangeren. Symmetrisk i flanken med runde bagfjerdinger, fyrige som helte, de himmelske gangere. De fremfører deres styrke som svaner i række, når de, hestene, har nået den himmelske landevej. Et legeme skabt for flyvning har du, oh ganger; hurtig som vinden er din ånd. Dine horn er spredt ud i alle retninger; de bevæger sig med uophørlige stød i vildmarkerne. Den stærke hest er kommet frem til slagtning, grubler med tanken vendt mod Gud. Geden, der er hans slægtning, ledes frem foran ham; sandsigere og sangere følger efter. Hesten kommer til det fornemste hus, kommer til sin fader og moder. Denne dag skal han mødes med guderne, højst velkommen; så giver han gode gaver til den, der ofrer.

En særlig betydning fik himmelhesten med de første rytterfolk. Den følger med skytisk kultur til kelterne og dermed til germanerne. Senere følger ideen med sarmaterne til germanerne. Sammenlign med hestene på figur 91, figur 92 og figur 82. Se også hesten fra Mors, figur 115. Alle disse heste har horn.

På figur 82 ser vi, at hestens klove er tredelte. Det betyder, at den kommer fra det våde element med de tre strømme. På figur 91 ser vi at hestens krop er fuld af bølger af vand. Hesten er altså skyerne. Slangen viser også, at hesten kommer fra det våde element.

Hesten på 2. ring har sadel. Vi ser også hestens herre holde den i snor. Men denne snor går tilsyneladende ind i mulen. Det er en åndelig snor, der styrer hesten.

Ved hesten ses to sole med hver otte takker. Som omtalt under runekredsen inddeler germanerne horisonten i otte lige store områder. Denne inddeling holdt sig i de nordiske lande indtil kristendommens indførelse omkring år 1200. Den ottetakkede stjerne symboliserer himlen. Det fremgår, at hesten befinder sig i atmosfæren og kommer over hele verden.

Høstgud

Hestens herre er nøgen og er derfor en gud. Guder har overmenneskelige kræfter, og de behøver ikke tøj for at holde varmen. At det er høstguden, kan vi se af seglen. Den samme gud ses i 5. ring. Guden er uden kønsorganer, men har kvindelige træk hos Krysing. På brakteaterne har rytteren i reglen kvindelige træk. Se figur 82. Kelterne havde en kvindelig hestegud Epona, se figur 92. Frugtbarhedsguden kan være både han og hun samtidig.

Det er vanskeligt at fastslå, hvilket navn guldhornets skaber har brugt for høstguden. Forskellige stammer har brugt forskellige navne, og de har skiftet i tidens løb. I de islandske sagaer omtales, at frugtbarhedsguden Frey har en hest. I Danmark og Sverige kaldes han Frø. Frø er meget hyppigt i danske stednavne. På urnordisk har navnet formentlig været FraujaRh. Det betyder herre, ligesom Fraujon = Freja betyder frue.

Et mindre sandsynligt navn er Ing. Som nævnt under Ng-runen er Ing stamfader til ingvæonerne. Frø omtales i oldnordisk litteratur som Yngvi-Freyr d.v.s. Ings ætling Frø. Ing er da frugtbarhedsgud i den forstand, at han har avlet stammen. Men den årlige avl af dyr og planter tager Frø sig af.

Høsttegnet, der også er et jordtegn, står over høstgudens hånd og foran himmelhestens hoved. De sørger for høsten på jorden. Høstguden er den store avler. Han er indbegrebet af alle bønder. Ved hans side ser vi to løbende spiraler med 13 og 5 cirkler. De kan opfattes på den måde, at arbejdslivet tager 18 år.

To hunde

Hunden har som menneskets første husdyr sin naturlige plads her i arbejdslivet. Hunden til venstre er den iltre. Den hopper højt, og halen er lang. Til højre har vi den tilbageholdende hund med kort hale. Den vender ryggen til den første. De to hunde svarer ganske til hundene på 4. billedring.

Hunden er agtpågivende og klog og regnes for særlig hellig. I Røekilderne i Skåne, der er brugt til ofringer i bronzealderen og jernalderen, har man blandt knoglematerialet fundet 30% hundeknogler. På bopladserne udgør hundeknogler kun 1%.

Ved siden af hundene ses to symboler bestående af en cirkel med tre takker. Jeg vil kalde dem voksetegn. De minder om formen af de indviede steder, man finder, bestående af stensætninger, eventuelt med en kæmpehøj i midten som i Jelling. Her har der foregået ofringer, og der er taget varsler. Voksetegnet viser en hellig, til guderne viet kraft. Det er den skabende kraft, der sikrer avling og dyrkning.

De tre spidser viser de tre livsstrømme. Dermed viser tegnet skabelsen af nyt liv. De to spidser, der vender opad, er den afgivende og den tilbageholdende kraft. Den tredie, nedadrettede spids er den rene, videreførende livskraft. Pauli har tegnet to frugter på det ene vokse tegn, men det kan være en misforståelse. Frugter findes ikke på andre af hornets voksetegn, og Krysing og Frost har ikke frugter på dette sted.

Det øverste voksetegn har tre koncentriske ringe, hvorimod det nederste kun har een ring. Det er solen ved fuldmåne og ved nymåne. Den iltre hund er dominerende under den tiltagende måne, altså fra nymåne til fuldmåne. Den tilbageholdende hund er dominerende under den aftagende måne. De to faser kaldes også ny og næ. Der er en lang tradition for at sammenligne månefaserne med hunde. Se f.eks. vasen fra ukrainsk bondestenalder, figur 116. De to hunde forekommer igen på himlen i 5. ring. Se også lappetrommen, figur 17.

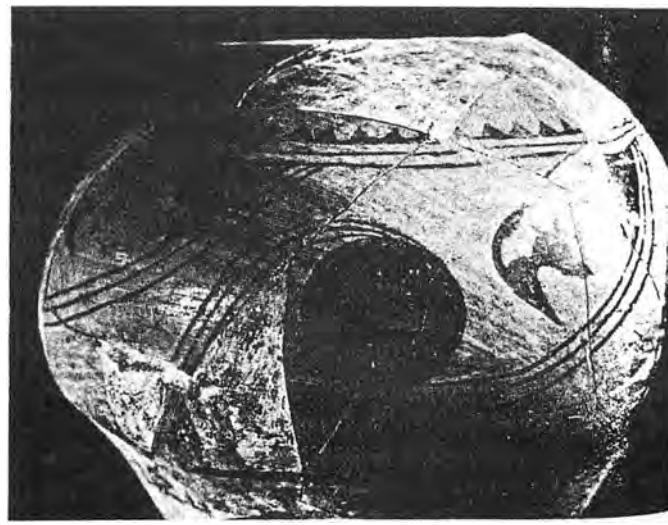

116. Vase fra Nordvestukraine ca. år -4000. Gimbutas: »Goddesses and Gods in old Europe«, side 170.

Helt op til Galilei blev solen, månen og planeterne betragtet som levende væsener. En rimelig tankegang, de bevæger sig jo. Men de har helt usædvanlige evner og må derfor være guder. Hunde jager byttet, ligesom den tiltagende måne jager solen i den daglige bevægelse. Hunde hyler og jager om natten ligesom månen.

Hos germanerne var månens faser afgørende for, hvornår et forehavende skulle sættes i gang. F.eks. beretter Cæsar om, at kvinder i germanernes lejr rådede Ariovist til at begynde kampen før nymåne. Visse vækster skal høstes ved fuldmåne ifølge gammel overtro. Disetinget er opkaldt efter de kvindelige guder, diserne. Det blev afholdt ved l. nymåne efter vintersolhverv.

Kvindens menstruationstidspunkt kan påvirkes af miljø og indstilling, ikke mindst af andre kvinders menstruationstidspunkt. Det er sandsynligt, at de fleste kvinders menstruation har fulgt månefaserne. Dermed er besvangring og fødsel også bestemt af månen.

Når en hund bliver ofret, vil dens livskraft ikke gå tabt, men blive overført til nyhunden. De to voksetegn hører til nyhunden. De to himmeltegn ved atmosfærens hest kan herefter opfattes som solen i ny og solen i næ nederst. Høsttegnet over nyhunden viser, at himlen skaber god vækst i nyet, altså under den tiltagende måne.

Offerdyr

Ligesom i de øvrige ringe har vi her lodrette fisk. De adskiller atmosfæren og himlen. Skællene markerer den vegetative, kødelige vækst, der kommer fra det våde element. Desuden er der indprikket fire andre dyr, der også er beregnet til føde.

Dyreofret var en væsentlig side af hedenskabet. Enhver slagtning var principielt en ofring. Slagtning og spisning måtte foregå, så guderne og forfædrene fik del i måltidet. Guderne får livskraft gennem offerdyrets ånd. Eller ved blodet, der bliver hældt på jorden, en offersten eller lignende. Guderne vil da give deltagerne styrke.

Endvidere skal alle i familien eller stammen deltage. Offerhandlingen har derved en væsentlig social funktion. Spisevaner er udtryk for et samfunds kultur. Bordbønnen viser, at måltidet stadig er helligt. Ved den kristne nadver får deltagerne Guds kraft ved indtagelse af brød og vin. Korsfæstelsen var en ofring af Kristi legeme.

Da livskraften i dyret er gudens kraft, kan guden med sin kraft også skabe nye dyr. Her ser vi to fugle anbragt under hundene. Jagthunde kan fremskaffe fugle. Ved at ofre fugle kan man styrke himmelhundenes kraft. Omvendt kan himmelhundene så med deres kraft fremskaffe vildt.

De to sidste offerdyr ligner mest svin. De har tryne, lange ører, kort hale og klove. Svinet er det første dyr, der blev udnyttet i landbruget. Det er da også symbol for frugtbarhedsguden. Her er det offerdyr for høstguden og for den atmosfæriske hest. Disse guder kan frembringe svin.

Alle offerdyr på hornet har fremhævede klove, ører, hale og skind. Det hænger sammen med at dyrets væsen og dermed gudens ånd i særlig grad regnes for at være koncentreret her. Kødet er ikke så karakteristisk for en bestemt dyrerace. Det havde den praktiske konsekvens, at man ofte selv spiste kødet og ofrede resten til guderne. I skindet sidder en væsentlig del af dyrets sjæl. Fra Sverige har man gamle beretninger om, at skindet af vilde dyr blev givet til præsten.

I visse samfund er der særlige forsigtighedsregler ved fortæringen af byttedyr. Dette gælder især behandlingen af knoglerne og skindet, der i særlig grad kendetegner dyrets inderste væsen. Vi kender myten om Thors bukke, der bliver ædt hver aften bortset fra knogler og skind. Næste morgen genopstår bukkene fejlfri.

3. ring. Herskeren

Menneskehjul

Ligesom på det lange horn har den liggende person tre bølger på livet. Se figur 117. Det betyder, at han har livskraft og vokser i magt. Begge har en mønt i hånden. Det betyder rigdom. Men den stående person har endnu magten. Det viser det løftede sværd. Om hovedet har han en høj krave, der bedst ses hos Frost. Jeg formoder, at kraven er et værdighedstegn, der understreger den åndelige magt, der udstråler fra hovedet. Tænk f. eks. på præstekraven i dag. Tidens omløbsretning her på det korte guldhorn er højre om, med uret. På det lange guldhorn var det omvendt. Men på det korte guldhorn er der ikke nogen skruesymbolik. Meningen med menneskehjulet er som før, at magten skifter.

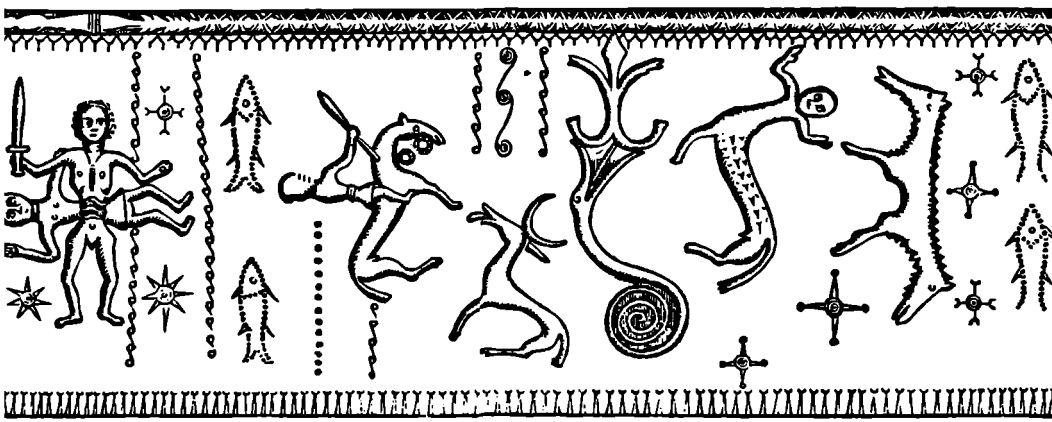

117. 3. ring.

Den liggende mand har tilsyneladende et lændeklæde på, men har nøgen overkrop. Pauli har nok misforstået den løbende spiral, der fortsætter mellem den liggendes ben. De påklædte personer på hornet bærer alle kofte. Krysing og Frost har ikke tegnet tøj på den liggende. Begge personer er altså nøgne og kønsløse. Det må derfor være guder. Men gudernes magt er også omskiftelig, når folket får nye guder. De to himmeltegn under menneskehjulet viser også, at det er guder, der hersker over hele verden.

I højre side over menneskehjulet har vi nymånetegnet. Det viser, at den næste livsfase venter, og det vil her sige døden. De løbende spiraler findes her i tre rækker, mere eller mindre afbrudt af menneskehjulet. Der er muligvis tale om livsforløbene for de to guder eller menneskeånder. Og det er temmelig langvarige forløb. Menneskehjulet med tilhørende ledetegn er adskilt fra resten af ringen ved hjælp af de skelnende lodrette fisk.

Rytter

Særlig interessant er det, at tømmen består af ringe. Denne form for seletøj kendes kun fra det skandinaviske område i perioden år 300-450, og det viser os, at hornet er fremstillet i dette område.

Rytteren holder en kølle i hånden. Den er ikke et særlig effektiv som våben til hest. Men køllen er et gammelt værdighedstegn for høvdinge og hærførere. Den ses f.eks. på Bajoux- tapetet. Det drejer sig om en kriger, der har været fremtrædende i længere tid på grund af den løbende spiral. Det samme gælder den flotte stridshingst. Rytteren og hingsten repræsenterer krigsmagten.

Hornet hest

Hovedformen og den lange hale samt hornets form viser, at det ikke er en hjort. Den hornede hest har vi omtalt tidligere som symbol på godt vækstklima. Også på Vadstenabrakteaten figur 82 hænger der noget ud af hestens mund. Det er for langt til at være tungen. Det er ånde eller fråde (jævnfør frø). Hesten bevæger sig opad, men vi ser den snuble og falde forover ligesom på f.eks. figur 91.

Foran hesten ser vi livet fortsætte med løbende spiraler. De tre store spiraler må være solens bevægelse i løbet af et år. Man regnede jo med tre årstider, høsten, vinteren og våren. De to gange seks spiraler må være månens bevægelse i løbet af et år. Hveranden af de 12 månemåneder er en dag længere end de andre og afbildes til venstre. De tre rækker viser altså et år.

Fra gammel tid er »godtår« og god høst blevet opfattet som herskerens fortjeneste. Vi kender det endnu i dag, hvor regeringen ofte bliver gjort eneansvarlig for samfundsøkonomien. Den hornede hest viser herskerens økonomiske ledelse af samfundet, hans frugtbargørelse af jorden.

Spiralsnoet slange med livstræ

Spiralen er snoet tre en halv gang og drejer med solens daglige bevægelse, når man lægger nakken tilbage. Det er den traditionelle form. Spiralen som symbol for livsenergi har vi allerede omtalt f.eks. i afsnittet om himmelguderne. Lad os her blot tilføje nogle eksempler på slanger, der åbner gabet. Figur 54 viser bronzeknive af form som spiralslanger, der åbner gabet og skaber liv.

Figur 118 viser Viscontislægtens våben i Milano. Viscontierne kan føre deres slægt tilbage til langobarderne, der jo slog sig ned i Lombardiet. Slangen på våbnet frembringer det nye menneske. Langobarderne ærede den gyldne slange og det hellige træ.

118. Viscontislægtens våben i Milano. Wirth: »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 123,8.

Slangen i 3. ring har en tunge af form som en pegepind og to unaturligt lange kæber. Det minder om, at mange runesten har runeslanger med trefligede blade i munden. Der er tale om åndelige slanger. Her er det den store nyskabende, opløftende ånd, hvis mund er formet som livssymbolet, de tre livskræfter med den rene, videreførende ånd i midten.

Livstræet over slangen viser sammen med slangens tunge de seks udødelige kræfter. Vi har nævnt dem i mange sammenhænge. Lad os her gentage de tilsvarende seks elementer i iransk religion. Regnet fra nederste højre hjørne med uret er det jord, ild, vand, planter, okse og metal. Vi kan også se det samme symbol i tamgategnet, figur 103. Ankersymboler i tatoveringer er udviklet af dette tegn. Som tidligere nævnt kan kroppens lemmer som symbol på de seks udødelige kræfter føres tilbage til stenalderen . Se figur 60 fra Maglemosekulturen og figur 69 fra megalitkulturen på Malta.

Knoppen i midten er åndens lys og liv. Den har form som mandeltegnet, der betyder genfødsel, nyskabelse. Og det er det, der er livets endemål. Slangen er den store, åndelige kraft, der besjæler herskerens livstræ. Herskerens liv er også stammens liv og livstræet viser, at der skabes nyt liv, så stammens liv kan fortsætte og vokse.

Løvemenneske

Løvemennesket er ligesom på det lange horn halvt løve og halvt menneske. Det er en han. Armene stræber opad mod himlen for at vise, at sjælen er ren uden nedrige tanker. Løvemennesket symboliserer kropslig hurtighed og fyrigt mod hos mennesket.

På kroppen er der tre rækker takker. Midterrækkens takker er de største, og det ser ud til, at der er otte takker her. Takkerne symboliserer løvemennesket åndelige liv. Den positive, selvopofrende sjæl befinder sig nær hjertet og leveren. De otte store takker kan symbolisere de videreførende, hurtige runer, der dominerer løvemenneskets bevidsthed. Pulsen trænger hurtigt ned gennem kroppen.

Dobbeltdyr

Rytteren og hornhesten udgør den krigeriske og fredelige legemlige magt. På tilsvarende måde udgør løvemennesket og dobbeltdyret den krigeriske og fredelige åndelige magt. Vi kan også kalde de to magter udfarende og tilbageholdende. Som sædvanlig har vi den udfarende kraft til venstre. Dobbeltdyret betyder selvbeherskelse. Dyret afstår fra yderligheder og vælger at blive stående.

Foroven eller til venstre for dobbeltdyret ses nymånetegnet. Det viser vejen til en ny livsfase efter døden. Det er den aggressive vej. Forneden eller til højre ses også nymånetegnet. Det er den passive vej, tilbage til avlefasen. Dobbeltdyret bliver imidlertid stående i herskefasen og vælger den gyldne middelvej. Høsttegnet viser, at denne vej giver udbytte, velfærd.

Ved løvemennesket og i mellemrummet er der også anbragt to høsttegn. De tre høsttegn viser, at den åndelige magt giver den gode høst. Men høsttegnene er placeret i forskellig højde. Højest står den beherskede væremåde ved dobbeltdyret, og lavest står den temperamentsfulde væremåde ved løvemennesket.

119

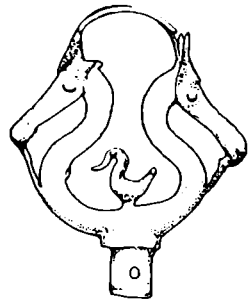

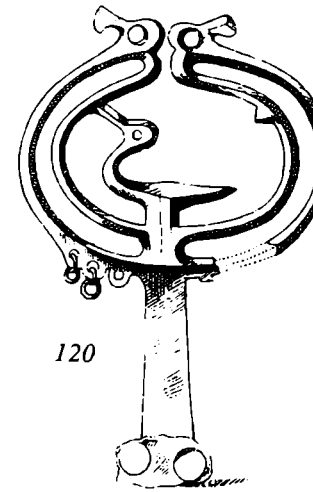

120

121

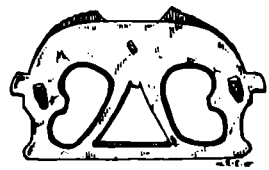

119. Opsats af bronze fra Fårdal ved Viborg, yngre bronzealder. Hoddinott: »The Thracians«, side 92.

120. Bronzefigur fra Val di Campo, Vetulonia, yngre bronzealder. Hoernes: »Urgeschichte der bildende Kunst in Europa«, side 411.

121. Fibel fra Sigersted, Sjælland. Oxenstjerna; »Die Goldhörner von Gallehus«, figur 141.

Dobbeltdyret er to heste med manke. Dette symbol har en lang tradition i Europa siden kimmerernes optræden omkring år -700. De to verdensslanger eller fugle bliver herefter til heste. Figur 119 viser en opsats fra Fårdal i Himmerland med dobbelthest. Fuglen i midten symboliserer lyset eller den rene ånd. Figur 120 viser den samme ide i det alpine Italien.

Fra perioden omkring år 400 har vi på figur 121 en fibel fra Sigersted, Sjælland. Søsdalafundet figur 88 viser også dobbelthesten. Dobbeltdyret symboliserer den udfarende og den bevarende kraft. På 3. ring symboliserer det herskerens evne til at styre de to kræfter.

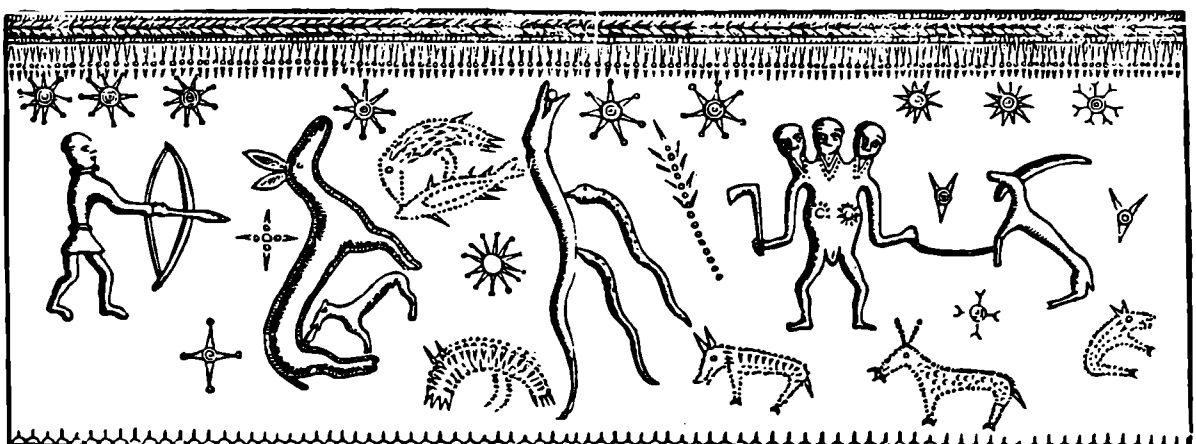

122. 4. ring.

4. ring, Underverdenen

Bueskytte

Bueskytten er påklædt og derfor et menneske. Se figur 122 Men det er efter døden. Figuren er løftet et stykke over ringens underkant. Vristen er strakt, idet den svæver i luften. Meningen er, at bueskytten har vandret krop og svæver lodret over hinden.

Symbolet viser, at den afdødes ånd søger sit mål. Han er bevidst og opmærksom. Og målet er hinden, der har taget bolig i jorden. Ved at ofre hinden kan bueskytten frembringe det nye liv, kiddet. Vi har næsten samme symbol på det lange guldhorns 6. billedring, dødetilværelsen. Her på det korte guldhorn er det imidlertid en helt vi ser. Halsringen er tegn på høj rang. Pilen er ejendommeligt tyk. Det er næsten en kølle. Det fører tanken hen på germanernes heltegud Hagala.

Tordenguden Thor er jordgudindens søn, og der er en mængde historier om hans færden i underverdenen. Han tilhører dog en senere kultur end guldhornet. Den stærke gud Hagalas rolle blev overtaget af Thor. Først omkring år 500, hvor asetroen er indført, kan man regne med Thordyrkelsens udbredelse.

Bueskytten er et gammelt symbol, der især findes i iransk kultur. Se seglstenen figur 39. Stjernetegnet skytten stammer også fra dette symbol. På helleristningen figur 31 er bueskytten tegnet to steder.

Til højre for bueskytten ses to jordtegn. De er tegn på, at skytten søger ned mod jorden eller underverdenen. Det nederste er et almindeligt høsttegn, der kan opfattes som dødens høst. Det øverste består af fem frø og fire spirer. Pilen sigter mod det lyse frø i midten. Når det er sået, vil de fire frø spire i underverdenen.

Hind

Dyrets slanke krop og store ører tyder på, at det er en hjort. De store ører viser også, at den hører alt og er meget vis. Halen er dog forholdsvis lang, så det er muligvis en hoppe. Det vil nu ikke ændre meget ved symbolets betydning. Kalven er tegn på, at den giver nyt liv.

123. Hjortejagt på sten fra Bjergagergård ved Horsens omkring år -600. Glob: »Helleristninger i Danmark«, side 100.

Hjorten optræder som symbol lige fra jægerstenalderen. Dyr var oprindelig kun betegnelsen for den ædle hjort. Hjorten er hurtig. Den kan svømme. Ikke mindst dens evne til at lade geviret vokse ud pány hvert år viser dens livskraft.

Hjortejagten er et meget udbredt symbol med oprindelse hos de iranske nomadefolk. På den skotske gravsten, figur 84, ser vi hjortejagten i underverdenen. På helleristningen figur 31 ser vi en hjortejagt til venstre for bueskytten. Hjorten bliver dræbt af en spydbærer, men kalven ved siden af lever videre. Figur 123 viser en sten fra en offergrube ved Bjergagergård vest for Horsens i Jylland fra omkring år -600. Her ser vi igen hjortejagten med to hunde og andre livssymboler.

Hjortejagt kendes også fra talrige myter Europa over. Herhjemme blev hjortejagt holdt som forårsfest op mod vor egen tid på Vordingborgegnen. Ved fastelavn udklædte en karl sig som hjort i fåreskindskofte og med hjortegevir på hovedet. Han løb fra gård til gård og blev beskudt med løst

krudt. Til sidst lod han sig skyde og blev på en slæde ført til den gård, hvor forårsgildet skulle holdes.

Hjorten er i alle disse fremstillinger den gamle dag, og kiddet er den nye dag. På guldhornet er hinden tegnet med dobbeltkontur og skravering mellem konturerne. Det betyder, at den har et skind, der skinner. Hinden er solen i dens natlige bevægelse. Kalven er den nye sol, der vil stå op, og dermed det nye liv.

Der findes en myte om den fønikiske solgud Baals rejse til dødsriget. Her kæmpede han mod og overvandt døden. Han parrede sig derefter med en kvie, som fødte ham en søn. I Norden findes myten om Balders død i flere versioner. Han bliver dræbt af en bueskytte. Hans kone er Nanna, jævnfør ned, og sønnen er Forsete, jævnfør fortsætte. Balder lever op igen.

Jagten på hjorten symboliserer, at den gamle sol skal ofres. Ved ofring af hjort eller hest bliver dyrets kraft på magisk vis overført til den nye sol. Den afdøde helt medvirker ved denne jagt på solen i underverdenen. Herved sikrer han livets videreførelse. Den afdøde helt havde hos mange germanere navnet Hagala, den klippestærke gud. Placeringen her svarer som vi skal se til H-runen. Vi kan gætte på, at det er Hagala.

Til højre for hinden ser vi en cirkel med tolv takker og frø. Det er solen i underverdenen. Solen står lavt ved vintersolhverv, og det gør månen også. Det tilsvarende tegn for sommersolhverv på 5. ring står højere. De tolv takker med frø er årets tolv fuldmåner, så her tænkes på årets gang. Det må være den kolde sol ved vintersolhverv, da cirklen er tom.

Lodret slange

Slangen er som tidligere nævnt brugt af mange folkeslag i deres billeder. F.eks har oldtidens ægyptere flere slangeguder. Bibelens slange med æblet hører til denne tradition. Her kan vi vise et billede fra et irsk gravkammer fra yngre stenalder, figur 124. Billedet viser, at slangen transporterer solen. På lappetrommen figur 16 ser vi igen slangen transportere solen. Bjergagerstenen figur 123 viser også slangen i underverdenen.

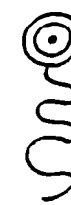

124. Helleristning fra gravkammer i Gliabh-na-Calliaghe, Irland, ældre bronzealder. Wirth: »Die heilige Urschrift der Menschheit«, side 115,29.

Den lodrette slange på guldhornet sluger solen, bringer den gennem vandene og løfter den op fra underverdenen. Den har solen i gabet. Den kæmpestore slange, der bevæger sig hele vejen neden om jorden, må være den, der i den senere nordiske mytologi kaldes midgårdsormen.

På bronzealderens helleristninger ser man, at transporten af solen og de afdøde i underverdenen sker på både. Det samme ser man på lappetrommerne. Men mærkeligt nok er der ingen både på guldhornene. Det viser os, at det egentlig er ligegyldigt, hvilket transportmiddel solen benytter under vandet. Det er ideen om transporten, der er væsentlig.

Den ophøjede slange støttes af to mindre slanger. Sammenlign med figur 125, der viser tegningen på en urne fra Foldingbro ved Ribe i Jylland, tidlig jernalder. Den store store slange går hele vejen rundt om urnen. Det er muligvis en dobbeltslange, da den har hoved i begge ender, og kroppen har en delestreg. Under den store slange findes en række Ur-tegn, der viser urhulen i underverdenen. Over den store slange er en række plustegn, der symboliserer fødsel eller gave. Dette tegn ses også ved en slange på den græske gravurne figur 4. Disse tegn viser dobbeltslangens afgivende og fastholdende kraft. Vi ser også to små slanger, der hver er tegnet med tre streger. Jeg vil opfatte dem som den nedaddragende og opaddragende kraft i underverdenen.

125. Slange på urne fra Foldingbro ved Ribe. Foto fra Nationalmuseet.

Noget tilsvarende har vi på 4. ring. De to små slanger er de to dele af dobbeltslangen, den store verdensånd. De har tegning på kroppen, der viser, at de har åndelige kræfter. På Krysings tegning ser man, at den nederste af de to slanger har hakker, der åbner sig bagud. Den øverste har hakker, der åbner sig fremad ligesom på løvemennesket på 3. ring. Den øverste er altså den vågne, fremaddrivende verdensånd. Den nederste er den tilbageholdende, sovende ånd. Jævnfør de to slanger i den nordiske mytologi: Vaffner og Svaffner.

Trehovedgud

Figuren har skamlæber og bryster. Her har vi den store urmoder, jordgudinden i underverdenen. Vi har allerede omtalt, at afbildninger af jordgudinden findes i det meste af Europa lige siden istiden. Se f.eks figur 38. Tredelingen af den fugtige verdens kræfter kender vi ligeledes lige fra istiden. Vi har omtalt den græske skæbnegudinde Hekate, der har tre hoveder: Minerva, Venus og Diana.

På lappernes trylletrommer er de tre Akkaer ofte afbildet. Nogle af figurerne på lappetrommen figur 16 er tidligere nævnt. Lad os nu referere de forklaringer, Rudbeck har fået af lapperne: f: Horagalles er tordenguden med to økser. k: morgenstjernen. l: en hane, der kan ofres til Horagalles. h:Storjunkeren er en jordgudinde. i: en medhjælper. n: en kat, der kan ofres til Storjunkeren. g: Veralden Olmai, Verdensmanden er en månegud. Han har en beholder med vækst og en beholder med hvile. m: kanin, der kan ofres til ham.

Veralden Olmai modtager den afdødes sjæl, efter at den har været en tid under jorden i de dødes hjem. Derefter overlader han sjælen til Maderakka, den gamle stammoder. Hun overdrager sjælen til sine døtre, de tre Akkaer, der giver sjælen krop. i: Akkaerne.

O: solen i underverdenen om vinteren. B: en gud med hanehoved på vej ned for at hente månen og solen. C: den døde på rejse i en båd. Dødsriget med jættens to øjne og mund. E:den døde sjæl føres til dødsriget. G og H: månen, der løfter solen op. x: sø, hvor solen og månen kan gå ned under jorden. f: de tolv fuldmåner. 1-12: slangen, der viser solens bevægelse på et halvår. K: oksen er jorden. H: en hund, der jager solen. 3: ren. o: egern. q: bjørn. c,b, r og p: fugletræk karakteristisk for årstiden. u: båd med sol, måne og den frugtbare jord.

De tre Akkaer giver sjælen krop. Det er netop det, den trehovede jætte på Gulchornet gør. De tre hoveder må betyde de tre egenskaber, der er forbundet med de tre strenge: den bydende, den nydende og den ydende. Alle tre har halssmykker bestående af v-formede nedhæng med perler, men den i midten har et flerdobbelt smykke.

Brysterne er flerdobbelte cirkler omgivet af spirer, der viser vækst. Skødets behåring er også markeret. De tre kønsorganer svarer til jættens tre øjne på Rudbecks tegning.

Jættens to attributter er også symboler for skaberkraft. Øksen er som tidligere omtalt et ældgammelt symbol for torden, regn og høst. Her tilhører den jætten. Ret beset kommer både stenøkser og metaløkser fra jorden. I den senere nordiske mytologi stjæler Thor hammeren fra jætten. Et andet sted omtales Thors kamp mod et mangehovedet uhyre.

Gedebukken er et symbol for avling af unger. Freja kaldes en ged. Gedebukken spiller stadig en rolle i juletraditionerne, der har deres oprindelse i fester for at genskabe den nye sol. Thors gedebukke kan vokse ud igen på en nat. Her på hornet danner gedens skæg og horn et månesegl. Månen styrer vækst og hvile. Månens horn og gedens horn har begge skaberkraft. Vi må regne med, at trehovedguden er en turse, også kaldet jætte, riese, kæmpe eller trold. Navnet thurse passer med Th-runens navn og denne runes plads i underverdenen. Runens navn kan også være thorn eller dorn, der betyder stenøkse. Ifølge myten er verden skabt af jættens legeme. Jætten har flere navne i mytologien: Ymer, Trym, Hvergelmir, Tjatse m.fl. Heraf må Ymer være det navn, der er ældst, idet det som tidligere nævnt kendes hos mange folk.

Billeder af trehovedguder kendes hos etruskerne, hos kelterne og hos slaverne. Et eksempel fra germansk område har vi i den trehovede stenfigur fra Glejbjerg ved Esbjerg figur 126. Ansigterne har et kvindeligt præg. I panden af hvert hoved er en trekant på spidsen. Det er tegn på åndelig styrke og klarsyn. Særlig interessant er findestedet, der ligger i Sydjylland, hvor vi skal søge den kulturelle baggrund for det korte guldhorn. Det samme gælder Bjergagergårdhjortejagten, figur 123, og Foldingbroslangen, figur 125.

På begge sider af gedebukken ses et voksetegn. Det højeste voksetegn har tre koncentriske ringe, hvorimod det laveste har to. De to andre steder på hornet, hvor der forekommer voksetegn, har det laveste tegn kun een cirkel, så det har der nok også været her. Voksetegnene anbringes på hornet ved månehunde. Her er der et månesegl, og geden ligner faktisk en

126. Trehovedguden fra Glejbjerg ved Esbjerg. Foto fra Nationalmuseet.

hund. Voksetegnene må symbolisere solen ved den tiltagende og aftagende måne. De er også symboler for skaberkraft. Månen opstår af intet og forsvinder til intet igen. Månen styrer legemlig vækst.

Under gedebukken ser vi et nymånetegn. Det betyder på hornet overgang til en ny fase. Det vil sige, at den afdøde nu kan blive genfødt.

Livstræ

Stængelen består af en række ringe. Hos Frost og Krysing er der 12 ringe, og hos Pauli er der 15. På den øverste del af stængelen er der spidse blade til begge sider. Hos Frost er der fem par blade, hos Krysing er der seks par, og hos Pauli er der fire par. I spidsen har alle et blad. Det er mest sandsynligt, at der var 12 ringe og fem par blade. Dette tal er meget almindeligt på billeder af livstræet. Dette ses f.eks. på seglstenen på figur 39.

Livstræet er symbol for det enkelte menneskes liv. Det viser menneskets skæbne og den er fastlagt af skæbnegudinden. Hun er en af de tre underverdensgudinder. På hornet er hun repræsenteret ved hovedet nærmest øksen. Øksens hug afslutter livsforløbet. Vi skal derfor opfatte livstræet som et ledetegn for øksen, ligesom vitegnene er ledetegn for bukken.

I livstræet indgår tanken om de fre livsstrømme. Bladene eller grenene går ud til to sider og symboliserer de to modsatte yderpunkter. Stænglen eller stammen er det fortsatte liv. Sammenlign med det lange guldhorn og livstræet på det korte guldhorns 3. ring. Også tanken om livsfaser indgår i livstræet. Et nyt sæt blade eller grene svarer til en ny fase. De seks livsfaser passer med fem par blade og et blad i spidsen, der symboliserer den døde ånd. Livstræet er således nært beslægtet med det tidlige menneskebillede. Ofte afbildes livstræet blot som princip, hvor antallet af grene ikke er tillagt nogen betydning.

Livstræet er et overordentlig udbredt symbol lige fra stenalderen. På germansk område ses det ofte som dekoration på gravurner. Et eksempel på livstræet i guldhornets kulturområde har vi på Bjergagerstenen figur 123. Livstræet ses også på brakteaterne figur 86 og figur 87. Desuden ser vi det på den skotske gravsten figur 84.

Gudrunskvadet, som vi har citeret i afsnittet om runernes oprindelse, omtaler uafskåret kornaks. Det genkender vi som livstræet på 4. ring. Også den lange hedefisk og indlagte dyr genfinder vi her. Da Gudrun ifølge digtet opholdt sig i Danmark, da hun drak af hornet, er det ikke umuligt, at der henvises til dette horn. Under alle omstændigheder viser digtet, at der har forekommet horn af den type og med billeder noget lignende billederne på det korte guldhorn.

Offerdyr

Der findes på 4. ring seks offerdyr, hvis vi regner fisken med. Det svarer til, at der er fem guder og et menneske. Systemet fra de øvrige ringe på hornet er altså overholdt, idet guder får offerdyr, og mennesker kun får fisk. Dyrene indeholder noget af gudens kraft og repræsenterer på en måde guden. Når de ofres, får guden denne livskraft tilbage.

Fuglen på fisken må betragtes som offerdyr både for bueskytten og for hinden. Men desuden repræsenterer fuglen på fisken selve ideen om genfødslen. Fuglen er ånden i luften. Den søger ned for at tage bolig i fisken og blive forenet med fiskens nedrige ånd. Men fisken (legemet) må alene fore-

tage den nødvendige rejse gennem vandene, fra vest mod øst. Først derefter kan ånden blive genfødt i lyset og luften.

Symbolet bstående af fuglen på fisken og dets udbredelse blandt forskellige folkeslag har vi omtalt i forbindelse med det lange guldhorn.

På fisken er der her tegnet en flamme eller et mandeltegn. Det, at der er en tegning, viser, at fisken har ånd. Formen viser åndens lys og samtidig mandeltegnet for genfødsel. Åndens lys i fisken er af samme natur som dagens lys i hinden. Fuglen på fisken symboliserer menneskets genfødsel. Men det kan altså også symbolisere dagens genfødsel.

Ved foden af den lodrette slange ses et mærkeligt væsen. Det ligner en orm, især på Krysings tegning. Dette er den store slanges offerdyr. Ormen indeholder slangens væsen. Den gnaver sig igennem jorden, den store livfabrik.

Under trehovedguden er der tre offerdyr. Til venstre er et dyr med tryne og lange ører. Det kan være en gris, og den er også kendt som agerbrugsgudens symbol. Den svarer til den nydende livsstrøm. I midten er et dyr med horn og store tænder. Det kan være en vædder, der er symbol for legemlig vækst. Den svarer til den ydende livsstrøm. Til højre er et dyr, der hopper op. Det har hale på Krysings tegning, så jeg vil regne det for en hund, der forbindes med månen. Den svarer til den bydende livsstrøm.

Ni himmeltegn

Der er 9 himmeltegn i 4. ring og 15 himmeltegn i 5. ring. Alle tegnene har tre koncentriske cirkler. Der findes fire uafhængige aftegninger af hornet: Grauer, Krysing,Paulli og Frost. De har tegnet forskellige antal takker på himmeltegnene. Frost har tegnet otte takker på alle sine himmeltegn. Når man går samtlige tegn igennem, vil man se, at han i reglen er enig med en af de øvrige tegnere. Jeg vil derfor antage, at der har været otte takker på alle himmeltegnene.

Vi har i afsnittet om runekredsen omtalt, at himlen var inddelt i 8 dele og videreindelt i 24 dele svarende til de 24 runer. De 24 himmeltegn i 4. og 5. ring repræsenterer de 24 runer. De 9 himmeltegn i 4. ring svarer til de 9 første runer i runekredsen. De tilhører natten, døden og underverdenen. De er placeret foroven i 4. ring som tegn på, at vi befinder os under jordens og havets overflade. Nitallet symboliserer graviditet. Jorden er den store fabrik, der frembringer nyt liv.

Ved betragtning af Krysings og Frosts tegninger, vil man se, at hinden har været anbragt på hornets hule side og trehovedguden på den buttede side. Paulli har altså en misvisende forskydning af ringen. Runerækken begynder derfor med det himmeltegn, der står over hinden. Det svarer til runens navn Fæ. Det tredie runenavn torn svarer godt til øksen nedenunder.

De tre himmeltegn til højre afviger fra de andre ved, at de ikke har frø. Det yderste tegn har hverken takker eller frø, men derimod horntegn, et tegn på vækst. De tre himmeltegn uden frø svarer til åndens tilværelse uden legeme i underverdenen. Dog begynder den legemlige vækst ved 6. rune. Den har navnet horn. Den 9. og sidste rune er H med navnet Hagal. Under den finder vi Hagala, den store klippert med buen.

Til venstre for den lodrette slange har vi en cirkel med tolv takker og frø. Det må være symbol for vinterhalvåret, hvor solen men også månen står lavt.

Det har været foreslået, at guldhornenes billeder forstiller stjernetegn fra dyrekredsen. Hvis vi tager de seks stjernetegn, der hører til vinterhalvåret, kan vi se en vis overensstemmelse med billederne i 4. ring, underverdenen. Jomfruen er hinden. Vægten findes ikke. Skorpionen er den lodrette slange. Skytten er bueskytten. Stenbukken er gedebukken. Vandmanden er trehovedguden.

Man kan også se en vis overensstemmelse mellem stjernetegnene for sommerhalvåret og billederne det lange guldhorn. Fisken er den lodrette fisk. Vædderen er vædderhorn. Tyren er tyrekalven. Tvillingerne er de to maskedansere. Krebsen findes ikke. Løven er løvemennesket.

Rækkefølgen og billederne passer dog for dårligt til, at dyrekredsen skulle være inspiration for guldhornene. Dyrekredsen hidrører fra den babylonske stamme magerne. Guldhornene afspejler germansk kultur. Der er dog så mange lighedspunkter, at vi må regne med en fælles oprindelse i en gammel hedensk opfattelse af livet og døden. Begge folk har haft kendskab til det tidlige verdensbillede.

Dette viser os, at stjernetegnene ikke har deres oprindelse i stjernebillederne. De ligner heller ikke stjernebillederne. De skyldes religiøse forestillinger om livets og solens kredsløb. Disse forestillinger er forbundet med ældgamle dyresymboler, som fandtes, længe før stjernehimmelen blev draget ind i beskrivelsen af livet.

5. ring. Himlen

15 himmeltegn

De 15 himmeltegn på 5. ring og de 9 himmeltegn på 4. ring repræsenterer tilsammen de 24 runer i runekredsen. Se figur 127. De udgør solens hellige vej, døgnet, året og livet. På det lange guldhorn så vi runekredsen repræsenteret ved trekantede huller, men også delt i 9 natruner og 15 dagruner.

Den lodrette fisk kommer fra underverdenen og er samtidig et skilletegn. Derfor begynder dagrunerne til højre for fisken, men i underkanten af ringen. Det er på hornets hule side og lige over hvor vi slap runerækken i 4. ring. Vi følger to himmeltegn, hvorefter høsttegnet bryder rækken. Vi forsætter derfor i ringens overkant med eet himmeltegn. Dermed har vi gennemført dagens første eikt med tre runer, der har med opstigning at gøre. De næste himmeltegn skal tilsyneladende gennemløbes fra venstre mod højre. På denne måde kommer hver eikt til at bestå af et højt himmeltegn efterfulgt af et lavt og et højt. De sidste tre himmeltegn er dog alle lave. De udgør den sidste tre runer, der har med nedstigning at gøre. Se illustrationen på bogens forside.

To vagtposter

Vagterne er nøgne bortset fra, at de har styrkebind om livet. Især på Krysings tegning ser man, at livet er bøjet op i en bue, så der kan gøres kæder fast til at bære hornet. Det understreger vagternes styrke. Om halsen har de en ring, et tegn på høj rang. De er afdøde helte.

Den ene vagt står ved solopgangsstedet og bevogter himlen. Det ses tydeligt af tegningen på hans skjold. Den forestiller en sol med 15 takker svarende til de 15 udadvendte dagruner. Vagten ved solnedgangsstedet bevogter underverdenen. Hans skjold har en sol med 9 U-tegn svarende til de 9 natruner. De symboliserer de kræfter, der suger indad.

Begge ser ud til at stå godt fast på jorden. Underverdenens vogter ser nu ud til at være den kraftigste. Han har også det længste sværd. Over og under styrkebæltet er tegnet ringe, der symboliserer opgang og nedgang. Kun cirklerne på nedgangsvagten er forsynet med takker. Symbolikken må være den, at det nye liv begynder at spire ved nedgangen. Også styrkebæl-

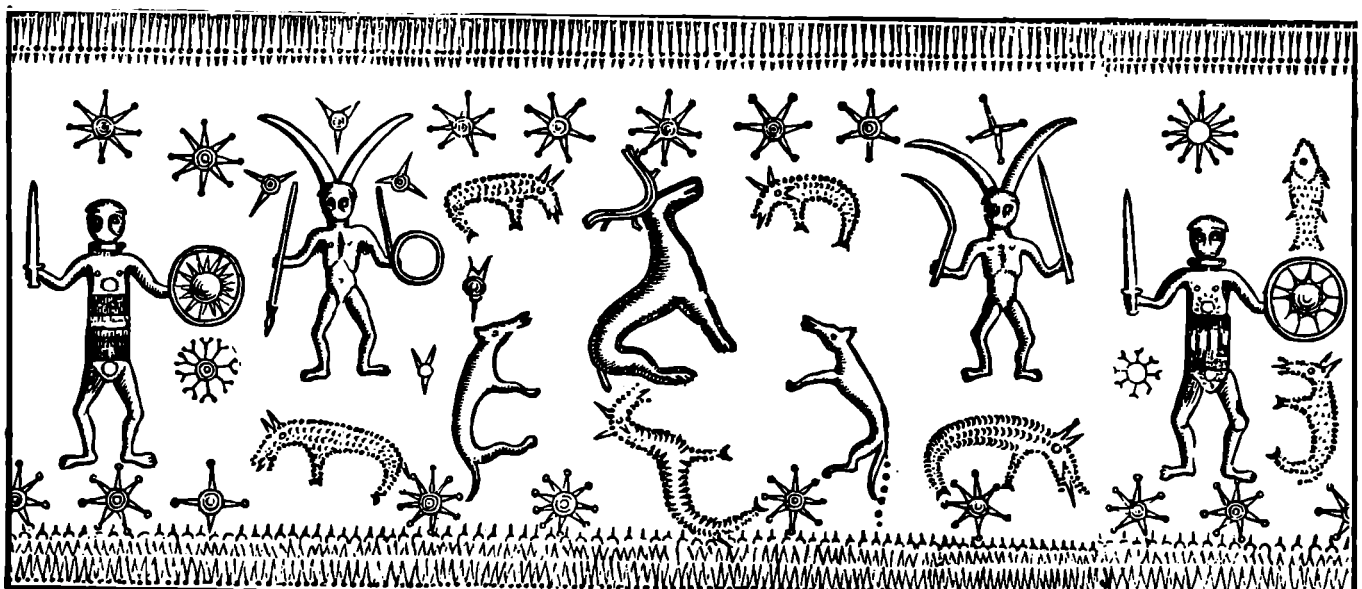

127. 5. ring.

terne er forskellige. Opgangsvagten har vandrette striber. Nedgangsvagten har tre lodrette linier. De tre strømme er tegnet for det nye liv.

Til højre for opgangsvagten ses et ledetegn bestående af en sol med otte horntegn, det samme tegn, vi så som himmeltegn ved hornet på 4. ring. Her symboliserer det igen fødsel og vækst. Det betyder vel solopgang. Til venstre for nedgangsvagten ses et ledetegn bestående af en sol med 8 nymånetegn. Det symboliserer det nye liv, som begynder i underverdenen eller blot solnedgang.

De to vagtposter sørger for både himmellegemer og mennesker, der alle skal op, hvor solen står op, og ned, hvor solen går ned. I Mitrareligionen kendes også to vagtmænd, Cautes og Cautopanes. Vi ser dem på figur 27. Den ene holder en fakkel nedad og står ellers normalt i højre side af billedet, vest. Den anden står til venstre i øst og holder normalt en fakkel opad. Samtidig løfter han tyrens hale. Vi kender også myten om Sankt Peter, der holder vagt ved himmerigets port.

Det er ret usikkert at gætte på vagtposternes navne. Det er generelt en af de vanskeligste opgaver at identificere guder som tilhører forskellige folk og forskelligt tidspunkt. Heimdal er gudernes vagtmand, men han er en af aseguderne, der tilhører en senere tid. Runekredsen og guldhornet er skabt af nærstående stammer. Her svarer nedstigningsvagten til Ng-runen og guden Ing. Ing er er omtalt tidligere som stamfader og helt og med tilknytning til Sydjylland. Opstigningsvagten svarer til I-runen og gudinden Astareth, gud for krig og fødsel, muligvis stammoder til istvæonerne og med tilknytning til Sønderjylland.

Hagala er også en mulighed for opstigningsvagten, men Hagal forekommer i runekredsen umiddelbart før fødslen, det vil sige før opstigningen fra jorden. Den hornede sol er anbragt ved hans side, men det er et fødselssymbol og dermed kvindeligt. Jeg vil derfor anse det for mest sandsynligt, at vagtposterne hed Astareth og IngwaRh eller ihvertfald var deres medhjælpere.

Vokseguden

Skikkelsen er nøgen og derfor en rigtig gud. Det viser hornene også. De er symbol for skaberevne og livskraft. De ligner oksehorn eller selve guldhornene. På Krysings tegning har guden en hovedbeklædning, der ligner en grøndlandsk flænsekniv ved navn ullu. Inkaernes solgud havde en lignende hovedbeklædning, se figur 48. Det er daghimlen, lyset og livet, der vokser op. Det er Ulls bue, som vi også så på figur 85 fra Angel.

Krysing har også tegnet en beklædning på siden af hovedet. Det er enten hår eller en høj krave. I begge tilfælde er det symbol for gudens ydre skin. Frost har tegnet guden med kvindeligt skød. Det er tegn på, at guden kan føde unger.

Guden har i hænderne tre attributter: et spyd, en stav og en ring. Spydet er et offerspyd. Især på Krysings tegning ser man, at modhagerne og skaftet danner et liljetegn. Guden råder over liv og død. Hans placering i runerækken er ved Æ-runen, der betyder liv og død. Det er en lysgud, der med flammespydet kan frembringe ild. Han kan også fremkalde blod, der har ildens kraft.

I den vestlige hånd har han skaberringen, der bruges til at genoplive de døde. Ringen symboliserer livets kredsløb. Desuden har han en kort stav. Det må være en styrestav, der kan bruges til at dirigere med og til magi. Den har sikkert indridsede runetegn. På Krysings tegning er ring og stav sammenvoksede. Dog ændrer det ikke attributternes symbolske betydning. Man kender også den slags ringstave fra mesopotamiske gudebilleder.

Vokseguden har omkring hovedet tre sole, hver med tre takker. De afviger lidt fra de på hornet forekommende voksetegn ved, at de tre spidser er mere ligeligt fordelt. Man kan også sige, at voksetegnet åbner sig mere. Tegnenes betydning er dog principielt den samme. De symboliserer skabelse af nyt liv ved solens og lysets kraft. De tre takker står for de tre livsstrømme. De tre store voksetegn giver 9 takker, og nitallet er endnu mere skabende. Denne gud kan give nyt liv til alle skabninger og få alt til at vokse.

Vokseguden virker hovedsagelig fra solopgang til middag og fra tidligt forår til midsommer. Det fremgår af hans placering på hornet mellem himmeltegn for denne periode, men også af hans udstyr. Dyrkelsen af vokseguder er meget udbredt. Den nye spirende natur vælter frem. Menneskene får nyt livsmod oven på vinterens bekymringer. Disse kræfter må styrkes og styres i fællesskab ved forårets mange religiøse fester.

Vokseguden virker i menneskelivet hovedsagelig fra fødsel til forældreværdighed. Han repræsenterer ungdommens kraft og mod og lærenemhed. Den nyskabende evne er markeret med gudens tegn, voksetegnet, flere steder på hornet. Vokseguden er også virksom i perioden fra nymåne til fuldmåne.

Meget tyder på, at voksegudens navn er Ullr. Vi har omtalt ham i forbindelse med Æ-runen, og det fremgår heraf, at han nok er den mest dyrkede gud i jernalderens Danmark. Af Atlekvadet, der er omtalt under T-runen,

lærte vi, at hellig Ulls ring befinder sig omkring syd. Af Grimnismål, der er omtalt under afsnittet om tidsregningen, lærer vi, at Ulls bolig Ydalir = taksdalen ligger mod syd, men øst for Frejs bolig.

Brakteaterne figur 30, figur 86 og figur 87 viser ifølge runeindskrifterne guden Ull i midten. Han har to hjælpere, der holder hans spyd og hans ring.

Odin har også et spyd, en ring og en runestav, men han tilhører en senere tid. Ullr var Odins værste konkurrent ved religionsskiftet. Det fremgår af Saxos beskrivelse af kampen mellem de to guder. Saxo bruger den latinske betegnelse Ollerus.

Stednavne med ul kendes kun i Skandinavien. Den græske lysgud Apollon, der er lig Ullr siges at komme fra det fjerne Nord. Det tyder på, at Ullr har eksisteret i Europa, før de indoeuropæiske kvægavlere kom. Muligvis går han helt tilbage til jægerstenalderen. I hvert fald har Ulls bue en enorm udbredelse, helt til Amerika.

Høstguden

Den anden hornede gud virker lidt spinklere. Der er ingen kønskarakter. Dog antyder Frost et kvindeligt skød. Vi genkender i gudens hånd seglen fra 3. ring. Det er altså den samme gud eller et nærstående familiemedlem. I sin vestlige hånd har han en gravestok, der er et vigtigt redskab i oldtidens landbrug. Se det lange guldhorn.

Over høstguden har vi hans symbol, høsttegnet. Hos Paulli kun med een ring, hos Krysing med to koncentriske ringe. Vi har set høsttegnet adskillige gange på hornet med tre koncentriske ringe. Mon ikke der skal være tre ringe også her? Høsttegnet betyder avling og høst af frugter. Også han udnytter solens kraft.

Høstguden er hovedsagelig ansvarlig for tiden fra middag til solnedgang eller fra midsommer til vinterens begyndelse, eller fra fuldmåne til nymåne. Det fremgår af hans placering mellem de tilhørende runer, herunder E-runen ved navn hest svarende til, at vi så høstguden med sin hest i 2. ring. I bondesamfundet er det naturligvis altafgørende, at høsten bliver god. Menneskene må nyde frugterne i fællesskab ved store høstfester. Høstguden sikrer både avlen af planter og dyr, så der må ofres til ham.

I menneskelivet er høstguden hovedsagelig ansvarlig for perioden fra forældreværdigheden til døden. Han repræsenterer avling af børn, styring af produktionen og behersket nydelse af livets frugter. Undertiden ser man guden Frø som en billedstøtte med en stor penis, symbol på hans avlekraft.

Det er muligt, at høstguden hed Frø. Frødyrkelsen er historisk kendt. Han kaldes også Frej, men han har nok heddet FraujaRh på urnordisk. Fraud= fråde, Afrodite= den skumfødte, frodig.

Stednavne med Frø er ret almindelige i Danmark. Et sted omtales han som Ingvi-Freyr. Det kan oversættes som Frø tilhørende Ing. Det stemmer overens med, at de er placeret ved siden af hinanden på guldhornet. Ings ætling Frø er eftersommerens og efterårets gud, der dør om vinteren. Ing selv derimod bliver stående ved solnedgangsstedet for at sikre slægtens genfødsel og Frøs genfødsel.

Frø omtales også som Njords søn. Njord er gud for vandene og den fugtige jord, for sejlads og fiskeri. Han er sandsynligvis af samme rod som den keltiske Nodens, den irske Nuadu og den walisiske Nudd. Tacitus omtaler år 100, at sveberne dyrkede gudinden Nerthus. På germansk har hendes navn nok været Njordis. Han skriver:

Ved disse folkeslag er der intet bemærkelsesværdigt, andet end at de alle dyrker Nerthus, det vil sige moder jord, og tror, at hun griber ind i menneskenes anliggender og kommer kørende rundt til de forskellige folkeslag. På en ø ude i oceanet findes en hellig lund, og i den står en indviet vogn, der er dækket med et klæde. Kun en præst må røre den. Han fornemmer, når gudinden er tilstede i sin helligdom, og medens hun på sin vogn trækkes afsted af køer, ledsager han hende fuld af ærefrygt. Da er der glade dage, og alle de steder, som gudinden finder værdige til at besøge og gæste er smykket til fest. De begynder ikke krig og bærer ikke våben. Hvert eneste sværd er låst nede; da kender de, og da elsker de kun fred og ro, indtil samme præst fører gudinden, som er træt og mæt af samværet med de dødelige, tilbage til helligdommen. Derpå vaskes vognen og klædet, og, hvis man vil tro det, guddommen selv i en afsidesliggende sø. Slaver, som straks efter opsluges af søen, udfører renselsen. Dette har skabt en hemmelighedsfuld gysen og from uvidenhed om, hvad det er for et væsen, som kun ses af disse dødsdømte.

Njord og Njordis optræder også i stednavne. Lige ved anglernes hellige mose Torsbjerg ligger Notfeld. Her blev der ofret til Njordis. En tilsvarende Notfeld findes på Als, og jeg vil anbefale arkæologerne at se efter mosefund tæt herved. Måske kan man finde en vogn som den, Tacitus omtaler.

Imidlertid er høstguden næppe Njord. Njord hører til N-runen og er en jordgud. Skikke med at køre rundt på markerne har holdt sig op til vor tid. Men de hører til det tidlige forår.

128. Dobbeltgud på mankestol fra Fogdarp, Skåne. Omkring år -700. Foto fra Historiska Museet i Lund.

Vi bør også overveje navnet Lug. I Ellæm syssel ligger byer med navn Lugum, hvilket er tegn på at han blev dyrket her. Cæsar fortæller at Mercur var den mest almimdelige gud hos kelterne og germanerne. Det må være Lug, han mener. Vi ved bare ikke, hvordan germanerne dyrkede Lug. Kelterne fejrede ham ved Lugnasad, der er den 1.august. Det passer jo meget godt til en høstgud. L-runens placering i runekredsen passer også med høsttidspunktet.

Ifølge irske sagn søgte Lug arbejde som smed, harpespiller, bronzearbejder, kriger m.m. hos en frygtelig krigerhøvding. Det minder om Loke i den nordiske mytologi. Han er også altmuligmand og arbejder for Odin.

Frø har nok været det almindelige navn for høstguden i Norden, men netop i Nordslesvig har man muligvis brugt navnet Lug.

Vokseguden og høstguden udgør et par frugtbarhedsguder. Det er formentlig dem, man ser afbildet flere steder i nordisk broncealder. Et eksempel herpå har vi på figur 128. Det er en broncemankestol fra Fogdarp i

Skåne. Man må forestille sig, at tømmen har gået igennem det hule rør. Derved har det set ud, som om de to guder styrede hesten. Turen rundt på markerne er beskrevet af Tacitus som før nævnt. Læg mærke til, at guderne har horn på hovedet og fuglenæse.

Et andet eksempel har vi på barberkniven figur 54d. Her er de to hornede guder anbragt i frugtbarhedens skib.

De to gudebrødre er ridende. Det kender vi fra de tilsvarende romerske guder Castor og Pollux, med hestelignende navne. Det stemmer også med de to guders placering mod Sydøst og Sydvest. Her har vi runerne P og E med hestebetydning.

Hjort

Der er flere tegn på, at figuren er en hjort og ikke en hornet hest. Hornet er et forgrenet gevir. Halsen er rank, kroppen er slank, og halen er kort. Men desuden er der en udbredt tradition for at sammenligne solen med en hjort. I russisk folketro er solen en hjort ved navn Ilja eller Bogatyr = stor tyr. Om sommeren ofredes en hjort på Elias dag.

I det andet kvad om Helge Hundingsbane hører vi, hvordan hans enke Sigrun i Sevafjelde mindes ham:

Sådan stod Helge
blandt høvdinger
som ædelformet
ask over tjørne
som en dugvåd
kronhjortetyr
ses rage op
blandt alle hjorte
med horn, der skinner
mod himmelbuen.

I Solsangen står der:

Solhjorten så jeg komme i syd,
tøjlet af to samtidig,
hans fødder stod på jorden,
hornene berørte himlen.

De to, der tøjler hjorten, er hundene, den tiltagende og den aftagende måne.

I Grimnismål har vi:

Skoll hedder en ulv,
som til den skærmende skov
forfølger den skinnende gud;
en anden, Hate,
Rodvidnes søn,
løber foran himlens brud.

Skoll (den svigefulde) og Hate (den hadefulde) er himmelguden Tirs hunde. Den skinnende gud, himlens brud er solen. Den skærmende skov er horisonten. Rodvidne er Fenrisulven, jorden.

Figur 129 viser tegningen på et sværdskedebeslag fra La Tene i Schweiz omkring år -400. Vi ser her solhjorten i midten. Den lægger hovedet tilbage, sådan som man ofte ser på skytisk kunst. Den keltiske La Tene- kultur har skytiske rødder. I siderne ser man de to verdensånder med ånde, det vil sige ånd, ud af munden. Her er det ikke hunde, men heste.

129

130

129. Sværdskede fra La Tene, Schweiz omkring år -400. Rump: »Kultkar«, side 138.

130. Jägermeister bitter.

131. Elg på skytisk bronzearbejde fra Kiev, Jurovka omkring år -400. Historiska Museet: »Guldet från Stäppen«, side 56.

Selv i vore dage bruges hjorten som symbol for lyset, idet jægernes symbol er Hubertus-hjorten. Navnet refererer til biskop Hubertus, der oprindelig var jæger. Det fortælles, at han blev omvendt til kristendommen, da han så en hjort med et strålende kors mellem sine takker. Han udryddede hedenskabet i Ardennerne og blev derfor efter sin død år 727 erklæret for helgen. Hubertushjorten findes f.eks. på Jägermeister bitter. Se figur 130.

Hjorten i 5. ring har dobbelt kontur ligesom hjorten i 4. ring, Det betyder, at den skinner. Geviret symboliserer himlens lys og er buet som himlens bue. Stammen i geviret er todelt, hvilket viser to verdenskræfter, dobbeltslaggen. Hjorten må selv repræsentere den rene ånd, livets fremdrift.

132. Hjort på lerkar fra Borgstedt ved Rendsborg i Sydslesvig. Foto fra Archäologisches Landesmuseum, Schleswig.

På geviret er der tegnet fire sidegrene. Det må hentyde til de fire verdenshjørner. Himlens lys breder sig altså over hele jorden.

Solhjorten dør hver nat. Men den når at avle en unge, der er klar til næste morgen. Det svarer til de tidligere omtalte myter om Baal eller Balder. Vi kan også tage den keltiske lysgud Bel med her. Han afbildes ofte med hjortegevir.

Kronhjorten i 5. ring er en tyr. Men guden Ti kaldes også Tyr. Hans kraft er i hjorten. Han har taget hjorteskikkelse. Germanerne var uvillige til at lave billeder af deres guder. Ingen kunne sige, hvordan Tyr eller andre guder så ud. De billeder, man finder, må opfattes som symboler for gudernes væsen.

Lad os huske på, at den 4. udødelige kraft har oksen som element, og at denne kraft hører hjemme på sydhimlen. Det gamle tyresymbol forekommer i nordlige egne som en hjort. Det ses i skytisk kultur og ved påvirkning derfra i keltisk og germansk kultur. Se figur 131, figur 132 og figur 133.

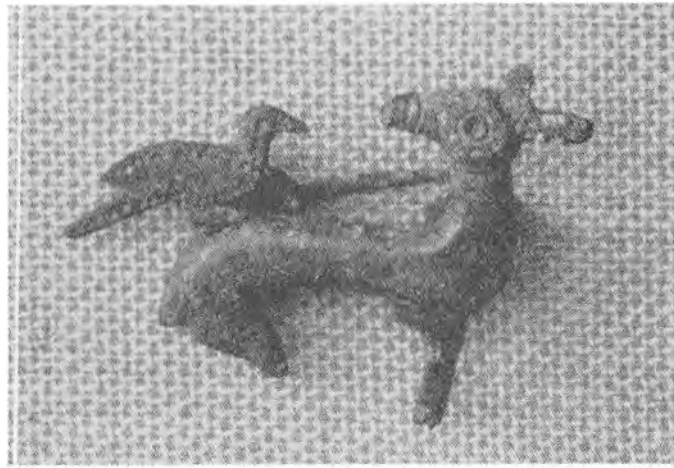

133. Broche af metal fra Dankirke syd for Ribe omkring år 500. Foto fra Nationalmuseet.

To ulve

De to dyr, der forfølger hjorten, har flere ulvetræk end de to hunde i 2. ring. Ben og halse er længere. Kæber og øjne er stærkere markeret. Halen stikker lige bagud. Halerne viser dog ligesom i 2. ring den tiltagende og den aftagende måne.

Den fremstormende, forfølgende ulv har to voksetegn ligesom den aktive hund i 2. ring. Det er voksegudens tegn. Ordet ulv viser også, at den har guden Ullrs kraft. I Grimnismål hedder ulven som nævnt Skoll, et navn, der også minder om Ullr.

Det øverste voksetegn indeholder en sol. Det må være solen ved fuldmåne. Det nederste voksetegn indeholder en sol med kun een ring. Det må være solen ved nymåne. Den fremstormende ulv er den tiltagende måne, der gør sig gældende netop fra nymåne til fuldmåne.

Ulven til højre trækker sig truende tilbage. Den er hadefuld ifølge dens navn Hate. Bag ulven er der hos Paulli anbragt seks kugler i række. Det kan ikke være ekskrementer, da de udgår fra ryggen over halen. Hos Frost ser vi på dette sted seks cirkler i en løbende spiral. Den løbende spiral betyder på dette horn tiden. Den vigende ulv er den aftagende måne, der gør sig gældende fra fuldmåne til nymåne. Det er kun tre femdagesuger. Hvis vi tager

begge ulvenes levetid, bliver det seks femdagesuger. Det er sandsynligvis denne måned, der henvises til med den løbende spiral.

De syv figurer i 5. ring, vi nu har omtalt, er opstillet symmetrisk i en storslået formation. I midten har vi dagens hjort, der kun lever een dag og må fødes påny hver nat. Hjorten er på hver side tøjlet af månens ulve. De lever tilsammen en måned. Længere ude har vi de to frugtbarhedsguder, der styrer henholdsvis forårshalvår og efterårshalvår. Deres samlede levetid er begrænset til et år. Yderst på fløjene har vi stamfædrene. De sørger for opgang på himlen og nedgang i underverdenen for alle de øvrige himmelguder.

Sammenfattende kan man sige, at vi i midten har det kortvarige, hektiske, varme liv, medens vi i siderne ser den langvarige, nøgterne, køligere kontrol.

Det fremgår også af gudernes placering på himlen, at der er tale om fem dele af den ottedelte horisont. Inddelingen af dagens bue i fem dele kender vi fra håndens ældgamle symbol og fra runekredsens ottedelte vej. Ulvene hører ikke direkte med i denne dagbue, da de viser den månedlige bevægelse. Derfor er ulvene også sænket et stykke i forhold til de øvrige guder.

Rækken af 5 himmelguder findes også på lappetrommen figur 16, men guderne har dog kun delvis de samme egenskaber. På trommen figur 17 er der kun tre himmelguder. Til gengæld ser vi her solhjorten og de to måneulve.

Pragtbøjlenåle eller fibler viser noget om datidens verdensopfattelse. Figur 134 er en fibel fra Freilaubersheim 20 km. syd for Mainz. Den er af bronze med indlagte granater. Den er fra omkring år 600, da frankerne havde overherredømmet i dette område.

Fiblens halvcirkelform foroven symboliserer den lyse daghimmel. Rhombeformen eller Ng-runetegnet forneden symboliserer jordens mørke, hvor det nye liv opstår. Disse to former er typiske for østgermanske fibler. Formerne er sandsynligvis inspireret af sarmaterne idet man finder dem i Kaukasus. Sarmaterne har også medbragt traditionen med at indlægge ædelsten. Hovedet forneden tilhører jorden, det store uhyre, der sluger alt. Det har navne som Fenrisulven, Midgårdsormen. I Kina er det en tiger. Se bogens bagside.

På kanten af sådanne fibler er der gerne nogle knopper, som må symbolisere udødelige kræfter. Disse knopper er en germansk tradition. På himmelbuen er 3 eller 5 knopper almindeligt. På figur 134 ser vi fem knopper, svarende til dagbuens fem eikter. De tre granater, der er indlagt i hver

knop, symboliserer de tre strømme i hver eikt jævnfør runekredsen. De tre sidste eikter ses som tre knopper på jorden, hvoraf den ene er uhyrets hovede.

Fiblen har en række spiralslanger, hvoraf nogle er indadgående og andre er udadgående. Man kan følge rækken af spiraler hele vejen rundt langs kanten af fiblen. Det er livets kredsløb, der gennemføres af menneskeånden.

Udbredelsen og udformningen af fibler med himmel og jord er en bekræftelse på udbredelsen af guldhornenes verdensbillede på germansk område.

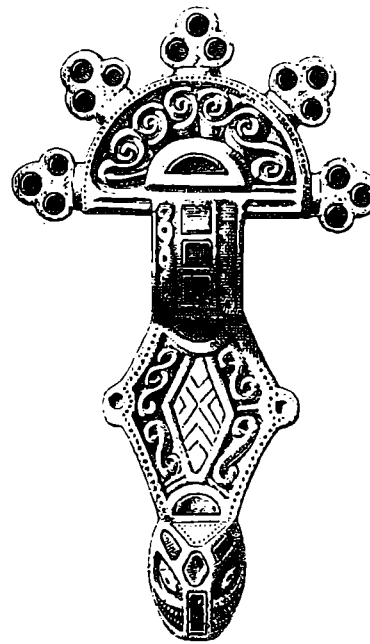

134. Fibel af bronze fra Freilaubersheim ved Mainz. Salin: »Die altgermanische Tierornamentik«, side 29.

Offerdyr

På 5. ring er der syv offerdyr. Der er eet til hver af de syv guder, og det er anbragt tæt ved guden. Ud af offerdyrenes mund hænger tungen. Det er åndet, der indeholder gudens kraft. Når dyret ofres, går denne åndelige kraft tilbage til guden.

Hjortens offerdyr er under hjorten. Det er tegnet med markeret kontur, tydeligst hos Krysing. Det er et skinnende dyr. Med sin lodrette hals og horn ligner det en hjort.

Under vokseguden ser vi hans offerdyr. Det er uldent over hele kroppen. Mærkeligt nok har Krysing og Frost tegnet det med fire synlige ben. Det ser man ellers aldrig på det korte horn. Det er sandsynligt, at Ullrs offerdyr er et lam.

I flere nordiske lande har man beretninger om slagtning af Ull-lammet ved høstfesten. I Telemarken ofres benene til ulvene. Betegnelsen »Ullens øre« er i nordiske lande brugt om en hjertelap i slagtedyr. Olsmesse fejredes i august, ifølge den katolske kirke til minde om Olav den Hellige.

Uld er også tekstil, og til ulden er knyttet mange folkelige traditioner. I flere lande køres der rundt med hvidt klæde om vinteren. Det er jo om vinteren, der fremstilles tekstiler. Fårets uld er forbundet med voksekraft og lys, der hører til Ullr.

Høstgudens offerdyr har hale hos Krysing og en stor mund hos Paulli. Det kan være en gris. Grisen er den første, der udnyttes i husdyrbrug og traditionelt symbol for høstguden. Den slagtes ved midvinter, når høstguden dør.

Måneulvenes offerdyr er temmelig ubestemmelige. De har ingen haler. Det kan være lam.

Fisken tilhører sandsynligvis den østlige vagtpost. Den vender bugen mod hans sværd. Han viser vej opad fra underverdenen ligesom fisken på vej op fra de våde vande. Den vestlige vagtpost har offerdyret under fisken. Det vender hovedet imod hans krop. Hos Frost er det dog tegnet modsat. På grund af den store mund og halen vil jeg regne det for at være en gris.

Runeteksten

Teksten lyder EKHLEWAGASTIRh HOLTIJARh HORNA TAWIDO. Se figur 135. Dette oversættes traditionelt til: »Jeg, Lægæst, Holtes søn, gjorde hornet«. Vi skal dog her ændre på denne oversættelse.

Lad os sammenligne med indskriften på Kårstadstenen i Norge, der blev omtalt i afsnittet om de ældste runeindskrifter. EKALJAMARKIRh BAIJ?Rh= Jeg, fremmedlænding, bojer. Det er altså tidens skik at begynde med jeg og i samme ord angive sit lokale kaldenavn. Kaldenavnet er her en betegnelse, der karakteriserer personens stilling i lokalsamfundet. I næste ord kommer personens afstamning eller oprindelse.

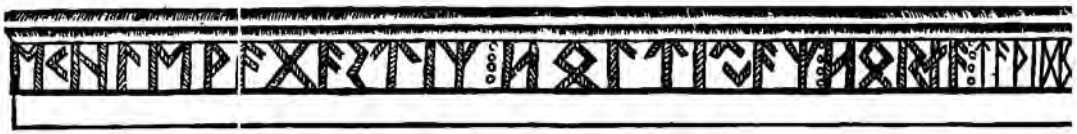

135. Rur eteksten ifølge Paulli.

H-et i begyndelsen af HLEWA er stumt. Det er nok tilføjet, på grund af, H er et helligt bogstav, og for give bogstavrim med de to næste ord. A-et i slutningen er en bøjningsendelse, der markerer genetiv i forhold til resten af ordet.

LEW kender vi fra lev i danske stednavne og leben i enkelte tyske stednavne. Denne stavelse betyder være levnet til beboelse, ligesom leve betyder være levnet, ikke være død. HLEWA kan derefter oversættes til »stedets« eller »livets«.

GASTR betyder gæst. Vi har endnu ordet som betegnelse for et besætningsmedlem på et sejlskib. Vi kender andre personnavne, der indeholder gæst. I norske runeindskrifter findes navnene ASUGASDIRh = de dødes gæst, SALIGASTIRh = salens gæst, WIDUGASTIRh = skovens gæst. Vi har HARIGAST på Negauhjælmen, som omtalt under kimbrerne. Disse navne kan formentlig føres tilbage til herulerne.

I Nibelungenlied hører vi om en dansk konge ved navn Liutgast. Det fortælles, at han er rig på guld. Han hjælper saxerne i deres krig mod burgunderne, men lider nederlag, idet helten Sigurd og hans kæmper er på burgundernes side. Liutgast bliver taget til fange i Saxen og ført som gidsel til Worms. Han får dog lov at gå frit omkring i borgen.

Man antager, at digtet har levet ved frankernes hof. Det beskriver Attilas drab på Burgunderkongerne. Det er en historisk kendsgerning, at en hunnerhær udslettede Burgunderne i 437. I 407 gik burgunder, vandaler, sveber, quader og sarmater over Rhinen ind i Romerriget. Burgunderne blev på Rhinens vestbred og oprettede et rige omkring Worms. I 411 havde de så megen magt, at de fik opstillet en modkejser.

Den romerske hær i Belgien og Nordfrankrig bestod hovedsagelig af saxere, en ny betegnelse for nogle vestgermanske stammer, måske opkaldt efter secgerne. Der har sikkert også været jyske stammer imellem lejesoldaterne. Samtidig førte flere vestgermanske høvdinge sørøvertogter mod Holland og Nordfrankrig. Den nordlige del af Romerriget var således præget af vestgermanere. Burgunderne kom i spidsen for en østgermansk invasion. Det er derfor ikke forbavsende, at der opstod strid mellem saxer og burgunder i de følgende år. Mig bekendt findes de eneste beretninger om krigshandlingerne. I Nibelungenkvadet og Nornegæst.

I Nornegæst er det igen Sigurd Favnersbane, der hjælper burgunderne. Men her er deres fjender kong Sigurd Ring i Svitjod og hans svogre, Gandalfs sønner, samt Starkad Storverkson fra Fenring i Norge. Norge er nok indført, fordi sagaen fortælles i Norge. Sigurd Ring er en dansk-svensk konge, der fører krig mod Karl den Store. Sigurd Ring dør i 798, og efterfølges af sin søn Godfred. Kæmpen Starkad er en traditionel helteskikkelse, hvis navn bruges i mange sagaer, men mest med tilknytning til hadbarderne.

I 437 forsøger den burgundiske konge et krigstogt mod Belgien, men det ender med burgundernes tilintegørelse. Kun en mindre gruppe overlever og slår sig ned i Bourgogne, der er opkaldt efter dem.

Luitgast har været i krig i Vesttyskland og må derfor være kommet ad søvejen fra Vestslesvig. Ifølge Nibelungensagnet har det været nogle få år før 437. På dette tidspunkt var danerkongen Ahlewi muligvis konge over den sydlige del af Nordslesvig. Vi skal vende tilbage hertil i afsnittet om stammeforhold.

Vi må regne med, at det er den samme person, hvis navn står på hornet. Liut betyder sted ligesom fransk lieu. Det tyske leute betyder levende tjenestefolk. Leopold og Liutpold er samme navn. Liut er altså det samme som lev. Det kan betyde liv eller sted. Brugen af gast i et personnavn viser igen hen til en tradition i Danmark/Norge.

Vi skal ikke her oversætte HLEWAGASTIRh ved »Stedgæst«. Dermed menes en person, der ikke er født og opvokset på stedet, en udefra kommende høvding. Det er ret intetsigende og anonymt. Derimod er »Livgæst« udmærket som personnavn. Især når man tror på livets kredsløb.

HOLTIJARh er afledt af HOLT, der betyder skov, ligesom det tyske holz betyder træ eller skov. Det kan ikke betyde »fra skoven«, da dette ikke siger noget om personens oprindelse. Det er også for fattigt at komme fra skoven.

»Fra Holt« henviser til et stednavn med holt, og dem er der mange af. Der er Holsten, og 30 km sydøst for Gallehus ligger en by Holt. Men det er dog det almindeligste at angive sin afstamning. »Holtes søn« lyder ikke meget sigende. »af Holtes slægt« lyder bedre. Holte lyder dog stadig fattigt, og navnet kendes ikke som høvdingenavn. Man kan dog tænke sig, at byen Holt er opkaldt efter en høvding af samme navn.

Jeg vil mene, at man også kan oversætte med »af Holles slægt«. Endelsen TIJARh minder om den græske endelse i galatier afledt af galler og den franske endelse i sensation afledt af sens. Tiod betyder jo egentlig slægt

eller stamme. Holen nævnes f.eks. som konge over wrosnerne. De hører muligvis til i Wursten ved Bremerhafen mellem Elbens og Wesers udløb. Her ligger Holte, Holssel, Hollen og Nordholz. Men der er mange stednavne med hol. På Lolland ligger f.eks. Holleby og Holeby ikke langt fra Hoby med det berømte fund, der tilhørte herulerne.

Ordet TAWIDO er omstridt. Den traditionelle oversættelse »jeg gjorde« indebærer, at indskriften skulle være foretaget af guldsmeden i forbindelse med fremstillingen af hornet. Men indskriften falder uden for hornets stil. Den er desuden placeret uheldigt, der hvor man holder munden. Her er det lange guldhorn tomt. Guldsmede havde i krigersamfundet ikke så høj en status, at det berettigede til en så lang og dominerende indskrift.

Brugen af diskrete firmamærker kendes fra håndværkere i oldtiden, især i Romerriget. Men her var der tale om masseproducerede varer, der blev afsat gennem mellemhandlere. Når der er personlig kontakt mellem håndværker og bruger, er der intet behov for firmamærke. Når kunstværker i vore dage signeres, er det også med videresalg for øje.

Man kan tænke sig, at indskriften er forfattet af den høvding, der bestilte hornet. Men det forekommer overflødigt, da vedkommende jo har selve hornet som bevis på, at han har erhvervet det. Indskriften må være lavet på et senere tidspunkt, nemlig i forbindelse med ofringen af hornet.

Som nævnt under De ældste runeindskrifter skal vi her oversætte TAWIDO med »jeg har viet«. Vi kan også oversætte det med »jeg har indviet«. Det vestsaxiske tawian betyder klargøre.

Formålet med ofringen af hornet er, at guderne skal gavne samfundet, men i særlig grad den person, der har gjort opmærksom på sig selv ved indskriften. Ofringen har altså også haft et politisk formål. Den, der bragte et så pragtfuldt offer som guldhornene, har opnået stor prestige ved denne ofring. Han er blevet gudernes yndling.

Tekstens begyndelse er angivet forskellige steder på de tre tegninger. Krysings tegning er dog mest omhyggelig. Han har TAWIDO anbragt over solhjorten på hornets buttede side. Derved bliver hele teksten symmetrisk på de to sider af hornet. Der bliver 13 runer på hver side af TAWIDO.

TAWIDO er ridset med enkeltstreger. De øvrige runer er ridset med dobbeltstreger og med skravering imellem. Man har forklaret det ved, at den guldsmedelærling, der udførte indskriften, ikke har planlagt pladsen ordentligt. Det kan også være, at pladsen har stået tom, for at den person, der faktisk foretog nedlæggelsen i jorden, kunne skrive TAWIDO = jeg har viet. Begge forklaringer skal med. Situationen svarer til den i vore dage

kendte situation, at en kongelig person afslører navnet på et skib. Navnet er skrevet af en arbejder.

Indskriften oversættes derfor således: »Jeg Livgæst, af Holtes slægt, hornet har jeg viet.«

Runernes form tyder ifølge runologerne på, at indskriften er fra omkring år 400.

Guldhornenes oprindelse

Hornenes anvendelse

Der er gjort mange guldfund i Norden fra den periode, Guldhornene stammer fra. En stor del af dette guld stammer fra Romerriget. De germanske krigerhøvdinge modtog betaling for lejetropper eller bestikkelse for at holde fred med romerne.

Det rige romerrige har tiltrukket høvdingesønner og andre krigere. Guldet har de taget med tilbage. Det er det sædvanlige: menneskene vandrer den ene vej og pengene den modsatte vej. Det samme ser man med vore dages fremmedarbejdere.

I tiden omkring romerrigets sammenbrud er guldstrømmen vokset yderligere. Der var også tale om simpel plyndring. Hunnerhøvdingen Attila modtog kejser Teodosius' vægt i guld for at frigive ham.

Gundestrupkarret, det pragtfulde sølvkar, fundet i Himmerland, er et eksempel på germanernes erhvervelse af ædelmetal. Arkæologerne har bestemt karret til at være fremstillet i Gallien omkring år -80. Omkring år -50 undertvang romerne Gallien. Hertil fik Cæsar hjælp af bl.a. kimbrer. Lønnen fik de ved plyndring af Galliens rigdomme. Det må være på den måde, Gundestrupkarret er havnet hos kimbrerne i Himmerland.

Kimbrernes naboer mod vest er harderne i Hardsyssel, der ligger nær Vestkysten. Navnet kommer af hard eller had, der betyder hav. Harderne, også kaldet haruder, spiller en lige så stor rolle som kimbrerne i militær henseende. Som omtalt har kejser Augustus forhandlet med dem.

Vi har tidligere omtalt Hoby-fundet, der stammer fra tiden omkring den svebiske krig og den Pannoniske krig. Skatten har tilhørt heruler, idet vi kalder stammerne på de danske øer og i Norge for heruler. Heruler findes også i Slesvig.

Guld kan næsten kun erhverves ved krig. Kimbrer, harder, alukomer og heruler har erhvervet så meget guld i forbindelse med krige, at det kan forklare, hvorfra guldet til det lange guldhorn er kommet.

Rigdom på guld var en magtfaktor i det germanske krigersamfund. Germanske fyrster benyttede guld i deres indbyrdes kontakt. Det blev brugt som betaling for krigstjeneste, som mandebod, medgift, gæstegaver, gravgaver og offergaver til guderne. En fyrste, der kunne fremvise pragtfulde smykker og prydgenstande af guld, fik anseelse.

Germanernes holdning til guld illustreres i Eddaen, Volsungesagaen og Nibelungenlied, der alle har Sigurd Fafnersbane som den store, ædle helt. Dragen Fafner besidder uretmæssigt guldet. Sigurd dræber dragen og får guldet. Han præsenterer sig for dragen som den ædle hjort.

Dette sagns levedygtighed skyldes, at det gengiver den traditionelle germanske verdensopfattelse. Fafner, Fæ eller Fenrisulven er alle betegnelser for jorden. Guldet er solen. Metallet er lige fra bronzealderen forbundet med solens og livets kraft. Sigurd er dagens lys, der bekæmper mørkets slange.

Men Sigurd må senere give op over for de kræfter, der trækker solen ned i jorden igen. Der hviler en forbandelse over guldet. Sigurd bliver gift med burgunderkongens datter, men han bliver svigefuldt dræbt af sine svogre Nibelungerne, tågesønnerne, mørkets magter. De bliver selv dræbt af Attila. Han får dog ikke fingre i guldet, der forinden er blevet gravet ned og skjult.

Nogle har ment, at guldhornene skulle være denne skat. Det er der ikke meget, der tyder på. Sigurddigtningen indeholder virkelige historiske begivenheder; men de er hentet fra forskellige steder og tidspunkter og sat sammen efter digteriske hensyn.

Germanernes brug af horn fremgår af Cæsars værk, Gallerkrigen: Uroksens horn er større og forskellige fra den hjemlige okses horn. Germanerne samler dem ivrigt, indfatter kanten med sølv og benytter dem ved fester til drikkebægre.

Hos langobarderne ved nedre Elben findes der mange gravfund med horn fra år 50-150. Hornene er brændt, men beslagene findes i gravene. I Danmark er der gjort adskillige fund af sådanne horn, nedlagt parvis. De findes i brandgrave og i jordfæstegrave, men også som offerfund i moser. Se figur 9, der viser bronzebeslag til horn fra omkring år 400, fundet i Nydam på Sundeved.

Hornene har spillet en særlig rolle ved midvinterfesten. Dette fremgår af gamle kalenderstave, hvor hornsymbolet optræder ved midvinter og nytår. I runekredsen har vi set, at hornet skaber nyt liv. Ved midvinter gælder det solens nye liv. Det kan også gælde menneskets genfødsel. Det ser vi på det skytiske drikkehorn, figur 45. Fuglen på fisken er jo symbol for genfødsel.

Også hos de slaviske folk bruges der pragtfulde drikkehorn i romertiden. Den slaviske gud Svantevit på Rygen havde år 1100 et stort drikkehorn i sit tempel. De pragtfulde drikkehorn er blevet moderne i jernalderen. De har forbindelse til den kultur, hvor høvdingen er rytter. Vi kender den hos skyterne. Se hornet og rytteren på gotlandsstenen, figur 36.

Vi har under S-runen omtalt, at Gudrun drikker af et pragtfuldt horn ved et gæstebud. Her var øllet blandet med forskellige sager, blandt andet svineblod. Men det var også en trylledrik. Normalt har drikken været øl eller mjød. Hornene blev åbenbart brugt parvis, altså en slags ritual. Det fremgår af beslagene, at hornene blev hængt op i kæder. Der var fritstående stolper i husene, som kunne bruges hertil.

Alle deltagere i gildet har drukket af hornet i rangorden. I middelalderens landsbygilder og laugsgilder drak alle af samme pokal.

Guldhornene er for tunge og upraktiske til at medbringe på jagt. Germanerne brugte horn og trommer ved kampe. Egentlige jagthorn kendes først hos merovingerne i Sydtyskland år 600.

Ved at afholde gæstebud kunne de germanske høvdinge styrke deres politiske magt. Her kunne de skabe nye venskabsforbindelser. De kunne imponere gæsterne med krigsmagt, guld, hyldesttaler til sig selv og udførelse af pragtfulde offerceremonier.

Stammeforhold

Vi skal nu forsøge at sammenholde de sparsomme oplysninger, der findes om stammeforholdene i Sydjylland og Slesvig. Omkring år -330 omtaler Pytheas fra Marseille, at han sejlede forbi den store havbugt Metuonis, hvor guionernes bygder ligger. Der er formentlig tale om marsken, og folket er ingvæonerne. De må have levet i Slesvig. Sammen med de andre germanske stammer i Nordtyskland (Jasdorf-kulturen) har de langsomt tilegnet sig en jernalderkultur.

Omkring år -115 udvandrer nogle kimbrer, teutoner, harder og ambroner fra Jylland på grund af dårligt klima. Men nogle af dem er vendt tilbage igen ifølge Tacitus og Ptolemæus. Se afsnit om runernes oprindelse. De har medbragt erobrede værdigenstande som Gundestrupkarret.

136. Syssel- og herredsinddeling i Jylland.

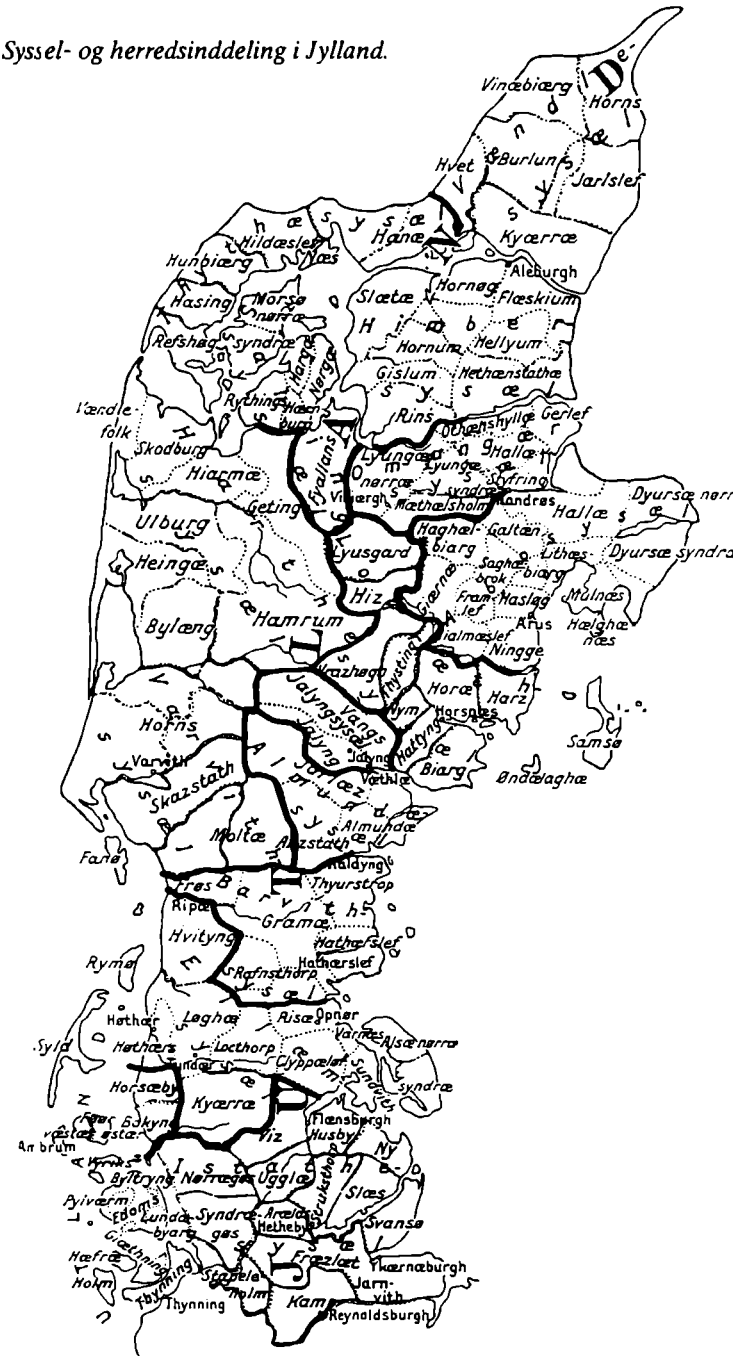

Der er tegn på indvandring af langobarder efter år -100, idet man har fundet de karakteristiske bardespænder ved Esbjerg, Ribe og Gram. Denne teori om langobarder i Jylland er nævnt hos Engelhardt: »Danerne fra fødsel til dåb.« På Ptolemæus' kort fra omkring år 150 figur 100 ser vi dem omtalt som cobandi, hvilket nok har været hobarder eller hadbarder, barderne ved havet. Se også Barvith syssel og Varwith syssel på figur 136. Hos langobarderne ser man ofte dekorationer med dobbeltslanger, men de findes også hos andre germanske folk.

I 300 og 400-tallet udvikler området syd for Ribe sig til et økonomisk kraftcenter. De arkæologiske fund viser handel og håndværk. Hadbarderne kontrollerede skibsruten tværs over Jylland ad Kongeå og Kolding å og skibsfarten sydpå langs vestkysten. Her var gode muligheder for handel og røveri.

Heltedigtningen viser, at hadbarderne var de sidste, der holdt stand mod danerne. En hel række konger hos Saxo må være hadbarder: Gram, Hading, Frode, Hødbrod, Hød, Ingeld og Agnar. Vi hører f.eks. en historie om, at en simpel guldsmed tillader sig at gøre tilnærmelser til kong Ingelds søster. Kæmpen Stærkodder= Starkhad straffer guldsmeden ved at hugge bagdelen af ham.

Herulernes kultur må være vandret tværs over Jylland for at komme til Nordsøen. Det kan være, at det er herulernes indvandring, der viser sig ved, at stengrave i nordsydretning fra omkring år 50 forekommer i området fra Horsens til Tønder. Denne gravskik kom fra Fyn. Samme gravskik ses også i Wursten. I 400-tallet dør denne gravskik ud i Nordslesvig, men ses herefter i Kent i Sydøstengland. Dette er et af flere beviser på udvandring fra Nordslesvig til Kent. Andre beviser er overensstemmelse i keramik, metalarbejder, stednavne og et styre uden herremænd.

Ptolemæus nævner en stamme sabalingi. Det kan være angler i Angel. Navnet er rimeligvis det samme som svebi-angili, som Ptolemæus har anbragt ved Hannover. Det er veldokumenteret ved historiske kilder og stednavne, at der fandtes angler ved Saale-floden op i 600-tallet. Anglerne er sveber ifølge Tacitus. Sabalinger kan muligvis også udlægges sveber-ingvæoner, men betydningen er antagelig den samme som svebi-angili.

Ved Saale har vi Eisleben, der blev til Islev i Slesvig og til Isley da anglerne udvandrede til England. Ved Saale har vi Harsleben (muligvis af hørg = stensætning). Det blev til Harlev og Harley. Alsleben blev til Alslev o.s.v.

En del af anglerne er udvandret til Angel omkring år 100. Anglernes indvandring viser sig ved befolkningstilvækst i 100-tallet. De ofrede genstande i Torsbjerg mose ved anglernes helligsted ændrer omkring år 100 karakter fra at være landbrugsprodukter til at være smykker og våben. Omkring år 200 bliver det udprægede krigsofre. Det er en tid med krise og krig. På denne tid bygges Olderdiget lidt nord for Flensburg til værn mod de nordlige nabofolk. Tre rækker af palisader er dateret til henholdsvis år 123, 140 og 201.

Omkring år 150 sker der en karakteristisk ændring af samfundet i Sydjylland og Nordslesvig. Hvor landsbyen tidligere bestod af en række lige store gårde, opstår der nu een større gård og flere små. Denne klassedeling hænger sammen med udvikling af krigersamfundet.

Også den keramiske stil viser en ændring. Fra år 0-200 har vi den såkaldte Over-Jersdalstil i hele Slesvig, Sydjylland og Wursten. I periden fra 200-400 skiller det angelske område syd for Olderdiget sig ud herfra. Anglerne holder fast ved ligbrænding ligesom f.eks de sydligere saxer. Denne fastholden gælder også efter anglernes udvandring til England omkring år 460. Ved denne udvandring sker en drastisk formindskelse af det dyrkede område i Angel.

Ptolemæus har en enestående præcis angivelse af geografisk position, men navnene er upræcise på grund af mange afskrifter. Alligevel vil jeg vove at gætte på, at chali er samme navn, som vi finder i Ellæm syssel på figur 135. Denne stamme hører vi desværre ikke noget om i heltedigtningen. Det skyldes nok, at den i 400-tallet var domineret af de større og stærkere naboer anglerne og hadbarderne. Ptolemæus har dog anbragt en stamme calucones mellem angler og langobarder. Det må være ved floden Aller.

Lad os antage, at den stamme, der hos Ptolemæus kaldes chali, hed alukoner. Al = gud og kun = æt. De er af gudeæt. En yderligere bekræftelse herpå er, at øerne ved Jyllands vestkyst hos Ptolemæus kaldes Alokiai Nesoi d.v.s. de alokiske øer. Det kan kun være de nordfrisiske øer Föhr, Sild, Rømø og Fanø. Den største og ældste by på Föhr hedder i dag Alkersum, hvilket kan tolkes som alukonernes hjem. Alukonerne i Ellæm Syssel er formentlig blevet blandet med heruler fra øst og nord.

Indvandringen i Slesvig må være begyndt i nord med barderne efterfulgt af alukonerne og til sidst anglerne. Ptolemæus' placering af de tre folk i øst-vestlinie burde nok være i nordsydlinie. Ved Aller har vi Eilsleben og i Slesvig Ellum og kong Eylime. I Norfolk har vi Eylesham. Ved Aller har vi

Ammensleben (af ånde = emme = dampe) og i Slesvig Emmerlev. Også Als hører til alukonernes område.

Ptolemæus nævner også siguloner i Vestholsten. Det er secger, der ofte går under samme navn som deres naboer saxerne. Begge udvandrede senere til Essex, Sussex og Wessex. Så nævnes der phundusi. Med lidt god vilje kan vi oversætte det til euduser= yter= jyder. Se Utland i Sydvestslesvig på figur 136. Kimbrer i Himber syssel og haruder i Harthe syssel er ikke til at tage fejl af. Dermed har vi gjort rede for de syv stammer, Ptolemæus angiver på den jyske halvø.

Den mest pålidelige kilde om stammeforhold i 400-tallet har vi i det angelsaxiske digt Widsith. Digtet begynder med en liste over konger og stammer:

Ætla regerede hunner, Eormanric goter
Becca baninger, Gifica burgunder
Kejser grækere og Gælic finner
Hagena holm-rygere og Heoden glommer
Witta regerede sveber, Wada helsinger
Meaca myrginger, Mearchealf hundinger
Thedric regerede franker, Thyle rondinger
Breoca brondinger, Billing verner
Oswine regerede eower og Gefwulf yter
Fin Folkeleder frisernes slægt
Sigehere længe sødaner regerede
Hnæf hocinger, Helm wulfinger
Wald woinger, Wod thyringer
Sæferd sycger, Ongendtheow sveer
Sceafthere ymbrier, Sceafa langobarder
Hun hetwerer og Holen wrosner
Hringweald var hærførernes konge
Offa regerede ongler, Alewih dener
han var blandt mænd modigst af alle
dog overgik han ikke Offa i ædel dåd
Offa erobrede først af mænd
da han var dreng det største rige
ingen på hans alder var bedre
i kamp med sit sværd
han trak grænsen til myrginger

ved Ejderen, derefter fastholdt
angler og sveber hvad Offa slog fast
Hrothwulf og Hrodgar holdt længe
onkel-nevø gensidig fred
efter at de havde fordrevet Wicing stammen
nedbøjet Ingeldes od
overvundet ved Heorote hadbardernes leder.
Jeg rejste gennem mange fremmede lande
på den vide jord, godt og ondt
prøvede jeg der, langt fra min stamme
og fra min familie, tjente jeg langt borte.
Derfor kan jeg synge og fortælle
for tilhørerne i mjødhallen
hvordan mænd af god slægt hjalp mig.
Jeg var hos huner og hos hred-goter
hos sveer og hos geater og hos syddener
hos venler var jeg og hos werner og hos vicinger
o.s.v

Digtet fortsætter med oplysninger om de aktuelle forhold, eksempelvis at Guthere regerer burgunderne. Vi ved, at han blev dræbt af hunnerne i år 437. Eadwine regerer langobarderne. Vi ved, at han døde i Italien i år 565. Der er altså mangler ved kronologien. Alligevel er digtet enestående. Man må tænke sig, at første mundtlige version af digtet er fra 400-tallet, og at der senere er ændret på det.

Af særlig interesse for os er f.eks. Becca. Beuka var sarmaternes konge på Ermanriks tid. Yter er jyder. Det betyder de yderlige. Det var oprindelig betegnelsen for befolkningen i Sydvestslesvig og de tilhørende øer. Jævnfør Utland på figur 136. I 600-tallet kom en rejsende til den sydlige del af halvøen, hvor han stødte på jyder. Derefter blev hele halvøen betegnet Jylland.

Sigehere er nok den berømte kong Sigar, ihvertfal en konge af samme æt. Denne æt, siklingerne var formentlig hjemmehørende i Sigerslev på Stevns.

Hnæf omtales andre steder som bror til Hengist, i hvert fald slægtning. Hengist er kendt fra angelsaxiske dokumenter. Han tilhører den jyske slægt hocingerne, hjemmehørende ved Ho bugt. Her findes stednavne som Henne (Hengist?), Nebel (Hnæf?) og Oksbøl (Hoc?). Hengist foretager

sørejser langs Nordsøens kyst og deltager i jydernes kolonisering af Kent, hvor han bliver den første konge omkring år 460.

Sæferd svarer til Sigfred og sycger til saxere. Wrosner er sandsynligvis beboere i Wursten, hvor Wremen ligger. Kongenavnet Holen findes her i stednavne som Holte, Holssel og Nordholz.

Offa er den Uffe, søn af Vermund, vi kender fra sagnet. Han vandt over naboerne mod syd, myrgingerne (mosegængerne). Det er en svebisk stamme i Holsten. Widsith digtet har været brugt hos anglerne i England, så det er ikke mærkeligt, at anglerne får megen omtale.

Alewih omtales sammen med Offa. Det må betyde, at de var samtidige, og at deres kongedømmer var naboer. Der kan da kun være tale om Als. Awi betyder ø, ligesom Skåne hed Skadinawi = den skyggefulde, træbevoksede ø. Alawi har derfor samme betydning som Als. De to konger har formentlig regeret engang i perioden 425-450. Anglerne havde i perioden 200-350 en betydelig indflydelse på Fyn, hvilket bl.a. fremgår af keramisk stil. De sidste ofringer i Vimose er omkring år 350. Danerne har formentlig overtaget Fyn omkring 400. De sidste ofringer i Nydam mose i 400- tallet viser, at østfra kommende folk, formentlig daner, pressede på. Det er tænkeligt, at danerne har anbragt Alewih som konge på Als og måske i hele Ellæm syssel. Herfra har han opereret i Østersøen. Ved Kolding er der fundet en ring med indskriften Alawi.

Alewih er samme navn som Alv. Der kendes flere konger under dette navn. Alv, søn af Hjalprek omtales både i Volsungesaga, i Eddaen og i Nornegæst. Kong Eylime (fra Ellem syssel?) havde en datter, Hjørdis, mor til Sigurd Favnersbane. Efter at hun er blevet enke, bliver hun gift med Alv, søn af Hjalprek, og Sigurd vokser op der. Alv har åbenbart sydpå været kendt som en søfarende dansk konge. Hjalprek har antagelig været konge i Hjallelse ved Odense, hvor han dyrkede Odin.

Hrotwulf og Hrodgar er de to danerkonger Rolf og Roar. Roar er Rolfs onkel. Wicing stammen kan være hadbarderne ved Slesvigs vestkyst. Saxos beretninger om Hadings sørøvertogter tyder på det. I Beovulf-digtet står at danerkong Skjold kuede »eorl«. Det kan betyde herulerne, og dem har der stadig været en del tilbage af i 400-tallets Danmark.

At Ingeld er hadbardernes konge, ved man fra andre kilder. Heorote er Harte lidt nord for Kolding ved nordgrænsen for Barvith syssel. I Beovulfdigtet hedder Roars borg Heorot, på gammeldansk sikkert hjart, d.v.s. hjort. Noget syd for Harte ligger en landsby, der i middelalderen hed Hjarttorp. Vest for Harte er rester af Traldiget, en 15 km lang forsvarsvold. Navnet kommer af Tral, der betyder palisade, ligesom i Trelleborg.

Danernes militære og politiske pres på Slesvig har været den væsentligste årsag til udvandringen til Storbritanien. De stærkeste i stammen valgte friheden i det fremmede. I anglernes tilfælde var det næsten hele stammen, der udvandrede fra omkring år 460 under ledelse af Uffes søn Eomer. Anglerne bosatte sig langs hele østkysten fra Themsen til Northumberland. Der indvandrede flere angler end saxer i Storbritanien. Den trediestørste men først ankommende gruppe kaldtes jyder. De slog sig ned i Kent og på sydkysten ved øen Wight. I Kent har vi Aylesbury, jævnfør Ellæm syssel eller Als, og nær ved ligger Horstead, jævnfør Horstedt nord for Husum.

Da barderne omkring år 500 endelig valgte at fortrække, måtte de længere mod nord for at finde et ledigt område. De grundlagde riget Bernicia. Der ligger nu Howick (Ho bugt) og Berwick (Bardevig).

Danekongernes krige i Slesvig er omtalt i heltedigtningen, som vi finder i Eddaen, hos Saxo, i de islandske sagaer og Bjarkemålet. Disse digte er oprindeligt hyldestdigte til høvdingen og hans slægt, betalt af ham til brug i gildeshallen. Derfor er de allerede fra tilblivelsen fulde af historieforfalskninger.

Beowulfkvadet er også et sådant heltedigt, fundet i et kloster i det jyske område i Sydengland. Helten Beowulf er geater. Geaterne må være jydernes udtalt på engelsk. Det er helt usandsynligt at jydernes ætlinge gad høre om gøterne i Sverige. Geaterkongen Hygelac eller Hugleik, hos Saxo Huglet, der omtales i digtet, er kendt fra mange kilder for sine sørøvertogter f.eks. mod frankerne. I år 515 døde han på et togt mod hetvarerne i Holland. Beowulf bliver ifølge digtet geaternes næste konge. Hollingstedt i Sydvestslesvig hed før i tiden Huglestad. Det er Hugleiks by.

Beowulf var på besøg hos kong Roar og hjalp ham mod hadbarderne omkring år 500. Han oplyser, at kongen af Vendsyssel, Ulfgar er med blandt Roars mænd. Saxo beretter, at nordjyderne på Viborg ting frivilligt valgte den sjællandske kong Dan til deres konge. Det viser, at danerne har fået overhøjhed i Jylland. De mangler egentlig kun Norslesvig, hvor barderne gør modstand.

Geaterne dræbte sveernes konge Ongentheow. Disse sveer har nok været svæber i Østholsten. Det er muligt, at sveerne er udvandret fra Holsten til Svealand. I hvert fald er der udvandret en høvdingeslægt. Ongentheows søn Ottar er den første sveerkonge, der er begravet i Sverige, nemlig i Ottars gravhøj 25 km nord for Upsala. Også Saxo omtaler kampe med sveer, som i virkeligheden er sveber. På Saxos tid er svenskerne hovedfjenden, så for ham er det mere interessant at nævne dem.

Ifølge Saxo hærgede Hading i Sverige og Asmunds søn Uffe, der ikke turde vove et slag imod ham, drog nu over til Danmark med en hær for at give ham igen med samme mønt. Der er formentlig tale om anglerkongen Uffe, Vermunds søn. Anglerne er jo sveber. Fortællingen om Hading er fuld af trolde, jætter, skytsånder, magiske runer ristet af en kvinde, religionskamp mod Odin, besøg i underverdenen og lignende. Da Hading blev gammel, hængte han sig, tilskyndet af sin datter. Alt dette viser hen til den religion, der fandtes, før danerne og dermed asetroen tog magten, med andre ord herulernes religion.

Ifølge Saxo blev Roar dræbt i kamp af den svenske kong Hødbrod. Han må have været hadbard. Hadbarderne var sveber. Da Helge Hundingsbane havde erfaret dette, begav han sig først til borgen i Lejre og anbragte sin søn Rolf her, for at arvingen til riget kunne være i sikkerhed, hvordan det end gik ham selv. Han lod derefter sine drabanter drage fra by til by med befaling til at dræbe de mænd, Hødbrod havde sat til at styre de enkelte landsdele, og selv slog han Hødbrod og hele hans flåde og dræbte ham. Som om svenskerne ikke havde udstået tilstrækkelige lidelser i krigen, straffede han dem ved at give dem trællekår, nemlig ved at give en lov, ifølge hvilken det var straffrit at gøre en svensker fortræd.

Helge er danernes heltenavn, barsk og hensynsløs. Her optræder han som Roars broder og som nationens redningsmand, men det er måske blot tillagt Helge for at legitimere sønnen Rolfs ret til tronen. Men fortællingen viser tydeligt, hvilken behandling de svebiske stammer angler og hadbarder fik af danerne, og hvorfor de valgte at udvandre.

Hundingerne er vestgermanere og derfor i modsætning til danerne og deres østgermanske medløbere. Ifølge heltedigtningen undertvinger hundingerne en række stammer. Dog bliver de slået tilbage af danekong Alf og Sigurd Favnersbane. Formentlig omkring 430. Stednavne med hund tyder på hundingernes tilstedeværelse. Over halvdelen af sådanne stednavne forekommer på Sydfyn og Als.

Næsten alle germanske stammer i Polen blev fordrevet af hunnerne, herunder wulfinger og reidgoter. Også tilbageværende daner i Polen er sikkert blevet tvunget ud. Mange af disse landflygtige har tilsluttet sig danerne på de danske øer. De har forøget danernes krigsmagt og deres mål har været, at erobre nyt land mod vest.

På basis af de forskellige heltedigte kan man opstille et sandsynligt forløb: Helge var søn af wulfingernes kong Helm ved Oders udløb. Stednavnet Helm i Østholsten tyder dog på at han har nedsat sig her. Den danske kong Halfdan af Hjalpreks slægt har muligvis hovedsæde på Fyn. Helms datter var gift med kong Halfdans søn Heorotgar (Roar). Helges fader bliver dræbt af hundingerne omkring 440. Helge kommer i pleje hos Halfdan, hvorved han bliver fostbroder til Roar. Omkring 445 har Attila overhøjhed over de danske øer, med danerne som administratorer. 453 dør Attila. Helge udfører et krigstogt mod hundinger i Holsten og danerne besætter bla. Dänischer Wohld. Helges datter bor på Torø nær Helgenæs på Fyn. Ved et incestforhold får de sønnen Rolf omkring 480. Heorotwulf (Rolf) er også wulfing = volsunge.

Danerne bygger Traldiget mod hadbarderne og borgen Heorot, hvor Heorotgar (Roar) får sit hovedsæde. Omkring 470 bliver Roars storebror Hjargar dræbt i krigen med Hadbarderne. Danerne med wulfingen Helge i spidsen sender en flåde mod hadbarderne og deres svebiske venner. Et påskud for dette angreb er, at Helge vil erobre Hødbrods forlovede Sigrun, der er datter af den svebiske kong Hogne. Alf den Gamle er med på hadbardernes parti. Hvis det er Alf søn af Hjaltrek, må han være mindst 60 år. Danerne sejrer i et slag på landjorden i nærheden af Varnæs på Sundeved. Ifølge heltedigtningen stod slaget ved Ulvestenen= Gråbensten= Grabenstein, det gamle navn for Gråsten. Hødbrod og Hogne bliver dræbt. Helge bliver dog snart efter henrettet af Hognes søn. Helges søn Rolf bliver opdraget hos Roar og overtager kongemagten efter ham omkring 510.

Rolf kaldes konge over Ings efterkommere, som må være de ingvæoniske stammer i Slesvig. Men ingvæonernes kultur er opløst. Det viser sig f.eks. ved, at krigsofringer i moserne ophører. De nye aseguder er ånder, uafhængige af jordens skaberkraft. Den gamle lære om livets kredsløb gælder ikke mere.

Det lange horn

I det tidligere afsnit om runernes oprindelse nævnte jeg, at det lange guldhorn må være fremstillet af en guldsmed med norisk tradition. Det må være sket før år 50. Den kodede inskrift er i det noriske alfabet men i et germansk sprog. Det vigtigste budskab ved hornet er dobbeltslangen, den styrende verdenssånd. Den er et kendt germansk symbol i Jylland og andre steder. Også de tre livsstrømme er germansk tradition. Germanernes kendskab til de seks udødelige kræfter dokumenteres af runekredsen.

Hornet er således bestilt af en høvding for en germansk stamme. Findestedet ligger i Ellem syssel. Beboerne her tilhører en svebisk stamme alukonerne, der ligner anglerne men påvirket af herulernes tradition. En anden nordligere jysk stamme kan også tænkes, men det ville kræve, at Guldhornet er faldet i hænderne på en ny stamme eller, at stammen har vandret.

Et af de symboler på det lange Guldhorn, der har tilknytning til Jylland er hovedet omgivet af to hunde eller andre dyr. Man finder det på jyske fibler og fibler fra Kent. Også på kirkeudsmykning i Himmerland ser vi symbolet. Se figur 13 og figur 15. Det er åbenbart et symbol, der længe efter Guldhornets tid har været kendt af smede i Himmerland.

I området omkring Mainz havde romerne deres største hær, hvoraf en hel del var germanske stammer. Stammehøvdingene modtog gaver af romerne, og, som Hoby-fundet viser, tog de kostbarhederne med hjem efter endt krigstjeneste. I området ved Mainz har der været rigeligt med guld og guldsmedene her fik impulser fra flere folkeslag.

Symbolet med de to delfiner findes som nævnt på gravsten i området. Samme symbol ses også på gravsten i Ungarn og Norditalien på denne tid. Symbolet har været let at forstå for germanerne, som kendte dobbeltslangen.

Hornfiguren og menneskehjulet er begge traditionelle germanske symboler og de findes som nævnt i nærliggende germanske områder.

Rytteren med hornbæreren og fuglen på fisken er symboler af sarmatisk tradition og overtages senere af østgermanere. Guldsmeden kan have tilegnet sig disse symboler sammen med guldsmedekunsten, der også er en sarmatisk tradition.

Sandsynligvis er det lange guldhorn fremstillet ved Mainz muligvis til alukoner, der var stationeret her. Efter endt krigstjeneste har de taget hornet med til Nordslesvig, hvortil alukonerne indvandrede i det første århundrede.

Alukonernes krigsdeltagelse kan vi imidlertid sige noget mere præcist om. I Monaco står ruinen af et stort monument rejst af romerne til minde om deres erobring af Alpeområdet i år - 15. Her omtales caluconerne blandt 45 stammer, som blev undertvunget. Ud fra den rækkefølge stammerne nævnes og ud fra stednavne kan vi antage, at alukonerne har boet syd for Ulm ved floden Iller.

I dette område syd for Donau, der endnu i dag kaldes Schwaben, indvanrede omkring år -50 flere svebiske stammer, herunder alukonerne. De keltiske indbyggere blev delvis fordrevet til Schweiz og Frankrig.

Ved romernes besættelse af alpeområdet blev stammernes unge mænd tvangsudskrevet til de romerske auxiliartropper. Men en del af stammen har nok flygtet mod nord, hvor de kunne søge tilflugt hos deres svebiske brødrefolk, markomannerne i Böhmen. Markomannernes beskyttelse af desertører var netop baggrunden for romernes angreb på markomannerne.

Fra romerske optegnelser ved vi, at nogle af de alpine auxiliartropper blev udstationeret i Pannonien. De kan meget vel have været blandt de oprørske hærenheder i år 9. Der er således god grund til at tro at alukoner har deltaget i den pannoniske krig på en eller anden måde og derved fået kendskab til det noriske alfabet. Derimod er der ingen baggrund for at antage, at alukonerne havde deres eget skriftsprog.

Guldsmeden har sat sit personlige præg på hornet, tankegangen er dybsindig, valget af symboler er specielt, figurerne er naturlige. Hornet kredser om menneskelivets moralske spørgsmål og menneskets åndelige udvikling.

Runer er ikke brugt på hornet, da de først blev opfundet i år 50 -100. Runekredsens 24 runer er imidlertid blevet tilføjet senere. På 1. billedring har vi 9 trekanter, der symboliserer nattens runer. På 2. billedring har vi 15 trekanter nydeligt placeret som dagruner i fem grupper. Teknikken er indprikning, der ikke anvendes ved hornets oprindelige udsmykning. De indprikkede tegn har øjensynligt været svære at passe ind. De fire ledetegn i 2. billedring må være indprikket på samme tid. 15 dagruner, et himmeltegn, to jordtegn og en triskele er ikke helt i overensstemmelse med, at den 2. billedring er den våde verden. Tegnene illustrerer nærmere himlen, sådan som vi ser den på 5. ring af det korte horn.

Hornets oprindelige budskab er altså tilsidesat, enten fordi hornet er overtaget af mennesker med andre ideer, eller fordi der er gået flere hundrede år. Den sidste mulighed passer med, at indprikningsteknikken ifølge arkæologerne hører til i 300 og 400- tallet. Det er muligt, at indprikningen er foretaget af hornets nye ejere i Nordvestslesvig.

De soltegn, der findes på 3. og 5. billedring, er også udført med stempelteknik. Som tidligere nævnt er soltegnene sandsynligvis påført i forbindelse med solformørkelsen i Slesvig i år 413. De indridsede takker er også tilføjet senere, muligvis i de 24 måneår af 24 månefaser, der begyndte ved solformørkelsen i 413.

Det korte horn

Dobbeltdyr med hestehoveder ses flere steder i Europa i perioden 350-450. Ringseletøj ses kun i Norden og kun i perioden 300-450. Ifølge formen af runebogstaverne på det korte horn kan indskriften ikke være foretaget efter år 500. Hornets fremstillingstidspunkt kan også bestemmes ved hjælp af den benyttede stempelteknik. Den forholdsvis komplicerede teknik med mange stempler kaldes Søsdalastil, se figur 88. Søsdalastilen er udbredt i Sverige, Norge Danmark og Holsten i perioden 400-450. På grund af de takkede sole på hornet kan man bestemme det til tidlig Søsdalastil.

Det er meget muligt, at det korte guldhorn er fremstillet efter solformørkelsen i Slesvig i 413. Hornet beskriver i første række solens kredsløb. Alle de guder, der medvirker ved livets kredsløb, er med. Dermed får hornet tilknytning til den lokale gudeverden. Andre pragtgenstande har i deres motiv kun enkelte sider af menneskelivet. De er ofte fremstillet for at imponere eller opmuntre nogle få mennesker. Guldhornet giver en detaljeret beskrivelse af livets orden og de kræfter, der virker i verden. Derfor tilhører de samfundet og ikke blot en enkelt person. Endelig må den usædvanlig store mængde guld tale for, at hornene var stammens ejendom.

En ofring af to horn må ifølge det magiske verdensbillede betyde en styrkelse af de to månefasers evne til at styre solen. Guldhornene blev ofret på åben mark, hvorfra man let ser solen. Det ubeskyttede gemmested tyder ikke på, at det var et depotfund. Gravgods er det ihvertfald ikke, for der er ikke fundet grave. Indskriften på det korte horn tyder også på, at det var en bevidst ofring.

Gallehus har navn efter galgen der stod her. Den blev brugt i forbindelse med domsafsigelser i Møgeltønder nær ved. Møgel= stor og tun = gårdsplads. Man ved, at der i hedensk tid var en konsgård, hvor Schackenborg nu ligger. I jernalderen var der jernfremstilling. Galgestedet er et offersted. En hængning er jo også en ofring. Og stedet har nok været offersted langt tilbage i tiden.

De seks faser af menneskelivet, som findes på det lange horn, er opgivet og tilsyneladende erstattet af tre faser i livets kredsløb. De ses i 1.,2. og 3. ring. Men der er dårligt nok plads til mennesker i disse tre faser. Ideen om de tre livsstrømme er også kun delvis bevaret. Det almindelige menneske kan ikke mere vælge mellem dem. Det kan kun herskeren. Til gengæld beskrives solens og livets kredsløb i 4. og 5. ring. Her vises en mængde gudekræfter og de 24 trin i kredsløbet svarende til runekredsen.

De mange symboler, der genfindes på begge horn, tyder på, at det lange horn har været forbillede for det korte. Men figurerne her er mere unaturlige og skematiske. De mangler f. eks. tæer og fingre. Grundideen med livsfaserne og genfødslen og det hermed forbundne symbol med fuglen på fisken har været en levende tradition. Denne grundide findes på mange andre horn og kan derfor ikke forklares ved kopiering af det lange horn.

Det korte horn har oprindeligt været betydeligt større end det lange. Den store mængde guld forstås på baggrund af, at området mellem Ribe og Vidå var det økonomiske magtcentrum i 400-tallets Danmark, hvorved Stevnsegnen var gledet i baggrunden. Fund ved Dankirke og Drengsted i Ellæm syssel viser stor jernproduktion fra myremalm. Desuden er der fundet handelsvarer som glas og guld. Kongeåen og Vidåen har været vigtige skibsruter tværs over Jylland. Handel og røveri langs Nordsøens kyster var en god indtægtskilde. Herfra har der været gode muligheder for plyndringer, krigstjeneste og handel. I første halvdel af 400-tallet var Romerriget svækket.

Det rige område har tiltrukket foretagsomme høvdinge bl.a. fra Himmerland. De har haft brug for udskibningshavne her lige fra kimbrertogets tid. Men også sydfra er der kommet høvdinge. Hos Saxo hører vi om en saxerkonge Geld, der kommer til Jylland ad søvejen og hjælper kong Hød, formentlig hadbard. Man kunne også forestille sig besøg af en høvding fra Wurstens af Hol-slægten. De arkæologiske fund viser, at værkstederne er brændt ned omkring år 500. Det kan være sket ved danernes fordrivelse af hadbarderne.

Ofringen af hornene er sandsynligvis sket før en rejse, hvorfra man ikke forventede at vende tilbage. Hornene tilhørte hjemlandets guder, så man kunne ikke tage dem med. Ofrede man dem til guderne, kunne guderne sikre en lykkelig fremtid i det fjerne. Så længe man boede i hjemlandet, var der ikke megen grund til at lægge hornene i jorden. Guderne fik del i de ceremonier, hvor hornet blev brugt, og det var vel næsten bedre for guderne, end at hornene lå i jorden.

Det kunne være et krigstogt, Livgæst skulle på, hvor der var risiko for at blive dræbt. Vi ved, at han førte krig i Tyskland. Ofringen af hornene kunne nok sikre ham en god krigslykke. Om galt skulle gå, kunne ofringen hjælpe ham til en hurtig genfødsel. Han kan også have haft den bagtanke at bruge guldskatten som en slags livsforsikring. Da han var den eneste, der kendte skjulestedet, kunne han bruge skatten som løsesum. Samme tanke finder vi i sagnet om nibelungerne. De kender skjulestedet for Faffners skat

og tror, at Attila så vil skåne dem, men det gør han ikke. Er det noget lignende, der er sket for Livgæst? Eller er det historien om selve guldhornsskatten, der er blevet indpasset i Nibelungenkvadet?

Der er dog større sandsynlighed for, at rejsen er en immigration. Vi ved at der foregik en betydelig immigration fra Slesvig formentlig som følge af pres fra danerne. Denne immigration var allerede i gang længe før 450, hvor Hengist kommer til Kent i spidsen for nogle jyder. Allerede i 3oo-tallet sivede germaner til England. I 410 ophørte romernes administration. De tilbageværende høvdinge i England inviterede germanere til at overtage romernes jord. I øvrigt tyder arkæologiske fund på, at jyder i flere årtier havde en koloni ved Hollands kyst. Disse jyder tog altså ikke direkte fra Jylland til England.

Stammen i Ellæm-syssel, alukonerne blev omkring 420 angrebet af hundingerne, der indsatte høvdinge i den østlige del. Kong Eylime blev dræbt. Men hans datter blev gift med kong Alf, der slog hundingerne omkring 430, hvorved Ellem syssel formelt blev dansk. Våbenofret i Nydam vidner om danernes militære pression mod Ellæm syssel i 400-tallet. Lidt inde i landet havde Holt sit kongesæde. Hans ætling Livgæst tog på krigstogt med skib fra Vidåen. Han kæmpede med saxerne mod burgunderne uden større held, men vendte dog hjem igen.

Omkring 445, da Attila har overhøjhed over danerne, skærpes kravet om Odindyrkelse. Alukonernes skat opbevares af en høvding med herulernes religion, måske i Ellum by eller den nærliggende by Tralborg. På den rige Vestkyst råder vikingekonger som Gram, Hading og Ingeld. Hadbarderne presser på fra Nord og forsøger at opkaste sig til herrer. Anglerne presser fra syd, men er selv presset, og begynder at udvandre omkring 460. Omkring 470 lider de vestgermanske stammer med hadbarderne som ledere et afgørende nederlag til danerne, og der bliver indsat danske administratorer i Ellem. Hadbarderne bevarer dog deres uafhængighed til omkring 500, da også de må flygte til England.

Et bevis for, at danerne ikke havde adgang til Jyllands vestkyst før omkring år 500, er, at indvandrerne til England i 400-tallet kaldes jyder og ikke daner.

Det er sandsynligt at alukonerne har begyndt udvandringen omkring 450 under ledelse af den erfarne høvding Livgæst. Det har også været hans opgave at ofre stammens skat. Vi kender historien igen fra vestgoterkongen Athanariks ofring af goternes skat i 375. At medbringe skatten, ville være at stjæle de lokale guders ejendom. I øvrigt ville den også være vanskelig at beskytte, når stammen blev delt og var truet af overfald i det fremmede.

Ved at se på stednavne kan vi få en ide om, hvortil alukonerne er udvandret. I Norfolk ligger der nord for Norwich et område med en diameter på 25 km. Her findes byerne Holt, Guist, Guestwick, Aylsham, Aylmerton, Elmham, Oulton, Horsted, Reepham, Ludham, Tunstead og Billingford. Disse navne findes ingen andre steder i England. De tre første bekræfter høvdingenavnet på guldhornet. De øvrige bekræfter stammenavnet og oprindelsen i Ellæm syssel.

En anden mulighed er at se på stiltradition i kunst. Figur 137 viser en sølvfibel fra Kvarmløse på Sjælland. Indpunslingen viser, at det er Søsdala-stil fra omkring 400-450. Fiblen er karakteristisk ved at himmelpladen er rektangulær, jordpladen er formet som ruder og så er der to modsatrettede åndeslanger, der æder af jorden. Denne form for fibel regnes for at have oprindelse i Danmark, hvor den findes i stort tal. De fire blade i rektanglet må være fire himmelretninger.De fire jordretninger er repræsenteret ved de fire sæt af koncentriske cirkler, hvoraf de tre er på rudertegnets hjørner.

Figur 138 viser en fibel fra Norfolk, der ganske klart er i samme stil. Det må være en bekræftelse på indvandring fra Jylland i 400- tallet. I Caistor ved Norwich er fundet en runeindskrift fra omkring 400. Indskriften lyder RAIHAN = rådyr. Og netop rådyret er centralt på det korte guldhorn.

Guldhornene er frembragt på grundlag af herulernes kultur, som er en gammel germansk kultur. De to horn har en meget stor tidsforskel og viser dermed en udvikling af verdensbilledet. Det ældste horn har været opbevaret i mange generationer af en stamme i Slesvig med herulernes kultur. Det yngste horn er bestilt af en høvding fra denne stamme i en krisetid. Ofringen af de to horn, da stammen forlader sit hjem, markerer slutningen på en kulturtradition. Det gamle germanske verdensbillede med livets kredsløb var ved at blive løbet over ende af den nye asetro.

Herulernes ættesamfund var opbygget af mindre selvstyrende ætter, hver ledet af en eril senere kaldet jarl. Da danerne indførte en central kongemagt med hird af lejetropper måtte de mest principfaste tilhængerne af den gamle samfundsorden fortrække til England eller Norge. I Norge fortsatte ættesamfundet i hvert fald i de isolerede fjorde. Her overlevede derfor en del af herulernes gamle verdensbillede, runerne og det vestnordiske sprog. I 800-tallet samlede Harald Hårfager imidlertid Norges rige. Det medførte igen, at mange flygtede. De rejste til Færøerne og Island, som før var ubeboet. Her levede ættesamfundet videre uden statsmagt og de gamle nordiske myter blev bevaret.

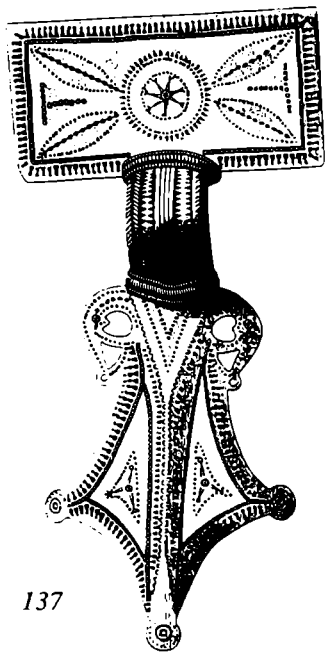

137

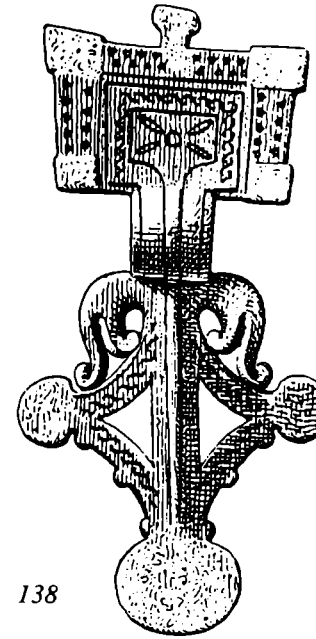

138

137. Fibel fra Kvarmløse, Sjælland. Salin: »Die altgermanische Tierornamentik«, side 48.

138. Fibel fra Kenninghall, Norfolk. Salin: »Die altgermanische Tierornamentik«, side 145.

I perioden fra danernes magtovertagelse til kristendommens indførelse er asereligionen de herskenes religion. Den gamle religion lever dog videre i mange dele af samfundslivet. Et eksempel herpå er guldbrakteaterne, der er fremstillet i perioden 450-550. På en del af brakteaterne forekommer der runer, men kun som begrebsruner eller i magiske ord. Der har stadig været runekyndige folk, som fik lov at fremstille lykkebringende brakteater.

Kongemagten var iøvrigt meget ustabil. Ofte grundlagt på svig og brutal vold. Kongens mænd var edsvorne, da ætten ikke havde mænd nok. De lokale høvdinge kunne ofte finde på at svigte kongen og være solidariske med deres æt og lokalbefolkning. Selv om kongen rejste rundt og optrådte som dommer, var folk i det daglige henvist til at søge hjælp hos ætten.

Først med kristendommens indførelse i Danmark af Knud den Hellige i 1080 får kongen magt over sindene. Der indføres en egentlig statsmagt med skatter og embedsmænd. Der bygges kirker og der skrives med latinske bogstaver. Alfabetet følger religionen. Dermed forsvinder runerne og den gamle nordiske religion. Og dog har vi set i denne bog, at den gamle visdom om livets kredsløb skinner igennem i menneskers tænkemåde og samfundets traditioner selv i vor tid.

Index

abe 94
Aberlemno 135
Aditi 144
afføring 25
Afrodite 226
agerbrug 105
Agnar 243
Agni 150
Ahlewi 237
Ahriman 85
Ahura Mazda 39, 85
Aithikos 184
akkadiere 150
Akkaer 31, 96
akkumuleret kapital 163
Alabama 77, 79, 103
alae 166
alanere 181
Alcis 160
Alewih 247
Alexander den store 180
Alf 247, 249, 250, 255
alfer 149
alkymi 112
Allah 27
Aller 244
Als 140, 174, 226, 247
Altai 179
alter 140
Althin 50, 90
alukoner 244, 251, 255
Alvismål 149
amazoner 179
ambronere 164, 241
Ameretat 85, 140
Amerika 102
Amesha Spenta 45
Amiet 36, 39
amme 131
amoriter 150
Amsa 144
Anahita 28
aner 20
Angel 243
anglere 159, 160, 243, 249, 255
anker 207
antere 182
Apollon 136, 225
Aquileia 184
arabere 111
Aramati 85, 123
arbejdsdeling 96
arbejdslivet 41, 199
Ardwi 28
Ariovist 166
Aristeas 178
aristokrati 182
arne 193
Arntz 136
Arrayman 144
Arribab 147
arv 152
arvede egenskaber 71
Asha 62, 85, 124
Astaka 31
Astareth 223
Athanarik 178, 255
Atlekvadet 143, 224
Attar 27, 132
ætter 256
Attila 143, 159, 183, 239, 236, 255, 250
attributter 195
Augustus 160
Aurora 132
auxiliartropper 252
Avesta 40
årstider 33

Baal 193, 231
Babel 144
Babylon 68
Baessler 78

Bajoux 206
Balder 155, 213, 231
barberkniv 88, 90
bark 119
Barvith Syssel 243
baskere 104
Bataille 92
bautaster 187
Beda 83
begær 28
begrebsrumer 119, 257
Bel 231
Beowulfkvadet 247
Bernicia 248
Berwick 248
Bhaga 144
Bibelen 213
billedringe 11
billedsprog 94
billedsymbol 119
bisonokse 91
Bjarkemålet 248
bjerg 142
Bjergagergård 212, 216, 218
bjørn 196
blad 207
blod 224
blomst 24, 41, 42, 44, 80
bogstavrim 122
bogstavsymboler 121
Bohus Len 50, 51, 116
bøjle 19
bold 69, 73
bondesamfund 158
bondestenalder 101
Bordeau 168
børnegrave 37
Bornholm 185, 186
bort 197
Bourgogne 237
Brage 55
brakteat 8, 123, 129, 136, 142, 146, 225
Bredeå 174
Brix 20, 44
bronzealder 158
bronzesmede 112, 118
Bruun 170
bryst 216
brætspil 35
brød 26
Brålund 188
Bråvalla 184
bueskytte 60, 172, 196, 211
bundprop 13
burgundere 160, 176, 236, 246, 255
bynavne 136

Caistor 256
Carbo 164
carnavale 131
Castor og Pollux 160, 228
Cautes og Cautopanes 223
centurio 167
chaucer 168
cheruskere 160
Clarc 108
Cumran 68
Cæsar 59, 82, 203, 239

dag 151
Dagda 143
dagen 213
dagruner 34
daher 180
Dahmsdorf 176
Daina 61
Dalmatien 166
danere 178, 250, 254, 246
Danischer Wohld 250
Dankirke 232, 254
dans 63
Davidstjerne 77
deformerede kranier 179, 182
Delfi 112
delfiner 18, 64, 172, 251
Dhatr 144
dialektisk filosofi 80
Diana 28, 215
diestadiet 22
dise 125, 149

diseting 203
Ditlev Nielsen 27
dobbeltdyr 208, 253
dobbelthest 148
dobbeltkontur 213, 230
dobbeltøkse 151
dobbeltslange 39, 75, 111, 133, 151, 173, 174, 198, 214, 230, 243, 250
Domitian 161
Don 185
drage 52
dragtbeslag 181
Drengsted 254
Dresden 12
drikkesæt 161
dyrekredsen 220
dyrestil 179, 185
døbefond 28
dødehavsrulle 68
døden 154
dødetilværelsen 56
dødsriget 20

Edda 240, 247
eg 134
Egger 167
eikt 31, 110, 119, 153, 233
elamitter 150
Elben 174
elefanter 27
Elias 228
Ellæm Syssel 168, 174, 227, 247, 255
Ellum 244
Emmerlev 245
Engelhardt 186, 243
England 256
Eomer 248
Eostur 132
Epona 146, 201
eril 139, 157, 166
Ermanrik 83, 183
ernæring 24
etruskere 216
Eylime 244, 247

faderret 110
Fafner 240
fallos 22, 112
familieejendom 163
fane 127
faste 131
fastelavn 212
Fatima 98
femdagesuge 155, 232
Fenrisulven 122, 143, 229
feudalsamfund 183
fibel 233
finner 106
fire verdenshjørner 13 76, 231
firkant 19
firmamærke 238
fisk 36, 73, 172, 191, 221, 235
flamme 62
flammetegn 151
flitsbue 136
Fogdarp 227
Foldingbro 214, 216
forårsfester 224
Forsete 155
forskydning 20
Fortuna 137
fostertilstand 24
fråde 206
frankere 233
Frankrig 58, 91, 97
franske lilje 22, 74, 139
Freilaubersheim 233
Freja 132, 155, 201, 216
fremtid 152
frihed 80
frisere 164
Frø 155, 201, 225
Frode 243
Frost 190, 197, 205, 219, 225
frugt 197
Frø 155, 201, 225
Frøslev 176
fugl på fisk 70, 74, 218, 254
fugle 37, 50
fuglenæb 126

fugleskydning 196
fuldmåne 202, 215
fylgjer 40
færd 137
Færøerne 256
fødsel 130, 223
følgeskaber 182
fønikere 121
Fårdal 209

galge 44
Galizien 182
Gallehus 188, 253
Gallien 155, 168
galt 33
Ganna 161
gast 236
gave 112, 124
Gdansk 185, 186
geatere 248
ged 216
Gefion 188
Geld 254
genfødsel 15, 19, 61, 218
gengangere 60
germanere 33, 114, 163, 231, 233
Ggantija 108
Gimbutas 53, 95, 97, 103, 105, 203
givende 25
Glejbjerg 216
Glob 117, 212
goter 168
gotere 159, 183
Gotland 26, 27, 32, 37, 187
Gotlandsøen 56
Gram 243
Grauer 219
gravestok 41, 225
gravgods 253
graviditet 219
gravskål 87, 88
gravsten 134
gravurne 191, 214
gravvase 151, 152
grif 180, 185
Grimnismål 148, 155, 225, 229
gris 219, 235,
grydeslev 196
Grækenland 111
græsk gravurne 14
Gråsten 250
gudebrødre 148
gudepar 227
Gudrunskvadet 159, 218
guide 67
guld 180, 240
guldgubbe 185
guldkæde 19
guldplade 57, 59
guldsmed 80, 238
gunaer 13
Gundestrupkarret 143, 239
gæstevenskab 102, 125
gøjemåned 125

hadbardere 237, 247, 249, 254, 255
haddingere 159
hæder 187
Hading 243
Hagala 128, 140, 159, 188, 211, 213, 220, 225
hagekors 44, 142
Hagen 92
Hai Tarxien 108
hale 91
Halfdan 250
Hallstat, 115
halsring 211
Hamburg 162
handel 118
hane 126
Harald Hårfager 256
hardere 239, 241
hardingere 150
harg 130
harudere 164
Haurvatat 85, 130
Hedeby 132
Heidelberg 172
Heimdal 155, 223

Hekata 28
Hekate 215
heks 140
Hel 130
Helge Hjorvardson 146
Helge Hundingsbane 188, 228, 249
helleristning 50, 60, 91, 117, 126, 128, 151, 158, 193, 211, 214
helligkilder 34
helliglund 161
Helm 250
helte 57
Hengist 246
Henne 246
Heorot 247, 250
Herkules 109, 129
Herman 161
hermioner 150
Herodot 56, 178
herske 28, 47, 74 148, 163, 205
herulere 162, 168, 178, 236, 243, 256
hest 145, 199, 206, 225
hesteofring 84, 186
hestesko 148
Hieronymus 184
Himlingøje 188
himmelen 31, 142, 221
himmelguder 110, 158
himmelplade 256
himmeltegn 219, 221
Himmerland 28, 164, 251
hind 211
hinke 193
hititterе 111
hjerte 25
Hjørdis 247
hjort 60, 142, 228, 233, 235
hjortejagt 212
hjulkors 116
Hnæf 246
Ho bugt 128
Hoby 161, 238
Hoddinott 209
Hoernes 147, 172, 209
Hogne 250
Holen 238
Holland 255
Hollingstedt 248
Holsten 237
Holt 237, 255, 256
Homo Sapiens 100
Horagalles 52, 129, 215
horn 59, 91, 143, 144, 173, 175 197, 201, 216, 240
hornbærer 56, 251
hornfigur 24, 251
Hornsherred 98, 117
horntegn 223
hovedstav 153
Howick 248
Hubertus 230
Hugleik 248
Hukin 76
hule 106, 122
Humble 183
hund 202, 219
hundingere 249
hunnere 83, 183, 246
husfader 157
husmærker 126
hvile 42
hvirvelhjul 33
Hød 243
Hødbrod 243
højreskrue 63
højrespiral 71, 88
Høner 126
høstfest 225
høstguden 201, 225, 235
høsttegn 146, 197, 201, 203, 208, 225
høsttidløs 23
hånd 34, 97, 152, 233

iberere 106
ibex 93
ild 86
Iller 251
Illerup 176
immigration 255
Indien 85, 111

indoeuropæere 110
Indra 52, 144
indvielsesritualer 55
Ing 62, 150, 159, 201, 223, 226, 250
Ingeld 243, 247
ingvæonere 241, 250
inkaer 223
Ira 28
Iran 11, 114, 180, 211
Irland 107, 125, 213, 227
Irminsul 142, 150
irske gravsten 23
is 131
Ishtar 132, 159
iskrystal 153
Island 152, 164, 256
Islev 243
issedonere 178
Isted 132
istiden 100, 215
istvæoner 150
Italien 209

Jagt 112
Jagthorn 241
Japan 102
Jarl 139
Jasdorfkultur 161
Jazdzewski 12
Jehovah 75
Jelling 202
Jellingestenen 38, 142
Jensen, Jens Juhl 66
Jerusalem 65
Jesus 141
Jomfru 151
Jordanes 169
Jorden 18
jordfæstegrave 56, 60, 179
Jordgudinden 28
Jordgudinden 28, 100, 105, 126, 215
jordtegn 211
Jorn 23, 71
Jugoslavien 118
Juksakka 31
jul 216
Juleaften 119
julekage 25
Jupiter 76
jyder 168, 178, 246
Jægermeister 229
Jægerstenalder 24, 91
jætte 216

kaldæere 155
kalender 81
kalenderstok 133
kalv 41
kamel 63
Kasakstan 178
Kaspiske hav 180
kaster 55, 11
kategori 94
Kaukasus 57, 181, 233
Keer 154
keltere 33, 146, 172, 216
227, 247
Kent 243
kentaur 49
khi 74
Khshatra 85
Kiev 230
kimbrere 164, 241, 245
kimmerere 49, 115, 209
Kina 52, 103, 111, 233
kirkegård 134
kirken 37
Kivik 114
klan 101
klasser 244
klippe 128
klippehule 58
klov 204
kniv 195
knivbærer 195
Knud den Hellige 258
ko 93
Koban 146, 181
kobberstik 11
kode 67
kohorter 166

koncentriske ringe 194, 216, 219, 225, 256
Kongeå 174, 243, 254
kongemagt 257
kors 44
kotzen 183
Kowel 176
Kragehul, 140, 178
krave 205, 224
kredsløb 19
Kreta 53
krigerdemokrati 161, 163
krigersamfund 163, 187
krigsofringer 250
kristendom 68, 257
kroatere 183
Krysing 188, 195, 201, 219, 238
Kua 113
Kurgan 110
kvadrat 35
kvægavlere 110
Kvarmløse 257
kvinde 42, 59, 63, 177, 179
kæde 80, 221, 241
kæmpehøje 114
køl 184
kølle 206
Kök-Turki-runer 175
kønsorganer 178
køre 226
Kårstadstenen 235

La Tene 229
lam 36
Lanchester 126
Lange Guldhorn 11
Langeland 183
lansobardere 65, 160, 182, 196, 207, 240, 243, 246
lapper 31
Lascaux 91, 92
latin 258
latinske bogstaver 121
ledetegn 31, 194, 248
legioner 166
Leipzig 182
Lejre 249
lev 236
lever 195
Levy 109
Libido 28
ligbrænding 114, 244
lilje 160
Liria 146
liv 195
livets kredsløb 64, 234, 258
livets opståen 15
Livgæst 254
livstræ 74, 207, 217
Ljubljana 172
lodtrækning 157
Lodur 126
Loke 149, 227
Lolland 161
Lombardiet 162
Lug 149, 152, 159, 172, 177, 227
lugiere 160
Lugnasad 227
Lund 138
Luristan 112, 115
lyd 134
lyde 174
lydforskydning 166
lykkehjul 47
lysets slange 131, 141
lænd 40, 195
lænke 73
løbende spiral 191 206, 232
Løgumgårde 174
læretiden 35, 191
løvemenneske 49, 208

Maderakka 215
Magdalensberg 69, 70
magere 220
magi 52, 94
Maglemose 97, 207
Magnusen 127
Mainz 17, 161, 172, 251
majstang 142
Malta 18, 107, 207
Man 153

mand 148
manddomsprøve 196
mandel 61, 208, 219
Manker 30
Marbod 166
markomannere 160, 164, 176, 252
maske 49
massagetere 180
Masyos 161
mazdaisme 39, 68, 85
Meanderbort 193
Megalitkultur 105, 144
Meldorf 175
menneskebillede 85, 119, 187
menneskeracer 101
mennesket 55
Mens 28
menstruation 203
merovingere 241
Mesopotamien 105, 224
Mexiko 104, 133, 142
Mezin 95
Midgårdsormen 214
Miltenberg 165, 172
Minerva 23, 215
minoisk 53
Mithra 45, 46, 144
moder 95
moderret 101
modtagende 24
Monaco 251
Moorehead 79
Moos 176
morgenstjerne 151
Mortensafien 119
Muhammed 98
Munin 76
Mykene 103
myoparon 185
mødom 197
Møgeltøner 253
mølle 35
mønt 205
måned 155
månefaser 157
månen 82, 88, 133, 194, 232, 253
nagle 80
naharnavaler 160
Nanna 213
Nasatyas 130
natruner 220
navle 131
navlestreng 19
Nebel 246
Negau 69, 70, 166, 236
ni måner 19
Nibelungen lied 236, 240
nitter 19
Njord 131, 155, 226
Norden 117
Nordirland 103
nordisk mytologi 187, 256
Nordslesvig 248
Noreia 164
Norfolk 256, 257
Norge 91, 159, 168, 237, 256
norikere 150, 172
norisk 69, 121, 169
Nornegæst 237, 247
Notfeld 226
Nydam 19, 240, 247
nye runerække 153, 178
nymåne 202
nymånetegn 194, 197, 206, 208, 217, 223
næsehorn 91
nød 131

odel 18, 42, 64
Odense 183, 247
Oder 184
Odessa 180
Odin 56, 123, 155, 187, 225, 227
offerdyr 204, 218, 234
offerpræst 157
ofring 111
Oksbøl 246
okse 121, 215, 231
Olderdiget 244
oldnordisk digtning 122
olin 133
omega 18, 152

Omfallos 112
omløbsretning 205
onde figurer 73
Orchomenos 62
organisme 22
orm 219
ormemåned 142
Orpington 154
ossetere 57, 183, 187
Otomani 115, 192
Ottar 248
ottedeling 31, 35, 113, 116, 155, 233
Over Jersdal 244
Oxenstierna 47, 71, 209

Palæstina 100
Pandebånd 197
Pannonien 166, 252
paradis 68
parring 101, 125
parringsleg 18
Paulli 191, 202, 219, 236
perforering 34
Pergamon 156
persere 28, 146, 186
Peru 77, 104, 114, 130
Pietrossa 178
pil 60
Pinse 193
planeter 156, 203
plante 139
Platon 28, 138, 195
Plinius 164
Plutark 85
Polen 139, 182, 249
Pollux 137
Poseidonius 164
pragtgenstand 253
princip i opbygning 21
privatejendom 182
Procopius 168, 170, 182, 184, 243, 245
punere 104
Pytheas 241
Påske 132

Ragnarok 122, 187
Rajas 13, 27
rav 169
regn 150
reidgotere 249
Reinarth 162
rejse 124
rektangel 93
retoucheteknik 102
rhombe 233
Ribe 254
rigdom 53, 205
Rigveda 199
Rimfaxe 146
ring 224
ringseletøj 253
Roar 247, 249, 250
Rolf 247, 250
romere 183, 239, 254
rovfugl 33
Rudbeck 29, 215
rudertegn 256
Rumænien 87, 105, 114
Rump 28, 229
runedigte 121
runekredsen 31, 119, 157, 162, 219, 253
runenavne 119
rune 69, 87, 208, 252
runetegn 175
runetekst 235
rus 183
ry 187
rytter 56, 187, 206, 251

Saga 155
Salin 234, 257
samfundsklasser 55
samfundsøkonomi 206
samsara 115
Sandars 16, 87
Sanskrit 13
Sarakka 31
Sardinien 128
sarmatere 56, 160, 172, 178, 201, 246

Satana 183, 187
Sattva 13
saxere 140, 160, 168, 247, 236, 248, 255
Saxo 184, 185, 225, 243 247, 249, 254
Schackenborg 253
Schneider 125, 139, 140
schuhplattler 193
Schwaben 251
Schweiz 251
Scotland 134
scramasax 47
Sct Hans kors 44
Sct Hansaften 119
Sct Peter 223
segl 225
seglsten 35, 39, 61, 217
sejr 142
seks kræfter 108, 181, 193, 207, 218, 250
seks faser 15, 64, 80, 85, 218, 253
seletøj 206
selvbeherskelse 208
selvmord 158
semnoner 161, 166
seng 143
Setidana 182, 184
sfinks 49
shamaner 112
Sibirien 96, 126
Sicilien 109
Sigar 246
Sigerslev 246
Sigersted 209
Sigfred 247
Sigmund 188
Sigrun 250
Sigurd Fafnersbane 236, 240 247, 249
siklinger 246
sildebensteqning 197
silinger 160
Silius 161
sind 195
siracere 169, 181
sjæl 195
sjælevandring 6
Sjælland 160
skamlæber 197
Skandinavien 114
skib 88
skibsstævne 138
skilletegn 191
skind 204
Skinfaxe 146
Skoll og Hate 229, 232
Skotland 212, 218
skrue 37
skudår 83
sky 52
skytere 56, 115, 179, 229, 231, 241
skytte 196
skæbne 137
skæbnegudinde 218
skæl 191
skød 216
skålgrube 151
skåltegn 107
Skåne 201, 247
slange 13, 36, 39, 42, 54, 61, 130, 213, 215
slavere 216
slaveri 164
Slesvig 178, 227, 241
SlesvigHolsten 174
slægtning 204
Smid 173
snakke 142
snekke 138
Sneum 14
sol 141, 201
Sola 144, 152
solen 72, 214, 217, 228, 253
solformørkelse 83, 253
solhjort 134
solnedgangstegn 18
Solsangen 228
soltegn 83
solur 154

solvognen 15, 116, 146
sommerfugl 72
sorbere 183
Sorterup 21, 80, 81
spædbarn 23, 63
Spanien 125
Spenta Mainyu 39
spiral 69, 95, 105, 192
spiralslange 207
spyd 57, 176, 177
stalddrift 163
stamme 127, 143, 162
stammeforhold 241
stammoder 107
stamfader 111
Starkad 237
Stærkodder 243
stav 75, 149, 224
stengrav 105
stenkreds 152
Stenmagle 177
Stevns 160, 178, 188, 246
stjerne 132
stjernebilleder 220
Storbritanien 248
Storjunkeren 215
stork 37, 137
stridsøksefolket 114
stump slange 37, 137
Sugier 99
Sulimirski 181
sumerere 116, 150
Sundeved 19
sundhed 34
Sura 28
Svaffner 143, 215
svane 72, 74, 137, 139
Svantevit 241
svebere 126, 160, 226
sveere 248
Svendsdatter, Stine 80
svin 204
sværd 53
sværdlilje 139
symmetri 124
sysselinddeling 242
Sønderjylland 83
Søsdala 138, 148, 209, 253, 256
søvn 143

Tacitus 76, 129, 131, 146, 148, 150, 157, 160, 161, 169, 226
Tai-chi 112
takker 34, 81, 198, 208, 221
taks 134
Tamas 13, 18, 27
tamgategn 181, 182 175, 207
Tao 112
tatovering 24, 118, 207
tawido 238
tawija 177
tenvægt 133, 162
testikler 130
Tet 151
Teutoburgerwald 161
Teutoburgium 164
teutonere 141
Themsen 248
theta 73, 151
Thor 109, 155, 204, 211
Thule 168
Ti 111
Tiberius 166
tiden 143
tiger 113
tiltagende måne 232
timeglasform 124
tinget 143
Tir 128, 142, 143, 231
Tjasse 155
Tjekkoslovakiet 117, 133
to spiraler 24
to hunde 24
to bølgelinier 14
to knogler 19
tordengud 112, 128
torn 123
Torsbjerg 136, 177 226, 244
trakere 115
trækfugle 137

Traldiget 247
tre huller 234
tre strømme 12, 23, 95, 97, 102, 117, 152, 192, 201, 207, 216, 218, 223, 224, 234, 253
tre årstider 206
trefod 136
trehovedgud 215, 220
trekant 95, 102, 124
trekant-bort 15
trigram 113
triskele 22
Troelsen 117
Trojany 180
trold 36, 73, 91
Trundholm 16, 193
trylletromme 29, 30, 125, 141, 213, 215, 233
Tuisto 76
Tunesien 79, 97, 103
turse 159, 216
Tvastr 52
tvillinger 19
tyr 46
Tyskland 103

udødelige kræfter 65, 85
udvandring 248
Uffe 247
uge 121, 155
Ukraine 95, 103, 203
Uksakka 31
uld 235
Ull 136, 141, 142, 152, 153, 155, 223, 224, 225, 232, 235, 251
Ulv 33, 232
underverdenen 47, 211
undfangelse 18
Ungarn 183, 251
ungdom 224
Uppsala 134, 248
ur 123
urtegn 214
urkommunisme 100
urokse 240
urokseknogle 12, 102
Usedom 184

vædder 13, 26, 219
Vadstena 129
Vadstenabrakteaten 206
Vaffner 143, 215
Vaftrudnismål 87, 91, 125
vagtpost 221
Val Camonica 118
vale 122, 155
Valens 183
Valhal 187
valkyrie 154
Vallø 179, 185
vand 149
vandaler 160
vandring 162
vandstand i havet 102
Vaneguder 126
Varnæs 250
varnere 168
varsel 157
Varuna 144
Varus 160
Vayu 39, 76, 111
Vedaer 13
Vehlingen 175
vejleder 68
Vendsyssel 248
venetisk 69, 149
venstredrejning 24
venstreskrue 37
Venus 28, 126, 132, 151, 215
venustegn 131
Veralden Olmai 142, 215
Vercellae 143, 165
Verdandi 137
verdensbillede 220
vest 54
vestgermanere 177, 236, 249
vestgotere 178
vi 122
Viborg 23, 248
Vidå 174, 254

Vidar 155
viking 184
vikingeskib 148
Vimose 176, 185, 247
vinter 220
vintersolhverv 213, 241
Visconti 207
visdom 44
Vivasvat 144
Vohu Manah 72, 85
voksegud 223
voksekraft 24
voksetegn 202, 216, 224
Volsungesaga 240, 247
vulst 197
Vølvens Spådom 126
Vålundskvadet 154

Ward 61
Wejopatis 39
Westfalen 25
Widengren 57
Widsith 245
Wiesbaden 17
Wirth 48, 62, 65, 77, 79, 103, 107
109, 116, 129, 133, 145, 156,
184, 194, 207, 213
Wollin 184
Worm 11, 39, 67, 80, 81
wulfinger 249
Wursten 238, 247
wyn 127
Wyttke 184

Yama 136
Ydalir 225
Yemen 27
Yggdrasil 134
Yin 150
Yin og Yang 113
Ymer 52, 76, 87, 216
yngle 150
Ynglingesaga 185
yngre bronzealder 117
YumaRh 76, 124

Zammit 110
Zarathustra 39, 68, 180
Zeus 111
Zwettl 118

æg 130
ægyptere 213

ø i oceanet 226
økse 27, 41, 50, 112, 216, 220
øl 241
Øland 186
øre 41, 211
øst 132
Øster Assel 200
østgermanere 160, 183
Østrig 165, 173, 187
Øvre Stabu 176

ånd 123
åndemaner 49, 142, 153
åndens magt 54
ånder 112
år 133

